

PRAVO i POREZI

ČASOPIS ZA PRAVNU, POREZNU I UPRAVNU PRAKSU

ISSN 1331-2235 (Tisak), ISSN 2670-8752 (Online)

IZBOR IZ SADRŽAJA:

► POREZNO PRAVO

Novele propisa o porezu na dohodak, oporezivanje naknada izvođača i športaša nerezidenata, status turističkih vodiča, proboj pravne osobnosti trg. društva i porezno pravo

► PRAVO TRGOVAČKIH DRUŠTAVA

Novosti u Zakonu o sudskom registru i Zakonu o trgovačkim društvima, prokura u praksi

► OBVEZNO PRAVO

Izvanugovorna odgovornost i naknada štete u prometu, alternativne i fakultativne obveze, pametni ugovori, rizik kod ugovora o građenju

► POMORSKO PRAVO

Lučke djelatnosti u RH

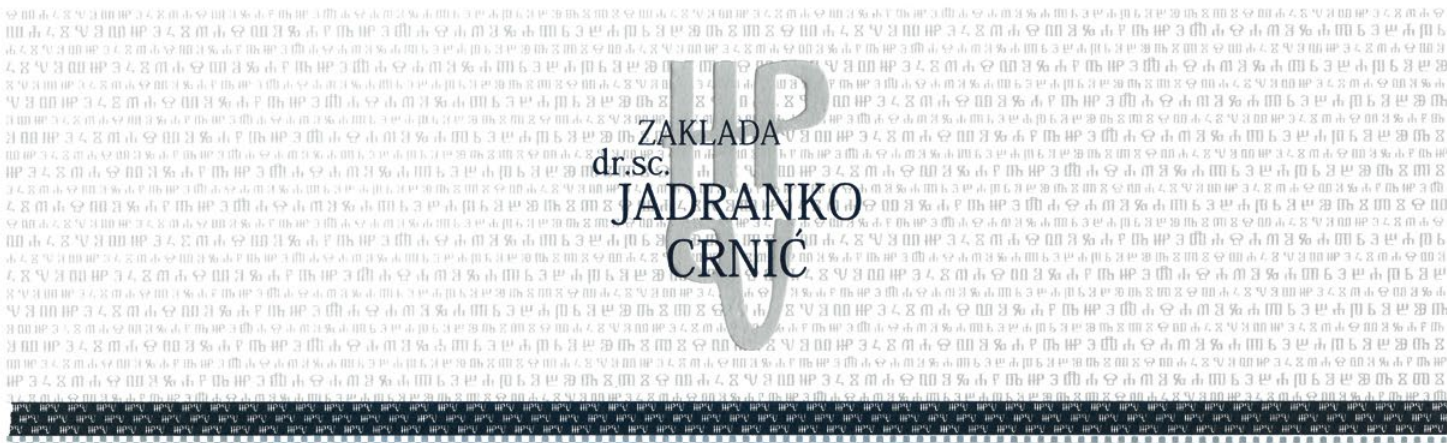
► PARNIČNO PROCESNO PRAVO

Zakon o parničnom postupku – novosti u Noveli

► NOMOTEHNIKA

Vrste rogacija i proglašenja zakona

*Poštovanim
čitateljima želimo
sretan Božić i novu
2024. godinu!*



NA TEMELJU ČLANKA 33. STATUTA ZAKLADE DR. SC. JADRANKO ORNIĆ
I ODLUKE ZAKLADNE UPRAVE OD 31. SVIBNJA 2022.

DODJELJUJE SE

Priznanje

RRIF Plus-u

ZA 25 GODINA IZLAŽENJA ČASOPISA "PRAVO I POREZI"

časopisa od osobite važnosti

za unapređenje pravne znanosti i struke
u Republici Hrvatskoj

U ZAOREBU
30. RUJNA 2022.

PREDsjedNIK ZAKLADNE UPRAVE
DR. SC. ZORAN PIĆULJAN



SADRŽAJ

☐ POREZNO PRAVO

- ✍ Sandra PEZO
Anja BOŽINA
Novele propisa o porezu na dohodak 3
- ✍ Iva MARJANOVIĆ KAVANAGH
Oporezivanje naknada izvođača
i športaša nerezidenata 9
- ✍ Dragan ZLATOVIĆ
Damir VLAČIĆ
Pravni i porezni status turističkih vodiča 16
- ✍ Valentino KUZELJ
Neprimjerenost preuzimanja instituta
proboja pravne osobnosti trgovačkog društva
u porezno pravo 20

☐ PRAVO TRGOVAČKIH DRUŠTAVA

- ✍ Jelena ČUVELJAK
Novosti u Zakonu o trgovačkim društvima 28
- ✍ Goran TOPIĆ
Prokura kao najšira trgovačka punomoć 34

☐ OBVEZNO PRAVO

- ✍ Dean BORBELJ
Nataša MILAS TOMAS
Izvanugovorna odgovornost
i naknada štete u prometu 43
- ✍ Ivan MILOTIĆ
Alternativne i fakultativne obveze 50
- ✍ Marko ZORIČIĆ
Pametni ugovori 57
- ✍ Ivan MILOTIĆ
Rizik, *pacta sunt servanda* i ugovor o građenju 62

☐ POMORSKO PRAVO

- ✍ Marin CURIĆ
Pravni okvir obavljanja lučkih djelatnosti
u Republici Hrvatskoj 68

☐ IZVANPARNIČNO PROCESNO PRAVO

- ✍ Slađana ARAS KRAMAR
Imenovanje, određivanje roka i druge radnje odlukom
suda u slučaju izostanka suglasnosti stranaka 75

☐ PARNIČNO PROCESNO PRAVO

- ✍ Slađana ARAS KRAMAR
Novosti o izmjeni Zakona o parničnom postupku 83

☐ PRAVO ZAŠTITE TRŽIŠNOG NATJECANJA

- ✍ Mirta KAPURAL
EU Uredba 2022/1925 / Akt o digitalnim
tržištima – nadzornici pristupa i njihove obveze 89

☐ NOMOTEHNIKA

- ✍ Petar Marija RADELJ
Vrste rogacija i proglašenja zakona 95

☐ PRAVNA TERMINOLOGIJA – OSNOVE

- Jezik u pravu 101
Ivan MILOTIĆ, Domagoj PERANIĆ

☐ PREGLED NOVIH PROPISA

- Novi zakoni – studeni 2023. godine 102
Ivan MILOTIĆ

☐ TUMAČENJA I STAJALIŠTA DRŽAVNIH TIJELA, TIJELA JEDINICA PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE I JAVNIH USTANOVA

- ✍ MINISTARSTVO FINANCIJA 102
Porezna uprava – središnji ured 102
I. Porez na dodanu vrijednost 102
- ✍ MINISTARSTVO RADA, MIROVINSKOGA SUSTAVA,
OBITELJI I SOCIJALNE POLITIKE 103

- ☐ DOMAĆA SUDSKA PRAKSA I STAJALIŠTA 107
- ☐ INOZEMNA SUDSKA PRAKSA I STAJALIŠTA 113
- ☐ PITANJA I ODGOVORI 120

POTREBNO

HRVATSKI RAČUNOVODSTVENI SUSTAV

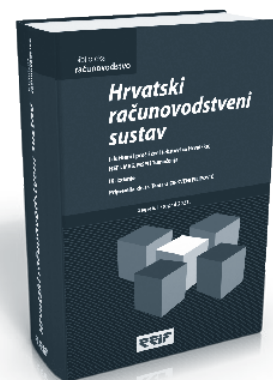
IX. izdanje, 2023.

Dinamičnost promjena ne zaobilazi ni računovodstvene standarde. Kako su u nas u primjeni Hrvatski standardi financijskog izvješćivanja i Međunarodni standardi financijskog izvješćivanja, u profesijskom radu nužno je njihovo poznavanje.

Prvi korak u određivanju prirode nastalog poslovnog događaja i njegova računovodstvenog obuhvaćanja jest poznavanje računovodstvenih standarda te način na koji su oni definirali knjigovodstveno priznavanje radi financijskog izvješćivanja.

U ovoj su knjizi dani pročišćeni tekstovi izmijenjenih i dopunjenih Međunarodnih standarda financijskog izvješćivanja (dalje: MSFI) i izmijenjenih i dopunjenih Hrvatskih standarda financijskog izvješćivanja (dalje: HSFI) koji su trenutačno u primjeni.

S obzirom na to da se u primjeni poreznih propisa, glede prihoda, troškova i rashoda, uzima ono što je računovodstvenim standardima određeno u vezi s navedenim kategorijama, njihovo poznavanje profesijski je imperativ.



CIJENA SLOBODE... ILI O ULAGAČKIM UGOVORIMA

Investment Treaties u nas se obično nazivaju ugovori o poticanju i zaštiti ulaganja, samo ugovori o zaštiti ulaganja, sporazumi o zaštiti ulaganja i sl., a ponekada se u njihovim nazivima ističe naglasak na uzajamnost poticanja i zaštite ulaganja. Riječ je o bilateralnim ulagačkim (investicijskim) ugovorima koje jedna država sklapa s drugom, počesto svaki ugovor u različitim prilikama, kontekstima, vremenima, pod utjecajem divergentnih izvanjskih silnica i geopolitičkih okruženja. To kada se i s kime sklapaju, često je posebno znakovito ako se ti ugovori sagledavaju onakvima kakvi stvarno jesu i čemu zapravo služe. Za mlade se nacije i mlade države (takve koje su tek u konsolidaciji ili su netom nastale) nerijetko ističe da se tim ugovorima njima pridaje relevantnost u međunarodnoj zajednici, da se time uspostavljaju prvi gospodarski i diplomatski kontakti, da je to prvi korak na putu međunarodnoga priznanja, ulaska u različite međunarodne organizacije i integracije, samoostvarenja i sl. Sâm pogled na to s kime mlade države baš u vlastitu stasjanju, kada su posebno ranjive, sklapaju takve ugovore, pokazuju svekoliki disparitet toga ugovornog odnosa jer su drugi suugovaratelj većinom stare države, konsolidirane, ekonomski snažne, međunarodno afirmirane, ali i takve koje su u stalnom traganju za novim tržištima i prostorima cjelovite ekonomske, interesne, utjecajne ekspanzije. Opravdano se može postaviti pitanje je li taj ugovorni odnos zapravo stvarno takav – pravi ugovorni – ili više skrbički, nekako po uzoru na rimski odnos ovisnosti patrona i klijenta.

U nekoj fazi vlastita postojanja (u fazi zrelosti) države uistinu mogu međusobno sklapati i ulagačke ugovore koji su paritetni i u kojima je uzajamnost objektivna stvarnost. Međutim, kod mladih država, malih nacija (kako god da se to shvati), takvih koje su nejake ili geopolitički nevažne, ugovori o poticanju i zaštiti ulaganja u stvarnosti služe ekonomskom, interesnom i utjecajnom prodoru jače strane na područje druge, zauzimanje određenih tržišnih pozicija i prvenstava u najvažnijim te najrentabilnijim ekonomskim sektorima. Kako bi se to *pro*

futuro postiglo na potpuno siguran način za jaču stranu, tim se ugovorima stvaraju trajni pravni režimi koji su posve različiti od nacionalnog poretka (i isključuju njegovu primjenu na ulaganja koja su u dosegu takvih ugovora) pa u ulagačkim stvarima koje dolaze iz jače države ti režimi čine svojevrsno normativnopravno isključenje pravnog poretka slabije strane.

Da bi se to shvatilo, presudno je važno iščitati i pravilno sagledati odredbe ulagačkih ugovora o vremenskom važenju. Važenje im je uvijek koncipirano na određeno vrijeme: do određenog datuma ili do proteka određenog broja godina od trenutka sklapanja. No, kao što to pokazuju neki recentni i poprilično razvikani slučajevi ulagačkih sporova povezanih s RH (gdje je nominalno riječ o subjektu iz druge države s kojom je sklopljen ulagački ugovor), ključ vremenskoga važenja čini tzv. *sunset clause*. Za pravne situacije nastale u tijeku primjene ulagačkog ugovora koje su obuhvaćene njegovim uređenjem, on ne prestaje važiti kako je rečeno, nego se *in casu concreto* ulagački ugovor primjenjuje, u pravilu, nekoliko desetljeća nakon prestanka formalnog važenja. U tome su smislu ti režimi trajni, oni ne nestaju niti su bezazleni, a zahvaćaju živote nekoliko generacija. Riječ je o toliko rezistentnim režimima da ih čak ni EU (u okvirima zajedničke trgovinske politike, područja koje je u njezinoj isključivoj nadležnosti) jednostavno ili u kratkom roku ne zamjenjuje novim i opsežnijim ugovorima o ulaganjima koji će se ravnati po njezinoj pravnoj stečevini.

S motrišta malih i novih država netko je ulagačke ugovore, više ili manje opravdano, nazvao kolonijalnim ugovorima. To nije učinio samo zbog veće ili manje ekonomske oportuniteti, nego stoga što posebno sa *sunset clauses* oni potihno, ali temeljito i nadasve na dugi rok dokidaju suverenost glede svih pitanja u stvarno gledajući ekonomski najvažnijim, ako ne i ključnim stvarima slabije ugovorne strane. A obični adresati, eto, misle da je istekom ugovora prestalo i njegovo važenje.

IVAN MILOTIĆ



PRAVO I POREZI

Časopis za pravnu, poreznu i upravnu praksu

IMPRESSUM

Nakladnik: RRiF-plus – društvo s ograničenom odgovornošću za nakladništvo i poslovne usluge, d.o.o.

Zagreb, Vlaška 68, OIB: 18376805890, internetska stranica: www.rriif.hr, e-pošta: rriif@rriif.hr

Direktorica: dr. sc. Ljerka MARKOTA, prof. struč. stud. i ovl. rač.

Savjeti i odgovori od 8:00 do 13:00 sati na telefon: 01/4699-111 i 01/4699-122

PRETPLATA: 01/4699-760; 099/4699-760 – Suzana MIHALIĆ. **Tajništvo: 01/4699-700** – Mirela ROGULJA

GLAVNI UREDNIK: izv. prof. dr. sc. Ivan MILOTIĆ • **ZAMJENIK GLAVNOG UREDNIKA:** dr. sc. Vlado BRKANIĆ, prof. struč. stud. i ovl. rač. • **UREDNICI:** dr. sc. Vlado BRKANIĆ, prof. struč. stud. i ovl. rač.; Tomislav SADRIĆ, mag. iur.; dr. sc. Ljerka MARKOTA, prof. struč. stud. i ovl. rač.; Ante VIDOVIĆ, dipl. iur.; dr. sc. Nada DREMEL, ovl. rač. i ovl. por. savj.; Domagoj PERANIĆ, dipl. iur.; Hana VELAJ, mag. iur.; Marko ZORIČIĆ, univ. spec. dipl. i Nenad ŠCULAC, dipl. iur. **Lektura:** EDIT d.o.o.

VANJSKI SURADNICI: izv. prof. dr. sc. Slađana ARAS KRAMAR; Vladimir A. BATARELO, LL.M.; Vesna BULJAN, dipl. iur.; dr. sc. Tamara CIRKVENI FILIPOVIĆ, prof. struč. stud. i ovl. rač.; doc. dr. sc. Jelena ČUVELJAK; doc. dr. sc. Zlatko ČESIĆ; dr. sc. Marijan ČURKOVIĆ; prof. dr. sc. Vilim GORENC; dr. sc. Šime GUZIĆ, v. pred. i ovl. rač.; mr. sc. Iris GOVIĆ PENIĆ, dipl. iur.; mr. sc. Bojan HUZANIĆ, dipl. iur. i por. savj.; mr. sc. Mirjana MAHOVIĆ KOMLJENIĆ, dipl. oec.; Goran LOJE, dipl. iur.; Terezija MARIĆ, dipl. iur.; dr. sc. Ljiljana MATUŠKO ANTONIĆ; prof. dr. sc. Nikola MIJATOVIĆ; Krešimir OREŠKOVIĆ, dipl. iur.; Ivan PALČIĆ, dipl. iur.; Nikolina PAVLEČIĆ KUČINIĆ, dipl. iur.; Mladen ŠIMUNDIĆ, dipl. iur.; Goran TOPIĆ, mag. iur.; prof. dr. sc. Nataša ŽUNIĆ KOVAČEVIĆ i Danijel JAVORIĆ BARIĆ, mag. iur.

Die Steuerberaterkammer München und RRiF plus d.o.o. Zagreb haben eine Vereinbarung über die Zusammenarbeit und gegenseitiger Unterstützung ihrer Mitglieder geschlossen.

Komora poreznih savjetnika München i RRiF plus d.o.o. Zagreb sklopili su Sporazum o suradnji i pomoći za svoje članove.

Pretplata za 2023. na tiskano izdanje iznosi **206,00 EUR (1.552,11 kn)**; na tiskano + web-izdanje **240,00 EUR (1.808,28 kn)**;

web-pretplata **179,00 EUR (1.348,68 kn)** • Cijena pojedinog primjerka časopisa prema internom cjeniku • Časopis izlazi mjesečno.

IBAN HR2624020061100033007

Za članke, crteže i oblikovanja objavljena u ovom časopisu sva su prava pridržana. Nedopuštena je objava, prerada, reproduciranje, umnožavanje, imitiranje i drugi način prenošenja bez suglasnosti nakladnika. Rukopise ne vraćamo.

Grafička priprema i tisak: **EDIT** d.o.o. Zagreb, Trumbićeva 12.

Dizajn naslovnice: **Dragutin NOVAK, dipl. ing. graf. tehn.**

Redakcija ovog broja dovršena je 8. prosinca 2023. godine.



Novele propisa o porezu na dohodak

Sandra PEZO, dipl. oec.
Mr. Anja BOŽINA, ovl. rač.

UDK 657.1/336.2

Objavljene su novele pravilnika koje uređuju materiju poreza na dohodak i materiju doprinosa.¹ Dio odredaba Pravilnika o doprinosima primjenjuju se od 2. prosinca 2023. godine jer su tada stupile na snagu odredbe Zakona izmjenama i dopunama Zakona o doprinosima,² na koje se one vežu, a koje se odnose na primjenu i način iskazivanja umanjenja mjesečne osnovice za obračun doprinosa za mirovinsko osiguranje. S druge pak strane, dio odredaba Pravilnika koji je vezan za primjenu Zakona izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak,³ primjenjivat će se od 2. siječnja 2024. godine kao i dio Pravilnika o doprinosima. Također, zbog ukidanja prireza te povećanja poreznih stopa vezanih za paušalno oporezivanje prema novim odredbama Zakona prilagođavaju se i druga dva Pravilnika: Pravilnik o izmjenama pravilnika o paušalnom oporezivanju samostalnih djelatnosti i Pravilnik o izmjenama pravilnika o paušalnom oporezivanju djelatnosti iznajmljivanja i organiziranja smještaja u turizmu. Detaljnije o načinu primjene i načinu iskazivanja umanjenja mjesečne osnovice za obračun doprinosa za mirovinsko osiguranje u Obrascu JOPPD te ostalim izmjenama u pravilnicima, pišemo u nastavku.

1. IZMJENE PRAVILNIKA O PAUŠALNOM OPOREZIVANJU

1.1. DJELATNOSTI IZNAJMLJIVANJA I ORGANIZIRANJA SMJEŠTAJA U TURIZMU

Budući da prema Zakonu o izmjenama i dopuni Zakona o lokalnim porezima⁴ ukida mogućnost donošenja odluke jedinica lokalne samouprave (dalje: JLS) o plaćanju prireza porezu na dohodak, a također se Zakonom ukida primjena uvećanja poreza na dohodak za prirez porezu na dohodak koji uvede JLS, prilagođen je Pravilnik o paušalnom oporezivanju djelatnosti iznajmljivanja i organiziranja smještaja u turizmu.

Stoga se poreznom obvezniku koji ostvaruje dohodak od iznajmljivanja stanova, soba i postelja putnicima i turistima i organiziranja kampova, a kojemu se porez na dohodak po osnovi obavljanja te djelatnosti utvrđuje u paušalnoj svoti, više neće utvrđivati prirez porezu na dohodak.

Visina poreza na dohodak po krevetu odnosno po smještajnoj jedinici u kampu na temelju odluke predstavničkog tijela JLS-a, ne može biti manja od 19,91 € ni veća od 199,08 €.

¹ Nar. nov., br. 143/23.

² Nar. nov., br. 114/23.

³ Nar. nov., br. 114/23.

⁴ Nar. nov., br. 114/23.

PROPISI I STAJALIŠTA
Besplatan pristup na RRiF-ovoj mrežnoj stranici

Također zbog povećanja porezne stope na konačan dohodak od imovine prilagođava se obračun godišnjega paušalnog dohodak koji se utvrđuje kao količnik utvrđenoga paušalnog poreza na dohodak i propisane stope za utvrđivanje godišnjega paušalnog poreza primjenom stope od 12 % umjesto dosadašnjih 10 %.

Sve izmjene Pravilnika o paušalnom oporezivanju djelatnosti iznajmljivanja i organiziranja smještaja u turizmu stupit će na snagu 2. siječnja 2024. godine.

1.2. NOVOSTI KOD PAUŠALNOG OPOREZIVANJA SAMOSTALNIH DJELATNOSTI

Izmjenama propisa o porezu na dohodak koje su se dogodile u 2022. godine izmijenjene su odredbe povezane s kunom zbog uvođenja eura, što je rezultiralo propisivanjem svota koje su nepraktične u primjeni. Upravo zbog toga bilo je potrebno zaokružiti te svote na način koji bi bio što jednostavniji u primjeni, a da porezni obveznici pritom ne budu u financijski nepovoljnijem položaju u odnosu na onaj u kojemu su bili prije zaokruživanja. Jednako tako, zbog prilagodbe novom, povećanom pragu za ulazak u sustav poreza na dodanu vrijednost na 40.000,00 € prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost⁵ izmijenili su se točnije povećali porezni razredi godišnjega paušalnog dohotka samostalne djelatnosti koji se oporezuje paušalno na koje se primjenjuje povećana stopa poreza na dohodak od 12 % umjesto dosadašnjih 10 %, u skladu s odredbama novog Zakona. Prema prijedlogu godišnji paušalni dohodak samostalnih djelatnosti utvrđuje se:

- I. u svoti od 1.695,00 €, što je razlika između primitka u svoti od 11.300,00 € i porezno priznatih izdataka u visini 85 %, ako porezni obveznik u poreznom razdoblju ostvaruje ukupni godišnji primitak do 11.300,00 €
- II. u svoti od 2.295,00 € što je razlika između primitka u svoti od 15.300,00 € i porezno priznatih izdataka u visini 85 %, ako porezni obveznik u poreznom razdoblju ostvaruje ukupni godišnji primitak iznad 11.300,00 € do 15.300,00 €
- III. u svoti od 2.985,00 € što je razlika između primitka u svoti od 19.900,00 € i porezno priznatih izdataka u visini 85 %, ako porezni obveznik u poreznom razdoblju ostvaruje ukupni godišnji primitak iznad 15.300,00 € do 19.900,00 €
- IV. u svoti od 4.590,00 € što je razlika između primitka u svoti od 30.600,00 € i porezno priznatih izdataka u visini 85 %, ako porezni obveznik u poreznom razdoblju ostvaruje ukupni godišnji primitak iznad 19.900,00 € do 30.600,00 €
- V. u svoti od 6.000,00 € što je razlika između primitka u svoti od 40.000,00 € i porezno priznatih izdataka u visini 85 %, ako porezni obveznik u poreznom razdoblju ostvaruje ukupni godišnji primitak iznad 30.600,00 € do 40.000,00 €.

Kako je prethodno navedeno, zbog ukidanja prireza porezu na dohodak također je prilagođen i Pravilnik o paušalnom oporezivanju samostalnih djelatnosti. Stoga se

⁵ Nar. nov., br. 114/23.

poreznom obvezniku na utvrđeni godišnji paušalni porez na dohodak primjenom stope od 12 % više neće utvrđivati prirez porezu na dohodak.

Tablica 1. Paušalni razredi i godišnji paušalni porez na dohodak

UKUPNI PRIMICI	GODIŠNJI DOHODAK	GODIŠNJI PAUŠALNI POREZ NA DOHODAK
od 0,00 do 11.300,00	1.695,00	203,40
od 11.300,01 do 15.300,00	2.295,00	275,40
od 15.300,01 do 19.900,00	2.985,00	358,20
od 19.900,01 do 30.600,00	4.590,00	550,80
od 30.600,01 do 40.000,00	6.000,00	720,00

Zbog navedenih promjena prilagođen je i Obrazac PO-SD kojim će se prijavljivati ostvareni dohodci u 2024. godini i nadalje, jer sve izmjene Pravilnika o paušalnom oporezivanju samostalnih djelatnosti stupaju na snagu 2. siječnja 2024. godine.

2. NOVOSTI S MOTRIŠTA PROPISA O OPOREZIVANJU DOHODAKA

➤ Uređenje poreznog tretmana napojnice

Izmjenama Zakona o porezu na dohodak od 1. siječnja 2024. godine bit će uređena pravila u vezi s poreznim položajem napojnica. Razlog tomu je taj što u gospodarstvu postoji velik broj poduzetnika kojima poslovanje ovisi o dobroj usluzi zaposlenih osoba, a i praksa davanja napojnica postala je uobičajena. Posebno se javlja u sektoru uslužnih djelatnosti i turizmu (restoranima, hotelima i dr.), gdje usluga radnika ima znatan utjecaj na poslovanje poduzetnika. Korisnici tih usluga dobrovoljno daju nagrade tim radnicima, a u praksi ih raspoznajemo kao napojnice.

S obzirom na sve učestalije kartično plaćanje usluga, napojnice dane zaposlenim osobama uplaćuju na račun poslodavaca. Kada bi poslodavac prema sadašnjem propisu isplatio takvu napojnicu zaposleniku, ona podliježe oporezivanju na način propisan za plaću. No izmjenama Zakona o porezu na dohodak, na primitke po osnovi napojnica koje su ostvarene do propisane svote ne bi se plaćao porez na dohodak, dok bi razlika isplaćena iznad propisane neoporezive svote podlijezala oporezivanju u okviru konačnoga drugog dohotka oporezivanog po stopi od 20 %.

Treba naglasiti da se u ovom slučaju ne bi primjenjivala „niža“ stopa poreza na dohodak koju popisuje jedinica lokalne samouprave prema prebivalištu ili boravištu radnika jer Zakon o porezu na dohodak propisuje fiksnu stopu od 20 %.

Pravilnikom o porezu na dohodak bit će propisana svota napojnice koja bi bila neoporeziva. Na predstavljanju porezne reforme neslužbeno se navodi svota neoporezive napojnice koja bi se utvrdila izmjenom Pravilnika o porezu na dohodak u svoti od 560,00 € x 6 = 3.360,00 €. To znači da bi poslodavac sve što isplaćuje iznad te svote oporezivao na način propisan za drugi dohodak (uz primjenu stope poreza na dohodak od 20 %).

Smatramo da svota koju korisnik usluge uplaćuje u ime napojnice predstavlja bruto-primitak iz kojeg će poslodavac biti obavezan obračunati porez na dohodak na način propisan za drugi dohodak.

I kod ovoga neoporezivog primitka primjenjuje se pravilo koje se odnosi na obvezu radnika koji radi istodobno kod dvaju ili više poslodavca i/ili je tijekom poreznog razdoblja imao zasnovan radni odnos kod dvaju ili više poslodavaca, a to je da svakom isplatelju prije isplate dostavi pisanu izjavu je li kod drugog isplatelja ostvario isplatu tih primitaka i u kojoj svoti te u slučaju da su ti primitci već dijelom isplaćeni za isto razdoblje. Radnik nije obavezan podnijeti pisanu izjavu ako je poslodavcima i isplateljima plaće putem sustava ePorezna omogućen uvid u podatke koji se odnose na isplaćene neoporezive primitke (na temelju podataka iz službenih evidencija Porezne uprave).

Zbog izvješćivanja o tom neoporezivom primitku dopunjen je Prilog 4. Obrasca JOPPD oznakom 74. Nagrade za dobro obavljenju uslugu (napojnice) do propisanog iznosa.

Prema Izmjenama Zakona o doprinosima napojnice su izuzete od obračuna doprinosa prema čl. 209. st. 1. t. 14. Obračun napojnica koji bi se isplaćivao u svotama iznad neoporezivih u 2024. godini treba obaviti kako prikazuje u nastavku.

Tablica 2. Obračun oporezive napojnice

Red br.	Opis	OBRAČUN OPOREZIVE NAPOJNICE
1.	Bruto drugi dohodak	500,00
2.	Doprinosi za MIO I. 7,5 %	0,00
3.	Doprinosi za MIO II. 2,5 %	0,00
4.	Ukupno doprinosi iz bruto-primitka	0,00
5.	Dohodak	500,00
6.	Porezna osnovica	500,00
7.	Porez na dohodak 20 %	100,00
8.	Neto	400,00
9.	Doprinosi za zdravstveno osiguranje 7,5 %	0,00

Porez na dohodak bi obračunavali, obustavljali i uplaćivali isplatelji napojnice (poslodavci) do 15. dana u mjesecu koji slijedi nakon mjeseca u kojemu su ostvareni primitci.

Jednako tako, zbog izvješćivanja o oporezivom primitku dopunjen je Prilog 3. Obrasca JOPPD oznakom 4056 kojom se izvješćuje o isplati oporezive napojnice oporezive stopom od 20 %. Budući da se na oporezive napojnice ne obračunavaju doprinosi za obvezna osiguranja, navedena oznaka se kombinira s oznakom 4001 – osiguranik / stjecatelj primitka od kojega se utvrđuje drugi dohodak, a po osnovi kojeg ne postoji obveza doprinosa iz Priloga 2. Obrasca JOPPD. Treba istaknuti kako je napojnica definirana kao nagrada za dobro obavljenju uslugu koja pripada radniku. Prema tome, kako bi vrijedila prethodno navedena pravila, napojnica ne smije biti zahtijevana (npr. utvrđena u cjeniku i sl.) te ju ne smije zadržati poslodavac. U tom bi se slučaju ona smatrala oporezivom isporukom u smislu PDV-a te prihodom / primitkom poreznog obveznika.

Prema čl. 35. st. 10. Pravilnika o porezu na dohodak nagrada za dobro obavljenju uslugu (napojnica) utvrđena na temelju vjerodostojne dokumentacije smatrat će se reprezentacijom za poreznog obveznika koji obavlja samostalnu djelatnost te će je prema već uobičajenom načelu 50 % / 50 % evidentirati kroz Knjigu primitaka i izdataka.

➤ **Preciziranje postojeće mogućnosti doniranja iznad 2 % primitaka tekuće godine**

Način ostvarivanja prava vezan za uvećanje osobnog odbitka po osnovi danih darovanja iznad 2 % ostvarenih primitaka za koje je u tekućoj godini podnesena godišnja porezna prijava ili je proveden poseban postupak, utvrđuje se u skladu s provedbenim propisima kojima se uređuje porez na dobitak, točnije Pravilniku o porezu na dobit. Da bi ostvario pravo na uvećanje osobnog odbitka, fizička osoba mora po donaciji dobiti Potvrdu od primatelja darovanja (donacija) u kojoj se navode bitni elementi Odluke nadležnog ministarstva, donesenom uz suglasnost Vlade Republike Hrvatske, koji su utvrđeni u skladu s posebnim propisima ili strategijom.

➤ **Ukidanje prireza porezu na dohodak i povećanje poreznih stopa**

Kako je prethodno navedeno, zbog ukidanja prireza porezu na dohodak i povećanja poreznih stopa na konačne dohotke također je prilagođen i Pravilnik o porezu na dohodak. Stoga se poreznom obvezniku na porez na dohodak primjenom propisanih poreznih stopa više neće utvrđivati prirez porezu na dohodak. Zbog prilagodbe mijenjaju se Obrazac DOH i Obrazac „Potvrda o isplaćenom primitku, dohotku, uplaćenom doprinosu, porezu na dohodak i prirezu“.

➤ **Zakruživanje (povećanje) neoporezivih svota – u korist poreznih obveznika**

Budući da se prema Zakonu ukida pojam osnovice osobnog odbitka na temelju koje su se primjenom koeficijenta utvrđivale neoporezive svote, mijenja se način izračuna neoporezivih primitaka tako da se pri izračunu koristi osobni odbitak, koji iznosi 560,00 €, i prilagođeni koeficijenti koji su u konačnim svotama viši nego dosadašnji.

Podsjećamo da, radnici pravo na isplatu povećanih svota neoporezivih primitaka ne ostvaruju prema poreznom propisu, već prema nekom izvoru prava radnika kao što je kolektivni ugovor, ugovor o radu, pravilnik o radu ili neki drugi akt poslodavca. Pojam prava radnika na isplatu novo propisanih povećanih svota za radnika može biti istoznačan samo u slučaju kada je pravo radnika propisano prema odredbama kako su propisane u propisima o dohotku. U tom slučaju kako se povećava poreznim propisom novo utvrđena svota neoporezivog primitka tako se povećava i pravo radnika na isplatu.

Tako se oporezivim primicima po osnovi nesamostalnog rada ne smatraju se iznosi što ih poslodavac ili isplatiatelj plaće isplaćuje svojim radnicima, i to:

Tablica 3. Nove svote neoporezivih primitaka

Opis	Svota u eurima i centima
Potpore zbog invalidnosti radnika	do 560,00 godišnje
Potpore za slučaj smrti radnika	do 1.120,00
Jednokratne potpore u slučaju smrti člana uže obitelji radnika	do 560,00
Potpore zbog neprekidnog bolovanja radnika dužeg od 90 dana	do 560,00 godišnje
Prigodne nagrade (božićnica, naknada za godišnji odmor i sl.)	do 700,00 godišnje
Nagrade radnicima za navršenih 10 godina radnog staža	do 280,00
Nagrade radnicima za navršenih 15 godina radnog staža	do 336,00
Nagrade radnicima za navršenih 20 godina radnog staža	do 392,00

Opis	Svota u eurima i centima
Nagrade radnicima za navršenih 25 godina radnog staža	do 448,00
Nagrade radnicima za navršenih 30 godina radnog staža	do 504,00
Nagrade radnicima za navršenih 35 godina radnog staža	do 560,00
Nagrade radnicima za navršenih 40 godina radnog staža i svakih narednih 5 godina radnog staža	do 672,00
Naknade za odvojeni život od obitelji	do 280,00 mjesečno
Otpremnine prilikom odlaska u mirovinu	do 1.400,00
Otpremnine zbog poslovno uvjetovanih otkaza i osobno uvjetovanih otkaza, prema zakonu kojim se uređuje radni odnos	do visine 896,00 za svaku navršenu godinu rada kod tog poslodavca
Otpremnine zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti	do visine 1.120,00 za svaku navršenu godinu rada kod tog poslodavca
Potpore djetetu umrlog ili bivšeg radnika za školovanje do 15. godine života odnosno do završetka osnovno šk. obrazovanja	do 560,00 mjesečno
Dar djetetu do 15 godina starosti	do 140,00 godišnje
Dnevnice za službeno putovanje u tuzemstvu koje traje više od 12 sati dnevno i dnevnicu za rad na terenu u tuzemstvu	do 30,00
Dnevnice za službeno putovanje u tuzemstvu koje traje više od 8 sati, a manje od 12 sati dnevno	do 15,00
Pomorski dodatak	do 40,00 dnevno
Pomorski dodatak na brodovima međunarodne plovidbe	do 60,00 dnevno
Potpore za novorođenče	do 1.400,00
Naknade za korištenje privatnog automobila u službene svrhe	do 0,50 po prijeđenom km
Novčane nagrade za radne rezultate	do 1.120,00 godišnje
Naknade za podmirivanje troškova ugoditeljskih, turističkih i drugih usluga namijenjenih odmoru radnika	do 400,00 godišnje
Novčane paušalne naknade za podmirivanje troškova prehrane radnika	do 1.200,00 godišnje
Troškovi prehrane radnika nastali za vrijeme radnog odnosa kod poslodavaca na temelju vjerodostojne dokumentacije	do 1.800,00 godišnje
Premije dopunskog i dodatnog zdravstvenog osiguranja na temelju vjerodostojne dokumentacije	do 500,00 godišnje
Novčane paušalne naknade za podmirivanje troškova radnika za rad na izdvojenom mjestu	do 4,0 po danu rada, a najviše do 70,00 mjesečno

S obzirom na propisane godišnje svote, prilagođavaju se i svote koje poslodavac može svojim radnicima mjesečno isplatiti po osnovi novčane paušalne naknade za podmirivanje troškova prehrane, i to na svotu do 100,00 € mjesečno ili za podmirivanje troškova prehrane nastale za vrijeme radnog odnosa kod poslodavca na temelju vjerodostojne dokumentacije, i to na svotu do 150,00 € mjesečno.

Nove povećane svote primitaka moguće je pod propisanim uvjetima neoporezivo isplatiti počevši od 2. siječnja 2024. godine.

Jednako tako, prilagođavaju se i povećavaju svote neoporezivih primitaka učenika, studenata i sportaša koji se iznad tih svota smatraju drugim dohotkom ako se isplaćuju po sljedećim osnovama:

Tablica 4. Nove svote stipendija i primitaka učenika, studenata i sportaša

Primici na koje se do propisanog iznosa ne plaća porez na dohodak	Iznos u eurima
Nagrade učenicima za vrijeme praktičnog rada i naukovanja te naknade učenicima za vrijeme dualnog obrazovanja	do 280,00 mjesečno
Primici po posebnim propisima učenika i studenata na školovanju za rad preko učeničkih i studentskih udruga	do 3.360,00 godišnje
Potporna djetetu za školovanje do 15. godine života odnosno do završetka osnovnoškolskog obrazovanja	do 560,00 mjesečno
Stipendije učenicima za redovito školovanje i studentima u redovitom statusu u tuzemstvu i inozemstvu	do 560,00 mjesečno
Stipendije studenata na sveučilištima u tuzemstvu i inozemstvu koje se dodjeljuju studentima za izvrsna postignuća	do 840,00 mjesečno
Športske stipendije koje se prema posebnim propisima isplaćuju športašima za njihovo športsko usavršavanje	do 560,00 mjesečno
Nagrade za športska ostvarenja	do 2.800,00 godišnje
Naknade koje se isplaćuju športašima amaterima prema posebnim propisima	do 560,00 mjesečno

Također, povećavaju se svote koje se obveznicima poreza na dohodak, točnije fizičkim osobama, mogu isplatiti u gotovu novcu, a koje se odnose na primitke od obavljanja sezonskih poslova (sezonski poslovi u poljoprivredi, branje i skupljanje plodova i bilja, poslovi prodaje poljoprivrednih proizvoda, šumskih proizvoda, osvježavajućih napitaka, ledenih slastica, dnevnog tiska, ulaznica i slično, poslovi popisivanja, anketiranja, očitavanja brojila i sl.), amatersko sudjelovanje u radu kulturno umjetničkih društava i slični poslovi), uz uvjet da se ti primitci ostvare kod jednog isplatitelja, umjesto do dosadašnje svote od 1.990,85 € godišnje na svotu od 2.000,00 €. Povećava se i svota koja se može obaviti u gotovu novcu po jednom računu fizičkim osobama koje obavljaju samostalnu djelatnost s 663,62 € na 700,00 €.

➤ Prilagodba primjena poreznih stopa

Budući da je predstavničkom tijelu JLS-a dana mogućnost da svojom odlukom propiše visine poreznih stopa kako bi se administrativno dodatno pojednostavio sustav prilikom mjesečnog obračuna predujma poreza na dohodak fizičkim osobama koje obavljaju samostalnu djelatnost, u godišnjoj prijavi poreza na dohodak za sljedeću godinu ili u rješenjima Porezne uprave propisano je kako će se mjesečni predujam poreza na dohodak utvrditi primjenom niže stope od 15 % i više stope od 25 %. Budući da će se navedene izmjene Zakona primjenjivati od 1. siječnja 2024. godine, izmjene Pravilnika o porezu na dohodak u tom će dijelu stupiti na snagu 2. siječnja 2024. godine. U skladu s navedenim, novi način utvrđivanja predujmova utvrđivat će se već u Prijavi poreza na dohodak, Obrascu DOH, za 2023. godinu.

➤ Izvješćivanje o isplatama po osnovi rada digitalnih radnih platformi

Radi izvješćivanja o isplatama primitaka na osnovi rada putem digitalnih radnih platformi u skladu sa *Zakonom o radu*⁶ dopunjeni su prilozi 1. i 3. Obrasca JOPPD. Prilog 1. koji se odnosi na podnositelje izvješća proširuje se za još jednu oznaku, **oznaku 14. koja se odnosi na Poslodavca digitalnu radnu platformu**. Time se obvezuje poslodavca digitalnu radnu platformu da sve isplate primitaka primaateljima na Obrascu JOPPD podnosi s oznakom 14.

Nadalje, propisuje se nova oznaka primitka u Prilogu 3. Obrasca JOPPD kako bi se omogućio uvid digitalnim radnim platformama ili agregatorima, koji su obvezni putem sustava ePorezna provjeriti stanje isplaćenih primitaka od kojih se utvrđuje drugi dohodak koji je fizička osoba kojoj dodjeljuje posao ostvarila radom putem digitalnih radnih platformi odnosno kako bi nadležno tijelo utvrdilo pretpostavku postojanja radnog odnosa za fizičku osobu koja radom putem digitalnih radnih platformi u pojedinom kvartalu kalendarske godine ostvarila primitak veći od 60 % bruto-svote tri mjesečne minimalne plaće.

Naime, ako digitalna radna platforma ili agregator na temelju izvršene provjere utvrdi da je primitak za obavljeni rad fizičke osobe u pojedinom kvartalu kalendarske godine veći od limitirane visine od 60 % bruto-svote tri mjesečne minimalne plaće, fizička osoba kod tog poslodavca više ne može posao obavljati na temelju ugovora o djelu, nego samo na temelju sklopljenog ugovora o radu.

Navedenom oznakom 4057 Priloga 3. Obrasca JOPPD iskazuju se oporezivi primitci od kojih se utvrđuje drugi dohodak po osnovi rada putem digitalnih radnih platformi.

PRIMICI OD KOJIH SE UTVRĐUJE DRUGI DOHODAK

4001-4099	Primici od kojih se utvrđuje drugi dohodak
4057	Primici od kojih se utvrđuje drugi dohodak po osnovi rada putem digitalnih radnih platformi

➤ Nacionalna sportska stipendija

Kako bi se odredbe Pravilnika prilagodile Zakonu o sportu, propisuje se kako se sportskom stipendijom smatra i nacionalna sportska stipendija isplaćena u skladu s tim propisom.

Budući da će se navedene izmjene posebnih propisa primjenjivati od 1. siječnja 2024. godine, izmjene Pravilnika o porezu na dohodak u tom dijelu stupit će na snagu 2. siječnja 2024. godine.

➤ III. stup dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja

U skladu s čl. 10. st. 17. Zakona o porezu na dohodak, uplate premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja koje poslodavac uplaćuje u korist svojeg radnika, ne smatraju se dohotkom od nesamostalnog rada odnosno plaćom u 2024. godini ako su kumulativno zadovoljeni sljedeći uvjeti:

- premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja uplaćuju se uz **pristanak** radnika
- premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja uplaćuju se **tuzemnom** dobrovoljnom mirovinskom fondu, koji je registriran u skladu s propisima koji uređuju dobrovoljno mirovinsko osiguranje

⁶ Nar. nov., br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 64/23 – Odl. Us.RH.

- svote premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja uplaćuju se **do visine 67,00 €** (u 2023. je iznosila 66,37 €) **za svaki mjesec** poreznog razdoblja, odnosno ukupno **do 804,00 €** (u 2023. je iznosila 796,44 €) **godišnje**.

Kako je razvidno, izmjenama Zakona o porezu na dohodak dolazi do vrlo malog povećanja neoporezive svote premije dobrovoljnoga mirovinskog osiguranja koje poslodavac uplaćuje u korist svojeg radnika tako da se svota zaokružuje na viši cijeli broj.

- **Dodjela poslovnih udjela članovima uprave i zaposlenicima**

Zakonom o porezu na dohodak, dohodak od kapitala po osnovi dodjele ili realizacije opcijskih prava na kupnju vlastitih dionica mogu ostvariti zaposlenici i članovi uprave neovisno o tome jesu li zaposlenici te se takav primitak oporezuje dohotkom od kapitala. No do sada dodjela vlastitih poslovnih udjela u društvima s ograničenom odgovornošću nije bila posebno uređena Zakonom o porezu na dohodak. U skladu s time, **dodjela vlastitih poslovnih udjela** članovima uprave društva i zaposlenicima, bez podmirivanje naknade ili uz naknadu nižu od tržišne vrijednosti, predstavljala je oporezivi primitak koji se oporezuje ovisno o statusu fizičke osobe kojoj se dodjeljuje. To znači da se takav primitak u naravi oporezivao na način propisan za dohodak od nesamostalnog rada (**plaća**) **kada je riječ o zaposleniku ili na način propisan za drugi dohodak kada je riječ o osobi koja nije zaposlenik društva koje na ovaj način omogućuje poslovne udjele**.

Zbog nejednakoga poreznog tretmana dodjele ili opcijske kupnje vlastitih dionica i poslovnih udjela, radnici zaposleni u društvima s ograničenom odgovornošću bili su u nepovoljnijem položaju u odnosu na radnike zaposlene u dioničkom društvu jer se u slučaju dionica obračunava dohodak od kapitala po stopi od 20 % bez obveze obračuna doprinosa. Tim se izmjenama **propisuje jednak porezni tretmana dodjele ili opcijske kupnje vlastitih dionica i poslovnih udjela radnicima zaposlenim u društvima s ograničenom odgovornošću te se početkom 2024. godine očekuje obračun dohotka od kapitala i zaposlenicima u slučaju dodjela poslovnih udjela**.

- **Povećane su porezne stope za ostale izvore primitaka**

Prema čl. 5. Zakona o porezu na dohodak, izvori dohotka su primitci ostvareni od nesamostalnog rada, samostalne djelatnosti, imovine i imovinskih prava, kapitala i drugih primitaka. Osim promjena stopa oporezivanja plaće i drugih dohodaka, mijenjaju se stope kojima se oporezuju i drugi izvori dohotka, kao što su dohodak od samostalne djelatnosti, dohodak od imovine i imovinskih prava te dohodak od kapitala. Usporedni prikaz trenutačnih i novih stopa dajemo u nastavku.

Tablica 5. Pregled poreznih stopa prema izvorima dohotka

VRSTE KONAČNIH DOHODAKA	TRENUTAČNA POREZNA STOPA	POREZNA STOPA NA ISPLATE U 2024.
Dohodak od imovine ostvaren od najamnine i zakupnine	10 %	12 %
Dohodak od imovinskih prava	20 %	24 %
Dohodak od otuđenja nekretnina i imovinskih prava	20 %	24 %

VRSTE KONAČNIH DOHODAKA	TRENUTAČNA POREZNA STOPA	POREZNA STOPA NA ISPLATE U 2024.
Dohodak od otuđenja posebnih vrsta imovine / otkup sirovina	10 %	12 %
Dohodak od kamata	10 %	12 %
Dohodak od izuzimanja imovine i korištenja usluga	30 %	36 %
Dohodak po osnovi primitaka po osnovi dodjele ili opcijske kupnje vlastitih dionica	20 %	24 %
Dohodak po osnovi primitaka od dividendi ili udjela u dobitku na temelju udjela u kapitalu	10 %	12 %
Dohodak od kapitala po osnovi kapitalnih dobitaka: – od otuđenja financijske imovine – od otuđenja udjela u kapitalu	10 %	12 %
Dohodak po osnovi razlike vrijednosti imovine i visine sredstava kojima je stečena	30 % uvećano za 100 %	36 % uvećano za 100 %
Dohodak po osnovi povrata doprinosa	30 %	36 %
Dohodak od samostalne djelatnosti koji se oporezuje paušalno	10 %	12 %

Povećanje poreznih stopa po svakom pojedinom izvoru dohotka rezultirat će približno jednakom poreznom opterećenju, a ukidanje prireza neće imati učinak na smanjenje porezne obveze.

Dohodak ostvaren do 31. prosinca 2023. godine oporezivat će se po stopama propisanim Zakonom o porezu na dohodak, a nove stope utvrđene Odlukama predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave primjenjivat će se od 1. siječnja 2024. godine. To znači da će se nove stope poreza na dohodak obračunavati na primitke isplaćene 2024. godine, a oporezivati prema izvoru dohotka.

Primjer: Isplata dobitka iz 2022. godine

Članovi društva X d.o.o. donijeli su odluku da se dio ostvarenog dobitka iz 2022. godine isplati članu društva, a ostatak rasporedi u zadržani dobitak.

Odlukom je utvrđeno da članu društva A pripadne u razmjeru njegova poslovnog udjela u temeljnom kapitalu svota dobitka od 20.000,00 €.

Swota obveza prema članovima društva su bruto-svota pa je potrebno prije isplate obračunati porez na dohodak od kapitala i prirez, kako slijedi u nastavku.

A. Isplata dobitka i obračun poreza na dohodak od kapitala – član društva A

Isplata u 2023. godini:

- BRUTO-DOBITAK ČLANA DRUŠTVA A 20.000,00 €
- Porez na dohodak od kapitala (10 %) 2.000,00 €
- Prirez na porez (18 %) 360,00 €
- Ukupni odbitci – porezi (2 + 3) 2.360,00 €
- Neto za isplatu članu A (1 – 4) 17.640,00 €

Isplata u 2024. godini:

- BRUTO-DOBITAK ČLANA DRUŠTVA A 20.000,00 €
- Porez na dohodak od kapitala (12 %) 2.400,00 €
- Neto za isplatu članu A. (1 – 2) 17.600,00 €

Kako je razvidno iz prikazanih obračuna, porezno opterećenje dohotka od kapitala po osnovi isplate udjela u dobitku u 2024. godini bit će veće nego u 2023. godini. Ta će razlika biti još i veća kod osoba koje imaju prebivalište / boravište na području jedinica lokalne samouprave u kojima se trenutačno ne naplaćuje prirez porezu na dohodak.

➤ Otudjenje financijske imovine

Dohodak od kapitala po osnovi kapitalnih dobitaka ne oporezuje se ako je otudjenje izvršeno između bračnih drugova i srodnika u prvoj liniji i drugih članova uže obitelji, između razvedenih bračnih drugova ako je otudjenje u neposrednoj svezi s razvodom braka, nasljeđivanjem financijske imovine te ako je financijska imovina **otudena nakon dvije godine od dana nabave, odnosno stjecanja te imovine**. Jednako tako, ako se financijska imovina stečena darovanjem otuđi u roku od dvije godine od dana nabave darovatelja, otuđitelju (daroprimaltelju) utvrđuje se dohodak od kapitala te se u tom slučaju danom nabave financijske imovine za otuđitelja (daroprimaltelja) **smatra dan nabave pravnog prednika (darovatelja)**.

Ako se naknadno otuđi financijska imovina koja je stečena otudjenjem između bračnih drugova i srodnika u prvoj liniji te drugih članova uže obitelji i / ili otudjenjem između razvedenih bračnih drugova koje je u neposrednoj svezi s razvodom braka i / ili otudjenjem koje je u neposrednoj svezi s nasljeđivanjem, po osnovi kapitalnog dobitka koji se pritom ostvari utvrđuje se dohodak od kapitala, **pri čemu se danom stjecanja financijske imovine smatra dan prvotnog stjecanja kada je primijenjeno izuzeće od oporezivanja**.

Izmjenama Zakona o porezu na dohodak izjednačava se početak računanja razdoblja od dvije godine, neovisno o tome je li riječ o otudjenju financijske imovine stečene darovanjem ili otudjenju financijske imovine obavljene između bračnih drugova i srodnika u prvoj liniji, drugih članova uže obitelji, razvedenih bračnih drugova ili je otudjenje u neposrednoj svezi s razvodom braka te se utvrđuje da se u svim slučajevima danom stjecanja financijske imovine smatra dan nabave pravnog prednika.

➤ Unos stvari i prava u popis dugotrajne imovine i davanje proizvoda za promidžbu

Izmjenama Zakona o porezu na dohodak od 2024. godine povećava se svota nabavne vrijednosti dugotrajne imovine koja se unosi u Popis dugotrajne imovine s **464,53 € na svotu veću od 665,00 €**. Za porezne obveznike koji su u sustavu poreza na dodanu vrijednost navedena se svota utvrđuje nakon odbitka pretporeza.

Prema tome, od 1. siječnja 2024. godine u popis dugotrajne imovine unosit će se stvari i prava nabavne vrijednosti veće od 665,00 € i vijeka uporabe duljeg od godine dana.

Nadalje, Izmjenama Zakona o porezu na dohodak porezno priznatim izdatkom smatraju se proizvodi i roba iz asortimana poreznog obveznika prilagođenih **za reklamne svrhe s oznakom „nije za prodaju“** te drugi reklamni predmeti s nazivom tvrtke, proizvoda i drugog oblika reklame (čaše, pepeljare, stolnjaci, podmetači, olovke, rokovnici, privjesci i slično), a kada se daju na uporabu u prodajnom prostoru kupca te potrošačima i pojedinačna im je vrijednost bez poreza na dodanu vrijednost utvrđena u svoti **do 22,00 €** (umjesto dosadašnjih 21,24 €).

➤ Djelatnost poljoprivrede i proizvodnja električne energije

Prema izmjeni Zakona o porezu na dohodak **djelatnost poljoprivrede i šumarstva** može se obavljati bez oporezivanja od 2024. godine ako u poreznom razdoblju ove fizičke osobe ne ostvare ukupni godišnji primitak veći od **10.685,00 €** (umjesto dosadašnjih 10.684,19 €). I dalje vrijedi uvjet da po toj osnovi fizičke osobe nisu obveznici PDV-a.

Nadalje, djelatnost proizvodnje električne energije smatra se proizvodnja električne energije od strane krajnjih kupaca s vlastitom proizvodnjom električne energije, uz ispunjenje ostalih uvjeta propisanih propisom kojim se uređuje preuzimanje električne energije od krajnjih kupaca s vlastitom proizvodnjom ili korisnika postrojenja za samoopskrbu te da su fizičke osobe – proizvođači električne energije, koje kao krajnji kupci s vlastitom proizvodnjom, a koje su prethodno bile proizvođači električne energije kao korisnici postrojenja za samoopskrbu. Fizičke osobe koje obavljaju tu djelatnost u 2023. godini smatraju se obveznicima poreza na dohodak ako ostvare ukupni godišnji primitak veći od četverostruke svote osnovice osobnog odbitka od 1.327,24 €. Izmjenama Zakona o porezu na dohodak navedena se svota povećava na svotu od 1.680,00 €.

Dakle, prema navedenom, fizičke osobe koje proizvode električnu energiju (krajnji kupci s vlastitom proizvodnjom), a koje su prethodno bile proizvođači električne energije kao korisnici postrojenja za samoopskrbu, bile bi obveznicima poreza na dohodak od samostalne djelatnosti tek ako ostvare ukupni godišnji primitak veći od 1.680,00 € godišnje. Nakon ostvarenoga godišnjeg primitka od 1.680,00 € navedene fizičke osobe obvezne su upisati se u registar poreznih obveznika te odabrati način oporezivanja (paušalno, putem poslovnih knjiga i dr.).



ODABRANA GRAĐA POREZA

POTREBNO

RRiF-ov POREZNI PRIRUČNIK 2023.

Pročišćeni tekstovi poreznih zakona i pravilnika (u dvije knjige)

RRiF je pripremio izbor građe za porezni priručnik 2023. u kojemu su najvažniji porezni propisi koji se najčešće pojavljuju u praksi. Također se daje i Zakon o doprinosima koji je bitan kod obračuna plaća i drugih dohodaka. Priručnik se sastoji od dvije knjige, a sadržavaju pročišćene tekstove zakona i pripadajućih pravilnika nakon izmjena i dopuna koje su nastale krajem 2022. ili početkom 2023. godine.



Oporezivanje naknada izvođača i športaša nerezidenata

Iva MARJANOVIĆ KAVANAGH, dipl. oec.

UDK 336.2/657.1

Nastupi izvođača i športaša u RH složena su tematika u kojoj najprije treba voditi računa o primjeni Međunarodnih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja koje RH ima zaključeno sa 66 zemalja svijeta, primjeni dvostranih ugovora o socijalnom osiguranju, koordinaciji sustava socijalne sigurnosti na razini EU-a, nacionalnim propisima o oporezivanju dohotka, doprinosa i dobitka te o izvještavanju Poreznoj upravi. Autorica u članku na primjerima pokazuje moguće načine oporezivanja nerezidenata fizičkih i pravnih osoba izvođača i športaša.

1. UVOD

Kada izvođač i športista koji nije rezident u RH ostvari dohodak kao izvođač, primjerice kao kazališni, filmski, radijski ili televizijski umjetnik ili glazbenik ili kao športista od svojih osobnih djelatnosti u Republici Hrvatskoj (dalje: RH), država kojoj pripada pravo oporezivanja određuje se prema odredbama Međunarodnih ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i sprječavanju izbjegavanja plaćanja poreza na dohodak i na imovinu (dalje: Međunarodni ugovor) koje RH ima zaključeno sa zemljama njihove rezidentnosti, i to najčešće prema odredbi čl. 17. „Umjetnici i športisti“ OECD-ova¹ Modela Međunarodnih ugovora. Jednako tako, pravila koja se primjenjuju kada dohodak od osobne djelatnosti u svojstvu izvođača ili športaša ne pripada izvođaču ili športistu, već nekoj drugoj osobi, izvode se također iz čl. 17. Međunarodnih ugovora.

Međunarodni ugovori čine dio unutarnjega pravnog poretka RH i po pravnoj su snazi iznad tuzemnih propisa – čl. 134. *Ustava Republike Hrvatske*.²

Svaki sporazum točno navodi koji su porezi u zemljama potpisnicama predmet sporazuma te se definira koja država potpisnica ima pravo oporezivanja, kako se raspodjeljuju porezi ili kolika je najviša svota oporezivanja.

Tako se odredbama Međunarodnih ugovora uređuje mogućnost oporezivanja pojedinih vrsta primitaka koji se prema tuzemnim propisima oporezuju na način propisan za drugi dohodak, a to su: autorske naknade (čl. 12.), naknade članovima uprave (čl. 16.), naknade umjetnicima i športistima (čl. 17.), nastavnicima i studentima (čl. 20.) te ostali dohodak (čl. 21.).

Kada Hrvatska nema zaključen Ugovor ili on nije u primjeni, tada se kod oporezivanja nerezidenata izravno primjenjuju nacionalni propisi, a to su *Zakon o porezu na dohodak*³ i povezano s time *Zakon o doprinosima*⁴ i možebitno *Zakon o porezu na dobit*.⁵

¹ OECD (eng. *Organisation for Economic Cooperation and Development*).

² Nar. nov., br. 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10, 5/14.

³ Nar. nov., br. 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 151/22, 114/23.

⁴ Nar. nov., br. 84/08, 152/08, 94/09, 18/11, 22/12, 144/12, 148/13, 41/14, 143/14, 115/16, 106/18, 33/23, 114/23.

⁵ Nar. nov., br. 177/04, 90/05, 57/06, 146/08, 80/10, 22/12, 148/13, 143/14, 50/16, 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 114/22, 114/23.

Odredbe čl. 17. Međunarodnih Ugovora omogućavaju da se dohodak (ili dobitak) od osobnih aktivnosti izvođača i športaša oporezuje u RH, bilo da je riječ o dohotku koji je ostvario izravno umjetnik ili športista ili je riječ o dohotku koji pripada nekoj drugoj osobi kada se aktivnost (najčešće nastup, ali nije ograničeno na sam nastup) održi u RH.

Odredbe čl. 17. su iznimka od čl. 7. (Dobit od poslovanja) te čl. 14. (Samostalna djelatnosti) i čl. 15. (Dohodak od nesamostalnog rada) Međunarodnih ugovora pa se prema tome bez obzira na status umjetnika ili športaša (je li zaposlenik društva, član društva ili fizička osoba koja nije ni zaposlenik ni član društva) uvijek primjenjuju odredbe čl. 17. kada je riječ o isplatama umjetnicima i športistima za njihove osobne aktivnosti.

S obzirom na to da primjena tih pravila nosi određena pitanja i nejasnoće u praksi, u članku se uz pomoć dokumenta *Commentaries on the Articles of the Model Tax Convention*⁶ (dalje: Komentari) daju odgovori na neka pitanja i objašnjavaju pravila postupanja u različitim situacijama. Također, u članku se obrađuje oporezivanje naknada umjetnicima i športistima porezom na dohodak (i socijalna davanja) i porezom po odbitku.

Detaljno se o isplatama umjetnicima nerezidentima fizičkim osobama može pročitati u članku A. Božine „Isplate umjetnicima nerezidentima“ u *RRiFu* 10/18., a o oporezivanju fizičkih osoba športaša u članku „Oporezivanje dohotka od djelatnosti športaša – nerezidenata i rezidenata iz inozemstva“ autorica K. Cipek i I. Uljanić Škreblin u *RRiFu* 4/18.

2. PRIMJENA ČL. 17. MEĐUNARODNIH UGOVORA O IZBJEGAVANJU DVOSTRUKOG OPOREZIVANJA – KOMENTARI MODELA OECD

Kako je uvodno navedeno, Međunarodni ugovori daju pravo oporezivanja naknade umjetnicima i športistima u zemlji u kojoj se održavaju nastupi i u kojoj se odvijaju izravno povezane aktivnosti umjetnika i športaša s tim istim nastupima.

Prvi st. čl. 17. određuje da se neovisno o odredbama čl. 14. (samostalna djelatnost) i 15. (nesamostalni rad) Međunarodnih ugovora, dohodak koji ostvari rezident države ugovornice kao izvođač, primjerice kao kazališni, filmski, radijski ili televizijski umjetnik ili glazbenik ili kao športista od svoje osobne djelatnosti u drugoj državi ugovornici, mogu oporezivati u toj drugoj državi.

U t. 1. – 10. Komentara detaljno je objašnjena primjena st. 1. Ugovora (eng. *paragraph 1*). Propisano je da se dohodak izvođača (eng. *entertainers*) i športaša koji je rezident države ugovornice može oporezivati u drugoj državi ugovornici u kojoj ostvaren dohodak od osobne djelatnosti kao takve, bilo da je poslovne prirode ili pak povezane s radnim odnosom.

⁶ Može se pročitati: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/model-tax-convention-on-income-and-on-capital-2017-full-version_g2g972ee-en

Drugi stavak čl. 17. određuje da ako dohodak od osobne djelatnosti u svojstvu izvođača ili športaša ne pripada izvođaču ili športašu, već nekoj drugoj osobi, taj se dohodak neovisno o odredbama čl. 7., 14. i 15. može oporezivati u državi ugovornici u kojoj izvođač ili športaš obavlja svoju djelatnost.

Drugi stavak čl. 17. Ugovora je na određeni način zaštita protiv zlouporabe koja se odnosi na situacije u kojima dohodak prima neka druga osoba za aktivnosti koje obavi umjetnik ili športaš. Dakle, ovom se odredbom osiguralo da se ne može tražiti zaštita od oporezivanja u zemlji izvora pozivajući se na čl. 7. Ugovora (dobitak od poslovanja).

Dakle, **oba stavka čl. 17. daju pravo oporezivanja zemlji u kojoj izvođač ili športaš obavlja svoju djelatnost neovisno o tome kako je naknada isplaćena (izravno izvođaču ili športašu ili nekoj drugoj osobi).**

U Komentarima je u t. 11. – 11.5. objašnjena primjena st. 2. čl. 17. Ugovora (eng. *paragraph 2*).

2.1. TKO SE SMATRA IZVOĐAČEM I ŠPORTAŠEM I KOJE SU AKTIVNOSTI IZVOĐAČA I ŠPORTAŠA OBUHVAĆENE ČL. 17. MEĐUNARODNOG UGOVORA

Tko se sve smatra **izvođačem**, jedno je od pitanja na koje dokument Komentar daje odgovor u t. 3. Iako nije moguće precizno definirati „izvođača“, u samom st. 1. čl. 17. navedeni su primjeri osoba koje se smatraju izvođačima, a to su: **kazališni, filmski, radijski ili televizijski umjetnik ili muzičar**, međutim, treba imati na umu da to nije iscrpan popis. Jasno je da pojam „izvođač“ uključuje izvođače na pozornici, filmske glumce ili glumce u televizijskim reklamama. Odredbe čl. 17. st. 1. se čak prema Komentaru mogu primjenjivati i na dohodak ostvaren od političkih, društvenih, vjerskih ili dobrotvornih aktivnosti ako je u tim aktivnostima prisutan zabavni karakter.

S druge strane, **pojam „izvođač“ ne odnosi se**, primjerice, na gostujuće govornike na konferenciji (npr. bivši političar koji prima naknadu za takav angažman), na fotomodele (npr. model koji predstavlja odjeću tijekom modne revije), niti na administrativno ili pomoćno osoblje (npr. na snimatelje filma, producente, redatelje, koreografe, tehničko osoblje i slično).

Naravno, u nekim je slučajevima teško odrediti granicu pojma izvođač jer, primjerice, pojedinac može biti i redatelj emisije (eng. *show director*) i glumiti u njoj, ili može režirati i producirati televizijski program ili film i imati ulogu u njemu. U takvim je slučajevima potrebno sagledati što pojedinac zapravo radi u državi u kojoj se izvodi izvedba (eng. *performance*). Ako su njegove aktivnosti u toj državi pretežno izvedbene prirode, navedeni će se članak primijeniti na cjelokupni dohodak koji se ostvaruje u zemlji izvedbe. Međutim, ako je izvedba manji dio toga što obavlja u zemlji, dohodak uopće neće biti u okviru tog čl. 17. Moguće je da će u nekim slučajevima koristiti i razmjerno utvrđivanje dohotka koji se oporezuje u zemlji izvedbe.

Iako nije dana precizna definicija pojma **športaš**, ona nije ograničena na sudionike tradicionalnih sportskih događaja (npr. trkače, skakače, plivače) nego također uključuje i, primjerice, igrače golfa, džokeje, nogometaše, igrače kriketa i tenisače te vozače utrka. Taj se članak odnosi i na dohotke od drugih djelatnosti za koje se uobičajeno smatra da imaju zabavni karakter, poput turnira u biljaru, šahu i bridžu i slično.

Dohodci koje ostvaruju impresariji i sl. za ugovaranje nastupa zabavljača ili športaša su izvan opsega ovog članka, ali svaki primitak koji bi primili u njihovo ime je u okviru odredaba čl. 17.

Odredbe čl. 17. primjenjuju se bez obzira na činjenicu tko isplaćuje dohodak, primjerice obuhvaćene su i nagrade koje isplaćuju nacionalni savezi, udruge ili lige koje momčadi ili pojedinci osvoje na određenom sportskom događaju.

Osim honorara za svoje nastupe, izvođači i športaši često ostvaruju primitke u obliku tantijema (eng. *royalties*) ili sponzorstava ili naknade za oglašavanje (eng. *advertising fees*). Općenito, kada ne bi postojala izravna veza između takvih primitka i nastupa u dotičnoj zemlji (zemlji izvedbe), na takve primitke bi se primjenjivali ostali članci Međunarodnih Ugovora, a ne čl. 17. (Umjetnici i športaši). Izravna veza općenito postoji tamo gdje se ne može razumno smatrati da bi dohodak uopće nastao bez obavljanja navedenih aktivnosti (primjerice, da nema nastupa u RH, ne bi bilo ni isplaćene naknade za oglašavanje nastupa izvođaču, zatim plaćanje naknade profesionalnom igraču golfa za intervju tijekom turnira u kojemu sudjeluje, plaćanje teniskoj zvijezdi za korištenje njegove slike na plakatima oglašavanja turnira na kojemu će sudjelovati i sl.)

Autorske naknade za prava intelektualnog vlasništva uobičajeno su obuhvaćene čl. 12. Međunarodnog ugovora (Autorske naknade), a ne čl. 17., ali oglašavanje i naknade za sponzorstvo su izvan opsega čl. 12. Dakle, čl. 17 primjenjivat će se na prihod od oglašavanja ili sponzorstva koji je izravno povezan s izvedbom / nastupom u određenoj državi (npr. plaćanja tenisaču za nošenje majice s logom sponzora, zaštitnog znaka ili trgovačkog imena tijekom meča i sl.).

Ponekad izravna povezanost između primitaka i izvedbe odnosno nastupa športaša ili izvođača može biti vidljiva iz ugovornih odredaba koji se odnose na sudjelovanje u određenim događajima, a država ugovornica u kojoj se odvija jedan ili više ovih događaja može oporezivati određeni udio relevantnog prihoda od oglašavanja ili sponzorstva.

Primitak koji se ne može pripisati izvedbi oporezuje se prema standardnim pravilima iz čl. 7. ili čl. 15., ovisno o tome što je prikladno u kojem slučaju. Uplate primljene u slučaju otkazivanja nastupa su izvan opsega čl. 17. i potpadaju pod čl. 7. ili 15., ovisno o slučaju.

Osim navedenih primjera, postoji niz slučajeva u kojima je teško utvrditi je li izvođač ili športaš ostvario određeni dohodak iz svojih osobnih aktivnosti. Sljedeća načela koja su navedena u Komentaru mogu biti korisna za rješavanje takvih slučajeva:

- Kada se govori o „izvođaču ili športašu“, to uključuje svakoga tko djeluje kao takav, čak i kada je riječ o jednom jedinom događaju. Stoga se čl. 17. može primijeniti i na amatera koji osvoji novčanu sportsku nagradu ili na osobu koja nije glumac, ali prima honorar za pojavljivanje u televizijskoj reklami ili na filmu.
- Aktivnosti izvođača ili športaša ne uključuju samo izvođenje nastupa ili nastupanje u sportom događaj u nekoj državi, nego i oglašavanje ili intervju u toj državi koje su usko povezane s tim nastupom.

- Izvještavanje ili komentiranje zabavnog ili sportskog događaja u kojemu reporter sam ne sudjeluje, nije aktivnost umjetnika ili športaša koji djeluje kao takav. Tako, primjerice, naknada koju bivši ili ozlijeđeni športaš ostvari za davanje komentara tijekom prijenosa sportskog događaja u kojemu ta osoba ne sudjeluje nije u opsegu čl. 17. Ugovora.
- Pripreme, kao što su probe i treninzi, dio su normalnih aktivnosti umjetnika i športaša. Ako je umjetnik ili športaš plaćen za vrijeme provedeno na probi, treningu ili sličnoj pripremi u državi nastupa, takva naknada je obuhvaćena čl. 17.

Važno je napomenuti da izvodači i športaši često obavljaju svoje aktivnosti u različitim državama zbog čega je potrebno utvrditi koji dio njihova dohotka potječe iz nastupa koji se može pripisati određenoj državi (gdje postoji izravna veza s nastupom!) jer će o tome i ovisiti koja će država koji dio dohotka imati pravo oporezivati.

3. PRIMJENA NACIONALNIH PROPISA – OPOREZIVANJE POREZOM NA DOHODAK UMJETNIČKOG HONORARA ILI HONORARA ŠPORTAŠA I OBEZA DOPRINOSA

Jednom kada je utvrđeno da je riječ o dohotku koji se u skladu s Međunarodnim ugovorom može oporezivati u Hrvatskoj (a može jer Hrvatska propisuje oporezivanje za ovakve isplate fizičkim osobama), kod oporezivanja naknada umjetnicima i športašima primjenjuju se nacionalna pravila oporezivanja, odnosno Zakon o porezu na dohodak. Jednako tako se nacionalna pravila primjenjuju i kada Ugovor nije u primjeni.

3.1. OPOREZIVANJE UMJETNIKA I ŠPORTAŠA

Općenito, oporezivi dohodak nerezidenta čini dohodak od nesamostalnog rada, dohodak od samostalne djelatnosti, dohodak od imovine i imovinskih prava, dohodak od kapitala i drugi dohodak koji nerezident ostvari u tuzemstvu (načelo tuzemnog dohotka).

Primitci koji se isplaćuju nerezidentima, osobama koje nisu zaposlenici društva koje ga isplaćuje, **smatraju se drugim dohotkom** koji se, između ostaloga, oporezuje prema tuzemnim propisima i kao autorska naknada.

Predujam poreza na dohodak od drugog dohotka obračunavaju, obustavljaju i uplaćuju isplatitelji prilikom svake isplate i istodobno s isplatom bez korištenja osobnog odbitka, i to po stopi od 20 % (od 1. siječnja 2024.⁷ prema novim pravilima).

Pripadnost poreza na dohodak određuje se prema prebivalištu / uobičajenom boravištu poreznog obveznika. Kada porezni obveznik u Republici Hrvatskoj nema prebivalište ni uobičajeno boravište, pripadnost se određuje prema sjedištu odnosno prebivalištu / uobičajenom boravištu isplatitelja.

To znači da su isplatitelji drugog dohotka obveznici obračunavanja i plaćanja predjuma poreza na dohodak od drugog dohotka. Prema čl. 39. st. 5. Zakona o porezu na dohodak, pri utvrđivanju autorske naknade izdadcima se smatraju uplaćeni doprinosi za obvezno mirovinsko

osiguranje (ako su zaračunani). Pri obračunu drugog dohotka nerezidentima se priznaju i izdaci utvrđeni u visini 30 % od ostvarenih primitaka po osnovi primitaka za obavljanje umjetničke, artistske, zabavne, sportske, književne i likovne djelatnosti te djelatnosti u vezi s tiskom, radijem i televizijom te zabavnim priredbama.

3.2. SOCIJALNA OSIGURANJA

Prema tuzemnom propisu, čl. 111. Zakona o doprinosima, pri obračunu drugog dohotka isplatitelji su u obvezi obračunati i doprinose za obvezna osiguranja. Osim Međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju, ulaskom RH u EU primjenjuju se i uredbe koje se odnose na koordinaciju sustava socijalne sigurnosti, a koji zamjenjuju sve dosadašnje sporazume koje je RH sklopila s državama članicama EU-a, uključujući Norvešku i Švicarsku. Uredbe EU-a za koordinaciju sustava socijalne sigurnosti sadržavaju pravila čija je namjera osigurati da se na fizičke osobe koje se kreću unutar EU-a primjenjuje zakonodavstvo samo jedne države članice te spriječiti da se na te osobe istodobno primjenjuju zakonodavstva dviju ili više država članica ili da ostanu izvan sustava socijalne sigurnosti.

Ovisno o statusu nerezidenata u obveznom osiguranju, ovisi činjenica hoće li tuzemni isplatitelj obračunati i platiti doprinose za socijalno osiguranje prema tuzemnim propisima.

Status u socijalnom osiguranju nerezidenata utvrđuje se propisanim dokazima, i to:

- **potvrdom A 1** koja nije starija od 6 mjeseci – Izjava o primjenjivim propisima. Tom izjavom fizička osoba dokazuje da doprinose za socijalno osiguranje plaća u drugoj zemlji EU-a (i Europskoga gospodarskog prostora: Island, Norveška, Lihtenštajn i dodatno Švicarska i Ujedinjeno Kraljevstvo Velike Britanije i Sjeverne Irske) – Izdaje ju nadležna ustanova za socijalnu sigurnost u zemlji u kojoj je fizička osoba osigurana;
- potvrdom o socijalnom osiguranju osobe iz države s kojom RH primjenjuje dvostrane ugovore o socijalnom osiguranju (*Kanada, Quebec, Australija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Makedonija, Srbija, Turska, Južna Koreja*)⁸

Kada se isplatitelju prije isplate drugog dohotka dostavi jedan od navedenih dokaza, isplatitelj ne obračunavati uplaćuje doprinose za socijalna osiguranja prema tuzemnim propisima.

Dakle, ako isplatitelj primitaka u trenutku podmirivanja troškova nema dokaz o pripadnosti osiguranja nerezidenta države s kojom je RH sklopila Ugovor o socijalnom osiguranju ili nema potvrdu A1, isplatitelj je obavezan obračunati doprinose za obvezna osiguranja važeće prema tuzemnim propisima. Jednako tako, u skladu s čl. 238. *Pravilnika o doprinosima*⁹ prema primitcima od kojih se utvrđuje drugi dohodak, a isplaćuju se nerezidentu – osobi iz države s kojom RH nije sklopila ugovor o socijalnom osiguranju, isplatitelji su obvezni obračunati doprinose (u skladu s tuzemnim propisima), bez obzira na status te osobe u osiguranju u državi njezina prebivališta odnosno uobičajenog boravišta. To znači da će u ovom slučaju tuzemni isplatitelji na primitke tih nerezidenata biti obvezni obračunati:

⁸ Ugovori s Kanadom, Quebecom, Australijom i Južnom Korejom odnose se samo na mirovinsko osiguranje, dok je s ostalim državama i na mirovinsko i na zdravstveno osiguranje.

⁹ Nar. nov., br. 2/09, 9/09. – ispr., 97/09, 25/11, 61/12, 86/13, 157/14, 128/17, 1/19, 43/23, 143/23.

⁷ Od 1. 1. 2024. *Predujam poreza na dohodak od drugog dohotka prema članku 39. stavku 1. ovoga Zakona plaća se po odbitku, primjenom niže stope utvrđene prema članku 19.a Zakona.*

- doprinose iz osnovice: doprinos za mirovinsko osiguranje 10 % i
- doprinos na osnovicu: doprinos za zdravstveno osiguranje 7,5 %.

Dakle, isplatitelji su obvezni obračunati doprinose za obvezna osiguranja umjetnicima nerezidentima ako:

- umjetnik isplatitelju nije dostavio dokaz o pripadnosti sustavu socijalnog osiguranja druge države članice EU-a ili države s kojom Hrvatska primjenjuje dvostrani ugovor o socijalnom osiguranju i
- kada je riječ o umjetniku nerezidentu koji dolazi iz države s kojom Hrvatska ne primjenjuje ugovor o socijalnom osiguranju.

3.3. OIB NEREZIDENTA

Nerezidenti koji u Hrvatskoj ostvaruju bilo koji oblik dohotka moraju pribaviti hrvatski osobni identifikacijski broj. Nadalje, pri obračunu i podmirivanju javnih davanja na drugi dohodak isplatitelju je za uplatu potreban i OIB nerezidenta. Jednostavnije rečeno, u svim situacijama kada isplatitelji za nerezidenta obračunavaju i plaćaju doprinos ili predujam poreza na dohodak, trebaju zatražiti OIB. Zahtjev za određivanjem i dodjeljivanjem OIB-a u ime nerezidenta može podnijeti i njegov opunomoćenik. No, kako je ovdje riječ o isplatama nerezidentu koje se oprezuju na način propisan za drugi dohodak, zahtjev za dodjeljivanje OIB-a nerezidentu u pravilu podnosi Poreznoj upravi isplatitelj drugog dohotka, a koji može biti i njegov opunomoćenik. U tom slučaju nerezident treba dostaviti isplatitelju odgovarajuću dokumentaciju, navedenu na mrežnim stranicama Porezne uprave.¹⁰

U nastavku dajemo primjere obračuna umjetničkog honorara prema nacionalnim propisima.

Primjer 1. *Isplata honorara umjetniku s kojim RH nema ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja niti ugovor o socijalnom osiguranju*

Umjetnik, fizička osoba koja je rezident Savezne Republike Brazil, ugovorio je nastup u Hrvatskoj. Svota bruto-naknade je 15.000,00 €. Isplatitelj je tuzemno društvo.

S obzirom na to da Hrvatska i Brazil nemaju međunarodne ugovore ni u području izbjegavanja dvostrukog oporezivanja ni u području socijalnih osiguranja, obračun se obavlja na sljedeći način:

Tablica 1. *Obračun honorara*

Red. br.	Opis	Svota
1.	Bruto ugovoreni honorar	15.000,00
2.	Paušalni izdatak – 30 %	4.500,00
3.	Osnovica za obračun doprinosa	10.500,00
4.	MIO I. – 7,5 %	787,50
5.	MIO II. – 2,5 %	262,50
6.	Ukupno doprinosi	1.050,00
7.	Porezna osnovica – drugi dohodak	9.450,00
8.	Porez na dohodak 20 %	1.890,00
9.	Neto-honorar	12.060,00
10.	Doprinos za zdravstveno osiguranje 7,5 %	1.125,00
11.	Ukupni trošak isplatitelja	16.125,00

Dakle, honorar je oporezivan u skladu s nacionalnim propisima kao drugi dohodak. S obzirom na to da ne postoji ugovor o socijalnom osiguranju sa Saveznom Republikom Brazil, obračunani su i doprinosi koji u ovom slučaju predstavljaju izdatak pri utvrđivanju drugog dohotka, prije utvrđivanja izdataka od 30 % koji se također priznaje.

U Obrascu JOPPD se u ovom slučaju odabiru sljedeće oznake:

- Oznaka stjecatelja (Prilog 2.) – 4002 – Osiguranik/stjecatelj primitka od kojega se utvrđuje drugi dohodak, a po osnovi kojeg postoji obveza doprinosa
- Oznaka primitka (Prilog 3.) – 4004 – Primici nerezidenata za obavljanje umjetničke, artistske, zabavne, sportske, književne i likovne djelatnosti te djelatnosti u svezi s tiskom, radijom i televizijom te zabavnim priredbama po osnovi kojih postoji obveza doprinosa.

U nastavku dajemo primjer obračuna drugog dohotka nerezidenta kojeg zastupa agencija (u njegovo ime i za njegov račun) te se i u tom slučaju primjenjuje jednako pravilo oporezivanja jer agencija nastupa u ime i za račun izvođača.

Primjer 2. *Isplata honorara rezidentu Italije putem agencije koja zastupa pjevača u njegovo ime i za njegov račun*

Društvo X d.o.o. ugovorilo je nastup zabavljača, rezidenta Italije. Zabavljača zastupa agencija koja ima sjedište u Sloveniji. Zastupa ga tako da radi u njegovo ime i za njegov račun. Račun za nastup ispostavlja agencija iz Slovenije hrvatskom poreznom obvezniku. Na računu je iskazan honorar koji je 40.000,00 € i provizija agencije koja je 5.000,00 €. Ukupna svota računa je 45.000,00 €. Zabavljač, nerezident je na zahtjev isplatitelja dostavio potvrdu A1 te doprinosi nisu obračunani. Potvrdu o rezidentnosti nije potrebno tražiti jer pravo oporezivanja ionako ima RH. Oporezivanje se obavlja tako da se fizičkoj osobi, kao u prethodnom primjeru, oporezuje drugi dohodak (ali bez odbitka doprinosa jer se neće niti obračunati).

U Obrascu JOPPD se u ovom slučaju odabiru sljedeće oznake:

- Oznaka stjecatelja (Prilog 2.) – 4001 – Osiguranik/stjecatelj primitka od kojega se utvrđuje drugi dohodak, a po osnovi kojeg ne postoji obveza doprinosa
- Oznaka primitka (Prilog 3.) 4006 – Primici nerezidenata za obavljanje umjetničke, artistske, zabavne, sportske, književne i likovne djelatnosti te djelatnosti u svezi s tiskom, radijom i televizijom te zabavnim priredbama po osnovi kojih ne postoji obveza doprinosa.

Naime, bez obzira na to što je račun izdala agencija sa sjedištem u Sloveniji, u dijelu oporezivanja honorara pjevača važna je odredba čl. 17. Ugovora koji Hrvatska ima zaključenog s Italijom. Za potrebe (ne)oporezivanja provizije slovenske agencije bitan je Ugovor koji je zaključen između Hrvatske i Slovenije, i to čl. 7. (dobitak od poslovanja). Dakle, u ovom slučaju honorar se oporezuje prema tuzemnim propisima, a provizija agencije se uz dostavu potvrde o rezidentnosti slovenskog društva neće oporezivati u Hrvatskoj (primjena čl. 7. Ugovora). S obzirom na to da je u Ugovoru s Italijom kao metoda izbjegavanja dvostrukog oporezivanja navedeno uračunavanje, rezident Italije će navedeni porez na dohodak uračunati (odbiti) od svoje ukupne porezne obveze koja će biti izračunana na

¹⁰ https://www.porezna-uprava.hr/hr_oib/stranice/dodjeljivanjeoiba.aspx

temelju svjetskog dohotka. Navedeno potvrđuje i stajalište PU, KLASA: 910-01/14-01/316 od 15. rujna 2014. godine koje prenosimo u cijelosti:

Podnositelj upita navodi da je njegov klijent ugovorio nastup dirigenta, rezidenta Francuske. Dirigenta zastupa agencija koja ima sjedište u Austriji. Račun za nastup dirigenta ispostavlja agencija iz Austrije, a iz računa nije vidljivo koliko iznosi agencijska provizija, a koliko iznosi honorar. Podnositelj upita želi utvrditi da li je njegov klijent dužan obračunati porez na dohodak po hrvatskim propisima ili se može pozvati na Ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja te isplatiti izvođački honorar bez plaćanja poreza na dohodak u Republici Hrvatskoj? U situaciji da se može pozvati na Ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, postavlja se pitanje na koji ugovor se može pozvati, da li na Ugovor koji se odnosi na državu rezidentnosti dirigenta ili na ugovor koji se odnosi na državu rezidentnosti agencije koja zastupa dirigenta. Na gore postavljeno pitanje u nastavku odgovaramo:

OECD Modelom ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja člankom 17. (dohodak umjetnika i športaša) stavkom 1. propisano je da se dohodak koji ostvari rezident države ugovornice kao izvođač, primjerice kao kazališni, filmski, radijski ili televizijski umjetnik ili glazbenik ili kao športša od svoje samostalne djelatnosti u drugoj državi ugovornici, može oporezivati u toj drugoj državi. Stavkom 2. ovog članka propisano je da ako dohodak od samostalne djelatnosti u svojstvu izvođača ili športaša ne pripada izvođaču ili športšašu, već nekoj drugoj osobi, taj se dohodak također može oporezivati u državi ugovornici u kojoj izvođač ili športša obavlja svoju djelatnost. Budući da se u postavljenom upitu navodi da umjetnika (dirigenta) koji će nastupiti u Hrvatskoj zastupa agencija, te će račun biti ispostavljen od strane agencije, članak 17. prema oba svoja stavka pravo oporezivanja daje Hrvatskoj kao državi gdje se nastup održao. Dakle, irelevantno je da li je umjetnik osobno primio honorar za svoj nastup ili će ga dobiti preko agencije, u oba slučaja Hrvatska ima pravo oporezivanja i obračunava se porez na dohodak u oba slučaja. To je i dodatno obrazloženo u Komentarima na OECD Model Ugovora kod članka 17. u točkama 8. i 11. gdje se navodi da država ugovornica ima pravo oporezivati dio umjetnikovog ili športšaševog osobnog dohotka koji se odnosi na nastup na njezinom području čak i ako dohodak nije stvarno plaćen kao naknada fizičkoj osobi. Kada dohodak od aktivnosti umjetnika ili športšaša stječe druga osoba, stavak 2. omogućava da dio dohotka koji ne može biti oporeziv u rukama izvođača, bude oporeziv u rukama osobe koja prima plaćanje. Na dio pitanja na koji se Ugovor o izbjegavanju treba pozvati – onaj koji se primjenjuje u odnosu na državu rezidentnosti dirigenta ili na ugovor koji se odnosi na državu rezidentnosti agencije koja zastupa agenta, smatramo da primjena jednog ili drugog ugovora nije odlučujuća, s obzirom da je ishod jednak, odnosno pravo oporezivanja ima Hrvatska i primjenjuju se njene domaće porezne stope. Također, nije niti potrebno dostavljati potvrdu rezidentnosti radi primjene snižene ugovorne stope prema određenom Ugovoru, jer ona za nastup umjetnika i športšaša nije niti umanjena člankom 17. bilo kojeg od ova dva ugovora. Shodno gore navedenome, mišljenja smo da Republika Hrvatska kao država u kojoj se nastup održava ima pravo oporezivati samo dohodak koji se odnosi na nastup dirigenta. S obzirom da je u upitu navedeno da iz računa nije vidljivo koliko iznosi agencijska provizija, a koliko iznosi honorar dirigenta, potrebno je jasno utvrditi koliki dio

naknade se odnosi na dirigentov honorar na koji bi se primijenile odredbe članka 17., a na koliki agencijska provizija ili neki drugi elementi računa na koje bi se mogle primijeniti neki drugi članci ugovora.

Međutim, valja napomenuti da po osnovi primitaka koje ostvare fizičke osobe – nerezidenti u svojstvu izvođača (umjetnika, zabavljača, športšaša) ne postoji obveza obračuna, obustave i uplate predujma poreza na dohodak odnosno poreza na dohodak kada se za njihove nastupe prema ugovoru s inozemnom osobom koja nije fizička osoba plaća naknada toj inozemnoj osobi te se na iste naknade (plaćanja), u skladu s propisima o oporezivanju dobitka, plaća porez po odbitku.

U gornjem primjeru navedeno pravilo primjene propisa o oporezivanju dobitka nije se moglo primijeniti iako se naknada isplaćuje agenciji koja je pravna osoba. Naime, nije moguće primijeniti oporezivanje porezom po odbitku jer agencija zastupa umjetnika u njegovo ime i za njegov račun (odnosno u ime i za račun fizičke osobe). U t. 4. ovoga članka objašnjavamo kada je moguće oporezivanje porezom po odbitku, a u nastavku prikazujemo obveze nerezidenta u vezi s pitanjem godišnjeg obračuna poreza jer je primitkom drugog dohotka koji se oporezuje po stopi od 20 % može bitno postao obveznik platiti i razliku poreza prema godišnjem obračunu.

3.4. GODIŠNJI OBRAČUN POREZA NEREZIDENTA

Športšaši i umjetnici nerezidenti koji ostvare oporezivi dohodak u tuzemstvu, obvezni su podnijeti godišnju poreznu prijavu samo ako u tuzemstvu imaju registriranu samostalnu djelatnost i po toj osnovi plaćaju porez na dohodak od samostalne djelatnosti u tuzemstvu, kako je propisano čl. 51. Zakona o porezu na dohodak.

Ako športšaši i umjetnici nerezidenti ostvare u RH drugi dohodak (ili može bitno dohodak od nesamostalnog rada) koji je oporeziv u RH te o kojemu je tuzemni isplatiatelj izvijestio Poreznu upravu putem Obrasca JOPPD, PU će provesti poseban postupak utvrđivanja godišnjeg poreza na dohodak ostvarenog u tuzemstvu na jednak način kao za rezidente. Jedina je razlika što je porezna obveza nerezidenta ograničena na dohotke koje ostvare samo u tuzemstvu i neće im se uračunati porez koji su može bitno platili u inozemstvu.

Za nerezidente vrijede nešto drukčija pravila kod mogućnosti korištenja olakšica koje su propisane tuzemnim propisima o porezu na dohodak. Nerezidentu se ostvareni dohodak iz čl. 13. Zakona umanjuje za osnovni **osobni odbitak iz čl. 14.** st. 3. Zakona **samo za mjesec u kojima ostvaruje dohodak u tuzemstvu.** Nerezidentima se, pri utvrđivanju poreza na dohodak koji je ostvaren u RH, priznaju olakšice po osnovi:

- osnovnoga osobnog odbitka za vlastito uzdržavanje
- dijela osobnog odbitka po osnovi plaćenih doprinosa za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu do visine zakonom propisanih obveznih doprinosa
- dijela osobnog odbitka pod propisanim uvjetima i do propisane svote za dana darovanja.

Međutim, ako športšaši i izvođači nerezidenti RH, koji su rezidenti druge države članice Europske unije ili Europskoga gospodarskog prostora, ostvare u RH dohodak

po osnovi nesamostalnog rada, samostalne djelatnosti ili drugi dohodak, može u godišnjem obračunu poreza na dohodak koristiti i osobni odbitak za članove uže obitelji koje uzdržava te dio osobnog odbitka za njegovu invalidnost i invalidnost članova uže obitelji koje uzdržava, uz uvjet da vjerodostojnim ispravama dokaže da dohodak ostvaren u RH čini najmanje 90 % njegova ukupnog (svjetskog) dohotka ostvarenog u poreznom razdoblju te da je on izuzet ili oslobođen oporezivanja u državi članici čiji je rezident. Da bi se ostvarilo to pravo, porezni obveznici na koje se primjenjuje poseban postupak (a to su i nerezidenti izvođači i športaši), ako žele iskoristiti prava propisana Zakonom, a za koje Porezna uprava ne raspolaže podatcima bitnim za utvrđivanje prava na smanjenje dohotka te podatcima o uvećanju osobnog odbitka za plaćene doprinose za zdravstveno osiguranje u tuzemstvu ili dana darovanja, mogu do kraja veljače tekuće godine za prethodnu godinu podnijeti nadležnoj ispostavi Porezne uprave obrazac za priznavanje prava u posebnom postupku te mu priložiti vjerodostojne isprave (Obrazac ZPP-DOH).

Posebno ističemo da se predujam poreza na drugi dohodak plaća po stopi od 20 % na ukupnu svotu porezne osnovice, a prilikom godišnjeg obračuna primjenjuje se sljedeće pravilo iz čl. 19. Zakona o porezu na dohodak:

Za 2023. godinu, godišnji porez na dohodak plaća se po stopi od 20 % na poreznu osnovicu do visine 47.780,28 € te po stopi od 30 % na dio porezne osnovice koji prelazi svotu od 47.780,28 €.

Prema tome, osoba koja tijekom 2023. godine u Hrvatskoj prima honorare prema kojima se predujam poreza na dohodak po osnovi drugog dohotka obračunavao po stopi od 20 %, a porezna osnovica na godišnjoj razini prijeđe 47.780,28 € (nakon što se odbiju osobni odbitci na koje ima pravo), platit će razliku poreza po godišnjem obračunu. Navedeno objašnjavamo na sljedećem primjeru.

Primjer 3. Godišnji obračun poreza umjetnika nerezidenta

Umjetnik nerezident ugovorio je bruto-honorar za tri nastupa u RH u svoti od 116.279,07 €, što mu je i isplaćeno tijekom godine za ta tri nastupa – u siječnju, ožujku i svibnju 2023. godine, u svoti od 100.000 € neto na njegov nerezidentni račun. Umjetnik je obvezni osiguranik u svojoj zemlji te je dostavio potvrdu A1 isplatitelju. Isplatitelj je predao obrasce JOPPD kod svake isplate i obustavio predujam poreza po stopi od 20 % kod svake isplate.

U nastavku dajemo godišnji obračun koji će po službenoj dužnosti provesti PU.

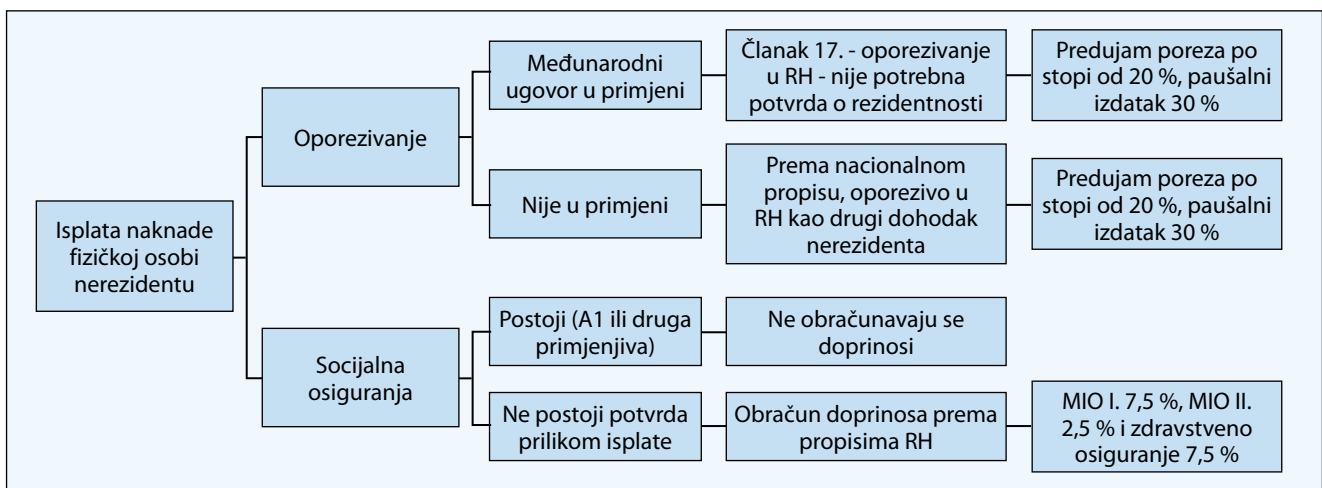
Tablica 2. Godišnji obračun nerezidenta

Red. br.	Izvori dohotka	Svota u €
1.	Bruto-honorar	116.279,07
2.	30 % izdataka	34.883,72
3.	Drugi dohodak (nakon odbitka 30 % paušalnih izdataka)	81.395,35
4.	Ukupni godišnji dohodak	81.395,35
5.	Ukupni godišnji osobni odbitak (3 x 530,90 €)	1.592,70
6.	Godišnja porezna osnovica	79.802,65
7.	Dio porezne osnovice za primjenu stope od 20 % (do 47.780,28 €)	47.780,28
8.	Dio porezne osnovice za primjenu stope od 30 % (iznad 47.780,28 €)	32.022,37
9.	Godišnji porez po stopi od 20 %	9.556,06
10.	Godišnji porez po stopi od 30 %	9.606,71
11.	Ukupni godišnji porez	19.162,77
12.	Uplaćeni predujam poreza u tuzemstvu	16.279,07
13.	Razlika poreza za uplatu	2.883,70

Dakle, razlika za uplatu prema ovom godišnjem obračunu je 2.883,70 € te je to svota koju će nerezident, fizička osoba, imati obvezu platiti prema Privremenom poreznom rješenju u 2024. godini.

U nastavku dajemo grafički prikaz na što isplatitelji trebaju obratiti pozornost prilikom isplate naknade izvođaču ili športašu nerezidentu.

Slika 1. Oporezivanje fizičke osobe nerezidentata – isplata naknade izvođačima i športašima



DOKUPLJENE MINUTE ZA SAVJETE AKTIVIRAJU SE PO PRIMLJENOJ UPLATI

4. OPOREZIVANJE NAKNADE ZA NASTUPE INOZEMNIH IZVOĐAČA (UMJETNIKA, ZABAVLJAČA I ŠPORTAŠA POREZOM PO ODBITKU – 10 %)

Od 2018. godine Zakonom o porezu na dobit se na neki način pojednostavljuje postupak oporezivanja naknada izvođača i športaša kada **naknadu za nastupe inozemnih izvođača** (umjetnika, zabavljača i športaša) isplaćuje **tuzemni ili inozemni isplatitelj** prema ugovoru s inozemnom osobom koja nije fizička osoba jer se u ovom slučaju omogućava oporezivanja porezom po odbitku i tada ne nastaje obveza obračuna poreza na dohodak i doprinosa za fizičku osobu izvođača.

Porez po odbitku u smislu Zakona o porezu na dobit jest porez kojim se oporezuje dobitak koji ostvari nerezident u RH. Porezni obveznik poreza po odbitku je isplatitelj.

Tuzemni, a u smislu čl. 31. st. 10. Zakona o porezu na dobit i inozemni, isplatitelji naknada od kojih se utvrđuje porez po odbitku prema čl. 31. Zakona o porezu na dobit nerezidentima koji su rezidenti država s kojima Republika Hrvatska primjenjuje ugovore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, obvezan je prilikom isplate obračunati, obustaviti i uplatiti porez po odbitku na način određen ugovorom i Zakonom.

Porezna osnovica poreza po odbitku je bruto-svota naknade koju tuzemni isplatitelj plaća nerezidentu – inozemnom primatelju. Podzakonskim propisima nije objašnjeno što se točno **ne smatra naknadom za nastupe inozemnih izvođača** (umjetnika, zabavljača i športaša). To posebno dolazi do izražaja kada se organizatorima, osim same naknade za nastup izvođača, zaračunavaju i različite naknade koje su povezane s nastupom izvođača (naknada za produkciju, *booking fee* i sl. od strane inozemnih pravnih osoba, a poreznu osnovicu čini cijela svota računa iako se cijeli račun ne odnosi na naknadu za nastup.

Izborom porezne stope od 10 % koja se plaća po odbitku došlo je do znatnoga poreznog rasterećenja i potpunog oslobođenja od obračuna i uplate obveznih doprinosa za nastupe inozemnih izvođača (za fizičke osobe) kada naknadu isplaćuje tuzemni ili inozemni isplatitelj prema ugovoru s inozemnom osobom koja nije fizička osoba.

Od 2020. godine poreznom je reformom uvedena odredba da obveznik poreza po odbitku u slučaju plaćanja naknada za nastupe inozemnih izvođača iz čl. 31. st. 10. Zakona može biti i inozemni isplatitelj odnosno nerezident.

U tom je slučaju inozemni isplatitelj obavezan pri svakoj isplati obračunati, obustaviti i uplatiti porez po odbitku, a u roku od 8 dana od dana nastupa obavezan je dostaviti potrebne podatke o svoti ugovorene naknade za nastupe te vremenu i načinu plaćanja inozemnoj osobi iz čl. 31. st. 10. Zakona o porezu na dobit.

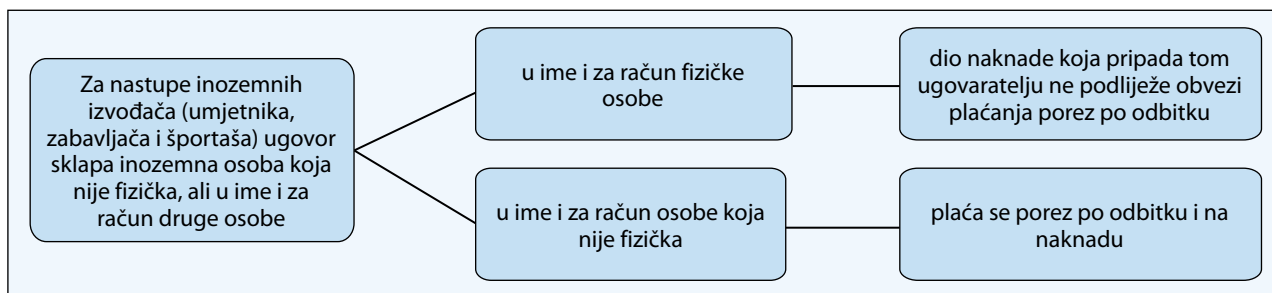
Dodatno je u čl. 50. st. 8. *Pravilnika o porezu na dobit*¹¹ objašnjeno da kada za nastupe inozemnih izvođača (umjetnika, zabavljača i športaša) ugovor sklapa inozemna osoba koja nije fizička, **ali u ime i za račun druge osobe**, tada dio naknade koja pripada tom ugovaratelju ne podliježe obvezi iz čl. 31. st. 10. Zakona. U tom je slučaju ugovaratelj obavezan dostaviti potrebne podatke za primjenu izuzeća. Drugim riječima, na naknadu (proviziju) koja pripada pravnoj osobi (najčešće je riječ o agenciji) ne zaračunava se porez po odbitku, nego se uz dostavu potvrde o rezidentnosti (za porezne obveznike rezidente s kojima RH ima u primjeni ugovor o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja) može primijeniti izuzeće iz čl. 7. Ugovora (kao što je objašnjeno u primjeru 1 u ovom članku), ali tada je potrebno dokazati koji je omjer provizije i samog honorara izvođača (ugovorom ili računom). Dodatno, prema odredbi čl. 51. st. 4. ako se pri isplati naknada iz **čl. 31. Zakona** ne plaća porez po odbitku na temelju primjene ugovora o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, primatelj naknade može umjesto obrasca Zahtjeva dostaviti samo potvrdu o rezidentnosti od nadležnoga inozemnog poreznog tijela.

Međutim, to se ne primjenjuje ako je ugovor za nastupe inozemnih izvođača sklopljen u ime i za račun osobe koje nije fizička, jer se tada prilikom plaćanja za taj dio naknade primjenjuju odredbe čl. 31. st. 10. Zakona, odnosno, na naknadu (agencije) će se obračunati porez po odbitku po stopi od 10 % prema odredbama čl. 50. st. 9. *Pravilnika o porezu na dobit*.

Navedeno pojednostavljeno prikazujemo u sljedećoj tablici.

¹¹ Nar. nov., br. 95/05, 133/07, 156/08, 146/09, 123/10, 137/11, 61/12, 146/12, 160/13, 12/14, 157/14, 137/15, 1/17, 2/18, 1/19, 1/20, 59/20, 1/21, 156/22.

Tablica 3. Kada se plaća odnosno ne plaća porez po odbitku na dio naknade koju zaračunava agencija koja zastupa u ime i za račun



U nastavku dajemo primjere gdje se obračunava i plaća porez po odbitku na nastupe inozemnih izvođača.

Primjer 3. *Isplata naknade za nastup umjetnika – tuzemni isplatitelj*

Društvo iz RH „X“ d.o.o. isplaćuje naknadu za nastup umjetnika – rezidenta iz Austrije društvu „Y“ d.o.o. koje

je rezident Austrije. Nastup se odvio u RH. Ukupna zaračunana naknada je 20.000,00 €. U ovom slučaju isplatitelj treba obustaviti svotu od 10 % bruto-svote naknade, a to je 2.000,00 € koje je obavezan obračunati, obustaviti i uplatiti porez po odbitku pri plaćanju naknade.

Porezni obveznik – tuzemni isplatelj iz čl. 31. st. 2. Zakona o porezu na dobit obvezan je mjerodavnoj ispostavi Porezne uprave dostaviti pregled svih isplaćenih naknada s podacima o nazivu inozemnog primatelja, datumu i svoti isplate te plaćenom porezu i primijenjenoj stopi poreza po odbitku, istodobno s predajom porezne prijave poreza na dobitak. Za ovo izvješće nije propisana forma, tako da ju porezni obveznik može sam odrediti. Tuzemni isplatelj obvezan je nadležnoj ispostavi Porezne uprave dostaviti pregled svih isplaćenih naknada inozemnim primateljima te uplaćenom porezu po odbitku istodobno s predajom prijave poreza na dobitak.

Od 1. siječnja 2023. godine porez na dobitak se ne uplaćuje na račune grada / općine prema sjedištu / prebivalištu poreznog obveznika, nego u korist računa Državnog proračuna: **HR1210010051863000160**. Brojčane oznake vrste poreza i podatci koji se upisuju u polje „poziv na broj primatelja“ ostaju isti. U polje „model“ upisuje se broj modela „HR68“, a u polje „poziv na broj primatelja“ kao podatak prvi brojčana oznaka vrste poreza (4 znamenke, uključujući kontrolni broj) te kao podatak drugi OIB koji je dodijelilo Ministarstvo financija – Porezna uprava. Podatak treći može i ne mora biti upisan, a ako je upisan, nije pod kontrolom. Brojčane oznake vrste poreza su sljedeće: **1791** – Porez na dobit po odbitku na naknade za nastupe inozemnih izvođača – umjetnika, zabavljača, športaša (čl. 31. st. 10. Zakona).

S obzirom na to da se obveza plaćanja porezom po odbitku odnosi i na isplate inozemnih isplatelja, bitno je voditi računa o tome da porez po odbitku može biti zaračunan i u transakciji u kojoj nema poreznih rezidenata RH nego je samo činjenica da je nastup održan u RH već dovoljna da se primijeni odredba čl. 31. st. 10. Zakona o porezu na dobit. Navedeno objašnjavamo na primjeru.

Primjer 4. Isplata naknade inozemnog isplatelja za nastup umjetnika u RH

Društvo iz Njemačke „A“ GmbH plaća naknadu za nastup umjetnika rezidenta iz BiH koji se odvio u RH – društvu „B“ LLC koje je rezident Austrije. Naknada je 30.000,00 € te je porez po odbitku 3.000,00 € i uplaćuje se istodobno kod isplate društvu iz Austrije u korist proračuna RH.

Inozemni je isplatelj obvezan pri svakoj isplati obračunati, obustaviti i uplatiti porez po odbitku, a u roku od 8 dana od dana nastupa obvezan je dostaviti potrebne podatke o svoti ugovorene naknade za nastupe te vremenu i načinu plaćanja inozemnoj osobi iz čl. 31. st. 10. Zakona. Ti se podatci podnose Područnom uredu Zagreb, Ispostavi za nerezidente izravno ili putem najbliže ispostave Porezne uprave.

Važno je za napomenuti da je u skladu s Međunarodnim ugovorom između Austrije i Hrvatske odredbom čl. 23. određeno kako se točno izbjegava dvostruko oporezivanje (ovisi o vrsti dohotka), a o tome treba voditi brigu društvo iz Austrije.



Pravni i porezni status turističkih vodiča

Izv. prof. dr. sc. Dragan ZLATOVIĆ
Mr. sc. Damir VLAJIĆ

UDK 658.6

Autori u ovome članku razmatraju pravni i porezni tretman turističkih vodiča u smislu načina djelovanja i plaćanja zakonskih poreznih obveza, između ostaloga, s naglaskom na moguće oblike djelovanja, registracije turističkih vodiča, prikaz oporezivanja s motrišta ostvarenog dohotka, ovisno o tome je li riječ o turističkim vodičima u radnom odnosu, poreznim obveznicima koji povremeno ostvaruju dohodak kao turistički vodiči ili poduzetnicima.

1. TURISTIČKI VODIČI

Turistički vodiči kao subjekti u pružanju turističkih usluga uređeni su odredbama *Zakona o pružanju usluga u turizmu*¹ i drugim referentnim zakonskim i podzakonskim propisima u ovom području regulacije. Naime, usluge u turizmu u smislu čl. 4. Zakona o pružanju usluga u turizmu su: pružanje usluga turističke agencije, turističkog vodiča, voditelja putovanja, turističkog animatora, turističkog

predstavnik, usluge u posebnim oblicima turističke ponude (turističke usluge u nautičkom turizmu, turističke usluge zdravstvenog turizma, turističke usluge u kongresnom turizmu, usluge aktivnog i pustolovnog turizma, turističke usluge ribolovnog turizma, turističke usluge na poljoprivrednom gospodarstvu, uzgajalištu vodenih organizama, lovištu i u šumi šumoposjednika, usluge iznajmljivanja vozila (*rent-a-car*), usluge turističkog ronjenja) i usluge iznajmljivanja opreme za šport i rekreaciju turistima.

Njihova je uloga iznimno bitna jer, primjerice, na zaštićenoj cjelini (lokalitetu) koje znači područje, prostor ili objekt na kojemu se nalaze ili koji sadržava prirodne, kulturne, povijesne, tradicijske i druge vrednote, uslugu turističkog vođenja može pružati samo ovlaštenu turistički vodič. Nadalje, za pružanje usluga turističkog vodiča turistička agencija obvezna je angažirati turističkog vodiča.

Prema čl. 69. st. 1. Zakona o pružanju usluga u turizmu, turistički vodič je osoba koja pruža turistima usluge pokazivanja i stručnog tumačenja prirodnih ljepota i vrijednosti, kulturno-povijesnih spomenika, umjetničkih djela, etnografskih i drugih znamenitosti, povijesnih događaja, ličnosti, legendi o tim događajima i ličnostima, gospodarskih i političkih tijekova i zbivanja. Usluge turističkog vodiča može pružati državljanin RH, državljanin druge države ugovornice Ugovora o Europskom gospodarskom prostoru i Švicarske Konfederacije koji ispunjava uvjete za turističkog

¹ Nar. nov., br. 130/17, 25/19, 98/19, 42/20, 70/21.

vodiča propisane Zakonom o pružanju usluga u turizmu. Iznimno, usluge turističkog vodiča može pružati i državljanin države koja nije država ugovornica Ugovora o EGP-u i Švicarske Konfederacije koji ima prijavljeno prebivalište u RH i ispunjava uvjete za turističkog vodiča propisane Zakonom o pružanju usluga u turizmu. Turistički vodič državljanin druge države ugovornice Ugovora o EGP-u i Švicarske Konfederacije može privremeno i povremeno pružati usluge turističkog vodiča na području RH u skladu s posebnim propisom kojim se uređuju uvjeti za priznavanje inozemnih stručnih kvalifikacija za pružanje usluga turističkih vodiča, osim na ili u zaštićenim cjelinama (lokalitetima). Ne smatra se turističkim vodičem osoba koja obavlja poslove stručnog vođenja u muzeju, galeriji, zaštićenim područjima, na arheološkom lokalitetu i slično, gorski vodič, planinski vodič, speleološki vodič, voditelj u ronilačkom turizmu, vodič u lovu i ribolovu te nastavno osoblje obrazovnih ustanova kada izvodi izvanškolsku ili terensku nastavu.

Turistički vodič, prema čl. 70. Zakona o pružanju usluga u turizmu, ako položi opći dio stručnog ispita za turističkog vodiča, može pružati usluge na području RH, osim na ili u zaštićenim cjelinama (lokalitetima). Na ili u zaštićenim cjelinama (lokalitetima) turistički vodič može pružati usluge ako položi posebni dio stručnog ispita za zaštićene cjeline (lokalitete). Turistički vodič državljanin druge države ugovornice Ugovora o EGP i Švicarske Konfederacije može privremeno i povremeno pružati usluge turističkog vodiča na ili u zaštićenim cjelinama (lokalitetima) za koje je položio posebni dio stručnog ispita za zaštićene cjeline (lokalitete), bez obveze polaganja općeg dijela stručnog ispita za turističke vodiče. Ministar pravilnikom propisuje popis zaštićenih cjelina (lokaliteta) umjetničke, arheološke i/ili povijesne baštine, uz prethodno mišljenje ministara nadležnih za kulturu, branitelje i poslove zaštite prirode. Ministar pravilnikom propisuje uvjete za priznavanje inozemnih stručnih kvalifikacija u RH za pružanje usluga turističkih vodiča, sukladno posebnom propisu kojim je uređeno priznavanje inozemnih stručnih kvalifikacija.

Stručni ispit za turističkog vodiča polaže se prema čl. 71. Zakona o pružanju usluga u turizmu, pred ispitnom komisijom pri odgovarajućem visokom učilištu koju rješenjem imenuje ministar, uz prethodno mišljenje ministra nadležnog za obrazovanje. Odgovarajuća visoka učilišta su ona koja izvode najmanje stručni ili sveučilišni studij na preddiplomskoj razini u području turizma ili imaju smjer ili nastavne predmete iz područja turizma. Stručni ispit za turističkog vodiča polaže se prema utvrđenom ispitnom programu. Program stručnog ispita za turističkog vodiča sastoji se općeg dijela za područje RH i posebnog dijela za zaštićene cjeline (lokalitete) po regijama. O položenom stručnom ispitu za turističkog vodiča izdaje se uvjerenje. Ministar pravilnikom, uz prethodno mišljenje ministra nadležnog za obrazovanje, propisuje ispitni program stručnog ispita za turističkog vodiča, broj nastavnih sati, sastav ispitne komisije, uvjete koje mora ispunjavati nastavno osoblje te način polaganja ispita.

Prema čl. 73. Zakona o pružanju usluga u turizmu, turistički vodič za pružanje usluga turističkog vodiča mora ishoditi rješenje o ispunjavanju uvjeta za pružanje usluga turističkog vodiča koje izdaje nadležno upravno tijelo.

To rješenje izdat će nadležno upravno tijelo kojemu je turistički vodič podnio zahtjev ako turistički vodič ispunjava uvjete, odnosno da:

- a) ima najmanje završenu srednju školu
- b) ima položen stručni ispit za turističkog vodiča
- c) zna jezik na kojemu će pružati usluge turističkog vodiča razine B2 prema stupnjevima Zajedničkoga europskog referentnog okvira u razumijevanju i govoru i poznaje hrvatski jezik u mjeri dostatnoj za pružanje usluga turističkog vodiča.

Turistički vodič obvezan je pružati usluge kroz neki od oblika poslovanja u skladu s posebnim propisima ili kao zaposlenik putem ugovora o radu, ili putem ugovora o djelu, ili ugovora o obavljanju studentskih poslova i sl.

Prema čl. 75. Zakona o pružanju usluga u turizmu, turistički vodič obvezan je za pruženu uslugu izdati račun korisniku usluge ako pružanje usluge ne organizira turistička agencija ili drugi prodavatelj ili račun ne izda udruga turističkih vodiča čiji je član. Turistički vodič obvezan je prilikom pružanja usluga nositi na vidljivom mjestu iskaznicu turističkog vodiča kojom se utvrđuje njegovo svojstvo. Ministar pravilnikom propisuje oblik i obrazac iskaznice turističkog vodiča te način njezina izdavanja i uporabe.

Istaknutim znanstvenicima i stručnjacima može se na njihov zahtjev priznati svojstvo počasnoga turističkog vodiča iz područja uže specijalnosti (čl. 76. Zakona o pružanju usluga u turizmu). Počasni turistički vodič može obavljati poslove vodiča samo povremeno. Priznavanje svojstva počasnoga turističkog vodiča rješenjem utvrđuje ministar.

Nadležni je ministar donio sljedeće podzakonske akte referentne za turističke vodiče:

- *Pravilnik o stručnom ispitu za turističke vodiče i ispitnom programu za turističke pratitelje*²
- *Pravilnik o iskaznici turističkog vodiča*³
- *Pravilnik o upisniku turističkih vodiča*⁴
- *Pravilnik o popisu turističkih cjelina (lokaliteta) po županijama*.⁵

Prijedlogom novog Zakona o turizmu (<https://www.sabor.hr/prijedlog-zakona-o-turizmu-prvo-citanje-pz-br-547-predlagateljica-vlada-republike-hrvatske?t=140717&tid=212016>) koji je u legislativnoj proceduri, definiraju se djelatnosti i usluge u turizmu, tako da se te djelatnosti obavljaju u skladu sa zakonom koji uređuje ugostiteljsku djelatnost i zakonom koji uređuje pružanje usluga u turizmu, ako navedenim Zakonom neće biti uređeno drukčije. Ovaj Prijedlog zakona naglašava kako su djelatnosti i usluge u turizmu, u skladu s posebnim propisima, između ostalih i pružanje usluga turističkog vodiča.

2. UDRUGE TURISTIČKIH VODIČA

Udruge kao neprofitne organizacije uređene su odredbama *Zakona o udrugama*⁶ i nizom drugih zakonskih i podzakonskih propisa.

Prema čl. 20. st. 1. Zakona o udrugama, udruge se mogu udruživati u savez, zajednicu, mrežu, koordinaciju ili drugi oblik udruživanja neovisno o području svojeg djelovanja i slobodno utvrđivati naziv tog oblika udruživanja. Takav oblik udruživanja može imati svojstvo pravne osobe i na njega se na odgovarajući način primjenjuju odredbe Zakona o udrugama. Nadalje, udruge se mogu učlaniti u međunarodne udruge i druge organizacije.

² Nar. nov., br. 50/08, 120/08.

³ Nar. nov., br. 50/08, 90/08, 112/09, 33/10, 62/10.

⁴ Nar. nov., br. 50/08.

⁵ Nar. nov., br. 76/08.

⁶ Nar. nov., br. 74/14, 70/17, 98/19, 151/22.

Turistički vodiči mogu osnivati svoje udruge u smislu općih odredaba Zakona o udrugama.

Naime, prema čl. 11. Zakona o udrugama, udruge mogu osnovati najmanje tri osnivača, a osnivač udruge može biti svaka poslovno sposobna fizička osoba ako joj poslovna sposobnost nije oduzeta u dijelu sklapanja pravnih poslova i pravna osoba. Dakle, turistički vodiči kao fizičke osobe mogu se udružiti u udruge, i to pretežito na lokalnoj razini, a opet udruge turističkih vodiča mogu se dalje udruživati u saveze odnosno zajednice na različitim razinama udruživanja (npr. regionalnoj i nacionalnoj).

Nadalje, prema čl. 12. st. 1. Zakona o udrugama svaka fizička i pravna osoba može postati članom udruge, u skladu sa zakonom i statutom, pa se tako i u udruge turističkih vodiča mogu naknadno upisati novi članovi kao što se u zajednicu udruge turističkih vodiča mogu naknadno uključiti i druge udruge turističkih vodiča koje nisu sudjele u osnivanju zajednice.

Dakle, redovnim članom udruge turističkih vodiča na lokalnoj razini u skladu sa statutom udruge može postati svaka fizička osoba koja je u skladu s postojećim propisima položila opći i posebni dio stručnog ispita za turističke vodiče za određeno područje (primjerice grad i županiju) te je zainteresirana za rad u udruzi i koja potpiše pristupnicu kojom prihvaća statut i opće akte udruge, o čemu odluku donosi upravno tijelo udruge, a potom se član upisuje u popis članova udruge.

Počasnim članom udruge turističkih vodiča na lokalnoj razini može postati svaka fizička ili pravna osoba koja se bavi turističkom, kulturološkom, znanstveno-istraživačkom ili nekom srodnom djelatnosti te koja je osobnim radom i zalaganjem osobito pridonijela ostvarivanju ciljeva udruge te je na drugi opravdan način zainteresirana za unaprjeđenje, promociju i zaštitu interesa udruge, o čijem prijmu u članstvo odlučuje skupština udruge.

Dakle, udruge turističkih vodiča na lokalnoj razini okuplja turističke vodiče s ciljem promicanja aktivnosti turističkog vođenja, informiranja i interpretiranja biotopnih zanimljivosti i ljepota (klimatskih, hidrografskih, geomorfoloških, biogeografskih, pejzažnih itd.), antropogenih resursa i zanimljivosti (etnosocioloških, umjetničkih, ambijetalnih, arhitekturnih, manifestacijskih itd.), kulturno-povijesnih spomenika, cjelina i zanimljivosti; značajnih povijesnih događaja, ličnosti, legendi i priča o tim događajima i ličnostima; pokretne, nepokretne i nematerijalne kulturne baštine, gospodarskih, društvenih i političkih procesa i zbivanja te prostora i mjesta na kojima se odvija aktivnost turističkog vođenja.

U statutu udruge turističkih vodiča uređuju se sva pitanja koja statut udruge mora općenito sadržavati u skladu s čl. 13. st. 3. Zakona o udrugama.

Ipak, ciljevi ovih udruge bit će specifični u odnosu na udruge koje djeluju u drugim područjima djelovanja, a ogleđaju se ponajprije u okupljanju turističkih vodiča u svrhu promocije, zaštite i afirmacije profesije turističkog vodiča, unaprjeđenju kvalitete turističkog vođenja, podizanju ugleda profesije turističkog vodiča te doprinosu boljoj valorizaciji svih turističkih resursa na području svog djelovanja.

Djelatnosti udruge turističkih vodiča bile bi:

- okupljanje turističkih vodiča u cilju poticanja pružanja usluga turističkog vođenja za svoje članove, u skladu s posebnim propisima
- poticanje uzajamnog povezivanja i razmjenu informacija i iskustava u svrhu ostvarenja što boljih uvjeta rada za svoje članove
- poticanje i unaprjeđenje stručnog usavršavanja članova u Udruge kroz organizaciju stručnih predavanja, seminara, savjetovanja, tribina i drugih stručnih skupova iz područja djelovanja Udruge, u skladu s posebnim propisima
- rad na podizanju ugleda, stvaranju zadovoljavajućeg imidža i afirmaciji položaja turističkih vodiča unutar turističkog sustava na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini
- suradnja s drugim istovrsnim i sličnim udrugama i organizacijama u zemlji i inozemstvu te svim organizacijama koje podupiru rad udruge
- izdavanje knjiga, brošura, časopisa i multimedijalnih sadržaja iz područja djelatnosti udruge, u skladu s posebnim propisima
- obavljanje ostalih djelatnosti kojima se ostvaruju ciljevi osnivanja Udruge, u skladu sa statutom i zakonom.

Posredovanje usluga turističkih vodiča od strane udruge turističkih vodiča uređeno je čl. 78. Zakona o pružanju usluga u turizmu. Tako udruge turističkih vodiča mogu u ime i za račun svojih članova, kao i u svoje ime, a za račun svojih članova, posredovati u pružanju usluga turističkog vodiča uz obvezu izdavanja računa korisniku usluge.

Ako posreduje u pružanju usluga turističkog vodiča turističkim vodičima koji nisu članovi udruge (čl. 78. Zakona o pružanju usluga u turizmu), može biti kažnjena novčanom kaznom za prekršaj pravna osoba odnosno fizička osoba – obrtnik prema čl. 108. st. 1. t. 8. Zakona o pružanju usluga u turizmu. Za taj prekršaj kaznit će se i odgovorna osoba u pravnoj osobi, kao i u slučaju ponavljanja tog prekršaja pravna osoba odnosno fizička osoba. Za taj prekršaj turistički inspektor može pravnoj osobi, fizičkoj osobi – obrtniku na mjestu izvršenja prekršaja naplatiti novčanu kaznu u zakonom propisanoj svoti te odgovornoj osobi u pravnoj osobi i voditelju poslova, osim u slučaju ponavljanja prekršaja.

Zajednica društava turističkih vodiča Hrvatske (ZDTVH) osnovana je 2005. godine i okuplja 21 udruge turističkih vodiča iz svih regija HR. Većina njih dobila je nagrade za promicanje kulturne baštine. Glavna zadaća ZDTVH-a je zaštita, boljitak i dobrobit svih turističkih vodiča u RH i stvaranje uvjeta za što kvalitetnije turističko predstavljanje, promicanje identiteta, važnosti i ugleda RH.

3. POREZNI TRETMAN DJELATNOSTI TURISTIČKOG VODIČA

Prava i obveze turističkih vodiča na osnovi obavljanja djelatnosti odnosno rada turističkih vodiča u svrhu opozivanja uređena su poreznim propisima.

Primitci koje ostvare turistički vodiči obavljajući svoje usluge s poreznog aspekta moguće je tretirati na tri načina: kao primitke turističkih vodiča ostvarene u radnom odnosu kod poslodavca – dohodak od nesamostalnog rada, kao primitke od kojih se ostvaruje dohodak od samostalne djelatnosti ili kao primitke na osnovi kojih se ostvaruje drugi dohodak.

Dohodak od nesamostalnog rada predstavlja razliku primitaka u novcu i naravi i izdataka iz tih primitaka nastalih

JESTE SE PRETPLATILI NA ČASOPIS PRAVO I POREZI ZA 2024. GODINU

više na: rrif.hr

u istom poreznom razdoblju u skladu s odredbama čl. 20. *Zakona o porezu na dohodak*.⁷

Izdanci, kad je nesamostalni rad u pitanju, uvijek su doprinosi na osnovi obveznoga mirovinskog osiguranja koji se obračunavaju i plaćaju po stopi od 20 % (15 % + 5 % ako je porezni obveznik u drugom mirovinskom stupu).⁸

Kod dohotka od nesamostalnog rada primjenjujemo dvije porezne stope: 20 % i 30 %. Stopa od 20 % primjenjuje se pri oporezivanju porezne osnovice do 30.000,00 kn (3.981,69 €) na mjesečnoj razini (godišnje 360.000,00 kn – 47.780,28 €), dok se na osnovicu iznad 30.000,00 kn (3.981,69 €) primjenjuje stopa od 30 %.⁹

Odredbama čl. 28. *Zakona o porezu na dohodak* propisano je što se sve smatra dohotkom od samostalne djelatnosti. Dohotkom od samostalne djelatnosti smatraju se: dohodak od obrta i slobodnih zanimanja, dohodak od poljoprivrede i šumarstva i dohodak od djelatnosti proizvodnje električne energije. Fizičke osobe registrirane kao obrt pri nadležnom uredu za gospodarstvo oporezuju se kao obrt, kao slobodna zanimanja oporezuju se djelatnosti koje fizičke osobe obavljaju na temelju odobrenja koja su izdale pravne osobe s javnim ovlastima, odnosno druge organizacije i tijela, uz uvjet da su po toj osnovi obvezno osigurane ili su na temelju obavljanja takvih djelatnosti upisane u registar poreznih obveznika poreza na dohodak.

Samostalnom djelatnošću obrta u smislu *Zakona o porezu na dohodak* (čl. 29.) smatraju se:

- djelatnosti u smislu zakona kojima se uređuje obavljanje obrta i druge posebne navedene gospodarske djelatnosti
- djelatnosti slobodnih zanimanja (profesionalne djelatnosti fizičkih osoba koje su po toj osnovi obvezno osigurane prema propisima koje uređuju obvezna osiguranja, odnosno djelatnosti fizičkih osoba kojima su to osnovne djelatnosti i koje su po toj osnovi upisane u registar poreznih obveznika poreza na dohodak).

Djelatnostima se smatraju samostalne djelatnosti zdravstvenih djelatnika, veterinarara, odvjetnika, javnih bilježnika, revizora, inženjera, arhitekata, poreznih savjetnika, stečajnih upravitelja, tumača, prevoditelja, turističkih djelatnika i drugih sličnih djelatnosti.

Dohodak od samostalne djelatnosti predstavlja razliku poslovnih primitaka i poslovnih izdataka u poreznom razdoblju – kalendarskoj godini. Porezni obveznici od samostalne djelatnosti imaju mogućnost utvrđivanja dohotka na temelju poslovnih knjiga ili plaćati paušalni porez. Paušalni način oporezivanja moguć je za one porezne obveznike čiji godišnji primitci ne prelaze prag za ulazak u registar obveznika poreza na dodanu vrijednost (300.000,00 kn – 39.816,84 €), a uz to nisu upisani u registar obveznika poreza na dodanu vrijednost.

Važno je istaknuti: ako porezni obveznici koji obavljaju samostalnu djelatnost obrta, od koje dohodak i porez na dohodak utvrđuje u paušalnoj svoti, uz tu djelatnost tijekom poreznog razdoblja započnu obavljati i novu djelatnost od koje dohodak obvezno utvrđuju na temelju

propisanih poslovnih knjiga od koje dohodak i porez na dohodak ne mogu utvrđivati u paušalnoj svoti, obvezni su dohodak od djelatnosti koji su utvrđivali u paušalnoj svoti početi utvrđivati na temelju propisanih poslovnih knjiga na način propisan za samostalnu djelatnost, i to istodobno s početkom obavljanja djelatnosti.

Porezni obveznici koji vode poslovne knjige obvezni su nadležnoj ispostavi Porezne uprave do kraja veljače tekuće godine dostaviti za prošlu poreznu-kalendarsku godinu godišnju prijavu poreza na dohodak (Obrazac DOH), Popis dugotrajne imovine i Pregled poslovnih primitaka i izdataka.

Porezni obveznici paušalnog oporezivanja obvezni su nadležnoj ispostavi Porezne uprave dostaviti Obrazac POSD i Knjigu prometa. Rok za dostavu je 15. siječnja tekuće za prošlu kalendarsku – poreznu godinu. Obveza poreza i prireza utvrđuje se rješenjem nadležne ispostave Porezne uprave prema mjestu prebivališta ili uobičajenog boravišta poreznog obveznika. Porez se plaća po stopi od 10 %.

Tabelarni prikaz izračuna:

Ukupni primitci	Godišnja porezna osnovica	Godišnji paušalni porez na dohodak	Mjesečni paušalni porez na dohodak (bez prireza)
Od 0,00 – 85.000,00 kn (11.281,44 €)	12.750,00 kn (1.692,22 €)	1.275,00 kn (169,22 €)	106,25 kn (14,10 €)
Od 85.000,01 – 115.000,00 kn (11.281,45 – 15.263,13 €)	17.250,00 kn (2.289,47 €)	1.725,00 kn (228,95 €)	143,75 kn (19,08 €)
Od 115.000,01 – 149.500,00 kn (15.263,13 – 19.842,06 €)	22.425,00 kn (2.976,31 €)	2.242,50 kn (297,63 €)	186,88 kn (4,46 €)
Od 149.500,01 – 230.000,00 kn (19.842,07 – 30.526,25 €)	34.500,00 kn (2.578,94 €)	3.450,00 kn (457,89 €)	287,50 kn (38,16 €)
Od 230.000,01 – 300.000,00 kn (30.526,26 – 39.816,85 €)	45.000,00 kn (5.972,53 €)	4.500,00 kn (597,25 €)	375 kn (49,77 €)

Drugi je dohodak (čl. 52. *Pravilnika o porezu na dohodak*¹⁰ (dalje: Pravilnik) na osnovi djelatnosti trgovačkih putnika, agenata, akvizitera, športskih sudaca i delegata, tumača, prevoditelja, turističkih djelatnika, konzultanata, sudskih vještaka.

Isplattelji naknada kojima se utvrđuje drugi dohodak turističkim djelatnicima obvezni su pri isplati ugovorene naknade obračunati i uplatiti zakonom propisani porez (20 %) i prirez porezu na dohodak te pripadajuće doprinose za mirovinsko (7,5 % I. stup i 2,5 % II. stup) i zdravstveno osiguranje (7,5 %).¹¹

Važno je istaknuti da porezni obveznici koji obavljaju samostalnu djelatnost imaju mogućnost promjene načina oporezivanja. Porezni obveznik može na vlastiti zahtjev (čl. 36. *Zakona*) umjesto poreza na dohodak plaćati porez na dobitak. Pisani zahtjev dostavlja se nadležnoj ispostavi Porezne uprave do kraja tekuće godine za iduću kalendarsku godinu. Promjena načina oporezivanja obvezuje poreznog obveznika sljedeće tri godine, osim u iznimnim slučajevima kada rok može biti i kraći.

Razlog za promjenom načina oporezivanja i prelaska s oporezivanja dohotka na oporezivanje dobitka svaka-ko leži u visini porezne stope. Kod oporezivanja dohotka

⁷ Nar. nov., br. 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 138/20, 151/22, 114/23.

⁸ Od 1. siječnja 2024. godine stupit će na snagu odredbe novog *Zakona o doprinosima* (Nar. nov., br. 114/23) koje na drukčiji način određuju obračun izdataka (doprinosi) s osnove dohotka od nesamostalnog rada.

⁹ Od 1. siječnja 2024. godine stupit će na snagu odredbe noveliranog *Zakona o porezu na dohodak* (Nar. nov., br. 114/23) koje na drukčiji način određuju obračun izdataka (doprinosi) s osnove dohotka od nesamostalnog rada.

¹⁰ Nar. nov., br. 10/17, 128/17, 106/18, 1/19, 80/19, 1/20, 74/20, 1/21, 102/22, 112/22, 156/22, 1/23, 56/23.

¹¹ Od 1. siječnja 2024. godine stupit će na snagu odredbe noveliranog *Zakona o porezu na dohodak* (Nar. nov., br. 114/23) koje na drukčiji način određuju obračun poreza s osnove drugog dohotka.

primjenjuju se dvije porezne stope: od 20 % (do godišnje porezne osnovice od 360.000,00 kn – 47.780,28 €) i 30 % (iznad godišnje porezne osnovice od 360.000,00 kn – 47.780,28 €). S druge strane, stopa poreza na dobitak za porezne obveznike čiji je prihod na godišnjoj razini ispod 7.500.000 kn (995.421,06 €) iznosi 10 %, dok porezni obveznici s prihodima iznad 7.500.000 kn (995.421,06 €) plaćaju porez po stopi od 18 %. Prelaskom na obveznike poreza na dobitak, porezni su obveznici obvezni voditi dvojno knjigovodstvo i nadležnoj ispostavi Porezne uprave dostaviti Prijavu poreza na dobit, Račun dobiti i gubitka i Bilancu najkasnije do 30. travnja tekuće za prošlu godinu.

4. ZAKLJUČAK

S obzirom na gospodarsku orijentaciju RH kao turističke destinacije (udio od turizma u godišnjem BDP-u iznad 20 %) i sve veću potrebu za turističkim djelatnicima – vodičima, u članku smo prikazali moguće oblike djelovanja, registracije turističkih vodiča. Nadalje, dan je prikaz opozivanja s gledišta ostvarenog dohotka, ovisno o tome je li riječ o turističkim vodičima kao zaposlenicima (dohodak od nesamostalnog rada – plaća), poreznim obveznicima koji povremeno ostvaruju dohodak kao turistički vodiči (drugi dohodak) ili poduzetnicima (dohodak od samostalne djelatnosti – poslovne knjige, paušal ili porez na dobitak od samostalne djelatnosti).



Neprimjerenost preuzimanja instituta proboja pravne osobnosti trgovačkog društva u porezno pravo

Valentino KUZELJ, stud. iur.

UDK 336.2

Zakonodavac je izmjenama Općega poreznog zakona iz 2012. godine u hrvatski porezni sustav uveo institut tzv. poreznog proboja pravne osobnosti trgovačkog društva, pri čijem utvrđenju dolazi do uspostave (supsidijarne) odgovornosti članova društva kapitala i komanditora u komanditnom društvu kao zakonskih poreznih jamaca za obveze društva iz porezno-dužničkog odnosa. Time je nekritički prenesena odredba o proboju zida pravne osobnosti iz Zakona o trgovačkim društvima, dok je za njezino utvrđivanje ovlašteno porezno tijelo u posebnom dijelu poreznog postupka. U takvom se kontekstu ističe potreba izgradnje ujednačenih standarda u praksi poreznih tijela i upravnih sudova pri utvrđivanju poreznog proboja, po uzoru na postupanje sudova pri utvrđivanju proboja prema odredbama Zakona o trgovačkim društvima iz kojih se, u skladu s ustavnosudskom praksom, izvodi kontinuitet odredaba o zakonskom poreznom jamstvu.

1. UVOD

Proboj zida pravne osobnosti trgovačkog društva specifičan je institut prava društava, kao posebne grane prava, kojim se u cilju zaštite vjerovnika (uz utvrđenje ispunjenja strogih zakonskih uvjeta) zanemaruje odvojenost pravnog subjektiviteta trgovačkog društva od njegovih članova.¹ Na razini pozitivnog prava proboj zida pravne osobnosti propisan je u čl. 10. st. 3. Zakona o trgovačkim društvima² (dalje: ZTD) kao iznimka od opće odredbe o neodgovornosti članova društva s ograničenom odgovornošću, dioničara dioničkog društva i komanditora

u komanditnom društvu za obveze društva.³ Riječ je o specifičnoj i iznimnoj situaciji kad član društva zlouporabi činjenicu odvojenosti pravne osobnosti između njega i društva, zbog čega mu se zakonski onemogućuje da odbije zahtjev vjerovnika (usmjeren protiv njega osobno) pozivanjem na tu odvojenost.⁴ Pritom ZTD u okviru otvorene liste mogućih zlouporaba postulira presumpciju, u odnosu na četiri činjenične situacije, kad se smatra da je ispunjena zakonska pretpostavka (zlouporaba neodgovornosti člana za obveze društva) za utvrđenje proboja zida pravne osobnosti trgovačkog društva.⁵ Takvo je utvrđenje u okviru obveznih odnosa između društva i njegovih vjerovnika uvijek u nadležnosti sudova te je na tužitelju (vjerovniku) teret dokaza zlouporabe odvojenosti pravne osobnosti društva u odnosu na (specifičnog) člana, odnosno činjeničnog supstrata na koji je moguće primijeniti zakonsku presumpciju o postojanju zlouporabe. Upravo sudska nadležnost treba zajamčiti iznimnost i specifičnost situacije u kojoj dolazi do proboja te s kojom nije dopušteno paušalno licitirati, već je treba dokazati.

Suprotno tome, zakonodavac je 2012. godine na krajnje neprimjeren način preuzeo odredbu o proboju pravne osobnosti u porezno pravo. Tako su čl. 2. Zakona o izmjenama i dopunama Općeg poreznog zakona⁶ (dalje: ZIDO-PZ/12) u tada važeći Opći porezni zakon⁷ (dalje: OPZ/08) unesene odredbe o tzv. poreznom proboju pravne osobnosti trgovačkog društva, koje egzistiraju i u trenutno važećem Općem poreznom zakonu⁸ (dalje: OPZ/16), a pri čijem će utvrđenju (donošenjem rješenja u postupku utvrđivanja zlouporabe prava u okviru poreznog postupka⁹) odgovorne osobe za nemogućnost podmirjenja porezne obveze odgovarati kao porezni jamci.¹⁰ Time je insti-

³ Članak 10. st. 2. ZTD-a.

⁴ Članak 10. st. 3. ZTD-a.

⁵ Članak 10. st. 4. ZTD-a.

⁶ Nar. nov., br. 78/12.

⁷ Nar. nov., br. 147/08, 18/11, 78/12.

⁸ Nar. nov. 115/16, 106/18, 121/19, 32/20, 42/20, 114/22.

⁹ Članak 158.a OPZ-a/08, odnosno čl. 172. OPZ-a/16.

¹⁰ Članak 26.d OPZ-a/08, odnosno čl. 32. OPZ-a/16.

¹ Detaljnije vidi Petrović, S., Ceronja, P., *Osnove prava društava*, Zagreb, 2019., str. 36.
² Nar. nov., br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23.

tut proboja zida pravne osobnosti trgovačkog društva na neprimjeren način pretočen iz ZTD-a u temeljni porezni propis RH,¹¹ a što je ubrzo nakon donošenja ZIDOPZ-a/12 rezultiralo krajnje problematičnim situacijama u primjeni odredaba o poreznom proboju u praksi poreznih tijela, ali i „argumentacijskim vratolomijama“ u upravnosudskoj i ustavnosudskoj praksi (primjerice u odnosu na pitanje retroaktivne primjene njegovih odredaba¹²).

Cilj ovoga rada nije rekapitulacija problema vezanih uz (retroaktivnu) primjenu odredaba o poreznom proboju iz OPZ-a/08 (kako je izmijenjen čl. 2. ZIDOPZ-a/12), a koje su i danas na snazi u okviru OPZ-a/16. Na navedenu se problematiku upućuje samo u mjeri u kojoj je to potrebno za snaženje temeljne teze rada, naime, potrebe da (s obzirom na to da je razvidno kako će odredbe o poreznom proboju ostati dio poreznog sustava RH u doglednoj budućnosti) prvostupanjski upravni sudovi i Visoki upravni sud RH izgrade ujednačene standarde (pr)ocjene zakonitosti utvrđenja poreznog proboja, analogne onima kakvima se vode sudovi kod utvrđenja proboja zida pravne osobnosti trgovačkog društva prema odredbama ZTD-a. U tom se cilju u nastavku naznačuje normativni okvir utvrđenja proboja zida pravne osobnosti prema ZTD-u, a potom se upućuje na neprimjerenost zakonskog uređenja poreznog proboja. U tom se cilju iz ustavnosudskog rezoniranje u pogledu (ne)retroaktivnosti primjene odredaba čl. 26.a-26.d OPZ-a/08 uvedenih čl. 2. ZIDOPZ-a/12 te iz teze o njihovoj kontinuitetu temeljenom na odredbama ZTD-a izvodi zaključak o nužnosti praćenja istih standarda kao kod primjene odredaba o proboju prema čl. 10. st. 3. – 4. ZTD-a.

2. PROBOJ ZIDA PRAVNE OSOBNOSTI TRGOVAČKOG DRUŠTVA PREMA ZTD-U

U skladu sa *supra* navedenim, institut proboja pravne osobnosti propisan je kao iznimka od činjenice da članovi društva s ograničenom odgovornošću, dioničari dioničkog društva i komanditori u komanditnom društvu načelno ne odgovaraju za obveze društva.¹³ U tom smislu ZTD propisuje da [o]naj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkog društva ne odgovara za obveze društva ne može se pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze.¹⁴ Dodatno, zakonodavac postavlja presumpciju kod kojih će se činjeničnih okolnosti smatrati da je došlo do zlouporabe:

(4) Smatra se da je ispunjena pretpostavka za odgovornost člana društva iz stavka 3. ovoga članka naročito:

- 1. ako koristi društvo za to da bi postigao cilj koji mu je inače zabranjen,*
- 2. ako koristi društvo da bi oštetio vjerovnike,*
- 3. ako protivno zakonu upravlja imovinom društva kao da je to njegova imovina,*
- 4. ako u svoju korist ili u korist neke druge osobe umanjuje imovinu društva, iako je znao ili morao znati da ono neće moći podmiriti svoje obveze.¹⁵*

Pritom je važno istaknuti kako je riječ o otvorenoj listi mogućih zlouporaba koje se nipošto ne iscrpljuju u četiri-ma navedenim slučajevima. Tako i Visoki trgovački sud RH ističe da *nije odlučan način zlouporabe, već sama činjenica [da, op. a.] je do iste došlo, a čije utvrđenje je u rukama sudova. (...) Mogućnost zlouporabe nije ograničena samo na ta četiri kriterija, a na tužitelju leži teret dokaza postoje li okolnosti koje opravdavaju odstupanje od načela odvojenosti [pravne osobnosti društva od njegovih članova, op. a.]*.¹⁶ Objasnjavajući prirodu proboja zida pravne osobnosti Županijski sud u Splitu navodi da [z]a primjenu ovog instituta radi uspostavljanja odgovornosti člana društva pretpostavka jest zlouporaba njegove neodgovornosti, što predstavlja primjenu jednog od osnovnih načela obveznih odnosa, načela [zabrane, op. a.] zlouporabe prava. Pri tome se činjenica zlouporabe mora procjenjivati i dokazivati u svakom pojedinom slučaju, osim ako se ne radi o nekom od kvalificiranih oblika zlouporabe kod kojih se ona ne mora dokazati. Proboj pravne osobnosti, prema ZTD-u, rezultirat će uspostavom solidarne odgovornosti članova za obveze društva u slučajevima u kojima se radi o kvalificiranim oblicima zlouporabe kod kojih se ona ne mora dokazati, a koji su nabrojani u odredbi članka 10. stavka 4. ZTD-a (...).¹⁷ Pritom je važno istaknuti kako je i kod oblika zlouporabe navedenih u čl. 10. st. 4. ZTD-a potrebno nedvojbeno utvrditi činjenični supstrat na koji se ima primijeniti zakonsku presumpciju.

Stoga je razvidno kako je na tužitelju težak (ali opravdan) teret dokaza da je u konkretnom slučaju došlo do proboja zida pravne osobnosti trgovačkog društva. Tako Trgovački sud u Pazinu u jednom predmetu navodi kako je [u] postupku protiv članova društva tužitelj (...) trebao navesti u čemu se sastoji zloupotreba (...) i istu zlouporabu dokazati. U konkretnom predmetu tužitelj npr. nije naveo da je tuženica koristila društvo (...) za postizanje zabranjenih ciljeva, niti koji bi to bili zabranjeni ciljevi koje je tuženica željela ostvariti ili ih je ostvarila. Napominje se da je npr. “miješanje imovine” jedan od klasičnih slučajeva proboja pravne osobnosti. Do takve situacije dolazi kada se za pojedine ili za sve predmete koji ulaze u imovinsku masu ne može jasno odrediti pripada li pravo na te predmete društvu ili članu društva. Takve činjenice tužitelj nije isticao. Naprotiv, on u tužbi u bitnome ističe da svoju tražbinu nije mogao naplatiti od društva (...). Sama činjenica neplaćanja dugovanog iznosa od strane društva s ograničenom odgovornošću, tj. nemogućnost tužitelja kao vjerovnika da od društva s ograničenom odgovornošću kao dužnika naplati svoje potraživanje ne znači ujedno i postojanje odgovornosti tuženice kao člana tog društva u smislu čl. 10. st. 3. ZTD-a (...).¹⁸

Iznimnost situacija u kojima je dopušteno zanemariti odvojenost pravnog subjektiviteta društva i njegovih članova apostrofira Trgovački sud u Splitu u odnosu na odgovornost vladajućeg društva za obveze ovisnog društva, ističući da se [s]ukladno zauzetom stavu u sudskoj praksi mora (...) raditi o takvom utjecaju vladajućeg društva na ovisno društvo, koje dovodi do raspolaganja imovinom ovisnog društva u čemu neki vjerovnici ovisnog društva dolaze u nepovoljni položaj. (...) sama činjenica da je riječ o vladajućem društvu nije temelj za njegovu odgovornost za obveze ovisnog društva. Vladajuće društvo može utjecati pa čak i

¹¹ Za detaljan kritički pregled ZIDOPZ-a/12, vidi Žunić Kovačević, N., Gadžo, S., „Institut zakonskog poreznog jamstva nakon novele Općeg poreznog zakona 2012.: “proboj pravne osobnosti” trgovačkih društava u slučaju zlouporabe prava”, u: *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 34, br. 1, 2013., str. 393-416.

¹² Vidi Gadžo, S., Žunić Kovačević, N., „Retroaktivna primjena pravila o proboju pravne osobnosti u poreznim stvarima: analiza upravnosudske i ustavnosudske prakse”, u: *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, vol. 40, br. 1, 2019., str. 345-380.

¹³ Članak 10. st. 2. ZTD-a.

¹⁴ Članak 10. st. 3. ZTD-a.

¹⁵ Članak 10. st. 4. ZTD-a.

¹⁶ VTSRH, Presuda i Rješenje br. 73 Pž-2584/2020-2 od 9. veljače 2022., para 15.

¹⁷ Županijski sud u Splitu, Presuda br. Gžx-533/2013-2 od 18. prosinca 2014.

¹⁸ Trgovački sud u Pazinu, Presuda br. 1 P-339/2016-84 od 15. lipnja 2018.

presudno na vođenje poslova ovisnog društva putem ugovorenog menadžmenta kao što je slučaj u ovoj situaciji. Za takvu situaciju ZTD propisuje obavezu pokrivanja gubitaka, ali ne i odgovornost vladajućeg društva prema vjerovnicima ovisnog društva. Odgovornost vladajućeg društva bi ipak postojala, dokaže li se da su ispunjene subjektivne pretpostavke zlouporabe okolnosti da se inače ne odgovara za obveze ovisnog društva (primjerice da je to društvo korišteno kao sredstvo ostvarenja ciljeva koj[im] ni[su] bil[i] dopušten[i] vladajućem društvu). Ta bi okolnost bila dovoljna za primjenu odredbe članka 10. stavak[a] 3. i 4. ZTD. Bit zlouporabe u smislu odredbe ZTD je da član društva koristi svoj utjecaj u društvu preko organa društva, a poglavito preko uprave društva za postizavanje određenih ciljeva. Dakle, mora se raditi o utjecaju člana društva na rad društva koji dovodi od raspolaganja imovinom društva suprotno propisima i poslovnim običajima, zbog čega neki ili svi vjerovnici dolaze u nepovoljniji položaj.¹⁹

Pritom valja naglasiti da se iznimna dopuštenost zanemarivanja pravne odvojenosti društva od njegovih članova nipošto ne treba shvatiti kao reducirana mogućnost primjene čl. 10. st. 3. ZTD-a. Naprotiv, navedenu odredbu o proboju zida pravne osobnosti treba primijeniti uvijek kad je utvrđena zlouporaba, a upravo njezina široka formulacija pruža visoku razinu zaštite vjerovnicima od postupanja članova društva kroz zlouporabu načela odvojenosti.²⁰ Iznimnost se odnosi upravo na (u sudskoj praksi često apostrofiranu) potrebu postojanja (i dokazivanja) zlouporabe od strane člana društva, dok će u ostalim situacijama (kad do zlouporabe nije došlo ili ona nije utvrđena u sudskom postupku) imovina članova društva kapitala, odnosno komanditora u komanditnom društvu ostati strogo odvojenom. Stoga nipošto ne treba pomiješati iznimnost situacije u kojoj se utvrđuje proboj pravne osobnosti s učestalošću njegova utvrđenja u konkretnim predmetima.

U odnosu na tako utvrđenu iznimnost i strogoću odredaba ZTD-a, koje od tužitelja zahtijevaju dokazivanje zlouporabe ili barem činjeničnog stanja na koje je moguće primijeniti neku od četiriju zakonskih presumpcija iz čl. 10. st. 4., valja odmjeriti primjerenost prenošenja navedenoga privatnopravnog instituta u javno (porezno) pravo.

3. PREUZIMANJE INSTITUTA PROBOJA PRAVNE OSOBNOSTI TRGOVAČKOG DRUŠTVA U POREZNO PRAVO

U literaturi²¹ je već isticano kako se kod izmjena poreznih propisa i usvajanja novih instituta, odnosno njihova neprimjernog preuzimanja iz privatnog prava, pojavljuju problemi i dvojbe u tumačenju i primjeni, a što je primjer i kod instituta poreznog jamstva koje obuhvaća i odredbe o tzv. poreznom proboju pravne osobnosti. Pritom se misli na zakonsko porezno jamstvo uređeno odredbama OPZ-a, pri čemu je *differentia specifica* u odnosu na građanskopravni ugovor o jamstvu uređen odredbama Zakona o obveznim odnosima²² (dalje: ZOO) upravo pravni temelj jamčeve odgovornosti. Kod građanskog pojma jamstva uvijek je riječ o ugovoru kojim se jamac *obvezuje prema*

vjerovniku da će ispuniti valjanu i dospjelu obvezu dužnika, ako to ovaj ne učini.²³ Nasuprot tome, kod poreznog jamstva uvijek je riječ o zakonskom utemeljenju jamčeve odgovornosti za tuđi porezni dug. Dakako, pravno je moguće zasnovati ugovorno jamstvo (prema odredbama ZOO-a) za tuđi porezni dug, ali time jamac ne postaje strankom porezno-dužničkog odnosa (uz poreznog dužnika), nego stupa u građanskopravni ugovorni odnos s poreznim vjerovnikom, tj. poreznim tijelom.²⁴

Novelom OPZ-a/08 iz 2012. godine²⁵ propisana je odgovornost osoba koje vode poslove društva i povezanih osoba,²⁶ odgovornost članova trgovačkog društva²⁷ te posebna odgovornost obiju skupina osoba²⁸ kao (zakonskih) poreznih jamaca²⁹ za obveze trgovačkog društva iz porezno-dužničkog odnosa. Osobe (koje vode poslove društva i povezane osobe te članovi trgovačkog društva) čija je odgovornost utvrđena rješenjem u postupku utvrđivanja zlouporabe prava³⁰ za nemogućnost plaćanja obveze iz porezno-dužničkog odnosa odgovaraju kao porezni jamci.³¹ Pritom je riječ o supsidijarnoj odgovornosti.³² Naime, u odnosu na osobe koje odgovaraju kao porezni jamci, postupak utvrđivanja zlouporabe prava iz porezno-dužničkog odnosa provodi se *jedino u slučaju nemogućnosti naplate poreznog duga od poreznog obveznika primjenom svih mjera prisilne naplate*.³³ Pritom su u užem predmetu interesa ovog članka odredbe o odgovornosti članova trgovačkog društva kao poreznih jamaca za obveze društva iz porezno-dužničkog odnosa,³⁴ a kojima je u hrvatski porezni sustav uveden institut tzv. poreznog proboja pravne osobnosti trgovačkog društva. Na ostale odredbe uvedene u OPZ/08 na temelju čl. 2. ZIDOPZ-a/12, a koje egzistiraju i u trenutačno važećem OPZ-u/16, osvrće se samo u mjeri u kojoj je potrebno za razmatranje predmeta ovog članka.

Promotri li se čl. 26.b OPZ-a/08, istovjetan pozitivnoj odredbi čl. 30. OPZ-a/16, u odnosu na odredbe čl. 10. ZTD-a, razvidno je kako je riječ o doslovnom prenošenju odredbe privatnog u područje javnoga (poreznog) prava. Tako se, uz načelno utvrđenje neodgovornosti članova društva s ograničenom odgovornošću, dioničara dioničkog društva i komanditora u komanditnom društvu za obveze društva,³⁵ utvrđuje da *[o]naj tko zloupotrebljava okolnost da kao član trgovačkoga društva ne odgovara za obveze društva ne može se pozvati na to da po zakonu ne odgovara za te obveze*.³⁶ Potom se navode situacije (istovjetne onima iz čl. 10. st. 4. ZTD-a) kad se smatra da je ispunjena pretpostavka za utvrđenje odgovornosti člana trgovačkog društva za obveze iz porezno-dužničkog odnosa (tzv. porezni proboj pravne osobnosti):

²³ Članak 104. ZOO-a.

²⁴ *Op. cit.* u bilj. 11, str. 395-396.

²⁵ Članak 2. ZIDOPZ-a/12.

²⁶ ZIDOPZ-om/12 novouvedeni čl. 26.a OPZ-a/08, a danas važeći čl. 29. OPZ-a/16.

²⁷ ZIDOPZ-om/12 novouvedeni čl. 26.b OPZ-a/08, a danas važeći čl. 30. OPZ-a/16.

²⁸ ZIDOPZ-om/12 novouvedeni čl. 26.c OPZ-a/08, a danas važeći čl. 31. OPZ-a/16. U skladu s tom odredbom u svakoj od taksativno navedenih situacija *će se u svakom slučaju (bez obzira na posebne odredbe iz čl. 26.a-26.b [odnosno čl. 29.-30. aktualnog OPZ-a, op. a.])* uspostaviti odgovornost obiju skupina osoba kao zakonskih poreznih jamaca. Zapravo je riječ o preuzimanju odredaba Kaznenog zakona i ZTD-a koje se odnose na određena gospodarska kaznena djela, *op. cit.* u bilj. 11, str. 400.

²⁹ ZIDOPZ-om/12 novouvedeni čl. 26.d OPZ-a/08 a danas važeći čl. 32. OPZ-a/16.

³⁰ Članak 158.f.st. 6. OPZ-a/08 kako je izmijenjen čl. 18. ZIDOPZ-a/12, odnosno danas važeći 177. st. 6. OPZ-a/16.

³¹ Članak 26.d OPZ-a/08, a danas važeći čl. 32. OPZ-a/16.

³² *Op. cit.* u bilj. 11, str. 399.

³³ Članak 158.a st. 2. OPZ-a/08, odnosno čl. 172. st. 2. OPZ-a/16.

³⁴ Članak 26.b OPZ-a/08 uveden čl. 2. ZIDOPZ-a/12, odnosno aktualni čl. 30. OPZ-a/16.

³⁵ Članak 26.b st. 2. OPZ-a/08, odnosno čl. 30. st. 2. OPZ-a/16.

³⁶ Članak 26.b st. 3. OPZ-a/08, odnosno čl. 30. st. 3. OPZ-a/16.

¹⁹ Trgovački sud u Splitu, Presuda i Rješenje br. 9. P-172/2018-47 od 29. srpnja 2022., para 18.

²⁰ *Vidi op. cit.* u bilj. 1, str. 37.

²¹ *Op. cit.* u bilj. 11, str. 394.

²² *Nar. nov.*, br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, čl. 104.-126.

(4) Smatra se da je ispunjena pretpostavka za odgovornost člana društva iz stavka 3. ovoga članka osobito:

1. ako koristi društvo za to da bi postigao cilj koji mu je inače zabranjen,
2. ako koristi društvo da bi oštetio vjerovnike,
3. ako protivno zakonu upravlja imovinom društva kao da je to njegova imovina,
4. ako u svoju korist ili u korist neke druge osobe umanjuje imovinu društva, iako je znao ili morao znati da ono neće moći podmiriti svoje obveze.³⁷

Implikacije navedenog prenošenja odredaba o proboju zida pravne osobnosti iz ZTD-a u OPZ ne predstavljaju potpunu novost, s obzirom na to da je i dotad bilo moguće utvrditi odgovornost članova trgovačkog društva u skladu s odredbama čl. 10. st. 3. – 4. ZTD-a. U tom smislu i Ustavni sud RH navodi kako *jasno proizlazi da člancima 26.a i 26.b OPZ-a nije propisana nova obveza poreznih obveznika i poreznih jamaca, jer je ona postojala i ranije u navedenim odredbama Zakona o trgovačkim društvima. Već postojeće obveze odgovornih osoba u društvima s ograničenom odgovornošću su samo preciznije određene i prilagođene porezno-dužničkom odnosu.*³⁸ Razlika na materijalnoj razini je, doduše, u obliku odgovornosti, jer će pri utvrđenju proboja zida pravne osobnosti prema ZTD-u biti uspostavljena solidarna odgovornost članova za obveze trgovačkog društva, dok će pri utvrđenju poreznog proboja odgovornost članova biti supsidijarna u odnosu na odgovornost samoga trgovačkog društva.³⁹

Nekritički pristup i zakonodavni optimizam vođeni fiskalnim ciljevima punjenja proračuna i suzbijanja zlouporaba usmjerenih izbjegavanju podmirenja poreznog duga vidljiviji su iz procesne posljedice prevođenja privatnopravnog instituta proboja zida pravne osobnosti trgovačkog društva iz ZTD-a u porezni proboj prema odredbama OPZ-a. Naime, dok utvrđivanje proboja zida pravne osobnosti prema ZTD-u pripada u isključivu sudsku nadležnost u građanskom postupku, usvajanje analognog instituta poreznog proboja u OPZ-u njegovo utvrđivanje stavlja u nadležnost poreznog tijela (koje je ujedno i porezni vjerovnik) u postupku utvrđivanja zlouporabe prava iz porezno-dužničkog odnosa. Riječ je o dijelu *poreznog postupka koji porezno tijelo po službenoj dužnosti pokreće i provodi nad osobama koje (...) odgovaraju kao porezni jamci radi provjere i utvrđivanja činjenica koje ukazuju na postupanje koje ima obilježje zlouporabe prava, a koje za posljedicu ima nemogućnost podmirenja obveza iz porezno-dužničkog odnosa.*⁴⁰ Navedeni se postupak provodi *jedino u slučaju nemogućnosti naplate poreznog duga od poreznog obveznika primjenom svih mjera prisilne naplate.*⁴¹

Na ovom mjestu valja izraziti neslaganje sa stajalištem kako na načelnoj razini u ovom slučaju nema mjesta kritici o *“premještanju nadležnosti” sa sudske na upravno-izvršnu vlast. Za ustanovljenje nadležnosti sudstva ili javne uprave za postupanje u određenoj stvari ključnim se čini razgraničenje radi li se o građanskopravnoj ili upravnoj stvari.*⁴² Pritom se opravdanje nastoji iznaći u doktrini *Europskog suda*

za ljudska prava, koji je, tumačenjem čl. 6., st. 1. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava, postavio granice određenja pojma *“prava i obveze građanske prirode.”* U više je navrata u praksi Suda utvrđeno kako prava i obveze iz područja oporezivanja nisu obuhvaćene tim pojmom.⁴³ Takvo je stajalište neispravno utoliko što pogrešno tumači načelnu neprimjenjivost jamstva pravičnog postupka iz čl. 6. st. 1. *Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*⁴⁴ (dalje: Europska konvencija) na predmete iz porezne materije. Naime, u skladu s pravorijekom iznesenim u predmetu *Ferrazzini protiv Italije*,⁴⁵ pitanja iz područja oporezivanja i dalje su obilježena dominantno javnopravnim karakterom odnosa između države i poreznog obveznika te nisu obuhvaćena pojmom građanskih prava i obveza na postupke čijeg se utvrđenja primjenjuju jamstva građanskog aspekta prava na pravični postupak zajamčena čl. 6. st. 1. Europske konvencije.

Sama činjenica da građanski aspekt konvencijskog jamstva pravičnog postupka načelno nije primjenjiv na porezne predmete ne znači da je moguće i/ili prikladno svako pitanje podvesti pod materiju oporezivanja jednostavnom translacijom iz jednoga zakonskog (privatnopravnog) režima u drugi (javnopravni). *A contrario*, upravo nekritički prevođenje instituta proboja zida pravne osobnosti iz ZTD-a u porezni proboj prema OPZ-u zahtijeva pojačan oprez pri osiguranju prava građana (poreznih obveznika) o čijim se imovinskim pravima odlučuje (sada u posebnom dijelu poreznog postupka). Tim više što u hrvatskom kontekstu Ustav⁴⁶ jamči pravo na pravični postupak za koje Ustavni sud RH, još u vrijeme kad su se jamstva iz ustavnog čl. 29. izrijekom odnosila samo na kaznene postupke,⁴⁷ ističe da *ga valja protumačiti kao ustavno pravo građanina na pravični postupak u svakoj vrsti postupka pred upravnim tijelima i svim sudovima.*⁴⁸

Stoga se kao opravdanje prenošenju instituta proboja pravne osobnosti iz čl. 10. st. 3. – 4. ZTD-a u čl. 26.b OPZ-a/08 odnosno čl. 30. OPZ-a/16 ne može uzeti činjenica da se, prema praksi strazburškog Suda, porezni predmeti ne smatraju postupcima u kojima se odlučuje o pravima i obvezama građanske naravi u smislu primjene građanskog aspekta prava na pravični postupak iz čl. 6. st. 1. Europske konvencije. Upravo suprotno, takvo je prenošenje moguće pravdati upravo činjenicom da se, u skladu s čl. 29. st. 1. Ustava, ali i praksi samog Ustavnog suda RH, jamstva pravičnog postupka primjenjuju i na porezne postupke (kao posebne vrste upravnih postupaka), ali i na upravno-sudske postupke nadzora nad zakonitošću i pravilnošću postupanja poreznih tijela u poreznim postupcima i u njima donesenih rješenja. Tako i Ustavni sud, iako opisano

⁴³ *Ibid.*, str. 405.

⁴⁴ Nar. nov. – MU, br. 6/99 – pročišćeni tekst, 8/99 – ispravak, 14/02, 1/06, 13/17.

⁴⁵ Europski sud za ljudska prava, Presuda u predmetu *Ferrazzini protiv Italije*, zahtjev br. 44759/98, od 12. srpnja 2001.

⁴⁶ Nar. nov., br. 56/90, 135/97, 8/98 [pročišćeni tekst], 113/00, 124/00 [pročišćeni tekst], 28/01, 41/01 [pročišćeni tekst], 55/01 [ispravak], 76/10, 85/10 [pročišćeni tekst] i Promjena Ustava RH (narodna ustavotvorna inicijativa), Nar. nov., br. 5/14 Odluka Ustavnog suda broj SuP-O-1/2014.

⁴⁷ Prije no što je ustavni čl. 29. izmijenjen čl. 10. Promjene Ustava RH, Nar. nov. 113/00. Nakon navedene izmjene čl. 29. st. 1. navodi kako *[s]vatko ima pravo da zakonom ustanovljeni neovisni i nepristrani sud pravično i u razumnom roku odluči o njegovim pravima i obvezama, ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela*, iz čega je razvidno da se ustavno jamstvo pravičnog postupka ne ograničava samo na građanski odnosno kazneni aspekt, nego obuhvaća sve vrste postupaka u kojima se odlučuje o pravima i obvezama neke osobe, a što uključuje i porezne predmete (pred poreznim tijelima i u kasnijem postupku sudske kontrole zakonitosti i pravilnosti njihovih odluka).

⁴⁸ Ustavni sud RH, Odluka br. U-III-39/1997 od 5. svibnja 1999.

³⁷ Članak 26.b st. 4. OPZ-a/08, odnosno čl. 30. st. 4. OPZ-a/16.

³⁸ Ustavni sud RH, Odluka br. U-III-7360/2014. od 30. ožujka 2016., para 12.1.

³⁹ Vidi detaljnije *op. cit.* u bilj. 11, str. 402-403.

⁴⁰ Članak 158.a st. 1. OPZ-a/08, odnosno čl. 172. st. 1. OPZ-a/16.

⁴¹ Članak 158.a st. 2. OPZ-a/08, odnosno čl. 172. st. 2. OPZ-a/16.

⁴² *Ibid.*, str. 404.

prenošenje nadležnosti na porezno tijelo ne nalazi problematičnim, zaključuje kako *umjesto da se zlouporaba utvrđuje u sudskom postupku (kao kod zlouporaba u trgovačkim društvima), ta se zlouporaba utvrđuje u upravnom postupku, nakon kojega je sudska zaštita osigurana u upravnom sporu, u smislu članka 19. stavka 2. Ustava, a u okviru kojega je podnositelj mogao ostvariti potpunu zaštitu svojih prava i dokazivati da nije došlo do zlouporabe prava, koja je utvrđena u upravnom postupku. U tom je postupku mogao predlagati dokaze i glede odlučnih činjenica od kojih zavisi njegova odgovornost kao poreznog jamca.*⁴⁹

4. STRUČNA OSPOSOBLJENOST POREZNIH TIJELA ZA PROVEDBU POSTUPKA UTVRĐENJA TZV. POREZNOG PROBOJA PRAVNE OSOBNOSTI

Na ovom se mjestu dolazi do temeljnog problema koji je izazvao bojazan već nakon donošenja ZIDOPZ-a/12,⁵⁰ naime upitne stručnosti i ekipiranosti poreznih tijela za primjenu najviših standarda pravičnog postupka i osiguranje temeljnog načela pravne sigurnosti pri utvrđivanju poreznog proboja u postupku utvrđivanja zlouporabe prava (kao posebnom dijelu poreznog postupka). Već se u početku primjene novouvedenih odredaba 26.a – 26.d OPZ-a/08 pokazalo kako porezna tijela nisu osposobljena tumačiti navedene odredbe te su ih počela retroaktivno primjenjivati na činjenična stanja nastala prije stupanja na snagu ZIDOPZ-a/12 (što je dovelo do začudnih tumačenja u praksi Visokoga upravnog suda RH i Ustavnog suda RH u svrhu opravdanja takve primjene).⁵¹ Štoviše, i pored pitanja retroaktivne primjene, u praksi se pojavljuju problematični slučajevi “paušalnog” utvrđenja poreznog proboja u poreznim postupcima, a što pokazuje sniženu razinu zaštite i odstupanje od standarda dokazivanja proboja pravne osobnosti kakav je razvijen u sudskoj praksi u odnosu na institut proboja prema ZTD-u (a što nije pitanje specifičnosti poreznog postupka u odnosu na građanski sudski postupak, već prvorazredno pitanje pravne sigurnosti i zaštite prava osoba čija se odgovornost kao poreznih jamaca utvrđuje).

Tako Visoki upravni sud RH u jednom predmetu navodi kako je *[p]rvostupanjski sud (...) po provedenom postupku utvrdio da tuženik, niti u ponovljenom postupku, nije naveo niti opisao na koji način je tužiteljica zloupotrijebila okolnost da kao član društva ne odgovara za obveze društva. Daje da se niti iz podataka spisa, kao ni iz dokaza izvedenih u upravnom sporu, ne može zaključiti da je tužiteljica sudjelovala ili donosila odluke društva ili utjecala na direktora društva da potpisuje poslovne odluke ili sudjeluje u radnjama umanjivanja imovine.* U tom kontekstu i Visoki upravni sud prihvata utvrđeno činjenično stanje od strane prvostupanjskog suda, jer po ocjeni Suda, žalbenim navodima tuženika nisu dovedene u sumnju odlučne činjenice kako ih

*je utvrdio prvostupanjski sud, a imajući na umu i utvrđeno činjenično stanje u provedenom upravnom postupku. Visoki upravni sud RH prihvata zaključak prvostupanjskoga upravnog suda kako činjenica da je tužiteljica donijela odluku o određivanju sjedišta društva, kao i imenovanju člana uprave društva nije dostatna za utvrđenje odgovornosti tužiteljice kao poreznog jamca, imajući na umu da se radi o ispunjenju zakonskih obveza kod osnivanja društva te da su u konkretnom slučaju navedene odluke donesene šest godina prije razdoblja koje obuhvaća postupak [utvrđivanja, op. a.] zlouporabe prava.*⁵²

Navedeni primjer ilustrira kako u praksi poreznih tijela dolazi do primjene stubokom različitih standarda procjene pri utvrđenju poreznog proboja prema OPZ-u, u odnosu na *supra* navedeno rezoniranje sudova o pitanju utvrđenja proboja zida pravne osobnosti prema ZTD-u, pri čemu su u konkretnom predmetu kao činjenice u prilog postojanja zlouporabe prava u dvostupanjskom poreznom postupku navođene zakonske obveze tužiteljice pri osnivanju društva, a kod kojih pritom postoji vremenski razmak od šest godina u odnosu na razdoblje obuhvaćeno postupkom utvrđivanja zlouporabe prava. Nažalost, takvo postupanje nije karakteristika isključivo poreznih tijela, već se i u upravnosudskoj praksi pojavljuje začudna razina lakoće pristupa utvrđenju poreznog proboja.

Tako je Ustavni sud RH bio prisiljen intervenirati ukidajući presudu Visokoga upravnog suda RH (kojom je na štetu podnositelja ustavne tužbe poništena presuda Upravnog suda u Splitu koji je prihvatio tužbeni zahtjev podnositelja za poništenjem rješenja kojima mu je kao poreznom jamcu zbog zlouporabe prava iz porezno-dužničkog odnosa naloženo plaćanje poreznog duga) i objašnjavajući da *član poreznog dužnika odgovara kao porezni jamac za njegove porezne dugove, ali samo ako se ispune dvije pretpostavke: prva je umanjjenje imovine poreznog dužnika raspolaganjem u vlastitu ili korist neke treće osobe; a druga je nemogućnost poreznog dužnika da podmiri svoje obveze.*⁵³ U odnosu na to, *[p]rihvatajući žalbu tuženog javnopravnog tijela, Visoki upravni sud ograničio se samo na ispitivanje žalbenog prigovora je li nastala nemogućnost naplate poreznog duga kao druga pretpostavka iz članka 26.b stavka 4. točke 4. OPZ-a/08 [istovjetna onoj iz današnjeg čl. 30. st. 4. t. 4. OPZ-a/16, op. a.] za utvrđivanje podnositeljeve odgovornosti. Ustavni sud ocjenjuje kako tumačenje koje je Visoki upravni sud dao u tom smislu nije ni na koji način proizvoljno te su u obrazloženju osporene presude dani dostatni i relevantni razlozi.*⁵⁴ Unatoč tome, *kada je posrijedi umanjjenje imovine poreznog dužnika kao prva pretpostavka članka 26.b stavka 4. točke 4. OPZ-a/08 za utvrđivanje podnositeljeve odgovornosti, Ustavni sud utvrđuje da Visoki upravni sud u odnosu na odlučne i nesporne činjenice utvrđene u ranijoj fazi postupka, a na kojima se temeljila prvostupanjska presuda, kao ni u odnosu na odlučne navode podnositelja o kojima ovisi primjena članka 26.b stavka 4. točke 4. OPZ-a/08 u konkretnom slučaju, nije dao nikakve razloge.*⁵⁵ Zbog toga zaključuje da je Visoki upravni sud *zanemario odlučne navode podnositelja i nesporno utvrđene činjenice te u tom smislu nije dao dostatne i relevantne razloge za primjenu članka 26.b stavka 4. točke 4. OPZ-a/08*

⁴⁹ Op. cit. u bilj. 38., para 12.1.

⁵⁰ Tako je, u kontekstu izmjena koje je ZIDOPZ/12 unio u OPZ/08, isticano problematičnim pitanje posjeduju li službenici poreznih tijela koji provode postupak utvrđivanja zlouporabe prava dovoljnu razinu stručnosti i osposobljenosti za provođenje ovog postupka (...) nedvojbeno je kako su pretpostavke za uspostavljanje zakonskog poreznog jamstva temeljem čl. 26.a-26.d OPZ-a puno složenije za utvrđivanje i dokazivanje u odnosu na druge slučajeve uspostave zakonskog poreznog jamstva. (...) Pravni pojmovi iz odredbi čl. 26.a-26.d OPZ-a nisu pojmovi poreznog prava, već u najvećoj mjeri pojmovi izdvojene grane prava, prava društva, te se opravdano postavlja pitanje može li se izrada pravnog silogizma u primjeni predmetnih odredbi, prepustiti osobama koje nemaju specijalizirano znanje iz ovog područja, a često čak niti pravničko obrazovanje, op. cit. u bilj. 11, str. 405.

⁵¹ Za detaljnu analizu do danas egzistirajućeg problema retroaktivne primjene odredaba o poreznom proboju iz OPZ-a/08, vidi op. cit. u bilj. 12., str. 345-380.

⁵² Visoki upravni sud RH, Presuda br. Ušž-4319/20-2 od 4. ožujka 2021.

⁵³ Ustavni sud RH, Odluka br. U-III-2422/2016 od 5. lipnja 2019., para 18.2.

⁵⁴ *Ibid.*, para 18.5.

⁵⁵ *Ibid.*, para 18.6.

u konkretnom slučaju. Stoga je mehaničkom primjenom prava bez uvažavanja specifičnih okolnosti slučaja preinačio prvostupanjsku presudu i odbio podnositeljev tužbeni zahtjev, zbog čega je osporenim presudom povrijeđen članak 48. stavak 1. Ustava [ustavno jamstvo vlasništva, op. a.] u njegovom postupovnom aspektu.⁵⁶ Iz navedenoga proizlazi potreba izgradnje stabilne i ujednačene prakse na općoj razini instituta proboja pravne osobnosti, neovisno u kojoj se vrsti postupka utvrđuje, a u prilog tome govori i prihvaćanje teze o kontinuitetu odredaba o proboju zida pravne osobnosti iz ZTD-a kojim je otklonjen prigovor retroaktivne primjene odredaba o poreznom proboju unesenih u OPZ/08 odredbama čl. 2. ZIDOPZ-a/12.

5. POTREBA IZGRADNJE UJEDNAČENE PRAKSE PRI UTVRĐIVANJU PROBOJA PREMA ODREDBAMA OPZ-a I ZTD-a

Iako na materijalnoj pravnoj razini utvrđenje proboja pravne osobnosti trgovačkog društva prema OPZ-u, u odnosu na ono prema ZTD-u, dovodi članove društva kapitala, odnosno komanditore u komanditnom društvu u donekle različit pravni položaj (supsidijarna odgovornost zakonskih poreznih jamaca za porezni dug trgovačkog društva prema OPZ-u, u odnosu na solidarnu odgovornost članova za obveze društva prema ZTD-u), iz zaključka o kontinuitetu odredaba o poreznom proboju (iz čl. 26.b OPZ-a/08 uvedenog odredbom čl. 2. ZIDOPZ-a/12) izvedenog u ustavnosudskoj praksi, valja zaključiti kako je riječ o istom institutu prenesenom iz privatnog u područje javnoga (poreznog) prava. Ovdje je potrebno dijelom ponoviti *supra* navedeni zaključak Ustavnog suda RH kako *proizlazi da člancima 26.a i 26.b OPZ-a nije propisana nova obveza poreznih obveznika i poreznih jamaca, jer je ona postojala i ranije u navedenim odredbama Zakona o trgovačkim društvima*, zbog čega, u pogledu retroaktivne primjene instituta poreznog proboja pravne osobnosti trgovačkog društva u praksi poreznih tijela, *proizlazi da prigovori podnositelja u vezi primjene članka 90. stavka 4. Ustava [zabrana povratnog djelovanja zakona i drugih propisa državnih tijela i tijela koja imaju javne ovlasti, op. a.] nisu osnovani*.⁵⁷ S obzirom na to da je trenutčno važeća odredba o poreznom proboju iz čl. 30. OPZ-a/16 identična odredbi čl. 26.b OPZ-a/08, jedini je opravdan zaključak kako se kontinuitet odredaba o poreznom proboju proteže i na njegovo uređenje u pozitivnom zakonodavstvu (te i standardi njegova utvrđenja moraju biti usklađeni s onima čiji kontinuitet nastavlja).

Na ovom je mjestu potrebno skrenuti pozornost na još jedan zaključak izveden u ustavnosudskoj praksi s dalekosežnim posljedicama, a riječ je o poistovjećivanju odredaba čl. 26.a i 26.b uvedenih u OPZ/08 na temelju čl. 2. ZIDOPZ-a/12 u pogledu njihova kontinuiteta. Tako, u nešto recentnijem predmetu, Ustavni sud RH *primjećuje da je osporenim prvostupanjskom presudom utvrđeno kako se podnositeljeva odgovornost poreznog jamca za porezni dug u svojstvu člana uprave poreznog dužnika mogla utvrditi, i prije stupanja na snagu 21. srpnja 2012. ZIDOPZ-a/12, na temelju članka 26. OPZ-a/08, koji je regulirao odgovornost zakonskih zastupnika poreznog dužnika, te na temelju članka 10. ZTD-a, dok su člancima 26.a-26.d ZIDOPZ-a/12 pretpostavke odgovornosti tih osoba samo detaljnije obrazložene,*

pri čemu nije došlo do njihove suštinske izmjene, te je propisan poseban postupak utvrđivanja te odgovornosti.⁵⁸ Nadalje, Ustavni sud, kao i ovdje prvostupanjski upravni sud, utvrdio je da se prema članku 26. OPZ-a/08 (koji je bio na snazi tempore acti), za sudjelovanje u utaji poreza, bespravnom smanjenju poreza ili druge porezne povlastice za zastupane osobe, poreznim jamcem smatra zastupnik ili upravitelj za manje plaćeni porez ili kamate. Stoga su člankom 2. ZIDOPZ-a/12, iza članka 26. OPZ-a/08, dodani članci 26.a, 26.b, 26.c i 26.d u kojima je samo detaljnije propisana odgovornost osoba koje vode poslove društva kapitala i povezanih osoba. Iz navedenih razloga utvrđeno je kako nema retroaktivnog djelovanja članka 2. ZIDOPZ-a/12.⁵⁹

Iako pitanje retroaktivne primjene čl. 26.a-26.d OPZ-a/08 ne predstavlja primarni predmet interesa ovog članka, na ovom je mjestu potrebno uputiti na argumentacijsku neodrživost izvođenja kontinuiteta odgovornosti osoba koje vode poslove društva i povezanih osoba prema čl. 26.a iz prijašnje postojeće odredbe čl. 26. OPZ-a/08. Pritom je po-djednako neodrživo i protezanje teze o kontinuitetu čl. 26.b OPZ-a/08 (o tzv. poreznom proboju) na sve odredbe uvedene čl. 2. ZIDOPZ-a/12, pa tako i na njime uvedeni čl. 26.a (o odgovornosti osoba koje vode poslove društva i povezanih osoba). U tom smislu i sudac Šumanović u svojem izdvojenom mišljenju ističe kako je institut proboja zida pravne osobnosti trgovačkog društva dotad, **na razini općih propisa prava društava, normativno egzistirao samo u odnosu na članove trgovačkog društva u propisu iz članka 10. stavka 3. ZTD-a**, a što je na razini općih korporativnih propisa, bila jedina iznimka od načela stroge pravne odvojenosti trgovačkog društva kao samostalne pravne osobnosti i fizičkih osoba te drugih pravnih osoba koje su u stanovitom pravno-intere-snom koneksitetu ("povezanosti") s trgovačkim društvom.⁶⁰

Posljedično, prije uvođenja odgovornosti osoba koje vode poslove društva članovi uprave nisu ni po kojoj osnovi (generalno korporativnoj u smislu ZTD-a ili posebnoj u smislu specijalnog propisa) ex lege (bez svoje suglasnosti) bili odgovorni za ugovorne, izvanugovorne ili zakonske obveze trgovačkog društva u čijoj su upravi, uz iznimku **poreznog jamstva prema članku 26. OPZ-a/08 čije su pretpostavke bitno različite od onih propisanih za porezno jamstvo iz članka 2. ZIDOPZ-a**. Prema članku 26. OPZ-a/08, porezno jamstvo u bitnom izvire iz okolnosti da je zakonski zastupnik trgovačkog društva prouzročio **poreznu utaju** (da dio poreznih obveza društva nije utvrđen ili je utvrđen u manjem iznosu). S druge strane, u slučajevima iz članka 2. ZIDOPZ-a/12 riječ je o proboju porezno-pravne osobnosti u vezi s bitnom činjenicom da **su uslijed postupanja ili propusta odgovornih osoba koje imaju značaj zlouporabe, ostale neplaćene porezne obveze koje su pravilno i potpuno (u punom iznosu) utvrđene, dakle, bez natruha porezne utaje**. Utoliko se (...) ne može zaključiti da bi novela samo pobliže razradila normativni sadržaj propisan u već postojećem propisu iz članka 26. OPZ-a/08, pa da posljedično, primjena poreznog jamstva iz ZIDOPZ-a/12 na radnje okvalificirane kao zlouporabe (ali bez elemenata porezne utaje) poduzete prije stupanja na snagu te zakonske novele, ne bi imala značaj i karakter retroaktivnosti suprotne član-ku 90. stavku 4. Ustava i članku 5. OPZ-a.⁶¹

⁵⁸ Ustavni sud RH, Odluka br. U-III-1338/2019 od 8. lipnja 2021., para 18.

⁵⁹ *Ibid.*, para 18.1.

⁶⁰ Izdvojeno podupiruće mišljenje suca Šumanovića od 14. lipnja 2021. godine u odnosu na Odluku Ustavnog suda RH br. U-III-1338/2019 od 8. lipnja 2021.

⁶¹ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibid.*, para 23.

⁵⁷ *Op. cit.* u bilj. 38, para 12.1.

Pritom sudac Šumanović posebno apostrofiraju da se članak 10. ZTD-a uopće ne odnosi na članove uprave i izvršne direktore trgovačkog društva, pa u razdoblju prije stupanja na snagu novele OPZ-a iz 2012. godine, ove osobe nisu ni na koji način mogle predvidjeti da će postupanjem u smislu članka 10. stavaka 3. i 4. ZTD-a postati odgovorne za bilo koje obveze trgovačkog društva, a najmanje da će postati porezni jamci.⁶² Iako je u konkretnom ustavnosudskom predmetu takvo stajalište u manjini, on odgovara realnosti normativnog uređenja, a koja je svoj odraz našla i u praksi drugih sudova. Tako Vrhovni sud RH u jednom predmetu navodi da *proboj pravne osobnosti čini član trgovačkog društva, koji inače ne odgovara za obveze društva, ukoliko zloupotrebljava te okolnosti, dok iz tužbe, te nespornih činjenica među strankama, ne proizlazi da je tuženik član društva, već je u tužbi istaknuto da je tuženik bio član Uprave trgovačkog društva (...). Dakle, iz činjenica navedenih u činjeničnom supstratu, ne proizlazi da bi tuženik bio član ovog trgovačkog društva. Dakle, tužitelj u postupku nije dokazao probijanje pravne osobnosti u skladu s odredbom čl. 10. st. 3. ZTD.*⁶³ Stoga je ispravan zaključak suca Šumanovića da argumentacija koja pozivom na kontinuitet odgovornosti članova trgovačkih društva (izveden iz općih pravila ZTD-a o proboju pravne osobnosti) opravdava retroaktivnu primjenu novih propisa o poreznom jamstvu za neplaćeni korporativni porez, naprosto **ne može biti primijenjena u odnosu na članove uprave i izvršne direktore kada oni nisu ujedno i članovi društva**, jer u odnosu na njih nema kontinuiteta, pa primjena novih poreznih propisa predstavlja školski primjer tzv. prave retroaktivnosti zabranjene člankom 90. stavkom 4. Ustava i člankom 5. OPZ-a/08.⁶⁴

Unatoč upitnoj ispravnosti stajališta o kontinuitetu odredaba o poreznom proboju iz čl. 26.b OPZ-a/08 te eklatantnoj neodrživosti proširenja teze o kontinuitetu na sve odredbe (čl. 26.a-26.d) uvedene u OPZ/08 odredbama čl. 2. ZIDOPZ-a/12, izvan rasprave o retroaktivnosti njihove primjene iz teze o njihovom kontinuitetu i međusobnom koneksitetu proizlazi druga važna posljedica koju tek treba osvijestiti u ustavnosudskoj i upravnosudskoj praksi i, posljedično, u postupanju poreznih tijela u postupcima utvrđivanja zloporabe prava prema danas važećim odredbama čl. 29.-32. OPZ-a/16 (analognim prijašnjim odredbama čl. 26.a-26.d OPZ-a/08). Iako naizgled očita, posljedica kontinuiteta i koneksiteta navedenih odredaba zaslužuje biti dodatno naglašena. Riječ je, naime, o potrebi prihvaćanja i praćenja istih standarda utvrđenja poreznog proboja (i ostalih zloporaba prema čl. 26.a-26.d OPZ-a/08, odnosno čl. 29.-32. OPZ-a/16, a koje, u skladu s ustavnosudskom praksom, izvode kontinuitet iz odredaba o proboju zida pravne osobnosti prema ZTD-u). Stoga je nedopustivo prihvaćanje slabijih razina zaštite prava članova trgovačkih društva, odnosno osoba koje vode poslove društva i povezanih osoba u poreznom postupku pred poreznim tijelima, u odnosu na razinu zaštite zajamčenu članovima društava kapitala i komanditorima u komanditnom društvu u sudskim postupcima utvrđivanja proboja zida pravne osobnosti prema odredbama ZTD-a. Stoga nipošto nije dopušteno licitiranje i svojevrsni *phishing* poreznih tijela s ciljem naplate poreznog duga, a bez nedvojbene potvrde činjeničnog supstrata dostatnog za primjenu odredaba o zakonskom poreznom jamstvu.

Nedopustivo je proizvoljno postupanje u pogledu primjene čl. 26.a OPZ-a/08 (istovjetnog danas važećem čl. 29. OPZ-a/16) gdje Ustavni sud primjećuje da je podnositelj prigovorio da je obračunska plaćanja, koja mu je Porezna uprava stavila na teret kao oblik zloporabe prava, vršio i radi podmirjenja poreznog duga prema Poreznoj upravi. Međutim, sudovi na te prigovore nisu odgovorili i nisu utvrdili je li podnositelj sporne radnje koje su okvalificirane kao zloporaba prava iz porezno-dužničkog odnosa poduzeo upravo radi namirenja poreznog duga.⁶⁵ Nadalje, Ustavni sud prihvaća da u obrazloženju osporenih presuda upravnih sudova nije odgovoreno kako su to sporne radnje koje je podnositelj poduzeo naknadno, dakle nakon što je porezni dužnik već bio nesposoban za plaćanje, mogle utjecati na mogućnost plaćanja poreznih obveza u smislu članka 26.a OPZ-a/08. U tom smislu Ustavni sud također primjećuje da osporenim presudama nije utvrđena ni ukupna vrijednost obračunskih plaćanja i prenesenih poslova koje je podnositelj poduzeo u odnosu na visinu poreznog duga, a kojima bi bila prouzročena nemogućnost naplate poreznog duga.⁶⁶ U tom smislu ispravno ističe da odgovor na pitanje jesu li razlozi koje su sudovi dali za donošenje odluke dostatni i relevantni ovisi o okolnostima svakog pojedinih slučaja, navodima stranaka te pravnoj naravi postupka i odluke koji su posrijedi. Međutim, navodi stranke koji su odlučujući za ishod postupka zahtijevaju određen i izričit odgovor.⁶⁷ Pritom su u okolnostima konkretnog predmeta upravni sudovi zanemarili da je podnositelju nametnuta obveza plaćanja poreznog duga u znatnom iznosu (...) koji je podnositelj, umjesto iz imovine poreznog dužnika, dužan podmiriti iz svoje osobne imovine.⁶⁸ Slijedi da su upravni sudovi, i pored takvih okolnosti predmeta, povrijedili svoju postupovnu obvezu da ispituju proporcionalnost miješanja u podnositeljevo vlasništvo zajamčeno člankom 48. stavkom 1. Ustava te iznesu dostatne i relevantne razloge o podnositeljevim navodima (...) kojima je podnositelj, u kontekstu zakonskih pretpostavki za naplatu poreznog duga od poreznog jamca u skladu s člankom 26.a OPZ-a/08, doveo u pitanje proporcionalnost osporene mjere.⁶⁹ Stoga je osporenim presudama povrijeđen članak 48. stavak 1. Ustava u njegovom postupovnom aspektu.⁷⁰

Iako je u konkretnom predmetu riječ o utvrđenju odgovornosti osobe koja vodi poslove društva, a ne člana društva, isti su zaključci u pogledu utvrđivanja činjenica i obrazloženja razloga za odluku o utvrđenju zloporabe prava primjenjivi i u postupku utvrđivanja poreznog proboja prema čl. 26.b OPZ-a/08, odnosno čl. 30. OPZ-a/16. Naime, ovdje je riječ o pitanju dosljedne primjene zahtjeva proizšlih iz ustavnog i konvencijskog prava na pravični postupak (čiji je građanski aspekt u RH jednako primjenjiv i na porezne postupke i upravne sporove iz materije opozivanja). Nadalje, iz teze o kontinuitetu i koneksitetu odredaba o poreznom jamstvu iz čl. 26.a-26.d OPZ-a/08, odnosno današnjih čl. 29. – 32. OPZ-a/16 proizlazi potreba da se nadiđe logiku i ograničenja poreznog postupka te slijedi (uhodanija i ekstenzivnija) sudsku praksu razvijenu u pogledu primjene odredaba o proboju zida pravne osobnosti trgovačkog društva prema čl. 10. st. 3. – 4. ZTD-a. Nadalje, obveza poštovanja svih standarda pravičnog postupka

⁶⁵ Op. cit. u bilj. 58., para 21.1.

⁶⁶ Ibid., para 21.2.

⁶⁷ Ibid., para 22.1.

⁶⁸ Ibid., para 23.

⁶⁹ Ibid., para 23.1.

⁷⁰ Ibid., para 24.

⁶² Ibid.

⁶³ Vrhovni sud RH, Presuda br. Rev 2282/12-2 od 5. travnja 2017.

⁶⁴ Op. cit. u bilj. 60.

dotatno je apostrofirana činjenicom da u predmetima utvrđivanja zlouporabe prava prema OPZ-u lako može biti riječ o kaznenim mjerama (prema autonomnim kriterijima razvijenim u judikaturi Europskog suda za ljudska prava⁷¹) u odnosu na primjenjivost kaznenog aspekta konvencijskog prava na pravični postupak, a do čije primjene može doći i u poreznim postupcima.⁷²

Tako sudac Šumanović napominje da je *Ustavni sud (...), primjenjujući takozvane Engel kriterije, već utvrdio da postupci poreznog nadzora ili postupci radi utvrđivanja poreznog duga, mogu načelno predstavljati "kazneni postupak" u smislu članka 29. Ustava te članka 6. Konvencije. Ovo zato što pojam "optužbe za kazneno djelo" i u tom smislu razvrstavanje postupaka ili mjera javne vlasti u "kaznene" ili "nekaznene" u primjeni Ustava i Konvencije imaju svoje autonomno značenje neovisno o njihovoj formalnoj kvalifikaciji u mjerodavnom materijalnom pravu.*⁷³ Iako [z]louporaba prava iz porezno-dužničkog odnosa nije u mjerodavnom materijalnom pravu kvalificirana kao kazneno djelo ili prekršaj (...) iz naravi tog pravnog instituta proizlazi da on ima sva obilježja osobnog sankcioniranja, pojedinačne i generalne prevencije izbjegavanja plaćanja poreza (porezne evazije). Naime, stjecanje pravnog položaja poreznog jamca i nastanak odgovornosti za plaćanje poreznog duga treće osobe uvjetovani su činjenicom da je član uprave zloupotrijebio okolnost da po zakonu u pravilu ne odgovara za dugove društva poreznog dužnika. Sama činjenica da dug koji inače ne bi morao platiti tada postaje naplativ iz njegove osobne imovine ukazuje da se radi o sankciji (...), a da je intencija zakonodavca prijetnjom osobne odgovornosti članova uprave prevenirati buduće takvo postupanje. Stoga, [i]ako priroda i stupanj težine kazne, odnosno poreznog duga, variraju od slučaja do slučaja, dostatno je da porezni jamac u slučaju zlouporabe prava iz porezno-dužničkog odnosa može za namirenje tog duga odgovorati cjelokupnom svojom imovinom i da država predmetni dug može naplatiti različitim prisilnim mjerama.⁷⁴

6. ZAKLJUČAK

Iz svega navedenog proizlazi zaključak kako je pri utvrđivanju poreznog proboja (i ostalih zlouporaba prava iz porezno-dužničkog odnosa prema odredbama čl. 26.a – 26.d OPZ-a/08, odnosno čl. 29. – 32. OPZ-a/16) potrebno slijediti najviše standarde pravne zaštite osoba čija se odgovornost (kao zakonskih poreznih jamaca) utvrđuje te nije dopušteno paušalno licitirati njihovom odgovornošću za nenaplaćeni porezni dug trgovačkog društva. Navedeno proizlazi iz načela pravne sigurnosti i prava na pravični postupak koje je u hrvatskom kontekstu primjenjivo na porezne postupke kako u svojem građanskom aspektu (na temelju tumačenja ustavnog i konvencijskog prava na pravični postupak izvedenog u praksi Ustavnog suda RH) tako i u kaznenom aspektu (u smislu autonomnog tumačenja kaznenih mjera prema praksi Europskog suda za ljudska prava). Nadalje, iz teze o koneksitetu odredaba o zlouporabi prava iz porezno-dužničkog odnosa (čl. 26.a – 26.d OPZ-a/08, odnosno čl. 29. – 32. OPZ-a/16) i njihovu kontinuitetu izvedenom iz odredbi ZTD-a o proboju zida pravne osobnosti trgovačkog društva, proizlazi potreba praćenja ujednačenih standarda koji su (prije njihova prenošenja u OPZ/08 na temelju odredaba čl.

2. ZIDOPZ-a/12) razvijeni u sudskoj praksi kroz primjenu čl. 10. st. 3. – 4. ZTD-a. Stoga nije dovoljno osigurati jamstva pravičnog postupka u skladu s posebnostima i logikom poreznog postupka (kao posebne vrste upravnog postupka), već je (slijedom izvedenog kontinuiteta navedenih odredaba iz privatnopravnog uređenja prema ZTD-u) potrebno u praksi poreznih tijela i upravnih sudova prihvatiti standarde razvijene u odnosu na primjenu odredaba o proboju zida pravne osobnosti prema ZTD-u, a koje su, riječima Ustavnog suda RH, *člancima 26.a-26.d ZIDOPZ-a/12 (...), samo detaljnije obrazložene, pri čemu nije došlo do njihove suštinske izmjene, te je propisan poseban postupak utvrđivanja te odgovornosti.*⁷⁵ Pritom isticanje uvođenja posebnog postupka valja shvatiti kao različitost u vrsti postupka (odnosno nadležnosti), a ne u standardima utvrđivanja odgovornosti, odnosno pravima osoba čija se odgovornost utvrđuje.

Iz svega navedenog valja zaključiti kako je, izgradnjom dosljedne prakse (ponajprije upravnih sudova, a kroz nju i poreznih tijela) oslonjene na sudsku praksu pri utvrđivanju proboja zida pravne osobnosti prema čl. 10. st. 3. – 4. ZTD-a i uz poštovanje najviših standarda pravičnog postupka zajamčenih čl. 29. hrvatskog Ustava i čl. 6. Europske konvencije, moguće izbjeći posljedice neprikladnoga zakonskog preuzimanja jednoga privatnopravnog instituta u javno (porezno) pravo. Iako iz iznesenoga proizlazi nemogućnost uspjeha sa zahtjevom za utvrđenjem (nedopuštene) retroaktivnosti primjene odredaba o zakonskom poreznom jamstvu uvedenih u OPZ/08 na temelju čl. 2. ZIDOPZ-a/12, iz prakse Ustavnog suda RH proizlazi njegova spremnost da u postupcima u povodu ustavnih tužbi ispita razmjernost (proporcionalnost) zadiranja u vlasništvo osoba čija se odgovornost kao zakonskih poreznih jamaca utvrđuje, u skladu s postupovnim aspektom ustavnog jamstva vlasništva iz čl. 48. st. 1. Ustava RH. Naime, iako on *ne sadržava izričekom postupovna jamstva, on[a] su toj ustavnoj odredbi inherentn[a]. Stoga je Ustavni sud nadležan ispitivati jesu li osporeni sudski ili drugi postupci o kojima je riječ pružili podnositeljima ustavnih tužbi razumnu mogućnost da svoj slučaj iznesu pred sud ili drugo nadležno tijelo. Radi utvrđenja jesu li ti zahtjevi zadovoljeni, Ustavni sud ovlašten je po potrebi provesti podrobnu provjeru provedenih postupaka i utvrditi povredu ustavnog prava vlasništva u postupovnom aspektu ako ocijeni da sudski ili drugi pravni okvir nije zadovoljio zahtjeve iz članka 48. stavka 1. Ustava.*⁷⁶ Pritom [o]bveza suda da obrazloži odluku i pažljivo ispita navode stranaka ima osobitu važnost jer strankama pokazuje da je njihov predmet zaista ispitan. *Obrazloženja tijela sudbene vlasti, pa i onih najviših, koja ne sadrže relevantne i dostatne razloge za ocjenu kakva je odlukom dana, upućuju na zaključak o samovolji ili proizvoljnosti.*⁷⁷

Stoga treba ustrajati na zahtjevima usmjerenim na utvrđenje pravičnosti postupanja i dostatnosti obrazloženja poreznih tijela i upravnih sudova pri utvrđenju poreznog proboja (i ostalih zlouporaba iz porezno-dužničkog odnosa u skladu s čl. 26.a – 26.d OPZ-a/08, odnosno čl. 29. – 32. OPZ-a/16), a u cilju zaštite individualnih prava podnositelja ustavne tužbe (osoba o čijoj se odgovornosti kao zakonskih poreznih jamaca odlučuje), ali i izgradnje dosljedne prakse koja će autoritetom ustavnosudske argumentacije potaknuti upravne sudove i porezna tijela na usvajanje i praćenje istih standarda.

⁷¹ Vidi Europski sud za ljudska prava, Presuda u predmetu *Engel i ostali protiv Nizozemske*, zahtjev br. 5100/71; 5101/71; 5102/71; 5354/72; 5370/72, od 8. lipnja 1976.

⁷² Vidi npr. Europski sud za ljudska prava, Presuda u predmetu *Melgarejo Martinez de Abellanosa protiv Španjolske*, zahtjev br. 11200/19, od 14. prosinca 2021., para 25.

⁷³ *Op. cit.* u bilj. 60.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Op. cit.* u bilj. 58., para 18.

⁷⁶ *Op. cit.* u bilj. 53, para 20.

⁷⁷ *Ibid.*, para 21.



Novosti u Zakonu o trgovačkim društvima

Doc. dr. sc. Jelena ČUVELJAK*

UDK 347.72 / 347.714

Posljednjih nekoliko godina zakoni se često mijenjaju kao posljedica implementacije europskog zakonodavstva, a to je bio i razlog za posljednje izmjene pravila o trgovačkim društvima koje imaju 120 članaka. Naime, ovogodišnja novela Zakona o trgovačkim društvima najvećim je dijelom posljedica uvođenja pravila iz direktive o prekograničnom preoblikovanju i podjeli, ali i uvođenju pravila za provedbu provedbene Uredbe u pogledu utvrđivanja identiteta dioničara, prijenosa informacija i olakšavanja izvršavanja prava dioničara. Nadalje, uvedena su i pravila za automatsku provjeru postojanja dugovanja kod osnivanja trgovačkih društava i upisa ovlaštenih osoba, čime će se administrativno rasteretiti poduzetnici, a određeno je i da osobe koje imaju dugovanje po osnovi poreza i doprinosa te za neto-plaće radnicima ne mogu biti osnivači, članovi uprave i izvršni direktori trgovačkih društava. S obzirom na te izmjene, u članku se analiziraju bitne novosti.

1. UVOD

Zakon o trgovačkim društvima (dalje: ZTD)¹ je u primjeni od 1. siječnja 1995. godine, a s obzirom na relativno česte izmjene zakonodavnog okvira na razini Europske unije, posljednjim su izmjenama uvedena rješenja iz Direktive (EU) 2019/2121 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. studenoga 2019. o izmjeni Direktive (EU) 2017/1132 u pogledu prekograničnih preoblikovanja, spajanja i podjela.² Tom se Direktivom utvrđuju pravila o prekograničnim preoblikovanjima, spajanjima i podjelama, a sve u cilju ostvarivanja slobode poslovnog nastana. Kako su već prijašnja pravila propisala prekogranična spajanja, ovom su novelom propisana pravila za prekogranična preoblikovanja i podjele trgovačkih društava.

Kao drugi cilj novele istaknuta je potreba primjene Provedbene uredbe Komisije (EU) 2018/1212 od 3. rujna 2018. o utvrđivanju minimalnih zahtjeva za provedbu odredbi Direktive 2007/36/EZ Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu utvrđivanja identiteta dioničara, prijenosa informacija i olakšavanja izvršavanja prava dioničara.

Nadalje, u noveli je zbog uvođenja eura došlo do izmjene u definiciji stope zakonske zatezne kamate, kako bi ona bila usklađena s ostalim, općim propisima.

Također su izvršena brojna nomotehnička usklađenja, zatim je ukinuta obveza poduzetnika da prilikom osnivanja trgovačkog društva ishode izjavu o nepostojanju nepodmirenih dugovanja te je proširena lista osoba koje ne mogu biti osnivači, članovi uprave i izvršni direktori.

2. IZMJENE U ZAJEDNIČKIM ODREDBAMA

U pravilima o sudskoj nadležnosti provedeni su nomotehnički ispravci članka, a dodano je i da će sud na temelju podnesenog zahtjeva u izvanparničnom postupku donijeti odluku o visini otpremnine.

Nadalje, dopunjena su pravila o prokuri pa je istaknuto da se ona daje u pisanom obliku, prilikom osnivanja društva odlukom osnivača, statutom, društvenim ugovorom odnosno izjavom o osnivanju društva ili odlukom za to nadležnog organa odnosno ovlaštene osobe u društvu nakon što je društvo osnovano. No, ako se prokura daje statutom, društvenim ugovorom ili izjavom o osnivanju društva, za promjene poslije nije potrebno mijenjati statut, društveni ugovor ili izjavu.

Bitna promjena tiče se uvođenja izričite zabrane osnivanja društva te imenovanja za članove uprave i izvršne direktore u društvima za osobe s nepodmirenim dugovanjima, a koja, između ostalog, ističe da pravna ili fizička osoba ne može osnovati trgovačko društvo ako ona, društvo s ograničenom odgovornošću³ čiji je ona član i u kojemu ima poslovni udio u društvu koji predstavlja 25 % ili više udjela u temeljnom kapitalu, dioničko društvo⁴ čiji je ona jedini član, društvo osoba čiji je ona član koji osobno odgovara za obveze društva ima nepodmirenih dugovanja po osnovi javnih davanja u smislu općega poreznog propisa je za čiju naplatu nadležna Porezna uprava, ili kojoj je odbijen zahtjev za izdavanje potvrde o stanju duga, ili koja je objavljena na popisu poreznih obveznika / poslodavaca koji prema dostupnim podatcima ne isplaćuju plaće, a koji je javno objavljen na mrežnim stranicama Porezne uprave na temelju propisa o porezu na dohodak.

Nadalje je propisano da pravna ili fizička osoba ne može osnovati trgovačko društvo ako je u razdoblju od godine dana prije podnošenja zahtjeva za osnivanjem novog društva bila član d.o.o.-a u kojemu ima poslovni udio u društvu koji predstavlja 25 % ili više udjela u temeljnom kapitalu, jedini član d.d.-a, član društva osoba koji osobno odgovara za obveze društva ili odgovorna osoba društva koje je brisano u stečajnom postupku s nepodmirenim dugovanjem po osnovi javnih davanja u smislu općega poreznog propisa za čiju je naplatu nadležna Porezna uprava.

Fizička osoba ne može se imenovati za člana uprave ni izvršnog direktora u društvu ako ona, d.o.o. čiji je ona član i u kojemu ima poslovni udio u društvu koji predstavlja 25 % ili više udjela u temeljnom kapitalu, d.d. čiji je ona jedini član, društvo osoba čiji je ona član koji osobno odgovara za obveze društva ima prethodno navedena dugovanja.

Članstvo u društvu ne može steći ni pravna ili fizička osoba ako ona, d.o.o. čiji je ona član i u kojem ima poslovni udio u društvu koji predstavlja 25 % ili više udjela u temeljnom kapitalu, d.d. čiji je ona jedini član, društvo osoba čiji je ona član koji osobno odgovara za obveze društva ima prethodno navedena dugovanja ili je u razdoblju od godine dana prije podnošenja zahtjeva za upis ili promjenu člana društva bila član d.o.o.-a u kojemu ima poslovni udio u društvu koji predstavlja 25 % ili više udjela u temeljnom kapitalu, jedini član d.d.-a, član društva osoba koji osobno odgovara za obveze društva ili odgovorna osoba društva koje je brisano u stečajnom postupku s nepodmirenim dugovanjem po osnovi javnih davanja u smislu općega poreznog propisa za čiju je naplatu nadležna Porezna uprava. Društvo može

* Visoki trgovački sud Republike Hrvatske

¹ Nar. nov., br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 111/12, 125/11, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23.

² Službeni list Europske unije, L 321 od 12. 12. 2019., dalje: Direktiva 2019/2121.

³ Dalje: d.o.o.

⁴ Dalje: d.d.

zahtijevati od osobe koja namjerava postati član toga društva da se očituje odnosno priloži potvrdu Ministarstva financija, Porezne uprave o tome da ne postoje dugovanja.

S obzirom na značenje ove zabrane, propisano je da će sud provjeravati navedene podatke tijekom upisa promjena u sudskom registru, pa je Ministarstvo financija, Porezna uprava, obvezna na zahtjev registarskog suda elektroničkim putem dostaviti potvrdu o osobama koje imaju nepodmirenih dugovanja na osnovi javnih davanja u smislu općega poreznog propisa za čiju je naplatu nadležna Porezna uprava. Potvrda se odnosi na tražbine koje su dospjele na dan izdavanja potvrde, a za koje nije nastupila zastara. Iznimno za društvo koje je brisano u stečajnom postupku s nepodmirenim dugovanjem po osnovi javnih davanja u smislu općega poreznog propisa za čiju je naplatu nadležna Porezna uprava, Ministarstvo financija, Porezna uprava, obvezna je na zahtjev registarskog suda elektroničkim putem dostaviti potvrdu sa stanjem duga na dan brisanja društva. Uz prethodno navedeno, Ministarstvo financija, Porezna uprava, registarskom sudu kvartalno će dostavljati podatke o poreznim obveznicima / poslodavcima koji ne isplaćuju plaće te će obavještavati sud ako dođe do promjena u ovom popisu.

Nadalje je propisano da će sud pri ispitivanju prijave upisa ili promjene člana uprave, izvršnog direktora, člana nadzornog odbora, člana upravnog odbora, prokurista i likvidatora trgovačkog društva te ravnatelja ili druge osobe ovlaštene za zastupanje ustanove provjeriti je li ta osoba upisana u evidenciju osoba koje ne mogu biti članovi uprave, a koju vodi ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa.

3. IZMJENE U PRAVILIMA O DIONIČKOM DRUŠTVU

Kako postoji znatan broj stranih dioničara, pripisano je da je dioničar u pogledu kojeg su na snazi međunarodne mjere ograničavanja raspolaganja imovinom, odnosno dioničar u pogledu kojeg traju pravne posljedice pravomoćne osude za kazneno djelo financiranja terorizma ili kazneno djelo pranja novca obvezan o tome bez odgađanja obavijestiti društvo, a zatraži li to društvo, svaki je dioničar obvezan bez odgađanja izjaviti postoje li u pogledu njega neke od tih okolnosti. Sva prava iz dionica miruju dioničaru koji propusti pravodobno obavijestiti društvo, sve dok ne ispuni svoju obvezu. Prava iz dionica miruju i dioničaru u pogledu kojeg su na snazi međunarodne mjere ograničavanja raspolaganja imovinom te dioničaru koji je pravomoćno osuđen za kazneno djelo financiranja terorizma ili kazneno djelo pranja novca sve dok traju pravne posljedice osude.

Nadalje je propisan rok u kojemu se može pobijati odluka nadzornog odbora o opozivu odluke o imenovanju člana uprave ili njezina predsjednika zbog važnog razloga, pa se ona može pobijati roku od 60 dana od kada je tužitelj mogao saznati za odluku.

U pravilima o načelima za primanja članova uprave dodano je da na zahtjev manjinskih dioničara glavna skupština može donijeti odluku o smanjenju najviše svote primitaka članova uprave. Uz to, pravila o politici primitaka članova uprave moraju sadržavati i utvrđenje najviše svote primitaka članova uprave te je propisno da politika primitaka članova uprave mora sadržavati objašnjenje kako sva financijska i nefinancijska mjerila za isplatu promjenjivog, varijabilnog dijela pridonose poslovnoj strategiji i dugoročnom razvoju društva.

3.1. NADZORNI ODBOR I UPRAVNI ODBOR

Članstvo u nadzornom odboru prestaje po sili zakona ako nakon odluke o imenovanju nastupe zakonom propisane okolnosti koje bi, da su postojale u trenutku donošenja odluke, priječile njegovo imenovanje za člana nadzornog odbora. Član je obvezan bez odgode obavijestiti društvo da je protiv njega donesena pravomoćna presuda suda ili mu je uvedena međunarodna mjera ograničenja raspolaganja imovinom. Promjena se mora prijaviti u sudski registar, a sudski registar je tu promjenu ovlašten upisati i po službenoj dužnosti. Ta se pravila primjenjuju i na članove upravnog odbora.

Poslovi s povezanim osobama⁵ su poslovi i radnje kojima se predmet ili neka druga imovinska vrijednost naplatno ili besplatno otuđuje, opterećuje ili daje na korištenje i koji se poduzimaju s povezanim osobama, no propuštanje nije pravni posao. Pod poslovima s povezanim osobama se ne smatraju redoviti poslovi društva koje ono poduzima s povezanim osobama pod uobičajenim tržišnim uvjetima, osim ako je Statutom drukčije uređeno. No, društvo čije su dionice uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja provodit će unutarnji postupak kako bi se redovito provjerilo je li poslovalo s povezanim osobama, pri čemu povezane osobe ne smiju sudjelovati u tim provjerama. S obzirom na to da je potrebna prethodna suglasnost nadzornog odbora za poslove s povezanim osobama, sada je propisano da uz nadzorni odbor društva i komisija koju je imenovao nadzorni odbor može dati prethodnu suglasnost za poduzimanje poslova koje društvo poduzima s povezanim društvima ako vrijednost tog posla ili ukupno svi obavljani poslovi unutar kalendarska godine prelazi iznos od 1,5 % vrijednosti kratkoročne i dugoročne imovine u skladu s s propisom o računovodstvu.

Uz prethodno navedenog, izmijenjena su i pravila o objavi transakcija s povezanim osobama te je uređena obveza društva dionica kojih su uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja da bez odgode objave transakciju s povezanim osobama za koje je prethodno potrebna suglasnost nadzornog odbora na svojim mrežnim stranicama. Obavijest je potrebno dati na način koji omogućava javnosti jednostavan pristup informacijama i mora biti dostupna najmanje pet godina. No ako posao s povezanom osobom predstavlja povlaštenu informaciju⁶, onda se podatci navode u skladu s EU-ovim pravilima. Ova će se pravila primjenjivati na kćeri s povezanim osobama matičnog društva ako bi za te poslove, kada bi ih poduzelo matično društvo, trebalo pribaviti suglasnost nadzornog odbora.

Kao novost uvedena su i pravila o ništetnosti i pobojnost odluke nadzornog odbora, i to tako da uz zakonske pretpostavke za ništetnost odluke o utvrđivanju godišnjih financijskih izvješća, odluka nadzornog odbora je ništetna ako je njezin sadržaj protivan Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima, moralu društva ili prisilnim odredbama statuta ili ako je pri njezinu donošenju počinjena teža

⁵ Povezane osobe su one koje se smatraju takvim u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvješćivanja – preuzeti Uredbom Komisije (EZ) br. 1126/2008 od 3. studenoga 2008. o usvajanju određenih međunarodnih računovodstvenih standarda u 67 skladu s Uredbom (EZ) br. 1606/2002 Europskog parlamenta i Vijeća, Službeni list Europske unije L 320, 29. 11. 2008., str. 1. i njezinim svakodobnim izmjenama.

⁶ Članak 17. Uredbe (EU) br. 596/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o zlouporabi tržišta (Uredba o zlouporabi tržišta) te stavljanju izvan snage Direktive 2003/6/EZ Europskog parlamenta i Vijeća i Direktiva Komisije 2003/124/EZ, 2003/125/EZ i 2004/72/EZ, zadnje izmijenjena Uredbom (EU) 2016/1033.

povreda pravila postupka koju nadzorni odbor ne može otkloniti niti se povreda uklanja protekom vremena, ili je odlučan glas za donošenje odluke dan zbog upotrebe sile prema članu nadzornog odbora. Na ništetnost odluke sud pazi po službenoj dužnosti i na nju se može pozvati svaka zainteresirana osoba. Nadalje, osim onoga što je propisano za pobožnost odluke o opozivu imenovanja člana ili predsjednika uprave društva, odluka nadzornog odbora pobožna je ako je pri njezinu donošenju počinjena lakša povreda postupka koju nadzorni odbor može otkloniti ili se povreda uklanja protekom vremena, ako je unatoč pokazanoj pozornosti člana nadzornog odbora odlučno utjecala na donošenje odluke, ili ako je odlučan glas za donošenje odluke dan zbog opravdanog straha izazvanog nedopuštenom prijetnjom, u bitnoj zabludi, zbog nesporazuma o pravnoj naravi odluke ili o nekom njezinom bitnom sastojku ili zbog prijave. Svaki član nadzornog odbora može u roku od osam dana od zaključenja sjednice nadzornog odbora na kojoj je donesena odluka koja se može pobijati u pisanom obliku izjaviti prigovor predsjedniku nadzornog odbora, navesti razloge zbog kojih smatra da je ta odluka pobožna i zahtijevati da je nadzorni odbor povuče. Ne razmotri li se prigovor na prvoj idućoj sjednici nadzornog odbora ili na njoj zahtjev bude odbijen, član nadzornog odbora koji je uložio prigovor može u roku od 30 dana nakon zaključenja sjednice podići tužbu i zatražiti da poništi donesenu odluku. U navedenim rokovima i pod istim uvjetima prigovor može izjaviti, zahtijevati povlačenje odluke i podići tužbu i uprava društva ako za to ima pravni interes. Ta se pravila na odgovarajući način primjenjuju na ništetnosti i pobožnosti odluka upravnog odbora.

S obzirom na prethodno navedena pravila o prestanku svojstva članova uprave i nadzornog odbora, identična pravila postoje sada i za prestanak svojstva izvršnog direktora po sili zakona u slučaju nastupa zakonskih okolnosti koje bi priječile njegovo imenovanje. Stoga je propisano da je izvršni direktor obavezan, u slučaju da je protiv njega donesena pravomoćna odluka suda ili mu je uvedena međunarodna mjera ograničenja raspolaganja imovinom, bez odgađanja o tome obavijestiti društvo. Drugi izvršni direktori i predsjednik upravnog odbora obavezni podnijeti prijavu registarskom sudu za radi upisa prestanka svojstva izvršnog direktora. Registarski je sud ovlašten nakon saznanja da postoje okolnosti zbog kojih prestaje svojstvo izvršnog direktora takvo brisanje provesti po službenoj dužnosti. Pravila kojima se uređuje sastavljanje izvješća o primitcima te pravila o tome da se osobni podatci o bivšim članovima uprave i nadzornog odbora, odnosno izvršnim direktorima i članovima upravnog odbora, usklađena su na jednak način kao i kod pravila o upravi, s time da je istaknuto da se ne smiju iznositi u izvješću o primitcima koje se sastavlja nakon proteka deset godina od isteka poslovne godine u kojoj je tim osobama prestalo spomenuto svojstvo.

3.2. GLAVNA SKUPŠTINA

Kako se u ovoj noveli uređuju i pravila u skladu s Provedbenom uredbom Komisije (EU) 2018/1212, veći broj promjena osiguravaju tu provedbu u vezi s ostvarivanjem prava dioničara, sazivanjem glavne skupštine, pravom glasa i informiranjem dioničara i društva. U skladu s time, dioničari i nadalje svoja prava ostvaruju na glavnoj skupštini, a statutom se može predvidjeti ili ovlastiti upravu, odnosno upravni odbor da omogući dioničarima

da elektroničkom komunikacijom ostvaruju sva ili samo neka prava u cijelosti ili djelomično i kada osobno ni putem punomoćnika na njoj ne sudjeluju u mjestu gdje se održava. Ostvaruje li se pravo glasa elektroničkom komunikacijom, društvo je obvezno osobi koja je dala glas elektronički potvrditi da mu je prispio tako dan glas. Informacije može prenositi treća osoba koju odredi društvo, posrednik ili dioničar.

Nadalje, u pogledu politike sudjelovanja, izvješća o sudjelovanju i glasovanju dodano je da institucionalni ulagatelji i upravitelji imovine javno objavljuju politiku sudjelovanja koja opisuje njihovo sudjelovanje u društvima u koja ulažu (politika sudjelovanja) te su u njoj obvezani navesti posebice kako ostvaruju članska prava iz dionica, osobito u okviru svoje strategije ulaganja, nadgledaju bitne događaje društva u koje ulažu, razmjenjuju stajališta s organima društva i drugim dionicima u društvu, surađuju s drugim dioničarima te upravljaju sukobima interesa povezanima sa sudjelovanjem. Istaknuto je i da ako institucionalni ulagatelji i upravitelji imovine ne ispunjavaju u cijelosti ili djelomično jedan ili više zahtjeva koji su propisani, onda su obvezni objasniti zašto nisu ispunili te zahtjeve. Također je istaknuto da su institucionalni ulagatelji obvezni na svojim mrežnim stranicama ili na drugim besplatnim i javno dostupnim mrežnim stranicama objaviti i učiniti besplatno dostupnim propisane informacije.

Promijenjena su i pravila o prijenosu informacija o korporativnim događajima te je istaknuto da ako društvo čije su dionice uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja izravno ne prenese informacije o korporativnim događajima iz čl. 1. t. 3. Provedbene uredbe (EU) 2018/1212⁷ dioničarima, onda ih je obvezno elektronički proslijediti posrednicima kako bi ih oni prenijeli dioničarima. Informacije može prenositi treća osoba koju odredi društvo, posrednik ili dioničar. Informacije se elektronički prenose posredniku, koji ih je obavezan proslijediti dioničaru.

Društva dionice kojih su uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja smiju zahtijevati od posrednika koji pohranjuje dionice društva informacije o identitetu dioničara i sljedećem posredniku, a za društva koja nisu pravne osobe i nisu registrirana navest će se njihovi članovi. Posljednji posrednik dužan je prenijeti informacije o identitetu dioničara kako bi odgovorio na zahtjev društva dionice kojih su uvrštene na uređeno tržište radi trgovanja. S obzirom na to da za ispunjenje tih obveza mogu nastati troškovi za posrednika, propisano je da te troškove podmiruje društvo.

3.3. PRIPAJANJE I SPAJANJE DIONIČKIH DRUŠTAVA

U ovim je pravilima dodano da se kod revizije pripajanja mora navesti i kojom je metodom određena naknada u gotovini.

Uređena su i pravila o sudskom ispitivanju omjera zamjene dionica, jer dioničarima nije dopušteno pobijati odluku glavne skupštine društva kojom je odobrila ugovor o pripajanju, nego da u tom slučaju mogu sudskim putem tražiti doplatu svote, i to u slučaju da je omjer zamjene dionice neprikladno odmjeren. Ako je omjer zamjene dionica neprikladno odmjeren, sud može na temelju zahtjeva odrediti da se doplate svote koje ne mogu prelaziti deseti dio ukupne

⁷ „Korporativni događaji“ znači akcija izdavatelja ili treće strane koja uključuje izvršavanje prava koja proizlaze iz dionica i koja može ili ne mora utjecati na temeljnu dionicu, kao što je isplata dobitka ili glavna skupština.

nominalne svote danih dionica odnosno temeljnog kapitala koji otpada na dane dionice bez nominalne svote.

Tužba za pobijanje odluke glavne skupštine o pripajanju ili radi utvrđenja ništetnosti je 30 dana od dana donošenja odluke.⁸

4. IZMJENE U PRAVILIMA O DRUŠTVU S OGRANIČENOM ODGOVORNOŠĆU

U definiciji pojma d.o.o.-a je pojam uloga u cijelosti zamijenjen sa pojmom poslovni udio, stoga je u definiciji određeno da je d.o.o. trgovačko društvo u koje jedna ili više pravnih ili fizičkih osoba uplaćuju poslovne udjele u unaprijed dogovorenom temeljnom kapitalu. Poslovni udjeli ne moraju biti jednaki. Osnivač može kod osnivanja društva preuzeti više poslovnih udjela. Ukupna svota svih poslovnih udjela mora odgovarati svoti temeljnog kapitala društva. Poslovni udjeli ne mogu se izraziti u vrijednosnim papirima. Članovi ne odgovaraju za obveze društva. Ako poslovni udio ne uplati onaj tko je na to obvezan, niti to društvo može nadoknaditi prodajom poslovnoga udjela, drugi su članovi društva dužni u društvo uplatiti svotu koja nedostaje razmjerno svojim poslovnim udjelima u društvu.

U pogledu sadržaja društvenog ugovora, odnosno izjave o osnivanju društva istaknuto je da sadržava i OIB-e osnivača te da ukupna svota temeljnog kapitala te svota uplate poslovnog udjela svakog osnivača, a uplaćuje li se poslovni udio unosom stvari i prava u društvo, mora ih se detaljno opisati i naznačiti njihovu vrijednost te broj i nominalne svote poslovnih udjela koje se svaki osnivač obvezuje uplatiti,

U pogledu uplate preuzetih poslovnih udjela propisano je da prije upisa društva u sudski registar svaki osnivač mora uplatiti najmanje četvrtinu preuzetoga poslovnog udjela koji uplaćuje u novcu, s tim da ukupna svota svih uplata u novcu ne može biti manja od jedne četvrtine temeljnog kapitala, osim ako zakonom nije drukčije propisano. Poslovni udio može se uplatiti unosom stvari i prava. Uplata poslovnog udjela unošenjem u društvo stvari i prava mora se u cjelini učiniti prije upisa društva u sudski registar. Ako je vrijednost unesenih stvari i prava u vrijeme podnošenja prijave za upis društva u sudski registar manja od svote koja se time uplaćuje, razlika se mora uplatiti u novcu. Poslovni se udio mora uplatiti tako da s uplaćenim novcem i unesenim stvarima i pravima društvo može slobodno raspolagati.

Član uprave može biti potpuno poslovno sposobna fizička osoba. Za imenovanje članova uprave na odgovarajući se način primjenjuju pravila za imenovanje uprave u d.d., a imenuju li članovi društva namjerno ili zbog grube nepažnje za člana uprave osobu koja to ne može biti, odgovaraju društvu solidarno za svu štetu koja mu je pričinjena time što je takva osoba povrijedila svoje obveze prema društvu.

5. PREKOGRANIČNA PRIPAJANJA I SPAJANJA

Prekogranično pripajanje je ono pripajanje u kojemu je barem jedno od društava koja sudjeluju u pripajanju (pripojeno društvo ili društvo preuzimatelj) valjano osnovano prema pravu RH, a barem je jedno od društava koja sudjeluju u pripajanju društvo kapitala koje je valjano osnovano prema pravu druge države EU-a ili države koja je stranka ugovornica Ugovora o europskom ekonomskom prostoru.⁹

Nadalje, prekogranično spajanje je ono spajanje u kojemu je barem jedno od društava koja sudjeluju u spajanju d.d.-a ili d.o.o.-a valjano osnovano prema pravu RH, a barem je jedno od društava koja sudjeluju u spajanju društvo kapitala, koje je valjano osnovano prema pravu druge države EU-a ili države EP-a.

Postupak započinje izradom zajedničkog plana pripajanja, koji ima propisani sadržaj te je ovom novelom uvedeno pravilo da mora sadržavati i pojedinosti o ponudi naknade u gotovini članovima društava koja sudjeluju u pripajanju te o sredstvima osiguranja vjerovnika koja su ponudena vjerovnicima. Nakon izrade plana, društvo koje sudjeluje u prekograničnom pripajanju mora registarskom sudu podnijeti prijavu za upis namjere provedbe prekograničnog pripajanja prilikom objave poziva za glavnu skupštinu odnosno skupštinu koja treba odlučiti o pripajanju, a najkasnije mjesec dana prije njezina održavanja. Uz namjeru provedbe prekograničnog pripajanja, u sudski registar upisuje se obavijest članovima društva, vjerovnicima društva, radničkom vijeću odnosno radnicima ako to vijeće nije u društvu utemeljeno, da društvu mogu podnijeti primjedbe na zajednički plan pripajanja najkasnije pet dana prije održavanja glavne skupštine odnosno skupštine na kojoj će se odlučivati o pripajanju. Prijavi za upis namjere prekograničnog pripajanja prilažu se zajednički plan pripajanja, izvješće o pripajanju te izvješće revizora pripajanja, pri čemu se iz izvješća revizora mogu isključiti one informacije koje društvo smatra povjerljivim. Te isprave moraju biti dostupne bez naknade na mrežnoj stranici na kojoj se nalazi sudski registar te putem sustava povezivanja registara.

Nadalje, organi upravljanja svakog društva koje sudjeluje u pripajanju moraju sastaviti izvješće o pripajanju u kojemu se pripajanje obrazlaže pravno i gospodarski, objašnjavaju se posljedice za buduće poslovanje društva te se navode posljedice koje će ono imati na članove društava koja sudjeluju u pripajanju, vjerovnike i radnike. To izvješće, zajedno sa zajedničkim planom pripajanja, mora biti dostupno u elektroničkom obliku članovima svih društava koja sudjeluju u pripajanju i njihovim radnicima, odnosno predstavnicima radnika najkasnije šest tjedana prije održavanja glavne skupštine odnosno skupštine koja treba odlučiti o pripajanju.

Glavna skupština odnosno skupština svakog od društava koja sudjeluju u pripajanju mora donijeti odluku kojom se pripajanje odobrava onom većinom i na način koji se zahtijeva za to društvo. Članovi društava koja sudjeluju u pripajanju, a koji su glasovali protiv odluke o pripajanju i izjavili svoje protivljenje u zapisnik mogu svoje dionice odnosno poslovne udjele zamijeniti za primjerenu novčanu naknadu.

Vjerovnici pripojenog društva čije su tražbine nastale prije objave zajedničkog plana pripajanja, a u vrijeme njegove objave nisu dospjele, a koji dokažu da sredstva zaštite vjerovnika predviđena u zajedničkom plana pripajanja nisu primjerena te da je ispunjenje njihovih tražbina ugroženo zbog prekograničnog pripajanja, mogu u roku od tri mjeseca od objave zajedničkog plana pripajanja tražiti od suda koji je nadležan za upis pripajanja u odnosu na ono društvo čiji su vjerovnici da se pripajanje ne upiše dok društvo vjerovnicima ne da primjereno osiguranje.

Za pripojeno društvo koje ima registrirano sjedište u RH, sud u čijem je registru to društvo upisano, nadležan je za nadzor svih radnji u postupku pripajanja ako se one

⁸ Slična pravila uvedena su i za pripajanja d.o.o.-a.

⁹ Norveška, Island i Lihtenštajn, dalje: EGP.

tiču toga društva. Uprava, odnosno izvršni direktori pripojenog društva moraju podnijeti prijavu za upis u sudski registar, a sud će upisati u registar zabilježbu da će pripajanje biti valjano tek uz ispunjenje uvjeta koje propisuje pravo države koje je mjerodavno za društvo preuzimatelja.

Za društvo preuzimatelja koje ima registrirano sjedište u RH, sud u čijem je registru to društvo upisano, odnosno u koji će biti upisano, nadležan je za nadzor nad provedbom pripajanja, a osobito mora provjeriti da su društva koja sudjeluju u pripajanju valjana usvojila zajednički plan pripajanja te da su uređena pitanja o suodlučivanju zaposlenih. Prijavi za upis moraju se priložiti zajednički plan podjele te potvrda o pripajanju koju je za svako od pripojenih društava izdalo nadležno tijelo države u kojoj ono ima sjedište i koja je dostupna kroz sustav povezivanja registara. O danu upisa pripajanja u registar sud mora po službenoj dužnosti bez odgađanja obavijestiti sve registre u kojima su bila upisana pripojena društva.

U roku od tri mjeseca od podnošenja prijave registarski je sud obavezan ispitati jesu li ispunjene sve pretpostavke i obavljene sve propisane radnje za prekogranično pripajanje društava. Ako postoje ozbiljne sumnje da se prekogranično pripajanje provodi radi zlorabe ili prijevara koja može dovesti ili čiji je cilj izbjegavanje odnosno zaoblaznje prava EU ili nacionalnog prava ili koje se provodi radi počinjenja kaznenog djela, sud može zahtijevati da mu se dostave i dodatne informacije ili dokumenti, a može poduzeti i dodatne radnje. Nakon provjere u sudski registar upisuje se broj predmeta pod kojim se u tom registru vodi postupak prekograničnog pripajanja te da je udovoljeno svim uvjetima i da su obavljene sve propisane radnje za prekogranično pripajanje društava te se izdaje potvrda o pripajanju koja se mora učiniti dostupnom putem sustava povezivanja registara. Nakon što dobije obavijest o tome da je prekogranično pripajanje počelo proizvoditi učinke od nadležnog tijela države u kojoj se nalazi sjedište društva preuzimatelja, registarski će sud upisati u sudski registar zabilježbu dana valjanosti prekograničnog pripajanja i poslati tom tijelu elektroničke dokumente koje čuva.

6. PODJELA DRUŠTVA KAPITALA

Pravila o društvima kapitala koja se mogu podijeliti bilo razdvajanjem ili odvajanjem su isto dopunjena, pa je dodano da kada se provodi podjela s odvajanjem, onda je podjelu dopušteno provesti i tako da društvo koje se dijeli stekne sve udjele u novom društvu ili društvima, odnosno da stekne udjele u društvu ili društvima preuzimateljima, onako kako je to određeno planom podjele.

Dopunjena su i pravila o nužnim podacima koje mora sadržavati plan podjele s odvajanjem koji mora izraditi uprava odnosno izvršni direktori društva koje se dijeli tako da plan sada mora sadržavati i prijedlog tvrtke i sjedišta novih društava; ako se provodi podjela odvajanjem, a da se u postupku podjele mijenjaju odredbe statuta odnosno društvenog ugovora društva koje se dijeli, prijedlog tih izmjena; pojedinosti o stjecanju udjela u novim društvima te pojedinosti o tome od kada ti udjeli daju imateljima pravo na sudjelovanje u dobitku, uz navođenje posebnih uvjeta koji utječu na to pravo; okvirni terminski plan za provedbu podjele uz naznaku kada se očekuje nastupanje njezinih učinaka; kod podjele odvajanjem i opis i raspored imovine, obveza te pravnih odnosa koji ostaju na društvu koje se dijeli;

podatke o procjeni vrijednosti imovine i obveza koji se prenose na novo društvo odnosno društva, a kod podjele odvajanjem i procjena vrijednosti imovine i obveza koji ostaju društvu koje se dijeli, a ako se nude vjerovnicima dodatna osiguranja, opis dodatnih osiguranja koja se nude i kojim vjerovnicima ili kojim skupinama vjerovnika.

Uz prethodno, u izvješću o podjeli koje mora izraditi uprava odnosno izvršni direktor, mora se detaljno obrazložiti te pravno i gospodarski utemeljiti metodu ili metode primijenjene za određivanje omjera zamjene udjela te podatci o procijenjenoj vrijednosti imovine i obveza društava koja sudjeluju u podjeli.

U glasilu društva i na mrežnoj stranici na kojoj se nalazi sudski registar mora se objaviti obavijest o tome da je plan podjele dostavljen sudskom registru, osim ako je plan podjele cijelo vrijeme do odlučivanja o podjeli dostupan na mrežnoj stranici društva s koje ga je moguće preuzeti bez naknade.

7. PREKOGRANIČNA PODJELA

Ova se pravila primjenjuju samo na slučajeve prekograničnih podjela koji uključuju osnivanje novih trgovačkih društava. Pravila se odnose na podjele u kojoj društvo koje se dijeli i barem jedno novo društvo koje sudjeluje u podjeli imaju registrirana sjedišta u različitim državama EU-a ili državama EGP-a, pri čemu barem jedno od njih ima sjedište u RH. Društvo kojemu je sjedište u RH može se podijeliti ako je riječ o d.d.-u ili d.o.o.-u, a u postupku se može osnovati novo društvo u RH.

I u ovom slučaju mora se napraviti plan prekogranične podjele, koji dodatno mora sadržavati pojedinosti o primjenoj otpremnini i adresu elektroničke pošte na koju se može dostaviti zahtjev za njezinu isplatu, potom očekivane posljedice prekogranične podjele na zapošljavanje, prema potrebi, podatke o postupcima kojima se određuju pojedinosti sudjelovanja radnika pri određivanju njihova prava suodlučivanja u novom društvu odnosno društvima te prijedloge drugih akata koji se, osim ili umjesto statuta odnosno društvenog ugovora, moraju donijeti u skladu s pravom države u kojoj se u okviru prekogranične podjele osniva novo društvo, prema potrebi, pojedinosti o tome dodjeljuju li se članovima društva koje se dijeli, osim udjela koji se stječu na temelju omjera zamjene, još i udjeli i vrijednosni papiri u novom društvu odnosno društvima, ili u društvu koje se dijeli, odnosno i u društvu koje se dijeli i u novom društvu odnosno društvima, a ako se to čini, kriterij na kojemu se ta dodjela temelji.

I u ovom slučaju uprava društva koje se dijeli mora izraditi izvješće o prekograničnoj podjeli, koje se sastoji od općeg dijela, dijela namijenjenog članovima društva i dijela namijenjenog radnicima. Revizija mora sadržavati i izjavu je li otpremnina primjerena, pri čemu se uzima u obzir tržišnu cijenu udjela u društvu prije najave prijedloga za podjelu te vrijednost trgovačkog društva, ne uključujući učinak predložene podjele, primjenjujući općeprihvaćene metode vrednovanja. Uz to, plan prekogranične podjele i reviziju mora provjeriti nadzorni.

Nakon toga, društvo koje se dijeli mora registarskom sudu podnijeti prijavu za upis namjere provedbe prekogranične podjele najmanje šest tjedana prije održavanja skupštine na kojoj će članovi društva koje se dijeli odlučivati o podjeli, a u sudski se registar upisuje i uputa o tome kako vjerovnici, članovi i radnici društava koje se dijeli

moгу ostvariti svoja prava. U objavi upisa mora se upozoriti članove društva, vjerovnike društva, radničko vijeće odnosno radnike društva, ako to vijeće nije utemeljeno, u kojem roku imaju pravo podnijeti društvu primjedbe na plan podjele.

Odlukom skupštine o odobravanju plana podjele, koja je donosi glasovima koji predstavljaju najmanje tri četvrtine temeljnog kapitala zastupljenog na skupštini, donesena je odluka o podjeli društva. Svaki član društva koji je glasovao protiv odluke o podjeli i na zapisnik izjavio protivljenje, ima pravo zahtijevati od društva koje se dijeli da mu isplati primjerenu otpremninu u novcu.

Vjerovnici društva koje se dijeli imaju pravo zahtijevati da im se da odgovarajuće osiguranje za tražbine koje postoje, ali nisu dospjele u vrijeme objave plana podjele. Taj se zahtjev podnosi, nadležnom prema sjedištu društva koje se dijeli, u roku od tri mjeseca od dana objave plana podjele.

Nakon što se ispune sve pretpostavke, društvo koje se prekogranično dijeli podnosi registarskom sudu prijavu za upis u sudski registar prekogranične podjele. Prijava se podnosi najranije nakon proteka dva mjeseca od donošenja odluke o podjeli, registarskom sudu nadležnom po mjestu sjedišta društva koje se dijeli. Prijavu podnose svi članovi uprave, odnosno izvršni direktori i predsjednik nadzornog odnosno upravnog odbora te se prilažu svi propisani dokumenti.

U roku od tri mjeseca registarski je sud obvezan ispitati je li društvo ispunilo sve pretpostavke i obavilo sve propisane radnje za prekograničnu podjelu, a može i tražiti dodatne dokumente ako sumnja da se podjela provodi radi zlouporabe ili prijevare. Kada registar utvrdi da je društvo ispunilo sve pretpostavke i obavilo sve propisane radnje, upisat će podjelu u sudski registar te će izdati potvrdu o podjeli. Društvo koje se prekogranično dijeli podnosi prijavu za upis osnivanja novog društva u postupku prekogranične podjele, a prijava se podnosi registarskom sudu na čijem je području predviđeno da se nalazi sjedište novog društva.

Registarski će sud nadležan prema sjedištu društva koje se dijeli, nakon što dobije obavijest da su u nadležne registre upisana sva nova društva koja sudjeluju u podjeli, upisati da je provedena prekogranična podjela društva koje se dijeli. Taj će sud obavijestiti elektroničkim putem sud nadležan prema sjedištu svakoga novog društva koje sudjeluje u podjeli o tome s kojim je danom upisana prekogranična podjela u registru društva koje se dijeli te će mu na jednak način dostaviti izvod iz sudskog registra i statut odnosno društveni ugovor društva koje se dijeli. U sudski registar društva koje se dijeli upisat će se tvrtka i pravni oblik svih drugih društava koja sudjeluju u podjeli te broj pod kojim se svako od tih društava vodi u registru u kojemu je ono upisano. Ako društvo koje se dijeli prestaje postojati zbog podjele, u sudski registar upisat će se dan s kojim je društvo prestalo postojati i napomena da je prestanak posljedica prekogranične podjele.

8. PREKOGRANIČNO PREOBLIKOVANJE

Prekogranično preoblikovanje je preoblikovanje kojim društvo registrirano u RH mijenja oblik i sjedište te nastavlja poslovati kao društvo registrirano u drugoj državi EU-a ili državi EGP-a, ali i obrnuto, odnosno kada društvo dolazi iz druge države u RH. U takvom postupku mogu sudjelovati d.d.-i i d.o.o.-i.

Plan preoblikovanja izrađuje uprava i mora sadržavati propisane podatke kao što su podatci o obliku i novom sjedištu, statutu, vremenskom okviru za preoblikovanje, podatci o novim udjelima, organima i dr., a plan mora provjeriti revizor. Uprava društva koje se prekogranično preoblikuje sastavlja izvješće o preoblikovanju u kojemu se za članove društva i radnike objašnjavaju pravni i gospodarski aspekti prekograničnog preoblikovanja te se objašnjavaju posljedice prekograničnog preoblikovanja za radnike.

Društvo mora podnijeti registarskom sudu prijavu za upis namjere provedbe prekograničnog preoblikovanja najkasnije šest tjedana prije održavanja skupštine koja će odlučiti o preoblikovanju. U sudski registar upisuje se i obavijest članovima društva, vjerovnicima društva, radničkom vijeću, odnosno radnicima, da društvu mogu podnijeti primjedbe na plan preoblikovanja najkasnije pet dana prije održavanja skupštine na kojoj će se odlučivati o preoblikovanju. Plan prekograničnog preoblikovanja i izvješće uprave moraju biti dostupni na mrežnoj stranici na kojoj se nalazi sudski registar te putem sustava povezivanja registara.

Odluka o preoblikovanju donosi se u obliku javnobilježničke isprave na skupštini društva glasovima koji predstavljaju najmanje tri četvrtine temeljnog kapitala zastupljenog na skupštini. Društvo mora planom preoblikovanja svakom članu društva koji je glasovao protiv odluke i izjavio svoje protivljenje u zapisnik ponuditi da će kupiti njegove udjele i platiti mu primjerenu novčanu naknadu.

Vjerovnici društva koje se preoblikuje mogu zahtijevati da im društvo da sredstvo osiguranja ako su njihove tražbine nastale prije objave plana preoblikovanja, u trenutku objave plana preoblikovanja još nisu bile dospjele te je njihovo ispunjenje ugroženo prekograničnim preoblikovanjem.

Nakon što su ispunjene sve pretpostavke, društvo koje se prekogranično preoblikuje podnosi registarskom sudu prijavu za upis takva preoblikovanja u sudski registar suda koji je nadležan za to društvo te potrebnu dokumentaciju. U roku od tri mjeseca od podnošenja prijave registarski je sud obvezan ispitati jesu li ispunjene sve pretpostavke i obavljene sve propisane radnje za prekogranično preoblikovanje društva. U slučaju neispunjenja uvjeta registarski će sud odbiti upis, a ako postoje ozbiljne sumnje da se to provodi radi zlouporabe ili prijevare koja može dovesti ili čiji je cilj izbjegavanje odnosno zaobilaženje prava EU-a, ili nacionalnog prava ili koje se provodi radi počinjenja kaznenog djela, sud može zahtijevati da mu se dostave i dodatne informacije ili dokumenti, a može i poduzeti dodatne radnje.

U sudski se registar upisuje i da je udovoljeno svim uvjetima i da su obavljene sve propisane radnje za prekogranično preoblikovanje tog društva, a upisat će se zabilježba da će prekogranično preoblikovanje početi proizvoditi učinke kada počne proizvoditi učinke prema pravu države u koju je društvo koje se prekogranično preoblikuje prenijelo svoje sjedište. Nakon toga registarski sud donosi odluku kojom potvrđuje da su ispunjene sve pretpostavke i obavljene sve propisane radnje za prekogranično preoblikovanje (potvrda o preoblikovanju). Nakon što dobije obavijest da je prekogranično preoblikovanje počelo proizvoditi učinke od nadležnog tijela države u koju je društvo koje se prekogranično preoblikuje prenijelo svoje

sjedište, registarski će sud upisati u sudski registar zabilježbu dana valjanosti prekograničnog preoblikovanja.

Društvo koje se prekogranično preoblikuje podnosi nadležnom registarskom sudu prijavu za upis preoblikovanog društva. Registarski sud kod kojeg će se upisati novo sjedište društva koje se prekogranično preoblikuje nadležan je za nadzor nad provedbom upisa preoblikovanog društva. Prekogranično preoblikovanje počinje proizvoditi učinke danom upisa preoblikovanog društva u sudski registar, a registarski sud o tome mora izvijestiti nadležno tijelo države u kojoj je preoblikovano društvo imalo svoje sjedište prije provedbe prekograničnog preoblikovanja.

9. OSTALA I ZAVRŠNA PRAVILA

Pravila o prekršajima terminološki su usklađena te je uređena odgovornost članova uprave, odnosno izvršnog direktora za netočno prikazivanje imovinskog stanja.

Kako je bilo nekih dvojba u vezi s obvezom usklađenja temeljnog kapitala s uvođenjem eura, sada je jasno propisano da ta obveza nije vezana uz rok, ali ono se mora provesti prilikom prve promjene izjave o osnivanju odnosno društvenog ugovora, statusne promjene društva ili promjene nekog od poslovnih udjela u društvu. Usklađenje

se ne mora provesti prilikom prijenosa odnosno drugog raspolaganja poslovnim udjelom, niti u vezi s prijenosom odnosno drugim raspolaganjem poslovnim udjelom. Kad se provodi, usklađenje mora obuhvatiti temeljni kapital i sve poslovne udjele društva.

S obzirom na to da su u *Zakonu o radu*¹⁰ bila propisana pravila o sudjelovanju radnika u prekograničnom pripajanju ili spajanju, ta pravila prestaju važiti stupanjem na snagu novele.

Pravilnik o sadržaju, načinu vođenja i uvjetima korištenja evidencije o osobama koje ne mogu biti članovi uprave trgovačkog društva treba se uskladiti **do 1. siječnja 2024. godine** kada će stupiti na snagu pravila o zabrani osnivanja društva te zabrani imenovanja za članove uprave i izvršne direktore u društvima za osobe s nepodmirenim dugovanjima te odredbe o tome koje osobe ne mogu ni steći članstvo u društvu.

Ostale odredbe **novele stupile su na snagu** osmog dana od dana objave u *Narodnim novinama* odnosno **10. studenoga 2023. godine**.

¹⁰ Nar. nov., br. 149/09, 61/11, 82/12, 73/13.



Prokura kao najšira trgovačka punomoć

Goran TOPIĆ, mag. iur.

UDK 347.72.036

U ovom članku autor obrađuje institut prokure, odnosno jednog od oblika trgovačke punomoći, uređene odredbama Zakona o trgovačkim društvima. No, uz odredbe spomenutog Zakona, za cjelovitu obradu ove teme potrebno je osvrnuti se posebno i na odredbe Zakona o obveznim odnosima koji općenito uređuje zastupanje te relevantnu sudsku praksu. Naglasak u članku je na tome tko može biti prokurist, njegovim ovlastima, ograničenjima prokure te na davanju i otkazu prokure, upisu prokure u sudski registar i sl.

1. UVOD

Sadržaj i opseg ovlasti prokure su pitanja uređena *Zakonom o trgovačkim društvima*¹ (dalje: ZTD), ali za potpunije razumijevanje ovoga pravnog instituta potrebno je obratiti pozornost i na odredbe *Zakona o obveznim odnosima*² (dalje: ZOO), i to posebno na one kojima se uređuje zastupanje s obzirom na to da je prokura vrsta zastupanja, odnosno poduzimanja pravnih radnji u ime i za račun zastupanog te zastupanja u postupcima s izravnim pravnim učinkom za zastupanoga. U ovom slučaju, kada obrađujemo temu iz prava društava, ZOO je, dakako, opći, a ZTD poseban zakon, ali vidjet ćemo da su za praktičnu primjenu

važna i pravila samih trgovačkih društva, poput statuta ili društvenog ugovora.

U pravnom smislu zastupati znači očitovati volju u ime i za račun drugoga, odnosno zastupanoga, a tim očitovanjem nastaju neki pravni učinci. U čl. 308. st. 2. ZOO-a propisano je da se ovlast na zastupanje može temeljiti na zakonu, statutu, društvenom ugovoru ili pravilima pravne osobe, aktu nadležnoga državnog tijela ili na očitovanju volje zastupanoga, odnosno na punomoći. ZTD pak ograničuje broj potencijalnih osnova za zastupanje kod trgovačkih društva na tri izvora. Konkretnije, u čl. 41. – 43. definiraju se mogućnosti zastupanja trgovačkog društva **na temelju zakona, na temelju punomoći** (u ovu skupinu spada i prokura) i **na temelju zaposlenja** (čl. 41. – 43. ZTD-a).

2. ZASTUPANJE PREMA ZAKONU O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA

Kako smo upravo naveli, ZTD konkretno propisuje tri osnove zastupanja trgovačkih društava (zakon, punomoć i zaposlenje), ali ZTD također određuje da se ovlasti za zastupanje mogu **dodatno urediti društvenim ugovorom ili statutom i drugim općim aktom društva**. Taj propis dopušta i da se osoba ovlaštena za zastupanje u određenim slučajevima može **odrediti (imenovati) odlukom suda ili drugoga javnopravnog tijela**.

Ukratko ćemo se osvrnuti na zastupanje na temelju zakona i na temelju zaposlenja, potom ćemo detaljnije obraditi zastupanje po punomoći, a posebno prokuru kao najširu trgovačku punomoć. Općenito govoreći, **trgovačka punomoć je punomoć kojom trgovačko društvo ili fizička osoba koja je trgovac** (u smislu odredaba ZTD-a) **ovlašćuje fizičku osobu da provodi određene pravne radnje**.

¹ Nar. nov., br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23, 130/23.

² Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.

2.1. ZASTUPANJE NA TEMELJU ZAKONA

ZTD u čl. 41. propisuje da pravo, odnosno **ovlast za zastupanje trgovačkog društva imaju osobe koje su za pojedini oblik trgovačkog društva određene samim ZTD-om – zakonski zastupnici**. Primjerice, zakonski zastupnici javnoga trgovačkog društva (dalje: j.t.d.) su tako svi članovi društva, mada se neki od njih, u skladu s sa čl. 91. st. 1. ZTD-a, mogu društvenim ugovorom isključiti od zastupanja. ZTD u čl. 142. st. 1. kod komanditnog društva (dalje: k.d.) daje ovlast za zastupanje isključivo komplementarima.³ U slučaju gospodarskoga interesnog udruženja (dalje: GIU) u čl. 605. st. 1. ZTD-a ovlast na zastupanje je dana osobi koja čini upravu udruženja, a ako ih je više, onda svakoj od njih.

Najčešće ćemo se u praksi susresti s društvima s ograničenom odgovornošću (dalje: d.o.o.) i dioničkim društvima (dalje: d.d.), a kod njih ZTD ovlast na zastupanje u čl. 241. st. 1, odnosno 426. st. 1. daje upravi društva. Kod monističkog uređenja upravljanja d.d.-om ovlast za zastupanje trgovačkog društva imaju izvršni direktori, dok upravni odbor zastupa društvo prema izvršnim direktorima (čl. 272.m ZTD-a).

U svakom od tih navedenih slučajeva zastupanja na temelju zakona postoje dodatne posebne odredbe koje detaljnije uređuju zastupanje, no svim je slučajevima zajedničko to da se osobe koje zastupaju trgovačko društvo na temelju zakona te ograničenja njihovih ovlasti ako djeluju prema trećim osobama **upisuju u sudski registar** (čl. 41. st. 2. ZTD-a). Također, zastupnici na temelju zakona ne smiju bez posebne ovlasti trgovačkog društva nastupati kao druga ugovorna strana i s društvom sklapati ugovore u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba (čl. 41. st. 3. ZTD-a).

Potvrđuje to i Visoki trgovački sud Republike Hrvatske (dalje: VTSRH):

... prvostupanjski je sud sukladno uputi drugostupanjskog suda u ponovljenom postupku ispitao je li M. M. koji je u ime obje stranke sklopio Ugovor o ustupu tražbine od 18. rujna 2019. imao za to suglasnost objiju stranaka te je pravilno utvrdio da je M. M. kao zastupnik objiju ugovornih stranaka za to imao potrebnu suglasnost i tuženika i društva D. g. d.o.o..

Naime, tuženik je još uz odgovor na tužbu dostavio suglasnost društva D. g. d.o.o. direktoru tog društva M. M. da sklopi predmetni ugovor o cesiji s društvom I. d.o.o. (str. 27. spisa), a nakon ukidne odluke Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske poslovni broj Pž-4601/21 od 21. ožujka 2021. tuženik je dostavio i svoju suglasnost od 17. rujna 2019. kojom je odobrio M. M. sklapanje Ugovora o cesiji s društvom D. g. d.o.o. (str. 124. spisa).

Prema odredbi članka 41. stavka 3. u vezi s člankom 49. Zakona o trgovačkim društvima član uprave ne može bez posebne ovlasti trgovačkog društva nastupati kao druga ugovorna stranka i s društvom sklapati ugovore u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba. Prema tome, iz navedene zakonske odredbe jasno proizlazi da član uprave kao zastupnik po zakonu (jednog) trgovačkog društva ne može bez posebne ovlasti trgovačkog društva sklopiti ugovor (u ime tog društva) kojom prilikom bi ujedno zastupao i drugo trgovačko društvo – drugu ugovornu stranku.

Slijedom navedenog, budući da je M. M. kao zastupnik po zakonu trgovačkog društva D. g. d.o.o. i kao zastupnik po zakonu tuženika imao suglasnost oba društva za sklapanje ugovora o cesiji, to Ugovor o cesiji od 18. rujna 2019. nije protivan ni prisilnoj odredbi članka 41. stavka 3. u vezi članka 49. Zakona o trgovačkim društvima, a što je pravilno ocijenio prvostupanjski sud.⁴

2.2. ZASTUPANJE PO ZAPOSLENJU (PUNOMOĆNICI PO ZAPOSLENJU)

Kada netko radi na radnom mjestu na kojemu mu je dužnost da **kao radnik trgovačkog društva obavlja poslove koji po redovitom tijeku stvari uključuju i sklapanje određenih ugovora, odnosno poduzimanje određenih pravnih radnji, ovlašten je da kao punomoćnik tog društva (svog poslodavca) sklapa i te ugovore i poduzima te pravne radnje u granicama poslova koje obavlja** (čl. 43. st. 1. ZTD-a).

Dakle, te osobe ne crpe svoju ovlast za zastupanje iz punomoći, nego iz činjenice da njihovo radno mjesto redovito uključuje sklapanje određenih ugovora, odnosno poduzimanje određenih radnji. Kao primjer možemo navesti djelatnike na šalterima u banci ili pošti, prodavače u prodavaonicama, skladištare u skladištima, referente prodaje ili nabave, konobare u ugostiteljskim objektima i sl.

U praksi su moguće situacije u kojima nije u potpunosti jasno tko je ovlašten po zaposlenju zastupati trgovačko društvo i koje su mu ovlasti. Neke dvojbe rješava i ova vrlo zanimljiva presuda Vrhovnog suda Republike Hrvatske (dalje: VSRH):

Protiv te drugostupanjske presude reviziju je podnio tužitelj zbog pravnog pitanja zbog kojeg mu je dopušteno podnošenje revizije rješenjem ovog suda Revd-1965/20222-2 od 7. rujna 2022., a koje glasi: „Može li punomoćnik po zaposlenju ovjeriti izvod otvorenih stavki u sklopu svojih redovnih radnih obveza i u granica poslova koje obavlja te time priznati dug i prekinuti tijek zastare?...

Tužitelj se u reviziji pozvao na pravno shvaćanje iz odluke ovog suda poslovni broj Revt-97/2003-2 od 22. 12. 2005. u kojoj je zauzeto shvaćanje da je voditeljica je financijske službe ovlaštena potpisati zapisnik o uskladenju financijskog stanja i time priznati dug. Tužitelj je uz reviziju priložio i odluku ovog suda Revt-54/2005-2 od 11.3. 2009. u kojoj je zauzeto suprotno pravno shvaćanje, tj. da priznanje duga mora biti takvo da se njime na nedvojben način očituje dužnikova volja da dug zaista priznaje, a priznanje je pravno relevantno ako je ispravu u kojoj je to priznanje dano potpisala osoba koja takva očitovanja za dužnika može dati, a to je samo njegov ovlašten zastupnik – osoba koja je u registru trgovačkog suda upisana kao osoba ovlaštena za zastupanje tuženika.

Imajući na umu izražena prava shvaćanja, ali i cjelokupni sadržaj citiranih odluka revizijskog suda, kao i činjenični i pravni kontekst konkretnog spora, valja odgovoriti na postavljeno pitanje (koje u suštini sadrži dva pitanja) zbog kojeg je revizija dopuštena.

Odgovor na prvi dio pitanja - može li punomoćnik po zaposlenju (rukovoditelj financijske službe) ovjeriti (potpisati) izvod otvorenih stavki u granicama poslova koje obavlja

³ Iznimno od navedene odredbe, komanditoru se može odlukom svih komplementara dati prokura i trgovačka punomoć (čl. 142. st. 2. ZTD-a).

⁴ VTSRH, Pž-3613/2022-2 od 31. siječnja 2023.

jest pozitivan i sadržan je u obje odluke ovog suda na koje se tužitelj pozvao (dakle, ovlašten je potpisati izvod iz otvorenih knjigovodstvenih stavki i bez posebne punomoći jer time samo potvrđuje ono što je evidentirano u poslovnim knjigama).

Međutim, odgovor na drugi dio pitanja „te time priznati dug i prekinuti tijek zastare?“ prema shvaćanju ovog suda jest negativan. Pritom treba reći da u obje odluke na koje se poziva tužitelj postoje određene okolnosti koje su dovele do „nepreciznosti“ u izraženim pravnim shvaćanjima. Tako je u odluci Revt-97/2003-2 od 22. prosinca 2005. navedeno da je voditeljica financijske službe prema iskazu potpisivala svu financijsku dokumentaciju „na temelju usmenih ili pismenih ovlaštenja direktora“. Ako je to činila na temelju ovlaštenja direktora, onda nije postupala kao punomoćnica po zaposlenju. S druge strane u odluci Revt-54/2005-2 od 11. ožujka 2009. je rečeno, a imajući u vidu okolnosti tog konkretnog slučaja, da dug može priznati samo „osoba koja je u registru trgovačkog suda upisana kao osoba ovlaštena za zastupanje tuženika“, pa bi se mogao nametnuti zaključak da primjerice punomoćnik (primjerice odvjetnik) ne bi bio ovlašten priznati dug odnosno tužbeni zahtjev.

Prema shvaćanju ovog suda, ovlast za zastupanje punomoćniku po zaposlenju u smislu odredbe čl. 43. st. 1. Zakona o trgovačkim društvima („Narodne novine“, broj...) proizlazi iz činjenice da on obavlja određene poslove. Ovlaštenje za zastupanje dakle zakon veže uz obavljanje određenih poslova. Opseg njegovih ovlasti ograničava se na poslove koje on po redovitom tijeku stvari obavlja (prodavač u prodavaonici, radnik na poslovima šalterske službe, konobar, vozač autobusa, trgovački putnik i slično). Riječ je o poslovima za koje se samo po sebi podrazumijeva da je osoba koja ih u ime trgovačkog društva sklapa na to i ovlaštena.

Međutim, zaposlenici u knjigovodstvu (ili u financijskoj službi) trgovačkog društva, po naravi posla kojeg obavljaju, ne mogu biti punomoćnici po zaposlenju. Za njih se, kao i za sve druge zaposlenike trgovačkog društva, ne može samo po sebi podrazumijevati da su ovlašteni sklapati pravne poslove i preuzimati imovinskopravne obveze u ime društva, a priznanje duga jeste preuzimanje takve obveze u ime društva. Potrebno je razlikovati vođenje poslovnih knjiga u koje se evidentiraju poslovne promjene, a što uključuje i potpisivanje „otvorenih stavki“ kako se navodi u pitanju od preuzimanju imovinskopravnih obveza za trgovačko društvo. (Primjerice, ako je određeni dobavljač ispostavio račun na pet milijuna eura za isporučenu robu, djelatnik u knjigovodstvu će to evidentirati i eventualno potpisati zapisnik o uskladenju u kojem je naveden taj dug, jer je evidencija tog računa činjenica, ali to ne znači da je u ime društva (bez punomoći) priznao da taj dug postoji (jer moguće je da dobavljač nije isporučio robu u ugovorenoj količini ili ugovorene kvalitete i slično), a radnik u računovodstvu po naravi posla kojeg obavlja za to ne mora znati niti donositi zaključke o tome je li osoba isporučena u skladu s ugovorom).⁵

Na punomoćnike po zaposlenju se također odnosi zabrana sklapanja ugovora sa sobom samima, odnosno oni također ne smiju bez posebne ovlasti trgovačkog društva nastupati

kao druga ugovorna strana i s društvom sklapati ugovore u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba (čl. 43. st. 2. ZTD-a).

2.3. ZASTUPANJE PO PUNOMOĆI

Osim zastupnika na temelju zakona i zaposlenja, trgovačko društvo mogu zastupati i one osobe koje su na to **ovlaštene putem punomoći koju mu je dalo to trgovačko društvo**. Općenito, **punomoć je ovlast za zastupanje što ga opunomoćitelj pravnim poslom daje opunomoćniku** (čl. 313. st. 1. ZOO-a). Dakako, punomoć za trgovačko društvo daju fizičke osobe, i to upravo one koje su ovlaštene zastupati trgovačko društvo po zakonu jer to ulazi u krug poslova za koje su te osobe ovlaštene (čl. 42. st. 1. ZTD-a). Naravno, zastupnici po zakonu mogu dati punomoć samo u okviru ovlasti koje sami imaju, odnosno u granicama ovlasti koje su upisane u sudski registar (čl. 42. st. 2. ZTD-a).

Jednako kao i na zastupnike po zakonu, i na sve zastupnike po punomoći odnosi se ograničenje da bez posebne ovlasti društva ne mogu u odnosu prema društvu nastupati kao druga ugovorna strana, odnosno da ne mogu sklapati ugovore s društvom u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime i za račun druge osobe ili u ime i za račun druge osobe (čl. 42. st. 4. ZTD-a).

Kako je već prethodno navedeno, opće odredbe o zastupanju i punomoći⁶ dio su ZOO-a i one se primjenjuju ako posebnim odredbama ZTD-a nije propisano drukčije.

Općenito opunomoćnik može poduzimati samo one pravne poslove za čije je poduzimanje ovlašten (čl. 315. st. 1. ZOO-a), no **prema opsegu punomoć može biti opća (generalna) i specijalna (posebna)**. Ukratko, punomoćnik s općom punomoći može poduzimati samo pravne radnje koje ulaze u redovito poslovanje (čl. 315. st. 2. ZOO-a). Pri tome se za određivanje pojma redovitog poslovanja treba primjenjivati objektivno mjerilo. Za sklapanje poslova koji izlaze iz okvira redovitog poslovanja punomoćnik treba imati posebnu punomoć iz koje se vidi da se ona odnosi na točno određeni posao ili vrstu poslova (315. st. 3. ZOO-a). Nadalje, ZOO u st. 4. tog članka taksativno navodi za koje je poslove uvijek potrebna posebna ovlast. To su preuzimanje mjenične obveze, sklapanje ugovora o jamstvu ili o nagodbi te odricanje od nekog prava bez naknade.

ZTD definira tri vrste trgovačkih punomoći **prokuru, trgovačku punomoć i punomoć trgovačkom putniku**. S prokurom ćemo se posebno baviti (detaljnije o prokuri v. 3. Prokura) pa ćemo u nastavku prvo ukratko opisati trgovačku punomoć i punomoć trgovačkom putniku.

2.3.1. Trgovačka punomoć

Trgovačkom punomoći **trgovac u pisanom obliku ovlašćuje radnika u trgovačkom društvu ili drugu osobu da vodi cijelo poduzeće ili dio poduzeća** (čl. 55. ZTD-a). Ova vrsta punomoći je uža od prokure jer su ovlasti trgovačkog punomoćnika uže od onih prokurista, odnosno on ne može obavljati određene poslove bez posebne ovlasti koju prokurist može obavljati.

Tako je **trgovački punomoćnik ovlašten sklapati sve ugovore i poduzimati sve pravne radnje koje su u pravnom prometu uobičajene pri vođenju poslova tog poduzeća ili dijela poduzeća na koje se odnosi njegova punomoć ili koje su za to potrebne**.

⁶ Tim se pravilima određuju učinci zastupanja, prijenos ovlasti za zastupanje, prekoračenje granica ovlasti, oblik punomoći, davanje, opoziv, prestanak i opseg punomoći.

⁵ VSRH, Rev 83/2023-2 od 5. travnja 2023.

S druge strane, potrebna mu je **posebna ovlast za otuđivanje ili opterećivanje nekretnine vlastodavca, čekovno ili mjenično obvezivanje vlastodavca, preuzimanje obveza iz ugovora o jamstvu, uzimanje zajma za vlastodavca, postizanje nagodbe ili vođenje spora.**

Druga ograničenja ovlasti trgovačkog putnika nemaju učinak prema trećima koji za njih nisu znali niti su morale znati. Dodajmo i da uz navedeno, trgovački putnik ne može prenijeti ovlasti iz punomoći na drugu osobu bez izričite ovlasti svog vlastodavca (čl. 56 ZTD-a).

Na trgovačkog punomoćnika također se odnosi pravilo da bez posebne ovlasti trgovačkog društva ne može nastupati kao druga ugovorna strana, odnosno sklapati ugovore s društvom u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba (čl. 56. st. 4. ZTD-a).

Sve navedeno potvrđuje presuda i rješenje Trgovačkog suda u Zadru:

Osim toga navedena zabrana da proizlazi i iz pravne prirode punomoći. U konkretnom slučaju da se radi o tzv. trgovačkoj punomoći reguliranoj čl. 55. i 56. Zakona o trgovačkim društvima (nadalje ZTD). Tako da je i u samom ZTD-u u čl. 56. st. 2. propisano da trgovački punomoćnik ne može bez posebne ovlasti otuđiti, ni opteretiti nekretninu svog vlastodavca, mjenično niti čekovno ga obvezati, preuzeti obveze iz jamstva, uzeti za njega zajam, nagoditi se niti voditi spor. Budući da je ZTD donesen 1995. godine, u istome nije izričito predviđena zabrana izdavanja zadužnice, jer su zadužnice regulirane tek Ovršnim zakonom donesenim 1996. godine, dakle godinu dana nakon donošenja ZTD-a. Međutim, iz smisla i svrhe navedene odredbe nesporno da se ista analogno primjenjuje i na zadužnice...

Spornu zadužnicu od 24. listopada 2013. u ime tužitelja, a u korist društva tuženika potpisao je A. B., koji je u to vrijeme bio jedini član uprave – direktor tuženika kako to i proizlazi iz sudskog registra za tuženika. A. B. po mišljenju ovog suda nije imao posebnu ovlast iz čl. 56. st. 2. ZTD-a za izdavanje sporne zadužnice, već je istu potpisao temeljem punomoći od 7. veljače 2011. Punomoć je po svom sadržaju trgovačka punomoć i kao takva predstavljala je osnovu za vođenje redovnih poslova tužitelja, te ista nije predstavljala potrebno odobrenje za sklapanje poslova sa samim sobom. Obzirom da je A. B. izdao spornu zadužnicu bez posebnog odobrenja/ovlasti tužitelja i time preuzeo obvezu plaćanja prema samom sebi tj. društvu tuženika čiji je direktor isti bio u to vrijeme, navedeno po ocjeni suda predstavlja nedopušten pravni posao sukladno odredbi čl. 49. ZTD-a. Naime, u samom tekstu punomoći izdanoj A. B. po ocjeni ovog suda jasno su bili razgraničene pojedine grupe zabrana zarezima i radnjama na koje se iste odnose, pa između ostalog punomoćniku je bilo zabranjeno izričito izdavanje mjenica, čekova, zadužnica i drugih sličnih instrumenata...

Uzimajući u obzir sve naprijed navedeno ovaj sud zaključuje da je zadužnica prednika tužitelja izdana na iznos od 228.000,00 kn i ovjerena od strane JB E. B. dana 24. listopada 2013. pod poslovnim brojem OV-9928/13, ništena. Navedeno iz razloga jer je A. B. izdao spornu zadužnicu bez posebnog odobrenja/ovlasti tužitelja iz čl. 56. st. 2. ZTD-a i time preuzeo obvezu plaćanja prema samom sebi tj. društvu tuženika čiji je direktor isti bio u to vrijeme.

Navedeno po ocjeni suda predstavlja nedopušten pravni posao sukladno odredbi čl. 49. ZTD-a, koji je direktno u suprotnosti s odredbom čl. 322. st. 1. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine broj 35/2005 i 41/2018). Budući da je navedena zadužnica ništena, to znači da ista ne postoji u pravnom prostoru, slijedom čega onda ne postoji ni obveza, odnosno tražbina iz iste.⁷

2.3.2. Punomoć trgovačkom putniku

Trgovački putnik je **osoba (radnik ili druga osoba) koju vlastodavac (trgovac) putem pisane punomoći ovlašćuje da u ime i za račun vlastodavca (trgovca) poduzima samo zakonom točno određene, taksativno nabrojane poslove.** Konkretnije, trgovački putnik može sklapati ugovore o prodaji vlastodavčeve robe, na temelju tih ugovora isporučivati robu i naplaćivati cijene iz tih ugovora te primati od kupca izjave o robi koja je predmet tih ugovora. Također, trgovački putnik ovlašten je u ime i za račun vlastodavca davati izjave i poduzimati druge pravne radnje usmjerene na očuvanje prava vlastodavca iz ugovora koje je trgovački putnik sklopio u njegovo ime i za njegov račun.

S druge strane, zakonom je izričito određeno da trgovački putnik ne može bez posebne ovlasti vlastodavca prodavati robu na poček ili u obrocima. Možebitna druga ograničenja ovlasti trgovačkog putnika vrijedit će prema trećima samo ako su oni za njih znali ili su morali znati (čl. 57. i 58. ZTD-a).

Na trgovačkog putnika također se odnosi pravilo da bez posebne ovlasti trgovačkog društva ne može nastupati kao druga ugovorna strana, odnosno sklapati ugovore s društvom u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba (čl. 58. st. 4. ZTD-a).

3. PROKURA

Prokura je najširi oblik trgovačke punomoći. Uobičajeno opseg i sadržaj (obične) punomoći utvrđuje vlastodavac, odnosno određeni su ugovorom, dok su kod prokure njezin sadržaj, odnosno ovlasti i ograničenja, prava i obveze prokurista utvrđeni ZTD-om. Također, zbog njezine gospodarske važnosti te propisane širine sadržaja i ovlasti prokura je najuredeniji oblik trgovačke punomoći u smislu da je ZTD (u odnosu na prethodno navedene oblike punomoći) upravo njoj posvetio najveći broj svojih odredaba koje se odnose na zastupanje.

U praksi se često prokura daje u situacijama kada strano trgovačko društvo ima strane članove uprave pa se za prokurista postavlja domaći stručnjak s poznavanjem domaćeg ili regionalnog tržišta, u financijskim društvima (banke, osiguravajuća društva, faktorinške kuće i sl.) čije poslovanje nadziru HNB ili HANFA prokurist se imenuje ako on ne može dobiti licenciju od tih nadzornih institucija, kada se želi izbjeći odgovornost koju ima član uprave zbog možebitnih prekršaja, kada dotadašnji predsjednik ili član uprave (koji je najčešće i vlasnik firme) odlazi u mirovinu, ali ostaje u društvu da bi nadzirao posao, kada se angažira stručnjaka za određeno područje koji ima poslovne obveze u drugim društvima ili je umirovljenik pa ne može ili ne želi napustiti već aktivni angažman ili status umirovljenika, kada društvo

⁷ Trgovački sud u Zadru, P-226/2021-46, od 12. travnja 2022.

želi prvotno provjeriti menadžerske kvalitete može nekoga imenovati za prokurista, a potom ga postaviti za predsjednika ili člana uprave, kada je tvrtka podijeljena u više segmenata poslovanja, regionalno i sl. pa se za svaki segment, regiju i sl. imenuje prokurist.

Prokuristi, u pravilu, osim što zastupaju društvo odnosno u njegovo ime i za njegov račun sklapaju ugovore, rade i druge poslove u ime firme, a odgovaraju upravi, nadzornom odboru, odnosno skupštini te vlasniku trgovačkog društva, često sudjeluju u formiranju strateških ciljeva i poslovnih planova društva, koordiniraju aktivnosti s menadžmentom, nadziru poslovanje i aktivnosti unutar društva i sl.

3.1. TKO I KAKO DAJE PROKURU

Prokura se daje u **pisanom obliku, na način predviđen izjavom o osnivanju društva, odnosno društvenim ugovorom ili statutom društva**. S obzirom na to da je riječ o trgovačkoj punomoći, jasno je da ju **može dati samo trgovac**, bilo da je riječ o **trgovcu fizičkoj ili trgovcu pravnoj osobi** (čl. 44. st. 1. i 2. ZTD-a).

Ukratko recimo da je trgovac, u skladu s odredbama ZTD-a, **osoba koja samostalno obavlja trgovačku djelatnost radi ostvarivanja dobitka proizvodnjom, prometom roba ili pružanjem usluga na tržištu** (čl. 3. st. 1. ZTD-a). Prema čl. 3. st. 3. i 6. ZTD-a **svi oblici trgovačkih društava su trgovci** neovisno o tome obavljaju li gospodarsku ili neku drugu djelatnost. Također, **osobe koje se bave slobodnim zanimanjima uređenim posebnim propisima smatraju se trgovcima u smislu ZTD-a samo ako je to u tim propisima određeno** (čl. 3. st. 2. ZTD-a).⁸

Dakle, sva su trgovačka društva kao trgovci ovlaštena dati prokuru, a hoće li neka druga pravna ili fizička osoba biti ovlaštena dati prokuru, ovisit će o sadržaju svakoga pojedinog posebnog propisa koji se na njih odnose.

Tako je, primjerice, donedavno prokuru mogla u određenim situacijama dati i ustanova, no sada tome više nije tako. Naime, prijašnja verzija *Zakona o ustanovama*⁹ je u čl. 1. st. 3. propisivala da se na pravnu osobu koja obavlja djelatnost ustanove (iz čl. 1. st. 2. Zakona o ustanovama) radi stjecanja dobitka primjenjuju propisi o trgovačkim društvima. Drugim riječima, ustanova koja je svoju djelatnost obavljala radi stjecanja dobitka, mogla je dati prokuru. Nakon izmjene Zakona o ustanovama iz 2019. godine¹⁰ tome više nije tako jer je cijeli čl. 1. izmijenjen i više ne sadržava spomenutu odredbu o primjeni propisa o trgovačkim društvima pa stoga ustanove više ne mogu dati prokuru. Potvrđuje to i sudska praksa:

U konkretnom slučaju nesporno je da je subjekt upisa upisan u sudskom registru Trgovačkog suda u Splitu i da je po svom pravnom obliku ustanova osnovana radi obavljanja djelatnosti sukladno čl. 1. st. 2. ZOU-a, prema kojem se ustanova osniva za trajno obavljanje djelatnosti od javnog interesa sukladno posebnom zakonu. Međutim, pogrešno u žalbi subjekt upisa navodi da se radi o situaciji iz čl. 1. st. 3. ZOU-a, kojim je bilo propisano da se na ustanovu, kao pravnu osobu koja djelatnost iz stavka 2. tog članka obavlja radi stjecanja dobiti, primjenjuju propisi o trgovačkim

*društvima. Naime, čl. 1. ZIDZOU/19 u potpunosti je izmijenjen dotadašnji čl. 1. i više ne sadrži odredbu na koju se u žalbi poziva subjekt upisa... Prema odredbi čl. 44. st. 1. ZTD-a prokura je trgovačka punomoć koju može dati samo pravna ili fizička osoba koja je trgovac prema odredbama Zakona o trgovačkim društvima. Ustanova nije trgovac, niti Zakon o ustanovama propisuje primjenu Zakona o trgovačkim društvima kod zastupanja ustanove. Ustanovu zastupa ravnatelj, a odredbom čl. 37. st. 3. ZOU-a propisano je da ravnatelj ustanove može dati punomoć drugoj osobi da zastupa ustanovu u pravnom prometu samo u granicama svojih ovlasti, a takva se punomoć daje sukladno odredbama zakona kojim se uređuju obvezni odnosi. Zakon o obveznim odnosima ne sadrži odredbe o prokuri.*¹¹

Na početku ovog odjeljka rekli smo da se prokura daje na način predviđen izjavom o osnivanju društva, odnosno društvenim ugovorom ili statutom društva (čl. 44. st. 3. ZTD-a). Stoga se postavlja pitanje može li se prokura dati ako navedenim aktima nije uređeno njezino davanje, odnosno ako nije predviđeno njezino davanje. Sudska praksa daje odgovor na to pitanje:

*Naime, pravilno je prvostupanjski sud ocijenio uvidom u Društveni ugovor predlagatelja da odredbom članka 17. i 18. tog Ugovora nije predviđena mogućnost davanja prokure. Prema članku 17. Društvenog ugovora predviđeno je da skupština donosi odluke konsenzusom, odnosno da se odluke donose javnim glasovanjem. Člankom 18. tog Ugovora navedeno je da nadležnost skupštine društva, pored navedenih u Zakonu o trgovačkim društvima, su i slijedeće: odlučuje o statusnim promjenama i promjenama oblika organizacije Društva, odlučuje o donošenju općih akata društva i odlučuje o osnivanju drugih društava. Prema tome, ocjena je ovog suda da predlagatelj nije udovoljio zaključku suda od 13. travnja 2012., budući da u Društvenom ugovoru predlagatelja nije predviđena mogućnost davanja prokure, kako je to propisano odredbom čl. 44. st. 3. ZTD-a.*¹²

Prokura se može dati prilikom osnivanja društva odlukom osnivača, statutom ili društvenim ugovorom ili odlukom nadležnog organa, odnosno ovlaštene osobe u društvu nakon što je društvo osnovano. Ako se prokura da statutom, društvenim ugovorom ili izjavom o osnivanju društva, za promjene poslije nije potrebna njihova izmjena (čl. 44. st. 4. ZTD-a).

Kada se prokura daje nakon osnivanja trgovačkog društva, daje ju nadležni organ, odnosno ovlaštene osobe, odnosno u društvima kapitala to bi bila uprava društva, a kod monističkog uređenja d.d.-a to su izvršni direktori. Kod d.o.o.-a je posebnost ta da kada je riječ o davanju prokure ili trgovačke punomoći za sve pogone koju treba dati uprava, za valjanost prokure potrebna je odluka skupštine čl. 441. st. 1. t. 6. ZTD-a.

Što se j.t.d.-a tiče, za davanje prokure potrebna je suglasnost svih članova ovlaštenih da vode poslove društva¹³, osim ako bi postojala opasnost od odgađanja, a to se pravilo primjenjuje i na k.d. i GIU zbog supsidijarne primjene odredaba o j.t.d.-u (čl. 81. st. 3. te čl. 132. i 585. ZTD-a).

⁸ Obrtnici nemaju ovlast dati prokuru, a ZTD u čl. 3. st. 7. izričito iz kruga trgovaca isključuje individualne poljodjelce.

⁹ Nar. nov., br. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08, 127/19., 151/22.

¹⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o ustanovama, Nar. nov., br. 127/19, stupio na snagu 1. siječnja 2020. godine.

¹¹ VTSRH, Pž-5257/2921, od 11. studenoga 2021.

¹² VTSRH, Pž-4358/2012, od 10. listopada 2012.

¹³ Prokuru može opozvati svaki član društva koji ju je ovlašten podijeliti sam ili zajedno s drugim članovima (čl. 81. st. 3. ZTD-a).

3.2. TKO MOŽE BITI PROKURIST

U pravilu **prokurist može biti svaka punoljetna i potpuno poslovno sposobna fizička osoba** bez obzira na poslove i dužnosti koje obavlja. Ipak, određena **ograničenja** u tom pogledu propisuje sam ZTD, no ostavljena je mogućnost da se ona **predvide i izjavom o osnivanju, društvenim ugovorom odnosno statutom društva**.

Krenimo od zakona i recimo da ZTD postavlja nekoliko ograničenja u odnosu na to tko može biti prokurist. Tako se prokura ne može dati pravnoj osobi (čl. 45. st. 3. ZTD-a), nego samo fizičkoj osobi.

Također, u čl. 45. st. 2. propisano je da se prokura ne može dati osobi koja zbog razloga predviđenih odredbom čl. 239. st. 2. ZTD-a ne može biti imenovana članom uprave dioničkog društva. Drugim riječima, prokura se ne može dati osobi koja je:

- a) koja je kažnjena za kazneno djelo pranja novca, financiranja terorizma, zlorabe povjerenja u gospodarskom poslovanju, prijevare u gospodarskom poslovanju, prouzročenja stečaja, pogodovanja vjetrovnika ili povrede obveze vođenja trgovačkih i poslovnih knjiga iz Kaznenog zakona RH ili prijašnja važeća kaznena djela zlorabe stečaja i zlorabe u postupku stečaja, i to za vrijeme trajanja pravne posljedice osude te kojoj je uvedena međunarodna mjera ograničavanja raspolaganja imovinom, dok je takva mjera na snazi ili
- b) koja je kažnjena za kazneno djelo neke druge države koje po svojim bitnim obilježjima odgovara kaznenim djelima prethodne točke,
- c) protiv koje je izrečena mjera sigurnosti zabrane obavljanja zanimanja koje je u potpunosti ili djelomično obuhvaćeno predmetom poslovanja društva za vrijeme dok traje ta zabrana
- d) kojoj je u drugoj državi zabranjeno obavljanje zanimanja koje je u potpunosti ili djelomično obuhvaćeno predmetom poslovanja društva za vrijeme trajanja zabrane.

Nadalje, ZTD propisuje i nespojivost članstva u nadzornom odboru društva s prokurom (čl. 261. st. 1. ZTD-a).¹⁴

Uz navedena zakonska ograničenja, osnivači trgovačkog društva mogu izjavom o osnivanju društva ili društvenim ugovorom, odnosno statutom trgovačkoga društva predvidjeti i neka druga ograničenja ili uvjete za prokuriste (čl. 45. st. 1. ZTD-a). Primjerice, može se propisati potreba imanja određene razine stručne spreme, radnog ili drugog iskustva, zabrana da se prokura daje osobi koja obavlja određenu funkciju u društvu ili je zaposlena na određenom radnom mjestu i sl.

Prokurist u skladu s čl. 50. ZTD-a potpisuje trgovačko društvo svojim imenom i prezimenom **uz naznaku iz koje se vidi da je on prokurist ili uz oznaku p.p. (per procura)**.

Prokurist **može, ali i ne mora**, istodobno **biti zaposlenik** (na temelju ugovora o radu) društva koje mu je dalo prokuru. Prokurist, ako nije zaposlenik u tom društvu, ne smije obavljati poslove koji imaju obilježje rada. Naime, prokura se ne smatra radom, već ona ima obilježje punomoći.

Prokurist ima pravo na **naknadu** ako je tako ugovoreno s davateljem prokure i ako nije u radnom odnosu su društvom (u kojemu je imenovan) čiji je prokurist, a ta naknada predstavlja drugi dohodak.

U praksi se često javlja situacija u kojoj je neka osoba zaposlena u jednom društvu (npr. firma majka), a istodobno je angažirana na mjestu prokurista u drugom društvu (firma kći). Tada će, ako je dogovorena naknada za obnašanje funkcije prokurista, u društvu u kojemu je zaposlen primati plaću, a od društva u kojemu je prokurist će primati drugi dohodak.

3.3. VRSTE PROKURA

Prokura se prema čl. 46 ZTD-a može dati jednoj ili više osoba, a ako je dana dvjema ili više osoba može biti riječ o skupnoj prokuri, ali ne nužno. Razlikovanje skupne prokure od one dane pojedinačno je bitno jer između njih postoje neke značajne razlike.

Prije svega valja reći da ako je prokura dana dvjema ili više osoba, ona će se **smatrati pojedinačnom** ako se u njoj **izričito ne naznači da je riječ o skupnoj prokuri**. Nema li takve naznake, tada je svaka od tih osoba prokurist koji samostalno zastupa trgovačko društvo u granicama ovlasti utvrđenih ZTD-om. Dakle, ako je želja davatelja prokure da da skupnu prokuru, onda se prilikom davanja prokure dvjema ili više osoba **mora izričito navesti da se daje skupna prokura** (čl. 46. st. 1. – 3. ZTD-a).

Pravne radnje koje poduzimaju, odnosno izjave volje koje daju skupni prokuristi proizvodit će pravne učinke samo ako ih učine svi skupni prokuristi zajedno. Također, bit će valjane pravne radnje, odnosno izjave volje koje da samo jedan od njih, ali uz izričitu prethodnu ili naknadnu suglasnost (odobrenje) ostalih skupnih prokurista (čl. 46. st. 4. ZTD-a). S druge strane, da bi izjava volje ili pravna radnja trećih osoba imala pravni učinak prema društvu, dovoljno je da se one učine prema jednom od skupnih prokurista. Dakle, pravni učinak je isti kao da je izjava volje ili pravna radnja učinjena prema svima (čl. 46. st. 5. ZTD-a). Kada je riječ o skupnoj prokuri, dodajmo da znanje o pravno odlučnim činjenicama ili krivnja jednoga skupnog prokurista proizvodi pravne učinke za vlastodavca, bez obzira na znanje ili krivnju ostalih skupnih prokurista (čl. 46. st. 6. ZTD-a).

Dodajmo da je moguća kombinacija pojedinačne i skupne prokure, kao i zastupanje trgovačkog društva od strane nekog od članova organa društva zajedno s prokuristom (v. 3.5).

3.4. OVLASTI I OGRANIČENJA PROKURE

Kažemo da je prokura najšira trgovačka punomoć jer se ovlasti prokurista odnose na sveukupno poslovanje trgovca koji mu je dao prokuru. Tako prokurist **može bez posebne punomoći** (dakle *ex lege*) u skladu s čl. 47. st. 1. ZTD-a **sklapati sve ugovore i poduzimati sve pravne radnje u ime i za račun trgovca te ga zastupati u pravnim postupcima pred upravnim i drugim državnim organima, ustanovama s javnopravnim ovlastima te državnim i izbranim sudovima** (arbitražama). Dakle, prokurist može poduzimati **i one pravne radnje koje ne ulaze u redovito poslovanje trgovačkog društva**.

U nastavku donosimo nekoliko sudskih odluka s kojima ćemo detaljnije predstaviti prokuristove ovlasti:

¹⁴ Član nadzornog odbora ne može istodobno biti i član uprave, trajni zamjenik člana uprave, prokurist ni punomoćnik društva.

Neosnovan je tužiteljev žalbeni navod da trećetuženik kao prokurist nije mogao sklopiti ugovore o prijenosu poslovnih udjela. Prvostupanjski sud je pravilno utvrdio da je u vrijeme sklapanja predmetnih ugovora o prijenosu poslovnih udjela prvotuženik bio ovlaštena osoba za zastupanje (direktor), dok je trećetuženik bio prokurist, odnosno da je društvo bilo uredno zastupano. Prokurist nije trebao posebno ovlaštenje društva (specijalnu punomoć) za sklapanje ugovora o prijenosu udjela.¹⁵

S obzirom na to da je Ž. Z. u vrijeme održavanja ročišta 16. listopada 2013. bila prokurist tužitelja, bila ga je ovlaštena zastupati pred sudom na temelju navedene odredbe ZTD-a. Stoga, prvostupanjski sud nije mogao utvrditi da za tužitelja na ročište za glavnu raspravu 16. listopada 2013. nije pristupio nitko, kada je utvrdio da je na ročište pristupila osoba koja je bila prokurist tužitelja. Zbog toga je utvrđenje prvostupanjskog suda da na dva uzastopna ročišta nisu pristupile stranke proturječno sadržaju zapisnika s ročišta za glavnu raspravu od 16. listopada 2013. iz kojeg proizlazi da je na to ročište pristupio tužitelj zastupan po prokuristu.¹⁶

Dakle, prokurist već i po samom zakonu ima ovlast poduzimati sve pravne radnje u ime i za račun trgovačkog društva, osim onih koje ne bi mogao poduzimati i sam davatelj prokure i onih (iz odredbe čl. 47. st. 2. i čl. 49. ZTD) za koje bi morao imati još i posebnu punomoć. S obzirom na to da ZTD ne propisuje da prokurist mora imati posebnu ovlast (ili punomoć) i za otkazivanje ugovora o radu sa radnicima društva, slijedi da osporavana odluka o otkazu koju je donio prokurist M. E., suprotno navodima revidenta, nije donesena po neovlaštenoj osobi, a kako je to detaljno obrazloženo u pobijanoj drugostupanjskoj presudi. Stoga suprotna razlaganja revidenta u tom pogledu nisu osnovana. O ovom pravnom pitanju je Vrhovni sud RH već zauzeo pravno shvaćanje u presudama poslovni broj Revr-793/09, Revr-1037/12, te u više kasnijih odluka.¹⁷

Naime, prema odredbi čl. 44. Zakona o trgovačkim društvima („Narodne novine“, broj 111/93, 34/99, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 152/11- pročišćeni tekst i 111/12 – dalje: ZTD) prokura je trgovačka punomoć čiji su sadržaj i opseg ovlasti određeni tim Zakonom, a odredba čl. 47. st. 1. ZTD, koja regulira opseg ovlasti iz prokure, propisuje da prokurist može sklapati sve ugovore i poduzimati sve pravne radnje u ime i za račun trgovačkog društva i zastupati ga u postupcima pred upravnim i drugim državnim organima, ustanovama s javnopravnim ovlastima, te državnim i izbranim sudovima. Dakle, prokurist već i po samom zakonu ima ovlast poduzimati sve pravne radnje u ime i za račun trgovačkog društva, osim onih koje ne bi mogao poduzimati i sam davatelj prokure i onih (iz odredbe čl. 47. st. 2. i čl. 49. ZTD) za koje bi morao imati još i posebnu punomoć. Obzirom da ZTD ne propisuje da prokurist mora imati posebnu ovlast (ili punomoć) i za otkazivanje ugovora o radu s radnicima

društva, slijedi da osporavana odluka o otkazu koju je donio prokurist Z. M., suprotno navodima revidenta, nije donesena po neovlaštenoj osobi, a kako je to uostalom nadalje detaljno obrazloženo u pobijanoj drugostupanjskoj presudi. Stoga suprotna razlaganja revidenta u tom pogledu nemaju osnove i ne mogu se prihvatiti.¹⁸

ZTD uz široke ovlasti propisuje i određena **ograničenja prokure** pa tako u skladu s čl. 47. st. 2. **prokurist ne može bez posebne ovlasti:**

- otuđiti ili opteretiti nekretnine trgovačkog društva
- davati izjave i poduzimati pravne radnje kojima se započinje stečajni postupak ili drugi postupak koji dovodi do prestanka trgovačkog društva.

Nadalje, prokurist **ne može davati punomoć za sklapanja poslova drugim osobama** nikako pa ni uz posebnu ovlast.

Također, kao svojevrsno ograničenje možemo navesti i činjenicu da **prokura nije prenosiva** na drugu osobu pa tako ne bi imala nikakva pravnog učinka možebitna odredba u prokuri koja bi ovlastila prokurista na prijenos prokure na drugu osobu. Isto vrijedi i za možebitnu izjavu trgovačkoga društva kojom bi se prokurist ovlastio na prijenos prokure te za možebitnu izjavu društva kojom bi se odobrio prijenos prokure, prethodno ili naknadno (čl. 51. ZTD-a). Drugim riječima, takva bi odredba, odnosno izjava bila ništetna.

Uz ta zakonska odnosno prethodno navedena vanjska ograničenja prokure, sva možebitna druga ograničenja prokure samo su **unutarnja** – vrijede između trgovca i prokurista. Drugim riječima, ona **nemaju učinak prema trećim osobama**, čak i kada su one za njih znale ili morale znati (čl. 48. st. 1. ZTD-a).¹⁹ Dakle, ako bi prokurist prekoračio unutarnja ograničenja, poslovi koje bi sklopio s trećima, a u ime i za račun svog vlastodavca obvezivat će vlastodavca. Vlastodavac će, naravno, moći pozvati prokurista na odgovornost jer je prekoračio unutrašnja ograničenja, odnosno zahtijevati naknadu štete, opozvati prokuru i sl.

Dodajmo i da prokurist može biti **ograničen samo na sklapanje ugovora i poduzimanje pravnih radnji koje ulaze u poslovanje jedne ili više podružnica**. Za razliku od ograničenja iz čl. 47. st. 2. ZTD-a, ovo ograničenje **ima učinak prema trećima samo ako je upisano u sudski registar**. Naime, u sudskom registru se za podružnicu upisuje ime i prezime prokurista čija je prokura ograničena na jednu ili više podružnica, njegovo prebivalište i OIB te možebitni opoziv prokure (čl. 36. st. 2. t. 3. Zakona o sudskom registru²⁰, dalje ZSR).

Na kraju dodajmo i da prokurist **ne može bez posebne ovlasti trgovačkog društva nastupati kao druga ugovorna strana i s društvom sklapati ugovore u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba** (čl. 49. ZTD-a). Posebna ovlast znači da se ne može prokuristu dati nekakva opća punomoć za sklapanje ovakvih ugovora (tzv. ugovori sa samim sobom), već mu se treba dati ovlast za svaki slučaj sklapanja takva ugovora. Potvrđuje to i VTSRH:

¹⁸ VSRH, Revr 1037/12-2, od 6. studenoga 2012.

¹⁹ Iznimka od toga postoji samo kada je taj treći svjesno postupao na štetu zastupanog (tzv. koluzija).

²⁰ Nar. nov, br.:1/95, 57/96, 1/98, 30/99, 45/99, 54/05, 40/07, 91/10, 90/11, 148/13, 93/14, 110/15, 40/19, 34/22, 123/23

¹⁵ VTSRH, Pž-6651/2014, od 12. srpnja 2017.

¹⁶ VTSRH, Pž-3273/2014, od 4. ožujka 2015.

¹⁷ VTSRH, Revr-1429/2016, od 11. srpnja 2017.

Prema članku 49. ZTD-a kojim je regulirano „Sklapanje ugovora sa samim sobom“, prokurist ne može bez posebne ovlasti trgovačkog društva nastupati kao druga ugovorna strana i s društvom sklapati ugovore u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba, ili u ime i za račun drugih osoba. Ova odredba o zabrani sklapanja ugovora sa samim sobom bez posebne ovlasti primjenjuje se i na ostale osobe koje zastupaju trgovačko društvo. Zabrana je logična jer polazi od nečega što je prirodno, tj. da ista osoba neće podjednako štiti svoje interese i interese društva. Prokurist ipak može nastupiti na obje stranke – kao prokurist koji sklapa ugovor u ime društva, a na drugoj strani kao osoba koja sklapa ugovor u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba – pod uvjetom da ima posebnu ovlast trgovačkog društva.²¹

Takva se ovlast, naime, ne može dati prešutno ili konkludentnim radnjama, već mora biti dana izričito.

3.5. ZASTUPANJE S PROKURISTOM

Kod j.t.d.-a se društvenim ugovorom može odrediti da su članovi društva, kada više njih ne djeluje skupno, ovlašteni zastupati društvo samo zajedno s prokuristom (čl. 91. st. 3. ZTD-a).²²

Kod d.d.-a statutom se može odrediti da su za zastupanje ovlašteni pojedini članovi uprave sami ili zajedno s prokuristom. Ako je na to ovlašten statutom, takvu odluku može donijeti i nadzorni odbor (čl. 241. st. 3 ZTD-a).

Odredbе o sukobu interesa kod d.d.-a u vezi s prokuristom određuju da član uprave ne može bez suglasnosti nadzornog odbora sudjelovati u odlučivanju ili sklapanju pravnog posla ako je prokurist druge ugovorne strane ili mu je prokurist druge ugovorne strane srodnik po krvi u pravoj liniji do bilo kojeg stupnja, a u pobočnoj liniji do drugog stupnja ili mu je bračni ili izvanbračni drug, srodnik po tazbini do drugog stupnja bez obzira na to je li brak prestao ili nije ili je posvojitelj ili posvojenik prokurista druge ugovorne strane (čl. 248.a ZTD-a).

Statutom ili odlukom suda, ako je sud imenovao likvidatore, može se odrediti da su pojedini likvidatori ovlašteni zastupati društvo sami ili skupno s prokuristom društva. Navedeno može odrediti i nadzorni odnosno upravni odbor ako je na to ovlašten statutom ili odlukom glavne skupštine d.d.-a. Likvidatori koji su ovlašteni da skupno zastupaju društvo, mogu pojedine od njih ovlastiti za poduzimanje određenih poslova ili vrsta poslova, a to vrijedi i ako je pojedini likvidator ovlašten da zastupa društvo skupno s prokuristom (čl. 375. st. 3. i 4. ZTD-a).

ZTD propisuje da se kod d.o.o.-a, ako uprava ima više članova, društvenim ugovorom može odrediti da društvo zastupa jedan član uprave samostalno, više njih skupno ili jedan član zajedno s prokuristom. Nije dopuštena odredba u društvenom ugovoru kojom se određuje da pojedini ili svi članovi uprave zastupaju društvo samo zajedno s jednim ili više prokurista (čl. 426. st. 3. ZTD-a). Iz prakse VTSRH-a:

²¹ VTSRH, Pž-5523/2015, od 23 siječnja 2018.

²² Pravilo se primjenjuje i na k.d. i g.i.u. zbog supsidijarne primjene odredbi o j.t.d.-u (čl. 132. i 585. ZTD-a).

Dakle, pravilno je prvostupanjski sud utvrdio da je predloženi zahtjev protivan citiranim odredbama Zakona o trgovačkim društvima jer sadrži način zastupanja koji se odnosi na upravu, a ne na prokuriste. Ovo stoga jer je odredbom čl. 426. st. 3. ZTD-a propisano da se u slučaju višečlane uprave, društvenim ugovorom može odrediti da društvo zastupa jedan član uprave zajedno s prokuristom. Međutim, takvo ograničenje u zastupanju koje je propisano za upravu ne može se primijeniti i u odnosu na prokuriste. S tim u vezi valja reći da iz stanja spisa proizlazi da je rješenjem prvostupanjskog suda poslovni broj Tt-17/4789-4 od 19. veljače 2018., sukladno prijavi predlagatelja, izvršen i upis članova uprave S. S. i E. W. uz ograničenje da zastupaju s preostalim članom uprave ili jednim prokuristom. Međutim, predlagatelj je pored toga upisa zahtijevao i upis davanja prokure uz ograničenje koje nije sukladno navedenim zakonskim propisima.²³

3.6. POGODNOSTI ZA PROKURISTE

Društvo može dati kredit prokuristima i članovima njihovih užih obitelji samo na temelju odluke nadzornog odbora. Odluka se može odnositi samo na određene ugovore o kreditu ili vrsti kredita, a ugovor o kreditu mora se sklopiti najkasnije tri mjeseca od dana donošenja odluke kojom se kredit odobrava. U odluci se moraju odrediti kamate i otplata kredita. Kreditom se smatraju i druge pravne radnje koje se u gospodarskom smislu s njim mogu izjednačiti. To ne vrijedi za kredite koji ne prelaze visinu mjesečne plaće člana uprave (čl. 249. st. 1. ZTD-a).

Za d.o.o.-a je propisana odgovarajuća primjena odredaba iz čl. 249 ZTD-a, s razlikom da ako društvo nema nadzorni odbor, odluku tog odbora zamjenjuje odluka članova društva. Nadzorni odbor, odnosno članovi društva ne mogu odlučiti dati kredit ako bi ga trebalo dati iz imovine potrebne za to da bi se u društvu održala vrijednost temeljnog kapitala. Kredit koji bi bio sad suprotno tome mora se odmah vratiti društvu (čl. 431 ZTD-a).

3.7. OPOZIV I PRESTANAK PROKURE

Bez obzira na sadržaj ugovora ili drugoga pravnog posla na temelju kojega je prokura dana, **prokura se uvijek može opozvati, i to u svako doba** (čl. 52. st. 1. ZTD-a). Štoviše, **ništetna bi bila svaka odredba ugovora kojom bi se trgovac (trgovačko društvo) koji je prokuru dao odrekao svog prava da ju opozove. Isto vrijedi i za odredbu kojom bi se pravo na opoziv prokure vezalo za neki rok ili uvjet** (čl. 52. st. 2. ZTD-a). Navedena pravila su sasvim razumljiva s obzirom na širinu ovlasti koju prokurist stječe prokurom. Stoga trgovac mora imati mogućnost po svojoj volji u bilo kojem trenutku opozvati prokuru i uskratiti na taj način prokuristu ovlasti na zastupanje i predstavljanje trgovca. Navedene odredbe ne isključuju niti umanjuju prava prokurista predviđena ugovorom na temelju kojeg je dana prokura za slučaj njezina opoziva (čl. 52. st. 3. ZTD-a).

Uz opoziv trgovca (trgovačkog društva), **prokura može prestati i na druge načine**. Primjerice, prokurist može otkazati prokuru sa svoje strane. Nadalje, prokura može

²³ VTSRH, Pž-4907/2018, od 22. kolovoza 2018.

**RRiF-ovi savjetnici odgovaraju
na pitanja od 8 do 13 sati
01/46 99 111**

prestati prestankom trgovačkog društva koje je dalo prokuru, smrću prokurista, gubitkom poslovne sposobnosti prokurista, otvaranjem stečajnog postupka nad trgovačkim društvom i dr.

Također, ako na strani prokurista nastupe zakonom propisane okolnosti koje bi, da su postojale u vrijeme davanja prokure, priječile da se toj osobi da prokura, ovlasti iz prokure prestaju po sili zakona. Trgovac koji je dao prokuru obavezan je bez odgađanja od saznanja da su nastupile te okolnosti podnijeti prijavu registarskom sudu radi upisa prestanka prokure. Dozna li registarski sud, uz odgovarajuću primjenu odredbe čl. 68. st. 6. ZTD-a, da je nastupila neka od tih okolnosti, po službenoj će dužnosti provesti upis prestanka prokure u sudskom registru te će o tome obavijestiti trgovca koji ju je dao (čl. 45. st. 4. ZTD-a).

U vezi s opozivom prokure postavlja se pitanje može li opoziv prokure radniku biti valjan razlog za otkaz ugovora o radu kada je to predviđeno ugovorom o radu između poslodavca i radnika. Sudska praksa VSRH odgovorila je na to pitanje:

Tijekom prvostupanjskog postupka je utvrđeno:

- da je tužiteljica-protutuženica kod tuženika radila na temelju ugovora o radu na određeno vrijeme do 6. svibnja 2011. na radnom mjestu administrativnog službenika,
- da su nakon toga stranke sklopile ugovor o radu na neodređeno vrijeme od 6. svibnja 2011. na temelju kojeg je tužiteljica-protutuženica radila na radnom mjestu voditelja ureda te da je nakon toga sklapala još nekoliko novih ugovora o radu (1. ožujka 2012., 1. rujna 2012., 1. studenoga 2013.),
- da je tužiteljica odlukom tuženika u razdoblju od 20. lipnja 2011. do 6. listopada 2015. obavljala i posao prokuriste te da je ta odluka opozvana odlukom od 6. listopada 2015., a što je upisano i u sudskom registru s tim danom,
- da je nakon opoziva prokure tužiteljica-protutuženica ostala u radnom odnosu na temelju ugovora o radu od 1. studenoga 2013. na radnom mjestu voditelja ureda, odnosno na poslovima koje je obavljala i prije dodjele prokure i uz poslove prokuriste,
- da je tuženik-protutužitelj odluku o otkazu ugovora o radu donio 8. prosinca 2015.,
- da je čl. 8. st. 6. Ugovora o radu predviđeno da u slučaju otkaza prokure svaka ugovorna strana može otkazati ugovor dostavom pisanog otkaza drugoj ugovornoj strani uz otkazni rok od 60 dana.

... prokurist nije prema propisu o trgovačkim društvima ovlašten voditi poslove poslodavca već je punomoćnik trgovačkog društva s ograničenim ovlastima. Stoga se na prokuristu ne primjenjuju odredbe čl. 4. st. 3. i 4. ZR. Zato je pogrešan zaključak nižestupanjskih sudova i revizijska tvrdnja tuženika-protutužitelja, da se na tužiteljicu-protutuženicu kao prokuristu primjenjuje odredba čl. 4. st. 3. i 4. ZR. Prema pravnom shvaćanju ovog suda na nju se primjenjuju odredbe ZR koje određuju način prestanka ugovora o radu (čl. 112. ZR). Odredba čl. 112. ZR kojom je određena taksativna lista način prestanka ugovora o radu prema ZR je kogentne prirode. To znači da je tim Zakonom propisano na koji način ugovor o radu prestaje i da stranke ugovora o radu ne mogu to mijenjati niti nadopunjavati dodatnim načinima.

Kogentne su prirode i odredbe ZR koje uređuju otkaz kao jedan od načina prestanka ugovora o radu... Odredbom čl. 8. st. 6. ugovora o radu koji je tužiteljica-protutuženica sklopila s tuženikom-protutužiteljem ugovoreno je da je u slučaju opoziva prokure, poslodavac ovlašten radnici otkazati ugovor predviđen st. 4., a to je dostavom pisanog otkaza uz otkazni rok od 60 dana. Proizlazi da su stranke ugovora o radu ugovorile posebnu vrstu redovitog otkaza ugovora o radu, odnosno poseban razlog za taj otkaz koji nije predviđen odredbama ZR, za što prema ocjeni ovog suda nemaju ovlast. Naime, sklapati ugovor pod uvjetom mogu jedino radnici iz čl. 4. st. 3. ZR jer se na njihov način prestanka ugovora uz odredbe ZTD primjenjuju i odredbe obveznog prava... Budući da je čl. 8. st. 6. ugovora o radu suprotan prisilnim odredbama ZR, to je u skladu sa čl. 322. st. 1. u vezi sa odredbom čl. 324. st. 1. ZOO ta odredba ništetna i u tom je dijelu ispravan zaključak nižestupanjskih sudova.

Obzirom da je riječ o nišetnoj odredbi ugovora o radu, to nije dopušten otkaz koji je tuženik-protutužitelj dao tužiteljici-protutuženici na temelju te odredbe.²⁴

3.8. UPIS PROKURE U SUDSKI REGISTAR

Davanje i opoziv prokure upisuju se u sudski registar koji vodi trgovački sud prema sjedištu trgovca. Prijavi za upis prokure u sudski registar mora se priložiti odluka o davanju prokure te izjava prokurista da je upoznat s danom prokuru. S druge strane, kod upisa opoziva prokure mora se priložiti odluka o opozivu prokure, odnosno, ako prokurist otkazuje prokuru, onda se mora priložiti njegova izjava kojom to čini (čl. 54. st. 1. ZTD-a).

Kod upisa davanja prokure u sudski registar upisuju se ime i prezime prokurista, njegov OIB i prebivalište, vrsta prokure te možebitni opoziv prokure. Ograničenje prokure koje bi se odnosilo na poslovanje jedne ili više podružnica upisuje se u sudski registar za trgovačko društvo i za podružnicu (čl. 54. st. 2. ZTD-a i čl. 24.a st. 1. ZSR-a). Podsjetimo ovdje da ograničenje prokure na poslovanje jedne ili više podružnica ima učinak prema trećima samo ako je upisano u sudski registar (čl. 48. st. 2. ZTD-a).

Prema trećim osobama koje nisu znale niti morale znati da je prokura opozvana, opoziv prokure djeluje od dana upisa opoziva u sudski registar (čl. 54. st. 3. ZTD-a).

Prilikom ispitivanja prijave upisa ili promjene prokurista sud će provjeriti je li ta osoba upisana u evidenciju osoba koje ne mogu biti članovi uprave (povezano s čl. 45. st. 2 i 239. st. 2. ZTD-a), a koju vodi ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa. U slučaju sumnje sudski registar može provjetriti putem sustava povezivanja registra je li toj osobi u drugoj državi članici EU-a zabranjeno obavljanje zanimanja koje je u potpunosti ili djelomično obuhvaćeno predmetom poslovanja društva. Utvrdi li da osoba ne može biti prokurist sud će odbiti upis njezina imenovanja (čl. 43. ZSR-a).

4. SAŽETAK UMJESTO ZAKLJUČKA

Prokura je vrsta trgovačke punomoći, i to njezin, opsegom i sadržajem ovlasti, najširi oblik. Uređena je odredbama čl. 44. – 54. ZTD-a, ali za razumijevanje i primjenu prokure pozornost se svakako mora posvetiti i odredbama ZOO-a te izjavi o osnivanju društva, društvenom ugovoru odnosno statutu trgovačkog društva.

²⁴ Vrhovni sud RH, Revr-556/17, od 16. siječnja 2018.

Prokuru može dati samo pravna ili fizička osoba trgovac, i to u pisanom obliku. Prokura je neprenosiva i može se dati samo fizičkoj osobi koja je punoljetna i potpuno poslovno sposobna, a nikako pravnoj osobi. ZTD-om su propisana i pravila koja određene osobe isključuju od mogućnosti da postanu prokuristi, a isto se može učiniti i izjavom o osnivanju društva, društvenim ugovorom, odnosno statutom trgovačkoga društva.

Prokurist, u načelu, može sklapati sve ugovore i poduzimati sve pravne radnje u ime i za račun trgovačkoga društva i zastupati ga u postupcima pred upravnim i drugim državnim organima, ustanovama s javnopravnim ovlastima te državnim i izbranim sudovima. No, ZTD postavlja i određena ograničenja njegovih ovlasti pa tako prokurist ne može bez posebne ovlasti otuditi ni opteretiti nekretnine trgovačkoga društva i ne može davati izjave

ni poduzimati pravne radnje kojima se započinje stečajni postupak ili drugi postupak koji dovodi do prestanka društva, zatim ne može davati punomoć za sklapanje poslova drugim osobama, kao što ne može bez posebne ovlasti trgovačkoga društva nastupati kao druga ugovorna strana i s društvom sklapati ugovore u svoje ime i za svoj račun, u svoje ime a za račun drugih osoba ili u ime i za račun drugih osoba.

Prokuru uvijek može opozvati onaj tko ju je dao bez obzira na sadržaj ugovora ili drugoga pravnog posla na temelju kojeg je prokura dana. Ništetna bi bila svaka odredba ugovora kojom bi se trgovac koji je dao prokuru odrekao svog prava da ju opozove, a isto vrijedi i za odredbu kojom bi se pravo na opoziv vezalo uz neki rok ili uvjet.

Na kraju još recimo da se davanje i opoziv prokure upisuju u sudski registar.



OBVEZNO PRAVO

Izvanugovorna odgovornost i naknada štete u prometu

Dean BORBELJ, univ. mag. iur.*

Nataša MILAS TOMAS, univ. mag. iur.**

UDK 347.5

U ovom se članku tematizira izvanugovorna odgovornost za štetu u prometu, što se ponajprije odnosi na vozila u prometu, kako ona u pokretu tako i ona parkirana. Šteta koja se može dogoditi može biti različite naravi, a može nastati od opasne stvari i, uvjetno rečeno, neopasne stvari. Takvu štetu dijeli se na običnu štetu, izmaklu korist i povredu prava osobnosti. Kao opasna stvar Zakonom o obveznim odnosima definirano je samo vozilo u pogonu, dok sve druge stvari takvima kvalificira sudska praksa. Upravo je relevantna judikatura poslužila kao temelj doktrinarne definicije opasne stvari. Od najveće važnosti u prometu kao opasna stvar su divljač, masne mrlje na cesti i sl., a kao neopasna stvar mogu se pojaviti brojni drugi uzroci kojima je nanesena šteta na vozilu u prometu. Ponekad je teško odrediti pasivnu legitimaciju odnosno kome uputiti odštetni zahtjev i hoće li štetnik odgovarati na temelju uzročnosti ili krivnje. Cilj je ovoga članka, stoga, rasvijetliti određene vidove odgovornost za štetu koji se mogu javiti kao posljedice štetnih događaja u prometu.

1. POJAM IZVANUGOVORNE ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU

Odgovornost za štetu može biti izvanugovorna, predugovorna i ugovorna. Primjer predugovorne odgovornosti za štetu je slučaj da neka od strana pregovora zlorabiti podatke koje je otkrila u postupku pregovora ili da jedna strana uđe u pregovore bez stvarne namjere da sklopi pravni posao. Osnovni kriterij na temelju kojeg razlikujemo izvanugovornu i ugovornu odgovornost je priroda štetne radnje. Naime, ugovorna (kontraktna) odgovornost nastaje povredom ugovorne

odredbe, njezinim neizvršenjem i nepotpunim izvršenjem, dok izvanugovorna (deliktna) odgovornost nastaje počinjenjem štetne radnje, odnosno građanskopravnim deliktom, a koji se može sastojati od činjenja ili nečinjenja (propusta). Stoga, odgovornost je uvijek izvanugovorna kada je šteta prouzročena građanskopravnim deliktom te se na utvrđivanje takve odgovornosti i naknadu štete primjenjuju odredbe čl. 1045. – 1110. Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO).¹

Nadalje, ugovorne obveze nastaju na temelju pravnih poslova, dok izvanugovorne nastaju prouzročenjem štete, stjecanjem bez osnove, poslovodstvom bez naloga, javnim obećanjem nagrade te izdavanjem vrijednosnih papira.² Zaključno, izvanugovorna odgovornost za štetu samo je jedan, doduše u praksi najčešći, oblik izvanugovornih obveza.

Za nastanak izvanugovorne obveze na temelju odgovornosti za štetu moraju se kumulativno ispuniti sljedeće pretpostavke: a) postojanje subjekta obveznog odnosa, b) štetna radnja štetnika, c) šteta, d) uzročno-posljedična veza između štetne radnje i štete te e) protupravnost.

1.1. OPĆE PRETPOSTAVKE ODGOVORNOSTI ZA ŠTETU

Prva pretpostavka odgovornosti za štetu je postojanje štetnika – subjekta odgovornog za nastanak štete i oštećenog – subjekta koji je pretrpio štetu. U pravilu, štetnik je i osoba koja odgovara za štetu, no postoje i slučajevi u kojima subjekt koji je počinio štetu ne odgovara izravno za nju. Riječ je o slučajevima odgovornosti za drugoga, primjerice odgovornost roditelja za štetu koju uzrokuje maloljetnik ili odgovornost poslodavca za štetu koju uzrokuje radnik.

Druga pretpostavka je štetna radnja, odnosno u slučaju izvanugovorne odgovornosti za štetu, građanskopravni delikt. Građanski delikt je djelovanje ili propuštanje, dolozno ili kulpozno, koje uzrokuje protuzakonitu štetu trećim osobama i koje stvara obvezu naknade štete.³

¹ Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.

² Članak 20. ZOO-a.

³ Čurković, M., *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Zagreb, 2015., str. 27.

Treća pretpostavka je šteta kao posljedica štetne radnje. Šteta je, prema čl. 1046. ZOO-a, umanj enje nečije imovine, sprječavanje njezina povećanja i povreda prava osobnosti.

Četvrta pretpostavka je uzročna veza ili kauzalni nexus. To je veza koja mora postojati između štetne radnje i štete tako da se šteta javlja kao posljedica štetne radnje.⁴ Iako može postojati više uzroka koji mogu dovesti do štete, treba izabrati onaj koji je pravno odlučujući. Prema teoriji adekvatnosti, među različitim uzrocima nastale posljedice (štete) kao uzrok valja uzeti samo onaj koji je tipičan za nastanak određenog događaja, a to je onaj koji redovito dovodi do štetne posljedice. Ako konkurira više uzroka, prema navedenoj teoriji, kao uzrok treba uzeti onaj koji bi, apstraktno gledajući, sam za sebe bio u stanju dovesti do građanskog delikta.⁵ U svakom je konkretnom slučaju najbitnija uloga suda u utvrđivanju uzročne veze između štetne posljedice i štetne radnje. Sud mora pravilno utvrditi činjenično stanje, riješiti sva sporna pitanja i na temelju toga zauzeti stajalište o ispunjenju predmetne pretpostavke odgovornosti za štetu.

Konačno, peta pretpostavka je protupravnost štetne radnje. Protupravno postupanje je kršenje svake pozitivne pravne norme, iz bilo koje grane prava, bilo činjenjem bilo propuštanjem. Ipak, za nastanak izvanugovorne odgovornosti predmetno kršenje normi mora biti u vezi s nastalom štetom.

1.2. KRIVNJA

Krivnja je subjektivan odnos štetnika prema uzrokovanoj šteti.⁶ Prema ZOO-u, za izvanugovornu odgovornost za štetu krivnja se pretpostavlja (presumirana krivnja), a štetnik je obvezan dokazati da je šteta nastala bez njegove krivnje, primjerice radnjom druge osobe. Predmnijeva se obična nepažnja. Međutim, za štetu od opasnih stvari ili djelatnosti od kojih potječe povećana opasnost štete za okolinu te u drugim slučajevima predviđenim zakonom odgovara se bez obzira na krivnju, dakle zbog objektivne činjenice da je prouzročena šteta (objektivna odgovornost).⁷ U slučaju utvrđivanja odgovornosti za štetu nastalu od opasnih stvari ili opasnih djelatnosti, pravni položaj oštećenog olakšan je time da je dovoljno dokazati postojanje štete i uzročne veze između štete i opasne stvari, odnosno opasne djelatnosti.

2. POJAM ŠTETE I NAKNADA ŠTETE

Kao što je već navedeno pod pretpostavkama za postojanje odgovornosti za štetu, šteta može biti:

- umanj enje nečije imovine (obična šteta)
- sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist)
- povreda prava osobnosti (neimovinska šteta).

Nadalje, dvije su osnovne kategorije šteta:

- imovinska šteta (umanjenje nečije imovine, primjerice oštećenje vozila i sprječavanje njezina povećanja) i
- neimovinska šteta (povreda prava osobnosti – u prometu je najčešće riječ o kršenju prava na život i prava na tjelesno i duševno zdravlje – smrt, tjelesne ozljede i pretrpljena bol).

Također, šteta može biti:

- postojeća i
- buduća.

2.1. NAKNADA IMOVINSKE I NEIMOVINSKE ŠTETA

Dioba šteta na imovinsku i neimovinsku je posebno relevantna zbog različitog načina popravljavanja štete. Naime, imovinska šteta se, u pravilu, popravlja povratom u prijašnje stanje (naturalnom restitucijom), a tek ako uspostava prijašnjeg stanja nije moguća, štetnik je dužan isplatiti oštećeniku novčanu naknadu. Iznimno, ako uspostava prijašnjeg stanja ne otklanja štetu potpuno, štetnik je dužan za ostatak štete dati naknadu u novcu. Nadalje, sud može odrediti i isplatu naknade u novcu ako to zahtijeva oštećenik, a okolnosti ne opravdavaju uspostavu prijašnjeg stanja.

Prema ZOO-u, sud će, uzimajući u obzir okolnosti koje su nastupile poslije prouzročenja štete, dosuditi naknadu u svoti koja je potreban da se oštećenikova materijalna situacija dovede u ono stanje u kojemu bi se nalazila da nije bilo štetne radnje ili propuštanja.⁸ Iznimno, ostavljena je mogućnost da sud dosudi nižu novčanu naknadu ako šteta nije prouzročena namjerno ni krajnjom nepažnjom, a štetnika bi isplata potpune naknade dovela u oskudicu, no pritom sud mora voditi računa i o materijalnom stanju oštećenika. Drugi slučaj koji ZOO predviđa kao mogućnost isplate niže naknade jest ako je štetnik prouzročio štetu radeći nešto korisno za oštećenika. Treći slučaj je slučaj doprinosa oštećenika nastanku ili razmjeru vlastite štete kada isti ima pravo samo na razmjerno sniženu naknadu (ovo pravilo o umanj enju naknade se odnosi i na neimovinske štete).

S druge strane, neimovinska šteta nadoknađuje se ako to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, i to u vidu pravične novčane naknade. Neimovinska šteta ne konkurira imovinskoj, ona se nadoknađuje neovisno o naknadi imovinske štete, a i kad nje nema. Članak 1100. ZOO-a navodi da *pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom.*

U slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe, novčana naknada se može isplatiti članovima njezine uže obitelji (bračni drug, djeca i roditelji), odnosno braći i sestrama, djedovima i bakama, unučadi te izvanbračnom drugu, ako je između njih i umrlag, odnosno ozlijeđenog postojala trajnija zajednica života. Pravo na novčanu naknadu imaju i roditelji u slučaju gubitka začetog, a nerođenog djeteta.⁹

ZOO predviđa i slučajeve isplate naknade imovinske štete u slučaju smrti, tjelesne ozljede i oštećenja zdravlja oštećenika. Riječ je o naknadi uobičajenih troškova pogreba, troškova liječenja od zadobivenih ozljeda te zarade izgubljene zbog nesposobnosti za rad i o naknadi za štetu koja se isplaćuje kao novčana renta za slučaj da su zbog ozljede oštećeniku potrebe trajno povećane, ili su mogućnosti njegova daljnjeg razvijanja i napredovanja uništene ili umanj ene. Također, osoba koju je poginuli uzdržavao ili redovito pomagao ima pravo na naknadu štete koju trpi gubitkom uzdržavanja, odnosno pomaganja.

Vrhovni sud RH donio je *Orijentacijske kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete*¹⁰ kojima su taksativno navedena prava osobnosti i kriteriji za dosuđivanje pravične novčane naknade

⁴ Crnić, I., *Naknada štete: Odgovornost za štetu i popravljavanje štete*, Zagreb, 1995., str. 7.

⁵ Ćurković, M., *op. cit.* u bilj. 3, str. 29.

⁶ Crnić, I., *op. cit.* u bilj., 4, str. 20.

⁷ Članak 1045. ZOO-a.

⁸ Članak 1090. ZOO-a.

⁹ Članak 1101. ZOO-a.

¹⁰ VSRH, Su-1331-VI/02 i 1372-11/02 od 29. studenoga 2002. i VSRH, br. 2. Su-IV-47/2020-5 od 5. ožujka i 15. lipnja 2020.

zbog njihove povrede, a koji se primjenjuju na sve parnične postupke za naknadu nematerijalne štete u svim stupnjevima suđenja. Navedena pravila trebaju omogućiti ujednačenu primjenu ZOO-a, no sudovi mogu odstupati od njihove primjene. Orijehtacijski kriteriji predstavljaju orijentir za ocjenu visine pravične novčane naknade, uzimajući u obzir sve u pojedinom predmetu utvrđene okolnosti slučaja i činjenice.

3. IZVANUGOVORNA ODGOVORNOST ZA ŠTETU OD OPASNIH STVARI

Pojam opasne stvari nije definiran zakonom, njegova klasifikacije je prepuštena sudskoj praksi i pravnoj teoriji. Vremenom je sudska praksa dovela do definicije prema kojoj se pod opasnom stvari razumijeva svaka stvar koja po svojoj namjeni, osobinama, položaju, mjestu i načinu uporabe ili na drugi način predstavlja povećanu opasnost nastanka štete za okolinu pa je zbog toga treba nadzirati povećanom pažnjom.¹¹ Za neke opasne stvari i djelatnosti zakonodavac nije prepustio kvalifikaciju sudskoj praksi i pravnoj teoriji pa je tako, između ostaloga, ZOO-om definirano da se opasnom stvari smatra motorno vozilo u pogonu i neispravan proizvod koji je proizvođač stavio u promet, Zakonom o odgovornosti za nuklearnu štetu¹² određeno je da se za štetu od nuklearnih postrojenja, reaktora, goriva, materijala odgovara prema načelu objektivne odgovornosti i drugo.

3.1. TKO ODGOVARA ZA ŠTETU OD OPASNE STVARI

Postavlja se pitanje tko odgovara za štetu nastalu od opasne stvari – njezin vlasnik ili korisnik. ZOO propisuje da za štetu od opasne stvari primarno odgovara njezin vlasnik.¹³ To je zbog toga što se smatra da vlasnik ima vlast nad takvom stvari, što mu daje mogućnost da stvar nadzire i drži pod kontrolom te da u tom smislu mora poduzeti sve da do štete od takve stvari ne dođe.¹⁴ Logično, ako je stvar u suvlasništvu, suvlasnici odgovaraju solidarno. Vlasnik odgovara za štetu koja proizlazi od opasne stvari sve dok izvršava vlasničke ovlasti.

Podredno pravilu da za štetu odgovara vlasnik, ZOO određuje da umjesto vlasnika stvari, i isto kao on, odgovara osoba kojoj je vlasnik povjerio stvar da se njome služi ili osoba koja je inače obvezna nadgledati ju, a nije kod njega na radu.¹⁵ Dakle, ako vlasnik opasne stvari prenese vlasničke ovlasti na drugu osobu, on neće odgovarati za štetu. Prijenos vlasničkih ovlasti može biti u cijelosti, npr. ako vlasnik proda stvar ili djelomično, npr. ako stvar da u zakup, na posudbu, osnuje se pravo služnosti nad stvari i dr. U slučaju djelomičnog prijenosa vlasničkih ovlasti, vlasnik neće odgovarati za vrijeme kojeg je pojedine vlasničke ovlasti (posjedovanje, uporaba, korištenje) izvršavala druga osoba. U tom slučaju odgovara osoba kojoj je vlasnik prenio dio svojih vlasničkih ovlasti, i to isto kao on. Međutim, za štetu će odgovarati i vlasnik stvari ako osobi kojoj je stvar povjerio nije skrenuo pozornost na njezina opasna svojstva ili skrivene mane.

Također, vlasnik opasne stvari odgovara za štetu proizročenu njome ako povjeri opasnu stvar osobi koja nije osposobljena ili nije ovlaštena njome rukovati.

Iznimka od općeg pravila da vlasnik odgovara za štetu od opasne stvari jest slučaj da je opasna stvar protupravno oduzeta vlasniku, a on za to ne snosi odgovornost, u kojem slučaju za štetu odgovara onaj tko je oduzeo opasnu stvar.

3.2. OSLOBOĐENJE OD ODGOVORNOSTI

Odgovornost vlasnika opasne stvari za štetu koja proizroci iz nje kao takve nije bezuvjetna. Vlasnik odnosno osoba kojoj je vlasnik povjerio opasnu stvar (imatelj opasne stvari) mogu se osloboditi od odgovornosti, i to u potpunosti ili djelomično.

Vlasnik odnosno imatelj opasne stvari u potpunosti će se osloboditi odgovornosti za štetu ako dokažu da je šteta nastala:

- nastupom više sile (nepredvidivi, izvanredan, vanjski događaj koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti)
- isključivom radnjom oštećenika (isključiva, nepredvidiva radnja koja se nije mogla predvidjeti i čije posljedice nije bilo moguće otkloniti)
- isključivom radnjom treće osobe (isključiva, nepredvidiva radnja koja se nije mogla predvidjeti i čije posljedice nije bilo moguće otkloniti).

Vlasnik odnosno imatelj opasne stvari može se djelomično osloboditi odgovornosti ako dokaže da je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete, primjerice nevezanjem sigurnosnog pojasa. U tom će slučaju oštećenik imati pravo na naknadu štete, ali razmjerno smanjenu, ovisno o njegovu doprinosu nastanku štete. Ako je nastanku štete djelomično pridonijela treća osoba, ona odgovara oštećeniku solidarno s vlasnikom stvari, a dužna je snositi naknadu razmjerno težini svoje krivnje.¹⁶

3.2.1. Slučaj

Od više sile (*vis maior*) potrebno je razlikovati slučaj (*casus*). Naime, slučaj je štetan događaj poput više sile, ali takav koji smo, da smo ga predvidjeli, mogli spriječiti, za razliku od više sile koji je takav događaj, i da smo ga mogli predvidjeti, ne bismo mogli spriječiti.¹⁷ Slučaj nije osnova za oslobođenje od odgovornosti za štetu od opasne stvari, odnosno za štete za koje se odgovara prema načelu objektivne odgovornosti.

3.3. OPASNE STVARI DEFINIRANE SUDSKOM PRAKSOM – PRIMJERI

Za potrebe ovog članka izdvajamo sudska praksu kojom su utvrđene opasne stvari od kojih često nastaje izvanugovorna odgovornost za štetu u prometu.

a) Divljač na javnoj cesti

- Divljač koja se kreće na javnoj cesti je opasna stvar (da je divljač koja se kreće cestom opasna stvar proizlazi i iz odluka Vrhovnog suda Republike Hrvatske poslovni broj Rev-2101/86 od 29. siječnja 1987., Rev-2070/92 od 16. prosinca 1992., Gzz-4/04 od 30. lipnja 2004. i Rev-1312/07 od 9. srpnja 2008.) neovisno o tome koji se zakon primjenjuje (Zakon o lovstvu ili Zakon o obveznim odnosima). Zbog toga,

¹¹ Bukovac Puvača, M., Slakoper, Z., Belanić, L., *Obvezno pravo, Posebni dio II. Izvanugovorni odnosi*, Zagreb, 2015., str. 230.

¹² Nar. nov., br. 143/98, 114/22.

¹³ Članak 1064. ZOO-a.

¹⁴ Bukovac Puvača, M., Slakoper, Z., Belanić, op. cit. u bilj. 11, str. 123.

¹⁵ Članak 1066. ZOO-a.

¹⁶ Članak 1067. ZOO-a.

¹⁷ Klarić, P., Vedriš, M., *Građansko pravo*, 9. Izdanje, Zagreb, 2006., str. 611.

time što je Zakonom o lovstvu iz 2018. godine (s kasnijim izmjenama i dopunama tog Zakona) propisan samo jedan slučaj objektivne odgovornosti lovoovlaštenika za štetu (ako je šteta nastala zbog provođenja lova), ne znači da u drugim slučajevima kada se divljač kreće cestom (ali pri tome se ne obavlja lov divljači) ta divljač ne predstavlja opasnu stvar. Naprotiv, neovisno o tome obavlja li se ili ne obavlja lov divljači, divljač koja se nalazi na cesti uvijek predstavlja opasnu stvar budući da ona (divljač) čini povećanu opasnost prouzročenja štete na vozilima koja se kreću tom cestom.¹⁸

b) Preplašeni konj u trku i bez nadzora

- ♦ ... da u ovom slučaju jedini uzrok štete potječe od opasne stvari, odnosno kretanja preplašenog konja koji je bez nadzora i kontrole te koji se silnom brzinom kreće prema tužiteljici...¹⁹

c) Neosiguran kontejner

- ♦ ... da je kontejner za smeće, smješten na nizbrdici i nepropisno osiguran, nedvojbeno opasnost za okolinu te za štetu nastalu na parkiranoj vozilu odgovara vlasnik opasne stvari, u ovom slučaju tuženik, po načelu objektivne odgovornosti, sukladno čl. 1063. i čl. 1064. Zakona o obveznim odnosima, Bura u primorju, ne predstavlja višu silu odnosno nepredvidiv uzrok izvan stvari, koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti, u kom slučaju bi se vlasnik stvari eventualno mogao osloboditi od odgovornosti u smislu odredbe čl. 1067. ZOO-a. Da su kontejneri za smeće potencijalno opasna stvar, a ne bezazleni predmeti pogotovo na nizbrdici, ja sasvim jasno, a iz tog razloga se i zaključuje polica osiguranja.²⁰

d) Stabla

- ♦ Nadalje, ocjena prvostupanjskog suda da predmetno stablo bora ne predstavlja opasnu stvar, bar za sada se ne može prihvatiti. Naime, točno je da svako stablo ne predstavlja opasnu stvar, već to čine njegove osobine, pa bi tako opasnu stvar predstavljalo staro i dotrajalo stablo. Međutim i zdravo stablo može predstavljati opasnu stvar, pa i ono koje je pravilno održavano od strane vlasnika, ako ono svojim položajem i veličinom predstavlja povećanu opasnost za ljude i stvari koji obavljaju određene aktivnosti u njegovoj blizini. Prvostupanjski sud nije uzeo u obzir da se predmetno stablo nalazi svega cca 5 metara od ruba ceste, da se radi očigledno o visokom stablu bora s obzirom na visinu okolnih stabala i dužinu odlomljene grane od cca 10 m koja je zauzela cijelu širinu kolnika, te da njegova veličina i položaj u blizini županijske ceste predstavlja povećanu opasnost za okolinu.²¹
- ♦ Naime i po nalaženju ovoga suda stablo bora staro oko 40 godina visine 7-8 m na udaljenosti od 3 m od ruba ceste u prorijedenoj šumi na području izloženom jakim vjetrovima predstavlja opasnu stvar.²²
- ♦ Organizacija za održavanje cesta odgovara za štetu koja nastane rušenjem stabla što raste unutar cestovnog pojasa. Odgovornost je objektivna ako

je stablo zbog starosti i dotrajalosti postalo opasna stvar. Ako je stablo posebno zaštićeni objekt prirode, oslobođenje od odgovornosti procjenjuje se polazeći od odredaba Zakona o zaštiti prirode (NN 54/76).²³

e) Pad fasade, odnosno žbuke sa zgrade

... fasada, odnosno žbuka na pročelju zgrade kod koje zbog dotrajalosti postoji opasnost od pucanja i pada nja na pločnik predstavlja opasnu stvar budući da ugrožava sve koji se kreću pločnikom...²⁴

f) Odron kamenja

Odron kamenja na kolniku državne ceste predstavlja opasnu stvar, a zbog čega pravna osoba koja održava državnu cestu treba dokazati da je redovno i izvanredno održavala cestu.²⁵

g) Priključni električni kabel

Priključni električni kabel, srušen iznad ceste i poprije ko nje, koji sprječava prolaz vozila, po svom položaju predstavlja opasnu stvar za sigurnu vožnju.²⁶

h) Sklizak pločnik

Po ocjeni ovog revizijskog suda, kameni pločnik izrađen od glatkog kamena i izlizan od uporabe, s obzirom na svoja svojstva predstavlja opasnu stvar, jer upravo zbog glatkoće i izlizanosti kamena povećana je opasnost od klizanja i pada. Skliskost je, dakle, opasno svojstvo samog pločnika.²⁷

3.4. NALET NA DIVLJAČ NA CESTAMA U PODRUČJU LOVIŠTA

Zakon o cestama u čl. 4. taksativno nabraja sve ono što se po svojem sadržaju treba smatrati javnom cestom. Javna cesta koja prolazi lovištem ne čini njegov sastavni dio, već je *ratio legis* zakona da javne ceste budu prometnica za vozila, a ne dio lovišta. Treba li se sporni dio javne ceste smatrati lovištem, može se lako utvrditi uvidom u odluku kojom se ustanovljuje određeno lovište, alternativno putem mrežnog portala Središnje lovne evidencije.²⁸ Premda je neupitno da javne ceste nisu sastavni dijelovi lovišta, to ne ekskulpira lovačko društvo, odnosno lovoovlaštenika od deliktne i odštetno pravne odgovornosti.²⁹

Sve životinjske vrste ne predstavljaju *divljač*. Zakon o lovstvu u čl. 9. taksativno nabraja životinjske vrste koje se smatraju divljači. Od najvećeg značenja za izazivanje prometnih nezgoda imat će krupna divljač, a Zakon o lovstvu taksativno nabraja vrste koje se kao takve njima smatraju, i to: jelen obični (*Cervus elaphus L.*), jelen lopatar (*Dama dama L.*), jelen aksis (*Axis axis L.*), srna obična (*Capreolus capreolus L.*), divokoza (*Rupicapra rupicapra L.*), muflon (*Ovis aries musimon Pall.*), svinja divlja (*Sus scrofa L.*) i smeđi medvjed (*Ursus arctos L.*).

Kako je prethodno obrazloženo, stajalište sudske prakse jednoznačan je kada je riječ o činjenici da je divljač koja se kreće na cesti opasna stvar u kontekstu normi čl. 1063. ZOO-a. Međutim, ZOO i sudska praksa smatraju vozilom u pogonu također opasnom stvari. Odgovor na pitanje koja će od te dvije opasne stvari u međusobnom sudaru na cesti odgovarati za štetu, iznjedrila je sudska praksa

²³ VSRH, II Rev-23/85 od 9. travnja 1985.

²⁴ VSRH, II Rev-716/96 od 26. siječnja 2000.

²⁵ VTSRH, Pž-3201/2022-2 od 16. veljače 2023.

²⁶ VSRH, Rev-76/92 od 4. veljače 1992.

²⁷ VSRH, Rev-1656/1990 od 1. siječnja 1990.

²⁸ <https://sle.mps.hr/huntinggroundpublic/details/938> (24. studenoga 2023.).

²⁹ VSRH, Rev-2070/1992-2 od 16. prosinca 1992.; Županijski sud u Varaždinu, Gž-168/2005-2 od 15. veljače 2005.

¹⁸ VTSRH, Pž-46/2023-3 od 26. svibnja 2023

¹⁹ Županijski sud u Zagrebu, Gž-710/2022 od 31. svibnja 2022.

²⁰ Županijski sud u Slavonskom Brodu, Stalna služba u Požegi, Gž-147/2021-3 od 19. ožujka 2021.

²¹ Županijski sud u Dubrovniku, Gž-107/2016 od 22. kolovoza 2018.

²² VSRH, Rev-99/1993 od 30. rujna 1993.

koja navodi: *U kontekstu sruza motornog vozila i divljači na javnoj cesti, motorno vozilo ne treba smatrati opasnom stvari, jer se radi o šteti koju je prouzročila divljač kao opasna stvar, a ne o šteti koju je na divljači kao opasna stvar prouzročilo, odnosno pričinilo motorno vozilo.*³⁰

Odgovornost za štete koje prouzroči divljač na cesti (pitanje pasivne legitimacije) vrlo je slojevito i u praksi odgovor nailazi na određene probleme u adresiranju odštetnog zahtjeva. *Zakon o lovstvu*³¹ (dalje: ZL) u čl. 80. navodi da za štetu koju prouzroči divljač u lovištu odgovara lovoovlaštenik. Dakle, za štete koje nastanu na cesti naletom vozila na divljač koja tu stalno živi (*praesumptio iuris*: ako lovoovlaštenik ne dokaže suprotno, predmnijeva se da divljač stalno živi u lovištu na čijem je teritoriju počinjena šteta, ako i dokaže isto ne ekskulpira odgovornost, već stječe pravo na odstrjel konkretne divljači) redovito je odgovorno lovačko društvo na čijem se teritoriju šteta dogodila, i to prema pravilima objektivne odgovornosti, odnosno prema načelu uzročnosti.

Pitanje pravnoteorijske naravi koje se nameće jest tko je vlasnik divljači. Naime, predmetno je pitanje pravno relevantno jer opća norma izvanugovorne odgovornosti za štetu na temelju objektivne odgovornosti izričito kaže da za štetu od opasnih stvari odgovara vlasnik stvari. Također, problem je što divljač može prelaziti velike daljine pa time prelaziti i državne granice teritorija na kojemu obitava bez ikakva nadzora i ograničenja. *Ustav RH*³² u čl. 52., između ostalog, navodi da su biljni i životinjski svijet od posebnog interesa i pod zaštitom države. Članak 3. ZL-a također navodi da je divljač dobro od interesa za RH i ima njezinu osobitu zaštitu, međutim taj članak izričito ne navodi da je RH njezin vlasnik. S druge strane, država na temelju ZL-a daje u koncesiju lovišta i osigurava održivo gospodarenje životinjskom populacijom, što uključuje i odstrijele životinje. Slijedeći pravnu maksimu *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*, odnosno da nitko ne može na drugoga prenijeti više prava no što ga sam ima, možemo zaključiti kako pravo lova i gospodarenja divljim životinjskim vrstama pripada javnoj vlasti i ona ga putem koncesije ili zakupa prenosi na lovoovlaštenike. *In favorem* ove teze ide i činjenica da su Hrvatski lovački savez i RH godinama sklapali policu osiguranja od odgovornosti za štete koje nanese divljač, međutim, u ovom trenutku takva policica nije sklopljena, što, naravno, ne otklanja njihovu odgovornost za štetu. Konačno, odgovor na postavljeno pitanje daje nam presuda Ustavnog suda koja navodi: **... divljač je dobro od interesa za Republiku Hrvatsku, ali ne predstavlja opće dobro već prirodno bogatstvo. Dakle, divljač je u okviru Zakona o lovstvu prirodno bogatstvo za koje vrijedi poseban administrativnopravni režim. Divljač je, u tom smislu, predmet prava lova. Pravo lova pripada javnoj vlasti i ona ga putem koncesije ili zakupa prenosi na lovoovlaštenike.**³³ Divljač, premda nije opće dobro, ne nalazi se u vlasničkom režimu, već je *res extra commercium* te prema Zakonu o vlasništvu i drugim stvarnim pravima nije sposobna biti objektom prava vlasništva i drugih stvarnih prava, stoga možemo zaključno ustvrditi da u skladu sa ZV-om njima upravlja i o njima se brine RH.³⁴

Krajnje simplificirano, lovačko društvo kao lovoovlaštenik odgovara za naknadu štete koje prouzroči divljač u lovištu, osim ako ne dokaže da za štetu odgovara neka treća osoba, odnosno da je šteta nastala zbog razloga koji je različit od naturalne osobine same divljači, a taj razlog je nepredvidiv ili ga je nemoguće spriječiti. Teret dokaza činjenica koje otklanjanju odgovornost za štetu leži na lovačkom društvu.

3.5. NEKE SITUACIJE U KOJIMA ODGOVARA PRAVNA OSOBA KOJA UPRAVLJA CESTOM

Druga je mogućnost da se prometna nezgoda dogodi izvan lovišta na prometnici pa u tom slučaju, pod određenim okolnostima, za naknadu štete može biti odgovorna pravna osoba odgovorna za upravljanje cestama.

*Zakon o cestama*³⁵ (dalje: ZC) u čl. 3. izričito definira da su javne ceste *javno dobro u općoj uporabi u vlasništvu Republike Hrvatske*. Javne ceste zakon dijeli u četiri kategorije, pri čemu su sve kategorije u zemljišnim knjigama upisane kao neotuđivo vlasništvo RH, uz upis pravnih osoba koje su ovlaštene njima upravljati. Riječ je o sljedećim kategorijama koje *ex lege* upravljaju cestama:

- autoceste – kojima su ovlaštene upravljati Hrvatske autoceste d.o.o.
- državne ceste – kojima su ovlaštene upravljati Hrvatske cesta d.o.o.
- županijske ceste – kojima su ovlaštene upravljati županijske uprave za ceste
- lokalne ceste – kojima su ovlaštene upravljati također županijske uprave za ceste.³⁶

U koju kategoriju spada pojedina cesta, valja provjeriti u Odluci o razvrstavanju javnih cesta.³⁷ Dodatno postoji i kategorija nerazvrstanih cesta, a koje su ceste koje se koriste za promet vozilima, kojima se svatko može slobodno koristiti, a koje se ne ubrajaju u javne ceste.³⁸ Nerazvrstane ceste su u vlasništvu jedinica lokalne samouprave, dakle gradova i općina na čijem se teritoriju nalaze.

ZC u čl. 50. normira da se za štetu nastalu trećim osobama na javnoj cesti zbog naleta na divljač odgovara po osnovi krivnje. Tome u prilog ide i sudska praksa:

*... za naknadu štete nastale naletom divljači na vozilo na autocesti pravna osoba koja upravlja autocestom odgovara po načelu predmnijevane krivnje. Kada je utvrđeno da se divljač nalazila na kolniku autoceste samim time dokazan je propust u održavanju autoceste od strane pravne osobe koja upravlja autocestom. Na tuženiku je teret dokazivanja činjenice da nije bilo njegovih propusta u održavanju autoceste pri čemu tužitelj nije dužan konkretizirati svaki pojedini propust ili štetnu radnju zbog kojih se divljač zatekla na kolniku autoceste. Ovo je shvaćanje koje je zauzeto na sjednici Odjela trgovačkih i ostalih sporova Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske održanoj 20. prosinca 2022.*³⁹

³⁰ VTSRH, Pž-5722/2016-3 od 2. studenoga 2018.

³¹ Nar. nov., br. 99/2018.

³² Nar. nov., 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

³³ Odluka Ustavnog suda, br. U-I-2813/2014. od 3. lipnja 2016.

³⁴ Vidi čl. 3 *Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*, Nar. nov., br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15, 94/17.

³⁵ Nar. nov., br. 84/11, 18/13, 22/13, 54/13, 148/13, 92/14, 110/19, 144/21, 114/22, 114/22, 4/23, 133/23.

³⁶ Članak 3. ZC-a.

³⁷ Odluka o razvrstavanju javnih cesta, Nar. nov., br. 59/23, 64/23, 71/23, 97/23.

³⁸ Članak 2. ZC-a.

³⁹ VTSRH, Pž-2767/2022-2 od 22. prosinca 2022.

Posebno je zakonom određeno da pravna osoba koja upravlja javnom cestom odgovara za štete na javnoj cesti zbog naleta na divljač, ako je propustila označiti prometnom signalizacijom „divljač na cesti“, a osoba koja gospodari lovištem je to zahtijevala. Pravilnik o prometnim znakovima, signalizaciji i opremi na cestama (Nar. nov., br. 92/19) predviđa oznaku E33 – divljač na cesti, koja je, u pravilu, nadopunjena oznakom E2 – kojom se označuje duljina dijela ceste na kojemu prijete opasnost označena glavnim prometnim znakom. Dakle, u ovom bi slučaju oštećenik s uspjehom mogao tražiti naknadu štete od pravne osobe koja upravlja cestom ako se prometna nezgoda dogodila na dijelu ceste koje nije označeno prethodno navedenim znakovima, a lovačko društvo zatražilo je postavljanje takva znaka.

Ako je na javnoj cesti postavljena zaštitna ograda pa se unatoč tome na kolniku pojavi divljač, to presumira činjenicu da odgovorna pravna osoba za upravljanje cestama nije učinila sve potrebne mjere da osigura siguran promet. U tome kontekstu pravnoj osobi koja upravlja cestom nije dovoljno dokazati da je ophodarska služba izvršila redovan ophod ceste pa čak i ako su utvrdili da oštećenja na zaštitnoj ogradi ne postoje isto ne otklanja njihovu odgovornost. *In favorem* prethodnih navoda, svoj pravorijek dala je i relevantna sudska praksa od koje izdvajamo:

Odgovornost pravne osobe koja upravlja javnom cestom za štetu trećim osobama zbog naleta divljači se pretpostavlja ako ona na dijelu ceste na kojem je došlo do štete, nije na zahtjev osobe koja upravlja lovištem, postavila odgovarajući prometni znak „divljač na cesti“. Propust pravne osobe koja upravlja javnom cestom očituje se i u stanju zaštitne ograde uz cestu koja je zbog oštećenja ili izvedbe ostala propusna za divljač. Teret dokaza da je ograda nepropusna za divljač je na pravnoj osobi koja upravlja javnom cestom.⁴⁰

3.6. SUDAR S KONTEJNEROM

U slučaju da je vozilo oštećeno zbog udara kontejnera u vlasništvo pružatelja javne komunalne usluge, materijalna šteta se, u pravilu, naplaćuje od štetnika, tj. vlasnika kontejnera koji je nanio štetu oštećeniku, a vlasnik kontejnera odgovara na temelju načela objektivne odgovornosti. S obzirom na to da se udari kontejnera u motorna vozila najčešće događaju kada su nošeni jakim vjetrom, u tome kontekstu predstavljaju opasnu stvar, što proizlazi i iz prethodno citirane sudske odluke Županijskog suda u Slavonskom brodu, Stalna služba u Požegi, posl. br. 12 Gž-147/2021-3 od 19. ožujka 2021. Uvodno spomenutom odlukom presuđeno je kako kontejner za smeće, smješten na nizbrdici i nepropisno osiguran, predstavlja nedvojbeno opasnost za okolinu. Za štetu nastalu na parkiranoj vozilu odgovara vlasnik opasne stvari (kontejnera), u ovom slučaju pružatelj javne komunalne usluge. Iz presude proizlazi da bura u primorju ne predstavlja višu silu, odnosno nepredvidiv uzrok izvan stvari koji se nije mogao spriječiti, izbjeći ili otkloniti, stoga se i pružatelj javne komunalne usluge ne može osloboditi za nastalu štetu prouzročenu burom ili jugom kao višom silom, u smislu odredbe čl. 1067. ZOO-a.

3.7. IZBACIVANJE PREDMETA IZ STANA ILI ZGRADE, PAD SNIJEGA ILI LEDA S KROVA

Šteta se ponekad događa i prilikom parkiranja vozila ili kada je vozilo parkirano. Pad stvari, leda ili snijega sa zgrada i krova zgrade poglavito je aktualno u unutrašnjosti Hrvatske. U načelu, takvi pravni slučajevi ne bi trebali biti složeni jer vlasnici stana ili (su)vlasnici zgrade odgovaraju pema načelu uzročnosti, dakle bez obzira na krivnju. U tome kontekstu izdvajamo i dvije sudske presude koje takve predmete karakteriziraju kao opasnu stvar. Prvi slučaj opisuje pad prozorskog okna s petog kata na parkirano vozilo.

Pri nastanku štete od opasne stvari – uslijed pada stakla prozorskog okvira sa petog kata zgrade na vozilo parkirano ispred te zgrade – radnja parkiranja na tom mjestu kada je to prometnim znakom bilo zabranjeno (dopušteno samo za vozila korisnika zgrade) predstavlja prometni prekršaj no ne i radnju koja isključuje odštetnu odgovornost imatelja opasne stvari, jer ta radnja nije ni u kakvoj uzročnoj vezi sa nastankom štetnog događaja i nastankom štete.⁴¹

Daljnja sudska može tumačiti ne samo u primjeru dijela otrgnutoga limenog krova zbog nevremena, već i šire, pogotovo u Primorju i Dalmaciji gdje jaki udari vjetra mogu podizati crijepove na krovovima.

Šteta nastala u vezi s opasnom stvari ili opasnom djelatnošću, smatra da potječe od te stvari, odnosno djelatnosti, osim ako se dokaže da one nisu bile uzrok štete. Trganje limenog krova na zgradi uslijed jakog nevremena uslijed čega je jedan komad oštetio vozilo, predstavlja štetu koja potječe od opasne stvari. Nepovoljni vremenski uvjeti zapravo su predvidiva i ne tako neuobičajena pojava na predmetnom području, dakle ne predstavlja višu silu.⁴²

U slučaju pada leda i snijega s krova odgovaraju štetnici (su)vlasnici nekretnine. Naime, prema čl. 23. st. 7. i čl. 106. Zakona o komunalnom gospodarstvu⁴³ na jedinice lokalne samouprave prenesena je obveza čišćenja leda i snijega s javnih površina. Primjerice, Grad Zagreb je čl. 151. Odluke o komunalnom redu⁴⁴ obvezu uklanjanja snijega i leda s krovova (i s nogostupa uz zgrade ili poslovne prostore) prenio na vlasnike zgrada, korisnike stana ili poslovnih prostora u zgradi, odnosno upravitelja zgrade. Navedeno znači da oni moraju vlastitim snagama i sredstvima osigurati uklanjanje snijega i leda s krova, jer u suprotnome mogu odgovarati za štetu trećim osobama.

4. ODGOVORNOST I NAKNADA ŠTETE OD DRUGIH RIZIKA

Čimbenici cestovnog prometa su cesta – vozilo – vozač, stoga nije nužno uvijek u prometnim nesrećama tražiti krivca u vozaču. S motrišta pravne odgovornosti za nastanak štete važno je odgovoriti na pitanje na koji način osobe zadužene za upravljanje prometnicama odgovaraju za nastanak štete. Kada govorimo o odgovornosti za štetu nastalu, primjerice, poledicom na cesti ili pobijenom

⁴⁰ VTSRH, Pž-4252/2021-2, od 12. listopada 2022.

⁴¹ Županijski sud u Bjelovaru, Gž-3296/13-2, od 6. veljače 2015.

⁴² VTSRH, Pž-5327/2021-2 od 16. veljače 2023.

⁴³ Nar. nov., br. 68/18, 110/18, 32/20.

⁴⁴ Službeni glasnik Grada Zagreba, br. 15/23.

šahatom zbog bujice nastale obilnim oborinama ili pak od rupa na cesti nastalih nevremenom, sudska praksa navodi da cesta nije opasna stvar u smislu odštetnog prava te da je potrebno procjenjivati postojanje odgovornosti prema načelu pretpostavljene krivnje, odnosno da je pravno relevantno je li odgovorna pravna osoba imala vremena otkloniti uzrok nastanka štete, odnosno mora dokazati da je poduzela sve potrebne radnje da se promet odvija na siguran način. Da cesta sama po sebi nije opasna stvar, potvrđuje i sljedeća presuda:

Osim toga valja istaći, a suprotno stajalištu prvostupajskog suda, da tuženik u ovom postupku ne odgovara po načelu objektivne odgovornosti, sukladno odredbi čl. 173. i 174. ZOO-a, već po načelu presumirane krivnje, sukladno odredbi čl. 154. st.1. ZOO-a, jer cesta nije opasna stvar u smislu odštetnog prava, pa nema osnove za primjenu objektivne odgovornosti, pri čemu je činjenično u ovom postupku valjalo provjeriti da li je tuženik (s obzirom na nastalu zapreku na cesti) objektivno imao vremena i mogućnosti uklanjanja te zapreke prije nastanka spornog štetnog događaja⁴⁵ U tome kontekstu ide i sudska presuda vezano za redovito čišćenje snijega: „Nadležne zimske službe prema važećim materijalnim propisima, kada učestalo pada snijeg na širem području, nisu dužne trenutno i potpuno očistiti i osigurati kolnike da bi oni bili u takvom stanju da se u cijelosti otkloni negativni utjecaj padavina i niskih temperatura na stanje sigurnosti prijevoza (hodanja) po javnim cestama.⁴⁶

U određenim okolnostima, pravna osoba odgovorna za upravljanje cestom može odgovarati i prema načelu objektivne odgovornosti, i to onda kada se cesta smatra opasnom stvari. Takve situacije mogu biti na mjestima gdje postoje opasni nagibi, nepregledni zavoji, oštećenja kolnika, radovi na cesti, masne mrlje na cesti, nepodizanje ograda i neoznačavanje provalija na cesti i sl. Prema presudi Županijskog suda u Varaždinu⁴⁷ cesta na kojoj se nalazi masna mrlja predstavlja opasnu stvar.

U ocjeni krivnje pravne osobe koja je odgovorna za održavanje ceste bitno je utvrditi je li ona prekršila zakonske norme i pravilnike koji uređuju pitanja održavanja ceste (redovno održavanje ceste), odnosno je li imala mogućnost pravodobno reagirati i osposobiti cestu za sigurno korištenje.

U odgovoru na pitanje koja će pravna osoba odgovarati za naknadu štete, treba napomenuti da ovisi na kojoj vrsti ceste se dogodio štetni događaj, a što je detaljno obrađeno prethodno u članku. Podsjetimo se, ceste na temelju njihova značenja zakon svrstava u četiri skupine, i to: autoceste, državne ceste, županijske ceste, lokalne ceste te kao zasebnu kategoriju nerazvrstane ceste.

Slijedom navedenoga u slučaju nastanka štete na županijskoj cesti, nadležna županijska uprava za cestu odgovorna je za štetu kada je isključivo automobila s kolnika posljedica stanja kolnika (mjestimična poledica na oštećenom kolniku).⁴⁸

⁴⁵ Županijski sud u Varaždinu, GŽ-11/2018-2 od 6. veljače 2018.

⁴⁶ Županijski sud u Varaždinu, GŽ-174/06-2 od 8. kolovoza 2006.

⁴⁷ Županijski sud u Varaždinu, GŽ-5011/12 od 5. ožujka 2011.

⁴⁸ VSRH, Rev-713/2007, Izbor odluka 1/08-60, od 3. listopada 2007.

5. DOKUMENTACIJA ŠETNOG DOGAĐAJA

U slučaju štetnog događaja prvi je korak svakako poziv policiji kako bi se pribavio zapisnik o intervenciji i fotodokumentacija (svakako je preporučljivo da i sam oštećenik izradi vlastite fotografije). Nakon što je to pribavljeno, drugi korak je kontaktiranje osobe kojoj se pripisuje pasivna legitimacija odnosno štetnika te prijava štetnog događaja.

U pravilu, štetu je moguće prijaviti i bez dokumentacije policije, međutim, ako se upuštamo u sudski postupak, teže će se dokazivati činjenice i okolnosti. U slučaju da policija nije pozvana na uviđaj, oštećenik obvezno mora detaljno fotografirati mjesto nesreće, oštećeno motorno vozilo, predmet koji je izazvao štetu, prikupiti podatke očevidaca te bez odgode podnijeti odštetni zahtjev. Međutim, tada je slučaj dosta složeniji u dokazivanju. Slični slučajevi najčešće završe otklonom štetnog događaja od štetnika ili njegova osiguratelja, a oštećenik se upućuje ostvariti svoja prava putem sudske parnice, što može prouzročiti dodatne troškove. Ako je moguće, preporučljivo je postupiti prema prvom primjeru i pozvati policiju na uviđaj kako bi se ishodovala potrebna službena dokumentacija. Štetu je preporučljivo prijaviti bez odgode, međutim, u skladu s čl. 230. st. 1. ZOO-a, tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine od kada je oštećenik saznao za štetu. Šteta prouzročena naletom divljači može se prijaviti putem mrežne stranica Hrvatskoga lovačkog saveza⁴⁹ ili ispunjavanjem i dostavom obrasca⁵⁰, uz dostavu pripadajuće popratne dokumentacije.

6. ZAKLJUČAK

Štete na cestama zbog sudara s divljači češći su no što bi uvriježeno pretpostavili. U prvih pet mjeseci 2023. godine došlo je do 4.665 prijavljenih slučajeva naleta divljači na motorna vozila u RH. Poznavanje izvanugovornih instituta naknade štete svakako će pridonijeti činjenici da lakše razlučimo kome možemo uputiti odštetni zahtjev. S obzirom na sve napisano na temelju izvaugovorne odgovornosti za štetu može se odgovarati prema načelu pretpostavljene krivnje, ali i prema načelu uzročnosti, ovisno o tome je li šteta nastala od opasnih stvari, koje nisu definirane zakonom već sudskom praksom. U slučaju da se odgovara po objektivnoj odgovornosti, opće je pravilo da odgovara vlasnik, a kod pretpostavljene krivnje osoba koja je nanijela štetu. Na strani pasivne legitimacije mogu se naći lovačko društvo, lovozakupnik te pravne osobe koje upravljaju cestama, izvode javne radove i njihovi osiguratelji. Svakako, s obzirom na određenu disharmoniju, zanimljivo će biti pratiti u kojem će se smjeru razvijati sudska praksa, sve u cilju ujednačavanja prava.

⁴⁹ [https://dekra-hls-portal.powerappsportals.com/hr-HR/Custom-Notice/\(24.11.2023.\)](https://dekra-hls-portal.powerappsportals.com/hr-HR/Custom-Notice/(24.11.2023.))

⁵⁰ <https://www.hls.com.hr/wp-content/uploads/2023/07/PRUJAVA-%C5%A0TETE-obrazac.pdf> (pristupljeno 24. studenoga 2023. godine).

AKTUALNO

ZAKON O OBVEZNYM ODNOSIMA

urednički pročišćeni tekst sa stvarnim kazalom

Ovaj Priručnik sadržava pročišćeni tekst Zakona o obveznim odnosima te radi lakšeg pronalaženja opsežne zakonske građe i Stvarno kazalo, u koji su uneseni i novi pojmovi iz zadnjih zakonskih izmjena i dopuna.

Alternativne i fakultativne obveze

Izv. prof. dr. sc. Ivan MILOTIĆ

UDK 347.47

U obveznome pravu postoje obveze s više činidaba. To su alternativne obveze, fakultativne obveze, generičke obveze i, naposljetku, kumulativne obveze. Osim za kumulativne obveze, za sve druge navedene može se ustvrditi da je kod njih činidba u trenutku nastanka obveze neodređena, ali ipak je barem određiva. Među njima trima, u središtu su razmatranja i razlaganja u ovome članku alternativne obveze i fakultativne obveze. Njih obrađuje i pravna literatura, no izriekom su uređene u čl. 32. – 39. Zakona o obveznim odnosima, a podosta odjeka imale su i u praksi relevantnih sudova. U ovome članku pružit će se njihova analiza s osvrtom na zakonska pravila, doktrinarna shvaćanja i stavove koje su o njima iznijeli relevantni hrvatski sudovi. U posljednjem dijelu članka izložit će se pitanje fakultativnih tražbina koje svojim obilježjima pripada u ovu cjelinu, i to pogotovo stoga jer se pravila o alternativnim i fakultativnim obvezama na odgovarajući način primjenjuju i na njih.

1. UMJESTO UVODA: NEODREĐENOST, ALI ODREĐIVOST ČINIDBE I OBVEZE S VIŠE ČINIDABA

Činidba je ono što je vjerovnik ovlašten potraživati od dužnika i s njegova motrišta ona se naziva tražbina. S dužnikova motrišta činidba je dug, tj. ono što on mora učiniti vjerovniku da bi se oslobodio obveze. Jedna je od pretpostavaka obvezne činidbe da mora biti određena ili barem određiva. **Određenost činidbe** znači da je ona u trenutku sklapanja ugovora u cijelosti specificirana, tj. da je specificirana u svim svojim dijelovima pa da suugovaratelji znaju što je njezin sadržaj bez potrebe za naknadnim određenjima. Obveza s takvom činidbom naziva se jednostavnom ili individualno određenom jer se u vrijeme nastanka (preuzimanja) obveze točno zna što jedino može biti predmet valjanog ispunjenja, a dužnik je u obvezi ispuniti samo to, i ništa drugo.

Međutim, obvezno pravo još od rimskog prava održivom obveznom činidbom kvalificira i takvu koja nije u cijelosti specificirana u trenutku sklapanja ugovora, ali je ipak barem određiva. **Određivost** podrazumijeva da su **u trenutku sklapanja ugovora**, premda je činidba neodređena ili je pak samo dijelom određena, suugovaratelji postavili precizne kriterije prema kojima se ona tijekom trajanja obveznog odnosa utvrđuje ili su ukazali na okolnosti ili čimbenike koji tome služe, dakle *pro futuro* mora moći cjelovito odrediti. Naime, ako bi činidba bila **apsolutno neodređena**, tj. ako bi bila takva da nije barem određiva,¹ ona bi bila nevaljana, a samim bi time i takav obvezni odnos bio ne

samo nevaljan nego i nepostojeći (inegzistentan).² Riječ bi bila o situacijama kada činidba nije određena nikako, primjerice ni individualno, ni generično, ni kao skupna stvar, ne može se nikako odrediti ni prema postojećem sadržaju obveznog ugovora koji bi nagovijestao što je namjera suugovaratelja u pogledu predmeta ugovorne obveze. Ogleđan primjer neodređenosti, ali ipak odredivosti činidbe bile su novčane prestacije u doba postojanja vlastite hrvatske valute (kune) koje su se, doduše, određivale u kunama, ali se iznos u kunama definirao prema nekoj vrsti tečaja kune prema euru na određeni dan. Takve su činidbe bile dovoljno određene (određive) jer su u ugovoru među suugovarateljima bili utvrđeni kriteriji s obzirom na koje će se u nekom trenutku specificirati iznos u kunama, no taj se iznos u kunama nije odmah i apriorno u trenutku sklapanja ugovora mogao posve precizno odrediti. U svakodnevnom (uobičajenom) poslovanju takve situacije ponajčešće se pojavljuju kod ugovora o kupoprodaji i određivanju cijene.

U literaturi iz obveznog prava, ali i u *Zakonu o obveznim odnosima* (dalje: ZOO)³ među neodređenim, ali ipak odredivim činidbama spominju se **alternativne obveze i fakultativne obveze** (u člancima od 32. do 37. uređene su *alternativne obveze*, u člancima od 38. do 39. *alternativne činidbe*, s time da su u članku 40. uređene i *fakultativne tražbine*). U sustavu općeg dijela obveznog prava ZOO ih svrstava u odjeljak čiji je zajednički naziv „Obveze s više činidaba“.⁴ Time se nagovještuje da, premda se ispunjenje obveze sastoji od ispunjenja jedne činidbe čime u redovnim prilikama dolazi do konzumacije obveznog odnosa, ili barem njegova dijela vezanog uz tu obvezu, obveza može glasiti na više činidaba ili da se obveza može ispunjavati ne samo s obzirom na jednu činidbu nego možda i s obzirom na neku drugu. Alternativne i fakultativne obveze kao obveze s više činidaba te ponajprije kao primjeri neodređenih, ali odredivih činidaba središnji su predmet ovoga članka.

Međutim, postoje i druge obveze s više činidaba. Tu ponajprije spadaju **generičke obveze**. Osim što spadaju u skupinu obveza s više činidaba, baš poput alternativnih i fakultativnih obveza, **generičke obveze sastoje se u neodređenoj, ali ipak odredivoj činidbi**. Generičke obveze su takve obveze kod kojih je predmet dužnikove obveze određen samo s obzirom na obilježja nekog roda (*genus*), a činidba se sastoji u predaji stvari određene vrste, kakvoće i kolikoće. Prema tome, stupanj neodređenosti kod generičkih obveza veći je nego kod alternativnih i fakultativnih. Naime, apriorno se zna koja je vrsta, kakvoća i kolikoća stvari predmet obveze, ali se ne zna koje će se individualno određene stvari u konačnici i predati vjerovniku kao ispunjenje obveze. Uređenje generičkih obveza zastupljeno je u čl. 170. ZOO-a,⁵ a čitav se njihov smisao sastoji u

² Zbog toga jer činidba ne bi bila ni minimalno održivo specificirana, u takvoj situaciji uopće ne bi dolazilo do nastanka obveznog odnosa, pa samim time ne bi bilo moguće govoriti o nevaljanosti.

³ Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.

⁴ *Zakon o obveznim odnosima* iz 1978. godine naslovio je taj odjeljak „Obveze s više predmeta“.

⁵ *Obveza davanja stvari određenih po rodu*
Članak 170.

(1) *Ako su stvari određene samo po rodu, dužnik je dužan dati stvari barem srednje kakvoće.*

(2) *Ali ako mu je bila poznata namjena stvari, dužan je dati stvari odgovarajuće kakvoće.*

¹ Prema B. Vizneru: „Neodređena obveza (*obligatio incerta*) postoji onda kad predmet dužnikove obveze, činidba, nije određena nikako, ni individualno, ni generično, ni kao skupna stvar, a niti se može odrediti prema postojećem sadržaju obveznog ugovora koji bi ukazivao na namjeru ugovornih strana u pogledu određenosti predmeta njihove ugovorne obveze“. Vizner, B., *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, Zagreb, 1978., str. 1379-1380.

tome da će se iznimno rijetko, uistinu samo u ekscenno izvanrednim situacijama, dogoditi da se baš sve stvari ili radnje koje su određene generički (prema rodu) neće moći ispuniti, tj. iznimno je malo vjerojatno da bi kod tih vrsta obveza moglo doći do njihove cjelovite propasti, a samim time i do naknadne nemogućnosti ispunjenja ugovorene generičke obveze.⁶ Dokle postoji makar i jedna stvar ili činidba koje su određene generički, postoji i obvezni odnos, a time i objektivna mogućnost ispunjenja obveze.⁷

Među obveze s više činidaba ubrajaju se i **kumulativne obveze**, premda ih ZOO ne spominje u odjeljku „Obveze s više činidaba“. One su bitno različite od alternativnih, fakultativnih i generičkih s obzirom na to što kod kumulativnih obveza činidba nije određiva, nego je u cijelosti određena, tj. potpuno je specificirana u trenutku sklapanja ugovora i višestruka je. S obzirom na to, ne postoji dužnikov izbor ili ikakva mogućnost varijacija na temelju naknadnoga dužnikovog očitovanja volje. Kumulativne obveze su takve obveze kod kojih dužnik duguje više činidaba, ali tako da ih duguje sve, tj. sve ih mora ispuniti da bi se oslobodio obveze. Prema tome, sve što je u obvezi mora se ispuniti upravo stoga što su obveze postavljene kumulativno (a ne, primjerice, alternativno, fakultativno ili generički). Ispunjenje može biti ugovoreno na različite načine, primjerice u isto vrijeme ili sukcesivno. Sukcesivno ispunjenje doći će u obzir, primjerice, pri isporuci opreme za neki tehnički pogon, gdje je obično predviđen vremenski raspored isporuke pojedinih strojeva prema planu dinamike isporuke, pri opremanju nekoga poslovnog prostora da bi mogao biti stavljen u funkciju itd.⁸ „Dode li do nemogućnosti ispunjenja koje od činidaba, potrebno je sagledati uzrok nemogućnosti ispunjenja. Ako dužnik ne odgovara za nemogućnost ispunjenja, obveza se u pogledu te činidbe gasi. Vjerovnik može zahtijevati ispunjenje preostalih činidbi ako mu to odgovara, a ako mu pak ne odgovara, obveza se u cijelosti gasi. Skrivi li dužnik nemogućnost ispunjenja, vjerovnik ima pravo na naknadu štete i na ispunjenje ili odustanak od preostalih činidaba“.⁹

2. ALTERNATIVNE OBVEZE

2.1. POJAM ALTERNATIVNE OBVEZE

Pravo izbora

Članak 32.

Ako neka obveza ima dvije ili više činidaba, ali je dužnik dužan ispuniti samo jednu da bi se oslobodio obveze, pravo izbora, ako nije što drugo ugovoreno, pripada dužniku, i obveza prestaje kad on ispuni činidbu koju je izabrao.

Zakonsko pravilo precizno utvrđuje da postoji samo jedna obveza koja sadržava više alternativno postavljenih činidaba (to znači da se ispunjava ili jedno ili drugo ili treće ... itd.). Alternativnost se ne odnosi na neku obvezu dugovanja dviju ili više činidaba, nego na činidbu kao takvu. Alternativnost se odnosi na mogućnost da se u vrijeme osnivanja obveznog odnosa (u pravilu je to trenutak sklapanja ugovora) jedna

od više predviđenih neodređenih ali odredivih činidaba putem ovlaštenikova izbora u vrijeme ispunjenja obveze pretvori u jednu određenu činidbu. Ispunjenje samo jedne od tako postavljenih činidaba dovodi do prestanka dužnikove obveze prema vjerovniku. Spomenuti koncept još se od rimskog prava izražava općepoznatom tvrdnjom *duae sive plures res in obligatione, una in solutione* (hrv. duguju se dvije ili više činidaba, a ispunjenjem jedne od njih, prestaje obveza). Prema tome, u trenutku nastanka obveznog odnosa alternativno postavljene činidbe su apstraktna kategorija: nije poznato koja će se od njih uistinu i ispuniti. Tek od trenutka izbora koji učini ovlaštena osoba i ispunjenja činidbe kojom se ispunjava obveza postaje stvarna (faktična) kategorija.

Nužna je pretpostavka postojanja alternativnih obveza da **činidbe koje su postavljene alternativno moraju biti međusobno bitno različite**. To znači da se moraju razlikovati činidbom (njezinim sadržajem), a ne samo u kakvom nebitnom detalju ili obilježju.

Gorenc i dr. opisuju i svrhu alternativnih obveza: „Svrha instituta alternativnih obveza je u tome što dužnik u trenutku osnivanja obveznog odnosa još ne zna koju će od više predviđenih činidaba u trenutku ispunjenja moći ispuniti, odnosno ako je ovlašten vjerovnik čija će mu od više predviđenih činidaba u trenutku ispunjenja biti korisnija.“¹⁰ Vizner o tome piše sljedeće: „Izbor kod alternativnih obveza primjenjuje se ili zbog toga što dužnik u momentu osnivanja obveznog odnosa još ne zna kojom će od više predviđenih stvari u vrijeme ispunjenja svoje obveze moći raspolagati, ili kad još ne zna koju će radnju u vrijeme ispunjenja obveze moći lakše izvršiti, odnosno zbog toga što vjerovnik ne zna koja će mu od više predviđenih činidaba u vrijeme ispunjenja dužnikove obveze biti korisnija.“¹¹

Za razliku od generičkih obveza, kod alternativnih obveza njihova je činidba (tj. predmet obveze ako se poslužimo pojmovima iz ZOO-a iz 1978. godine) **točno određena i ograničena samo na predaju dviju ili više stvari, odnosno na dva ili više određena činjenja ili trpljenja**.¹² Međutim, unatoč preciziranosti svake od alternativno postavljenih činidaba, one ne pripadaju uvijek istom rodu odnosno vrsti, već se mogu odnositi na različite rodove ili vrste.¹³

Činidbe iz alternativne obveze unaprijed su određene i one istodobno dospijevaju.¹⁴

Već i letimičan pregled sudske prakse otkriva da se alternativne obveze kao materijalno-pravni institut koji pripada obveznom pravu počesto pogrešno poistovjećuje s procesnom *facultas alternativa*. Brojna spominjanja i brojne rješidbe sudova koje opetuju opisivanje toga razlikovanja pokazuju da počesto glede toga adresati nemaju dovoljno razumijevanje. Stoga donosimo nekoliko oglednih primjera iz prakse relevantnih sudova.

¹⁰ Gorenc, V. i dr., *op. cit.* u bilj. 7, str. 79.

¹¹ Vizner, B., *op. cit.* u bilj. 1, str. 1382.

¹² *Ibid.*, str. 223.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ VSRH, Rev-2818/1994-2 od 2. srpnja 1997.

⁶ Još od rimskoga prava postoji shvaćanje da rod ne može propasti (*genus perire non potest* ili *genus non perit*).

⁷ O tome Gorenc, V. i dr., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2014., str. 78-79, 253-254.

⁸ Pavlović, M., „Značaj vrste obveza u obveznom pravu“, u: *IusInfo*, od 18. travnja 2019.

⁹ *Ibid.* O tome iscrpnije vidjeti i: Vizner, B., *op. cit.* u bilj. 1, str. 1383.

Ukoliko je ovršenica imala mogućnost svoju činidbu prema ovrhovoditelju ispuniti na dva načina, odnosno ako je ista imala mogućnost izbora, tada se radi o alternativnoj obvezi, a ne o procesnoj facultas alternativi.¹⁵

U slučaju ako tužitelj ovisno o sadržaju građanskopravnog odnosa može istaći više zahtjeva s time da se tuženik oslobada svoje obveze ako ispunji samo jedan od tih zahtjeva radi se o alternativnim obvezama. Međutim, ako je tužitelj u tužbi zatražio od suda da naloži tuženiku ispunjenje ugovorne obveze s time da je izjavio da je voljan umjesto te činidbe primiti neku drugu činidbu (koja ne predstavlja ugovornu obvezu tuženika) radi se o procesnoj facultas alternativi.¹⁶

Naime, valja istaći da alternativna obveza je građansko pravna kategorija i normirana je u odredbama čl. 32.-37. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 35/05 – dalje: ZOO). To je obveza koja ima dva ili više predmeta ali dužnik se oslobada obveze dajući samo jedan u kojem slučaju nema zapreke da druga obveza glasi na isplatu u novcu.

Stoga presuda u tom slučaju glasi na oba predmeta obveze i to postavljena alternativno jer se u stvari radi o jednom tužbenom zahtjevu.

No da bi se takva presuda mogla donijeti odnosno prihvatiti tako postavljeni zahtjev alternativnost treba proizlaziti iz sadržaja građansko pravnog odnosa (ugovora) ili iz samog zakona u kojem je slučaju na tuženiku pravo izbora izvršenja obveze.¹⁷

2.2. PRAVO IZBORA

Članak 32. ZOO-a uređuje i **pravo izbora** činidbe čije će ispunjenje dovesti do prestanka obveze. Sâm koncept postojanja alternativnih činidaba i mogućnost da naknadnim očitovanjem volje netko (bilo to dužnik bilo vjerovnik, ovisno tko je na to ovlašten) probire među njima i izabire jednu, upućuje da takva vrsta obveza može postojati samo u ugovornim odnosima. S obzirom na svoju bit, izbor ne može postojati kod izvanugovornih odnosa jer dužnik kod tih odnosa nema izbor.

Zakonsko pravilo iz čl. 32. ZOO-a dispozitivne je naravi. Ono se primjenjuje ako među suugovarateljima pravo izbora nije drukčije određeno, primjerice da pravo izbora pripada vjerovniku ili hipotetski – da izbor dužnik i vjerovnik čine zajednički, ili čak da izbor izvrši treća osoba ili treće osobe, ili treće osobe zajedno s dužnikom i vjerovnikom i sl.

Nije li što drugo određeno među suugovarateljima, **pravo izbora pripada dužniku.** Pravno gledajući, naznačeno je shvaćanje sasvim logično jer se još od rimskog prava polazi od toga da je dužnikov položaj ipak ponešto nepovoljniji od vjerovnikova. Također, time se na neki način i olakšava dužniku dajući mu mogućnost probira među više alternativno postavljenih činidaba tako da izabere onu za koju smatra da mu je najpovoljnija i koju će najsigurnije moći ispuniti i time ispuniti obvezu. Zakonodavcu je pak u interesu i tim pravilom dati poticaj afirmaciji shvaćanja *pacta sunt servanda*.

Dodatno, za argumentaciju toga treba citirati i jedno Viznerovo shvaćanje: „Skreće se pažnja da se glavna svrha i opravdanje osnivanja i postojanja alternativnih obveza ogleda upravo u onom pravu izbora, odabiranja između dva ili više u dužnikovoj obvezi postojećih predmeta, pošto u vrijeme osnivanja alternativne obveze na određenoj ugovornoj strani još postoji neizvjesnost koji će joj od predviđenih predmeta činidbe više odgovarati u vrijeme ispunjenja obveze. I upravo zbog toga se pravo izbora ugovara ili daje onoj strani koja je u tom pravcu ozbiljno i opravdano zainteresirana (jer kad kupujemo od neke tvornice automobil, ali se još nismo odlučili da li da kupimo ovaj ili onaj tip automobila, tada ugovaramo da ćemo kupiti jedan od ta dva tipa prema svom izboru kad dođe vrijeme ispunjenja ugovora).“¹⁸

Pravo izbora nije strogo osobno, pa pripada svakome tko bi se našao u obveznopravnoj stranačkoj poziciji ovlaštenoj izvršiti izbor. Pravo izbora je stoga nasljeđivo i podliježe drugim oblicima sljedništva.

Pravo izbora odnosi se na izbor među alternativnim činidbama kao takvima. Ono ne daje pravo istodobnog izabiranja dijelova alternativno postavljenih činidaba, nego samo izbora jedne cjelovite činidbe koja je u sadržaju obveze. Naime, nedopušteno bi bilo da se nešto izabere od jedne, pa drugo od druge obveze itd.

Ako se želi utvrditi pravo izbora drukčije od dispozitivnog pravila iz čl. 32. ZOO-a, to se mora učiniti **izrijekom i dovoljno precizno.** Dakako, **izbor mora biti posljedica očitovanja volje**, tj. ne može ovisiti o kakvu izvanjskom događaju kazualnosti, ali može suglasnošću suugovaratelja biti prepušten nekom trećem i sl.

2.3. IZBOR

2.3.1. Zakonsko uređenje

Već je u čl. 32. ZOO-a utvrđeno da obveza prestaje ispunjenjem činidbe koja je izabrana. Ta norma sama po sebi pokazuje da izbor ima dalekosežne učinke za oba suugovaratelja, ali i to da treba ispuniti ono što je izabrano i samo ono što je izabrano. To mnogo govori o neopozivosti i učinku izbora. Članak 32. ZOO-a zapravo time otvara prostor razradi u sljedećem članku.

Neopozivost i učinak izbora

Članak 33.

(1) Izbor je učinjen kad strana kojoj pripada pravo izbora obavijesti drugu stranu o tome što je izabrala, i od toga trenutka izbor se više ne može mijenjati.

(2) Učinjenim izborom uzima se da je obveza od početka bila jednostavna i da je njezin objekt od početka bila izabrana činidba.

2.4. UČINAK IZBORA

Iz čl. 33. ZOO-a precizno proizlazi da **ovlaštena osoba mora izvršiti izbor.** To je njezina obveza, a ne samo pretpostavka ostvarivanja njezinih prava. Izbor je jednostrani pravni posao i ima konstitutivno značenje od trenutka kada o njemu ovlaštena osoba obavijesti drugog suugovaratelja. Obavještavanje druge strane također je obveza ovlaštene osobe, jer druga osoba ne samo da mora to saznati nego će počesto za ispunjenje biti potrebno da

¹⁵ Županijski sud u Varaždinu: GŽ-1855/06-2 od 11. prosinca 2006.

¹⁶ VTSRH, Pž-7899/03 od 15. studenoga 2006.

¹⁷ VSRH, Rev-x 376/09-2 od 22. prosinca 2010.

¹⁸ *Ibid.*, str. 1384.

jedan ili oba suugovaratelja poduzmu neke radnje kojima će stvoriti pretpostavke za činidbu čije je ispunjenje izabrano. U pravnoj doktrini navodi se da obavijest može biti dana drugoj osobi na bilo koji način kojim se očituje volja – izrijeком ili konkludentnim radnjama.

Sve prethodno izneseno dodatno opravdava izričito zakonodavčevo propisivanje da je **jednom učinjen izbor neopoziv**. Izborom se eliminiraju ostale činidbe pa od toga trenutka alternativa u smislu činidaba ne postoji, nego postoji obveza s jednom preciziranom (odabranom) činidbom. Trenutkom izbora dosadašnji obvezni odnos s više alternativno postavljenih činidaba pretvara se u odnos s individualno određenom činidbom. Osim toga, **izbor djeluje povratno** (*ex tunc*), uzima se kao da je bio učinjen u trenutku sklapanja ugovora, pa samim time uzima se i da je obveza otpočeta bila individualno određena, tj. jednostavna.

Kad se kod alternativne obveze dužnik odluči koju će obvezu ispuniti pravni učinak te radnje dužnika sastoji se u tome da se alternativna obveza pretvara u jednostranu obvezu i dosadašnji pravni odnos u više predmeta obveze se preobrazuje u točno određenu obvezu, a sve to sukladno odredbi čl. 404. st. 2. ZOO prema kojoj je propisano da u trenutku kad se izvrši izbor obveze, smatra se da je obveza od početka bila jednostrana i da je njen predmet od početka bila izabrana stvar. Dakle, radi se o zakonskoj pretpostavci da je obveza od početka bila jednostrana tj. da je predmet obveze izabrana stvar od početka. To nadalje znači da vjerovnik može zahtijevati samo ispunjenje obveze koju je dužnik izabrao.¹⁹

U doktrini se razlaže i situacija **ako bi dužnik prije izbora ispunio neku činidbu, a da ovlaštena osoba postupajući u dobroj vjeri nakon toga njegova ispunjenja učini izbor**. Dobra vjera ovlaštenika podrazumijeva da nije znao niti je mogao posumnjati da je dužnik ispunio jednu od alternativno postavljenih činidaba. U takvoj se situaciji učinjeno ispunjenje ne može ni opozvati ni izmijeniti.²⁰

2.5. NEOPOZIVOST IZBORA

Neopozivost izbora treba opravdati pravnom sigurnošću, ali i suzbijanjem zloraba ili pričinjanja štete drugoj osobi koja bi, jednom kada je izbor učinjen i o tome bude obavještena, bila u pripravnosti primiti baš tu jednu točno preciziranu činidbu. Od trenutka izbora ovlaštena osoba mora ispuniti baš ono što je izabrala, a ne ispuni li baš to, odgovarat će drugoj strani za štetu koju bi joj time nanijela.

Neopozivost izvršenog izbora sastoji se u tome što na izbor ovlaštena osoba ne može poslije izvršenog izbora više mijenjati svoju donesenu odluku bez pristanka druge strane te se obveza može pravovaljano ispuniti samo izvršenjem one već odabrane činidbe.²¹

Svojom naravi izbor je očitovanje volje. Ako bi on bio učinjen zbog određenih anomalija koje prema općim pravilima obveznog prava dovode do nevaljanosti takvog

očitovanja, izjava kojom je učinjen izbor mogla bi se osporavati. No, top nije opoziv izbora, nego osporavanje izbora zbog drugih razloga.

2.6. TRAJANJE PRAVA NA IZBOR

2.6.1. Zakonsko uređenje

Trajanje prava izbora

Članak 34.

(1) Dužnik ima pravo izbora sve dok u ovršnom postupku jedna od dugovanih stvari ne bude potpuno ili djelomično predana vjerovniku po njegovu izboru.

(2) Ako pravo izbora pripada vjerovniku, a on se ne očituje o izboru u roku određenom za ispunjenje, dužnik ga može pozvati da učini izbor i za to mu odrediti primjeren rok poslije čijeg isteka pravo izbora prelazi na dužnika.

Trajanje prava izbora drukčije se sagledava ovisno o tome je li izbor ovlašten izvršiti dužnik ili vjerovnik.

2.6.2. Pravo izbora ima dužnik

Ako **dužnik ima pravo izbora**, ono je u vremenskom smislu rastegnuto najviše moguće, pa čak i preko redovnog okvira – proteka roka za ispunjenje. Prema tome, dužnik ima pravo izbora čak i kada je u zakašnjenju, čak i kada je o tome vodi parnica (koju bi tužbom pokrenuo vjerovnik protiv njega radi neispunjenja ugovora), pa i onda kada je sudskom odlukom pravomoćno utvrđeno da duguje i što duguje. I tom odlukom ono što duguje mora također biti postavljeno alternativno.

Alternativna obveza je građanskopravna kategorija i normirana je u čl. 403. do 408. Zakona o obveznim odnosima ("NN" br. 53/91 - dalje: ZOO). To je obveza koja ima dva ili više predmeta, ali dužnik se oslobada obveze dajući samo jedan u kojem slučaju nema zapreke da druga obveza glasi na isplatu u novcu. Stoga i presuda u tom slučaju glasi na oba predmeta obveze i to postavljena alternativno, jer se u stvari radi o jednom tužbenom zahtjevu. No, da bi se takva presuda mogla donijeti odnosno prihvatiti tako postavljeni zahtjev, alternativnost treba proizlaziti iz sadržaja građanskopravnog odnosa. Kako u konkretnom slučaju takvo pravo ne proizlazi iz međusobnog ugovora stranaka (a niti proizlazi iz samog zakona), to je drugostupanjski sud pravilno primijenio materijalno pravo kada je odbio alternativni zahtjev tužitelja kao neosnovan.²²

Dakle, tek u ovršnom postupku pravo izbora prelazi na vjerovnika zbog dužnikova odbijanja da učiniti izbor na koji je ovlašten. Ako se precizno iščitava zakonsko pravilo, proizlazi da ni tu ne mora prestati dužnikovo pravo na izbor, jer ono traje i nakon vjerovnikova izbora u ovršnom postupku, i to sve dok vjerovniku u ovršnom postupku sadržaj izabrane činidbe koju je izabrao nije djelomično ili potpuno predan vjerovniku.

2.6.3. Pravo izbora ima vjerovnik

Ako vjerovnik ima pravo izbora, on mora izvijestiti dužnika o učinjenom izboru do roka u kojemu je dužnik obvezan dobrovoljno ispuniti obvezu. Ne učini li vjerovnik to u navedenom roku, dužnik ga **može** pozvati da učini

¹⁹ VSRH, Rev-897/09-2 od 9. prosinca 2014.

²⁰ Gorenc, V. i dr., *op. cit.* u bilj. 7, str. 81.

²¹ *Ibid.*, str. 1385.

²² VSRH, Rev-1099/1994-2 od 26. ožujka 1997.

izbor među više činidaba u alternativnoj obvezi. Iz zakonskog izričaja dužniku se ostavlja ta mogućnost (može, ali i ne mora), ali mu se ne određuje obveza. Ako se ne koristi tom mogućnošću (zapravo pravom koje proizlazi iz norme ZOO-a), dužnik je ovlašten zahtijevati raskid ugovora zbog neispunjenja, jer vjerovnik kao osoba koja ima pravo, ali i obvezu izvršiti izbor, nije izvršio svoju obvezu. No, ne učini li vjerovnik izbor ni nakon dužnikova poziva, pravo izbora silom zakonskog pravila (*ex lege*) prelazi na dužnika. Ako ne bi izvršio izbor, vjerovnik je taj koji onemogućava ispunjenje, pa ni dužnik neće pravodobno ispuniti obvezu, no ovdje neće biti riječ o zakašnjenju jer se to ne može pripisati krivnji dužnika, već vjerovnika. U čl. 34. st. 2. ZOO-a zapravo su utvrđeni mehanizmi zaštite dužnika u ovlasti koje ima u slučaju vjerovnikova neizbora.

2.7. POVJERAVANJE IZBORA TREĆOJ OSOBI

Izbor povjeren trećoj osobi

Članak 35.

Ako izbor treba učiniti neka treća osoba, a ona to ne učini, svaka strana može zahtijevati da izbor obavi sud.

Izbor među više činidaba suugovaratelji mogu prepustiti trećoj osobi, pod pretpostavkom, dakako, da ta treća osoba to prihvati. Pritom izričaj „trećoj osobi“ treba tumačiti kao jednoj trećoj osobi ili više njih. **Podrazumijeva se da izbor činidbe ta treća ovlaštena osoba mora učiniti do dospijeca obveze;** u suprotnome i sama pada u zakašnjenje te se izlaže odgovornosti za štetu. Dakako, ona to ne bi smjela učiniti proizvoljno ili isključivo kako bi joj se prohtjelo (osim ako na to ne bi bila izrijeком ovlaštena), nego uvažavajući okolnosti kojima bi se vodio ovlaštenik koji je suugovaratelj.

Treća osoba mora izvršiti izbor, a ne učini li to, trenutkom kada padne u zakašnjenje za obje ugovorne strane nastaje pravo zahtijevati to od suda. U potonjoj situaciji sudska odluka nadomješta izbor koji je trebala učiniti treća osoba.

2.8. NEMOGUĆNOST ISPUNJENJE JEDNE ILI VIŠE ČINIDABA U ALTERNATIVNOJ OBVEZI

Ispunjenje činidaba koje su alternativno postavljene u obvezi mora biti moguće u trenutku sklapanja ugovora i smatra se mogućim. U suprotnome, ne bi li bilo tako, primjenjuje se shvaćanje *impossibilium nulla obligatio est*, tj. da obveza koja glasi na činidbu koja je objektivno nemoguća nije valjana.

2.8.1. Članak 36. ZOO-a

Ograničenje na preostalu činidbu

Članak 36.

Ako je jedna činidba postala nemoguća zbog nekog događaja za koji ne odgovara nijedna strana, obveza se ograničuje na preostalu činidbu.

Članak 36. ZOO-a sadržava proklamaciju da ako bi ispunjenje jedne od činidaba postalo nemoguće **zbog događaja za koji ne odgovara nijedna strana**, obveza se ograničuje na preostalu činidbu ili više njih ako ih ima. Riječ je o situaciji, primjerice, ako bi nastupio slučaj ili viša sila, što

se ne može pripisati krivnji nijedne strane. Pritom se podrazumijeva da je ovdje riječ o naknadnoj nemogućnosti ispunjenja. Dvije su moguće inačice te situacije:

- Ako su alternativno postavljene dvije činidbe, otpadanjem jedne zbog nemogućnosti ispunjenja za koju ne odgovara nijedan suugovaratelj, mogućnost izbora više ne postoji. Zapravo se alternativna obveza pretvara u jednostavnu obvezu, a obveza se sada gasi samo ispunjenjem te jedne preostale činidbe.
- Ako su pak, u obvezi alternativno postavljene tri ili više činidaba, zbog nemogućnosti ispunjenja samo jedne obveze, pri čemu za taj događaj ne odgovara nijedan suugovaratelj, mogućnost izbora se sužava, ali i dalje ostaje. Na potonje situacije primjenjuju se pravila o alternativnim obvezama iz čl. 32. do 35. ZOO-a.

Članak 36. tijesno je povezan s čl. 37. ZOO-a koji uređuje situaciju kada činidba postane nemogućom zbog događaja za koji odgovara jedna strana – dužnik ili vjerovnik.

2.8.2. Članak 37. ZOO-a

Ograničenje u slučaju odgovornosti jedne strane
Članak 37.

(1) *Kad je jedna činidba postala nemoguća zbog događaja za koji je **odgovoran dužnik**, obveza se ograničuje na preostalu činidbu u slučaju da pravo izbora pripada njemu, a ako pravo izbora pripada vjerovniku, on može po svojem izboru zahtijevati preostalu činidbu ili naknadu štete.*

(2) *Kad je jedna činidba postala nemoguća zbog događaja za koji je **odgovoran vjerovnik**, dužnikova obveza prestaje, ali u slučaju da dužniku pripada pravo izbora, on može zahtijevati naknadu štete i ispuniti svoju obvezu preostalom činidbom, a ako pravo izbora ima vjerovnik, on može dati naknadu štete i zahtijevati preostalu činidbu.*

Ako je za nemogućnost odgovoran dužnik, postavlja se pitanje tko ima pravo izbora:

- **ako pravo izbora ima dužnik**, mogućnost njegova izbora se sužava ako postoje najmanje tri alternativno postavljene činidbe, pa se i dalje primjenjuju čl. 32. – 35. ZOO-a. Međutim, ako postoje samo dvije činidbe, dužnik gubi pravo izbora jer se ispunjenje ograničava na jednostavnu obvezu, čime ona prestaje.
- **ako je pravo izbora imao vjerovnik**, onda vjerovnik po vlastitu izboru može alternativno zahtijevati (1) ili preostalu činidbu ostanu li samo jedna, ili može birati ostanu li ih dvije ili više, (2) ili naknadu štete. Ta alternativna uređena je u st. 1. da bi se suzbila mogućnost da dužnik skrivljeno onemogućuje ispunjenje s ciljem da ošteti vjerovnika, tako što bi ispunjenje ograničio na preostale činidbe (koje su mu možda manje otegotne ili zbog nekog razloga povoljnije). Učini li to, vjerovnik uvijek ima mogućnost zahtijevati naknadu štete.

Ako je za nemogućnost odgovoran vjerovnik, postavlja se pitanje tko ima pravo izbora, pa i ovdje postoje dvije situacije:

- **ako pravo izbora ima dužnik**, njegova će obveza prestati, no on ima također mogućnost ispuniti obvezu, ali istodobno i zahtijevati naknadu štete od vjerovnika.
- **ako je pravo izbora imao vjerovnik**, dužnikova obveza prestaje, no vjerovnik može i u toj situaciji

zahtijevati od dužnika ispunjenje preostale činidbe, ali samo ako dužniku nadoknadi štetu koja mu je nastala zbog vjerovnikove krivnje.

3. FAKULTATIVNE OBVEZE

3.1. POJAM I OVLASTI DUŽNIKA

Ovlaštenje dužnika

Članak 38.

Dužnik čija obveza ima jednu činidbu, ali mu je dopušteno da se oslobodi svoje obveze ispunjenjem neke druge određene činidbe, može se koristiti tom mogućnošću sve dok vjerovnik u ovršnom postupku ne primi potpuno ili djelomično ispunjenje činidbe.

Fakultativne obveze su takve obveze koje u trenutku njihova nastanka glase na samo jednu činidbu, no **dužnik se može osloboditi obveze** ispunjenjem neke druge činidbe pod pretpostavkom da vjerovnik na to pristane ili da mu je na neki drugi način to dopušteno (na temelju zakona, oporuke, zapisa i dr.). Dužnik mora ispuniti ono što duguje prema shvaćanju *pacta sunt servanda*, međutim, u nekim situacijama na temelju ugovora ili na temelju zakonske ovlasti on smije činidbu koju izvorno duguje zamijeniti nekom drugom činidbom. Ta njegova ovlast naziva se **ovlašću za zamjenu (*facultas alternativa*) ili *alternativnim ovlaštenjem***. Spomenuti koncept još se od rimskoga prava izražava općepoznatom tvrdnjom *una res in obligatione, duae sive plures in solutione* (hrv. duguje se jedna činidba, ali ispunjenjem jedne ili više drugih činidaba prestaje obveza).

Fakultativna obveza nastaje izjavom ovlaštenog dužnika. Ta izjava je opoziva.

U potonjoj situaciji vjerovnik kao ispunjenje mora primiti zamjensku činidbu. Nasuprot naznačenoj alternativnoj ovlasti koja pripada dužniku, **vjerovniku, u pravilu, ne pripada pravo izbora** i on može u fakultativnoj obvezi zahtijevati od dužnika samo onaj predmet koji je bio predviđen u vrijeme nastanka obveze kao predmet dužnikove obveze.²³

Slijedom navedenog, budući da je Ugovorom o zajmu predviđena mogućnost tuženika kao dužnika da se oslobodi svoje obveze isplate pozajmljenog iznosa s ugovornom kamatom tako što će tužitelju prenijeti u vlasništvo nekretninu površine 2.080 m², radi se o fakultativnoj obvezi, a što pravilno smatra i prvostupanjski sud. Međutim, neovisno o tom ovlaštenju tuženika da se, ako on to želi, koristi tim svojim pravom, to jest da prijenosom vlasništva nekretnine ispuni svoju novčanu obvezu (što može učiniti sve dok tužitelj u ovršnom postupku ne primi potpuno ili djelomično ispunjenje činidbe), tužitelj kao vjerovnik novčane obveze od tuženika kao dužnika sukladno članku 39. stavku 1. Zakona o obveznim odnosima može zahtijevati samo dugovanu činidbu - dakle, činidbu vraćanja tuženiku isplaćenog iznosa novca s ugovornom kamatom (i zateznom kamatom budući da tuženik o dospijeću nije ispunio svoju ugovornu obvezu). Upravo zbog navedenog, tuženik se u žalbi neosnovano poziva na novaciju.²⁴

*Ne može se provoditi ovrha radi namirenja novčanog iznosa kod *facultas alternativa* iz razloga što oslobodjenje od obveze na izvršenje osnovne činidbe ovisi o slobodnoj dispoziciji tuženika.²⁵*

U sudskoj je praksi izraženo shvaćanje da **fakultativna obveza ne mora stajati ni u kakvom vrijednosnom odnosu prema osnovnoj činidbi koju dužnik duguje.**

Naime, radi se o fakultativnom ovlaštenju onda kada dužnik ima jednu činidbu, ali mu je dopušteno osloboditi se te obveze ispunjenjem druge, određene činidbe, pri čemu sud ne ulazi niti može ulaziti u ocjenu je li druga obveza čije ispunjenje je ovlaštenje dužniku, ekvivalent dugovane činidbe. Ovdje to međutim nije slučaj, zbog čega je sud, a povodom zahtjeva tužiteljice iz točke II. tužbenog zahtjeva i utvrđivao vrijednost radova, a koji bi za tužiteljicu predstavljali trošak izvođenja radova na uklanjanju predmeta i objekata na spornim nekretninama po trećoj osobi.²⁶

Kao ogledan primjer fakultativne obveze određene zakonom može se navesti:

- čl. 304. st. 2. ZOO-a o neispunjenju ugovora pod režimom kapare. Prema toj odredbi ugovoru vjerna strana može od strane koja je primila kaparu i koja je odgovorna za neispunjenje po svojem izboru zahtijevati ispunjenje ili naknadu štete i vraćanje kapare ili vraćanje dvostruke kapare.²⁷

(1) Ako je za neispunjenje ugovora odgovorna strana koja je dala kaparu, druga strana može po svojem izboru zahtijevati ispunjenje ugovora, ako je to još moguće, ili tražiti naknadu štete, a kaparu uračunati u naknadu ili vratiti ili se zadovoljiti primljenom kaparom.

(2) Ako je za neispunjenje ugovora odgovorna strana koja je primila kaparu, druga strana može, po svojem izboru zahtijevati ispunjenje ugovora, ako je to još moguće, ili tražiti naknadu štete i vraćanje kapare, ili tražiti vraćanje dvostruke kapare.

- čl. 375. st. 4. ZOO-a kojim se uređuje situacija prekomjernog oštećenja.

(1) Ako je između činidaba ugovornih strana u dvostrano obveznom ugovoru postojao u vrijeme sklapanja ugovora očiti nerazmjer, oštećena strana može zahtijevati poništaj ugovora ako za pravu vrijednost tada nije znala niti je morala znati.

(2) Pravo da se zahtijeva poništaj ugovora prestaje istekom godine dana od njegova sklapanja.

(3) Odricanje unaprijed od toga prava nema pravni učinak.

(4) Ugovor će ostati na snazi ako druga strana ponudi dopunu do prave vrijednosti.

...

Člankom 38. ZOO-a razrješuje se i pitanje trajanja dužnikova prava na *facultas alternativa*. Dužnik se njome može koristiti sve dok dobrovoljno ne ispuni obvezu, ili ako to ne bi učinio, dok u postupku ovrhe vjerovnik potpuno ili djelomično ne ostvari ispunjenje činidbe. Dakako, **predmet ovrhe može biti samo izvorna činidba, tj. ona koja se duguje, a ne i *facultas alternativa*.**

²³ Vizner, B., op. cit. u bilj. 1, str. 1391.

²⁴ VTSRH, 28 Pž-227/2023-2 od 14. ožujka 2023.

²⁵ Županijski sud u Varaždinu, Gž.762/10-2 od 17. svibnja 2011.

²⁶ VSRH, Rev-563/2019-4 od 2. ožujka 2021.

²⁷ Pavlović, M., op. cit. u bilj. 9.

3.2. OVLAŠTI VJEROVNICA

Ovlaštenja vjerovnika

Članak 39.

(1) Vjerovnik u fakultativnoj obvezi može zahtijevati od dužnika samo dugovanu činidbu, ali ne i drugu činidbu kojom dužnik, ako hoće, može također ispuniti svoju obvezu.

(2) Kad dugovana činidba postane nemoguća zbog događaja za koji dužnik odgovara, vjerovnik može zahtijevati samo naknadu štete, ali se dužnik može osloboditi obveze ispunjenjem onoga na što je ovlašten umjesto dugovane činidbe.

Kod fakultativne obveze postoji samo jedna činidba. Vjerovnik je samo nju ovlašten potraživati. Vjerovnik nije ovlašten potraživati fakultativnu obvezu, tj. onu drugu činidbu čijim se ispunjenjem dužnik također može osloboditi obveze. Jednako se odnosi i na prisilno potraživanje: vjerovnik smije tužbom, prijedlogom za ovrhu i dr. potraživati samo osnovnu činidbu. Također, u st. 1. citiranog članka navodi se da je fakultativna obveza pravo, ali ne i obveza dužnika.

Ako dužna činidba postane nemogućom krivnjom dužnika, vjerovnik može zahtijevati samo naknadu štete, ali ne i ono na što je dužnik bio fakultativno ovlašten (jer se to ne duguje). Međutim, dužnik ima mogućnost osloboditi se obveze naknade štete time što će ispuniti činidbu koju je ovlašten ispuniti umjesto dužne (osnovne) činidbe. Odredbe iz st. 2 citiranog članka iznimka su od čl. 374. st. 2. ZOO-a.²⁸

Ako dužna činidba postane nemogućom bez krivnje dužnika, na odnose među dužnikom i vjerovnikom primjenjuju se pravila čl. 208.²⁹ i 373. ZOO-a.³⁰ o nemogućnosti ispunjenja za koje ne odgovara nijedna ugovorna strana.³¹

4. RAZLIKA IZMEĐU ALTERNATIVNIH OBVEZA I FAKULTATIVNIH OBVEZA

Alternativna obveza ima dva ili više predmeta, ali je dužnik dužan dati samo jedan da bi se oslobodio obveze. Fakultativna obveza ima samo jedan predmet i vjerovnik može zahtijevati samo taj predmet obveze, ali se dužnik može osloboditi svoje obveze dajući neki drugi određeni predmet.³²

Ukoliko je ovršenica imala mogućnost svoju činidbu prema ovrhovoditelju ispuniti na dva načina, odnosno ako je ista imala mogućnost izbora, tada se radi o alternativnoj obvezi, a ne o procesnoj facultas alternativa.³³

²⁸ (1) Kad je ispunjenje obveze jedne strane u dvostranoobveznom ugovoru postalo nemoguće zbog događaja za koji odgovara druga strana, njezina obveza se gasi, ali ona zadržava svoju tražbinu prema drugoj strani, s tim što se smanjuje za onoliko koliko je ona mogla imati koristi od oslobođenja od vlastite obveze.

(2) Osim toga, ona je dužna ustupiti drugoj strani sva prava koja bi imala prema trećim osobama u vezi s objektom svoje obveze čije je ispunjenje postalo nemoguće.

²⁹ (1) Obveza prestaje kad njezino ispunjenje postane nemoguće zbog okolnosti zbog kojih dužnik ne odgovara.

(2) Dužnik mora dokazati okolnosti koje isključuju njegovu odgovornost.

³⁰ (1) Kad je ispunjenje obveze jedne strane u dvostranoobveznom ugovoru postalo nemoguće zbog izvanrednih vanjskih događaja nastalih nakon sklapanja ugovora a prije dospelosti obveze, koji se u vrijeme sklapanja ugovora nisu mogli predvidjeti, niti ih je ugovorna strana mogla spriječiti, izbjeći ili otkloniti te za koje nije odgovorna ni jedna ni druga strana, gasi se i obveza druge strane, a ako je ova nešto ispunila od svoje obveze, može zahtijevati vraćanje po pravilima o vraćanju stečenog bez osnove. (2) U slučaju djelomične nemogućnosti ispunjenja zbog događaja za koji nije odgovorna ni jedna ni druga strana, druga strana može raskinuti ugovor ako djelomično ispunjenje ne odgovara njezinim potrebama, inače ugovor ostaje na snazi, a druga strana ima pravo zahtijevati razmjerno smanjenje svoje obveze.

³¹ Gorenc, V. i dr., op. cit. u bilj. 7, str. 87.

³² VTSRH, Pž-2419/93 od 15. veljače 1994.

³³ Županijski sud u Varaždinu, Gž-1855/06-2 od 11. prosinca 2006.

Kod alternativnih obveza nakon izvršenog izbora ovlaštenika dosad postojeća neodređena obveza pretvara se u individualno određenu, jednostavnu obvezu, time što se smatra kao da je otpočeta bila jednostavna i da je od tada imala za predmet činidbu koju je ovlaštena osoba izabrala. Kod fakultativne obveze, kroz dužnikovu alternativnu ovlast davanja nekoga drugog, a ne od početka dugovanog predmeta, od početka postojeći obveznopравни odnos uopće se ne mijenja, nego ostaje onaj isti kao što je bio i u vrijeme njegova osnivanja. Zbog toga vršenje prava dužnikova izbora kod fakultativnih obveza nema značenje bilo kakva preobražaja prava, kao što to ima vršenje prava izbora kod alternativnih obveza.³⁴

U slučaju propasti stvari ili nemogućnosti ispunjenja predaje dugovanog predmeta, u fakultativnoj obvezi ne dolazi ni do kakva ograničenja vjerovnikova potraživanja na neku preostalu činidbu, kao što se to događa kod alternativne obveze, nego dolazi ili do prestanka obveze ili vjerovniku pripada pravo samo na naknadu štete, s time da se dužnik može osloboditi obveze ispunjavajući činidbu koju je ovlašten ispuniti umjesto dugovanog predmeta.³⁵

Kod fakultativne obveze vjerovniku nikada ne pripada pravo zahtijevati činidbu koju je dužnik ovlašten ispuniti umjesto izvorno dugovane činidbe. To stoga što se ta činidba kvalificira isključivo kao fakultativna, tj. takvom posredstvom koje se dužnik može samo osloboditi svoje obveze isključivo svojim alternativnim ovlastima (*facultas alternativa*).³⁶

U fakultativnoj obvezi vjerovniku nikada ne pripada pravo izbora, dok je to kod alternativne obveze moguće.³⁷

Fakultativne obveze mogu biti osnovane ugovorom, ali mogu biti predviđene i zakonom, oporukom, zapisom i dr.³⁸

5. FAKULTATIVNE TRAZBINE

Fakultativne obveze adresirane su samo na dužnika. Samo dužnik, u smislu čl. 38. i 39. ZOO-a, može jednu činidbu zamijeniti drugom. Međutim, neke druge ZOO-ove odredbe, poput čl. 76.³⁹ i 304. st. 2.⁴⁰ dopuštaju mogućnost da suogovaratelji mogu predvidjeti da je **vjerovnik ovlašten umjesto osnovne tražbine potraživati od dužnika i neku drugu tražbinu**, a da mu je dužnik (premda je u obvezi ispuniti prvu tražbinu) to obvezan ispuniti. S obzirom na to, proizlazi da fakultativne tražbine mogu potjecati iz ugovorne ili zakonske osnove. Takve se vjerovnikove tražbine nazivaju **fakultativnim tražbinama**. ZOO predviđa takve tražbine u čl. 40.

Članak 40.

(1) Kad je ugovorom ili zakonom predviđeno da vjerovnik može umjesto dugovane činidbe zahtijevati od dužnika neku drugu određenu činidbu, dužnik je dužan ispuniti mu tu činidbu, ako vjerovnik to zahtijeva.

(2) U ostalom, za fakultativne tražbine vrijede, prema namjeri ugovaratelja i prema prilikama posla, odgovarajuća pravila o fakultativnim i alternativnim obvezama.

³⁴ Vizner, B., op. cit. u bilj. 1, str. 1392.

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid., str. 1393.

³⁹ Kad se činidba sastoji u davanju stvari određenih po rodu, a dužnik dođe u zakašnjenje, vjerovnik, pošto je prethodno o tome obavijestio dužnika, može po svom izboru pribaviti stvar istoga roda i zahtijevati od dužnika naknadu cijene i naknadu štete ili zahtijevati vrijednost dugovanih stvari i naknadu štete.

⁴⁰ Ako je za neispunjenje ugovora odgovorna strana koja je primila kaparu, druga strana može, po svojem izboru zahtijevati ispunjenje ugovora, ako je to još moguće, ili tražiti naknadu štete i vraćanje kapare, ili tražiti vraćanje dvostruke kapare.

Ako je predviđena fakultativna tražbina, dužnik duguje i obavezan je ispuniti samo ono što je obećao. Međutim, vjerovnik ima *facultas*, tj. ovlašten je ne potraživati osnovnu tražbinu, nego ju vlastitim očitovanjem volje (jednostranom izjavom) zamijeniti drugom činidbom, a da je onda dužnik obavezan ispuniti tu drugu. Pritom se dužnika ne dovodi u nesigurnost što točno duguje. One ne mora čekati vjerovnikovu izjavu kojom mijenja tražbinu koju potražuje (pod pretpostavkom da rok za davanje vjerovnikove izjave nije ugovoren), nego može odmah – ne čekajući – prići ispunjenju prve (osnovne) obveze.

Stavak 2. čl. 40. ZOO-a u svim drugim pitanjima glede fakultativnih tražbina upućuje na primjenu zakonskih pravila koja se odnose na alternativne i fakultativne obveze.

Nekoliko je mogućih situacija koje proizlaze iz važećih pravila ZOO-a koja se odnose na alternativne obveze, a odgovarajuće se primjenjuju na fakultativne tražbine:

- **ako postoji fakultativna tražbina, ali se vjerovnik njome ne posluži**, dužnik je obavezan ispuniti ne fakultativnu tražbinu, nego uvijek onu činidbu koju stvarno (ispočetka) duguje.
- **ako postoji fakultativna tražbina i vjerovnik se njome ne posluži, ali je ono što se stvarno (ispočetka) duguje postalo nemoguće ispuniti zbog događaja za koji dužnik odgovara**, vjerovnik može zahtijevati ili preostalu činidbu (iz fakultativne tražbine) ili naknadu štete (čl. 37. st. 1. ZOO-a).
- **ako postoji fakultativna tražbina, ali je ono što se stvarno (ispočetka) duguje postalo nemoguće ispuniti zbog događaja za koji nijedna strana ne odgovara**, vjerovnikova se tražbina u skladu s čl. 36. ZOO-a ograničava na fakultativnu tražbinu.
- **ako postoji fakultativna tražbina, ali je ono što se stvarno (ispočetka) duguje postalo nemoguće**

ispuniti zbog događaja za koji vjerovnik odgovara, vjerovnik može zahtijevati ispunjenje fakultativne tražbine, ali pod pretpostavkom da dužniku nadoknadi štetu koju je pretrpio zbog nemogućnosti ispunjenja prve (osnovne) obveze, u smislu čl. 37. st. 2. ZOO-a.

6. ZAKLJUČAK

Koncept obveza koje su neodređene, ali ipak odredive tako što obveza sadržava više činidaba, potječe iz rimskog prava i na Zapadu je prokušan. Ta su rješenja u najvećoj mjeri prenesena i u *Zakon o obveznim odnosima* iz 1978. godine te su po njegovu uzoru (preuzevši gotovo u cijelosti njegove odredbe i izričaje) prihvaćena također u ZOO. Obveze s više činidaba koje su obuhvaćene temom ovog članka nastale su kao odraz praktičnih potreba jer su se najčešće očitovale kroz ugovorna utanačenja. Dakle, njihovi su tvorci najčešće sami suugovaratelji. Ipak, alternativne obveze i fakultativne obveze, kao i fakultativne tražbine, u nekim situacijama nastaju *ex lege*, zato što pravila ZOO-a u određenim situacijama propisuju njihov nastanak. Pravo izbora ili alternativna ovlast pritom se uvijek daju osobi koja u toj stvari ima pravni interes ili, još bolje je reći, koja ima prevladavajući, tj. najizraženiji interes (najzainteresiranijem subjektu).

Osim praktičnih potreba, u tim se zakonskim odredbama ogleđa nastojanje za očuvanjem ugovora, tj. afirmira se shvaćanje *pacta sunt servanda*, propisujući da se obveza može prestati ispunjenjem jedne od više činidaba ili, primjerice, da dužnik koji zbog nekog razloga ne može ispuniti osnovnu činidbu, može imati ovlast ispuniti nešto drugo i time ispuniti obvezu. Zamjećuje se i to da su navedeni instituti, u pravilu, usmjereni na olakšavanje položaja dužnika s ciljem da se ugovor konzumira na redovan i poželjan način – ispunjenjem obveze. Donekle, u određenoj se mjeri, ali uz neke zadržke, to može ustvrditi i za fakultativne tražbine kod kojih je u središtu ipak položaj vjerovnika.



Pametni ugovori

Marko ZORIČIĆ, univ. spec. dipl.

UDK 347.4

Razvojem tehnologija svjedočimo pojavi takozvanih pametnih ugovora. Koncept i logika koja stoji u njihovoj pozadini poznati su već dulje vrijeme, pa i u predmodernu doba, no riječ je o novom obliku ugovora koji postavlja zanimljiva pitanja u području obveznog prava zbog same prirode digitalnih tehnologija. U ovom se članku opisuju glavne značajke pametnih ugovora, razmatraju se neka pitanja povezana s njima i daje se pregled novoga mjerodavnog zakonodavstva u EU-u.

1. DEFINICIJA I ZNAČAJKE

Pametni ugovori – termin je izravno preuzet iz engleskog *smart contract* – jednostavnim su rječnikom ugovori

čije je izvršenje automatizirano, a izvršava ih računalo čitanjem računalnog kôda koji sadržava odredbe dogovorene između dviju ugovornih strana. Postoje šire definicije koje preciznije opisuju njihovu digitalnu narav, no ova je definicija najkonciznija za korištenje u pravne svrhe. Pametni ugovori po svojem su obliku računalni programi upisani u lance blokova, a koji se automatski izvršavaju jednom kad su ispunjeni svi unaprijed određeni uvjeti. Jednom kad je pokrenut pametni ugovor, on se izvršava autonomno pa nije potrebna ljudska osoba koja bi osigurala izvršenje ugovora. U osnovi svakoga pametnog ugovora nalaze se vrlo jednostavni logički operatori: AKO... – ONDA... Imajući to u vidu, nije pogrešno reći da su pametni ugovori postojali davno prije nego su promišljeni kao takvi, a prvi put opisani su 1997. godine u članku novinara i tehnologa Nicka Szaba.¹ Kao možda

¹ <http://ojphi.org/ojs/index.php/fm/article/view/548/469> (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

najjednostavniji primjer koji nalazimo u svakodnevnom životu može poslužiti prodajni automat, kao što je to onaj koji služi za prodaju popularnih bezalkoholnih pića ili slatkiša. Ako korisnik u njegov utor umetne određeni broj kovanica (na način da je zbroj apoena jednak ili veći od cijene jedne boce pića) i odabere željeni proizvod, tada prodajni automat izbacuje odabrani proizvod. Ako je korisnik ubacio više novca nego što je to potrebno, automat dodatno izračunava i izbacuje ostatak. Automat nije prodavatelj, a prodavatelj nije fizički prisutan na mjestu transakcije. Umjesto toga, automat-stroj služi kao agent distribucije i mehanizam izvršenja ugovora. Na prodajne automate navikli smo pa i ne razmišljamo da je zapravo riječ o obliku ugovora između kupca i prodavatelja odnosno održavatelja automata, no oni zahtijevaju određeno povjerenje kupca u to da će automat funkcionirati kako treba i da će proizvod biti očekivane kvalitete s obzirom na proizvođača. Iz tehničke perspektive, ako nikakav izvanjski utjecaj ni unutarnji nedostaci ne sprječavaju stroj da ispravno radi, tada je izvršenje predvidljivo i zajamčeno. Poteškoće se ipak nerijetko pojavljuju – automat ne prepoznaje pohabane kovanice ili kupljeni proizvod zapne iza stakla.

Pogledajmo drugi primjer, koji se odnosi na internetsku trgovinu. Kada kupujemo neki proizvod – uzmimo za primjer mobilni telefon – na internetu, potrebno je više stvari: mrežna stranica na kojoj će biti naveden katalog svih dostupnih proizvoda sa cijenama; način komunikacije s prodavateljima; sustav plaćanja koji omogućuje razmjenu novca za odabrani proizvod; mehanizam povrata novca u slučaju da se nakon primitka utvrdi nedostatak na proizvodu. Svaka od tih sastavnica zahtijeva određenu razinu povjerenja između kupca i prodavatelja. Osim toga, svaku od njih obično nadzire druga kompanija ili pojedinac. To zahtijeva više vremena, otvara više prostora nenamjernih pogreškama ili zlonamjernom uplitanju i iziskuje veće troškove.

Odredbe pametnih ugovora prilično su jednostavne i jasne, a transakcija se izvršava automatski. Možemo reći da je riječ o svojevrsnim digitalnim prodajnim automatima. Ni jedna strana ne treba se zapravo potpisati na crtu na kraju pisanog ugovora; sve odredbe upisane su izravno u računalni kôd automata. Može se reći da je ista logika postojala i prije pametnih ugovora. Naposljetku, prilikom svakog plaćanja debitnom ili kreditnom karticom na prodajnome mjestu odvija se ovakav logički slijed: AKO je iznos dostupan na bankovnom računu kupca veći ili jednak zatraženom iznosu, ONDA se iznos cijene proizvoda prenosi na račun prodavatelja. AKO je pak taj iznos dostupan na bankovnom računu kupca manji od cijene proizvoda, pojavljuje se poruka o tome i ne izvršava se nikakav bankovni transfer. Ako idemo dalje, možemo čak ustvrditi da „životni ciklus“ konvencionalnih pisanih ugovora slijedi istu logiku, osim što se u njega može umiješati subjektivno tumačenje ugovornih strana ili pak suda u slučaju spora.

Kod pametnih ugovora najveća je razlika ta što odluku o izvršenju odredbe – recimo da je to prijenos novčanih sredstava – umjesto banke (ili bilo koje treće strane) donosi **lanac blokova**. Svatko može sklopiti takav ugovor s bilo kojom drugom osobom, a u lancu blokova zapisuje se cijeli slijed. U takvom je slučaju računalni kôd napisan tako da mu je omogućena interakcija s bankovnim računalnim sustavom radi izvršenja isplate. Naravno da pametni ugovori (još) ne mogu utjecati na fizičku stvarnost ili ponašanje osoba tako da nagnaju pojedinca da učini neku radnju.

Međutim, sve veća zastupljenost „interneta stvari“ (eng. *Internet of things*) znači da će pametni ugovori moći utjecati na sve veći broj elektroničkih uređaja u digitalnom području, što će proširiti spektar odredaba koje oni mogu uključivati i realno izvršiti.

Lanci blokova pogodna su tehnologija za koncept pametnih ugovora jer rješavaju problem uspostave konsenzusa i uzajamnog povjerenja između strana bez utjecanja središnjem autoritetu ili zbirci podataka. Lanci blokova su decentralizirane zbirke podataka. Njihova jedinica je blok, koji sadržava određene informacije kao što su dugovanja i potraživanja ili podatci o vlasništvu nad nekom imovinom. Svaki blok provjerava velik broj računala u mreži (tzv. čvorovi), i ta se „ovjera“ ugrađuje na kraj provjerenog bloka u nizu koji čini lanac blokova. Najpoznatiji primjer u svijetu je *bitcoin*, kriptovaluta čiji se lanac blokova sastoji od popisa transakcija, odnosno dugovanja i potraživanja povezana s računima *bitcoina*. Ti zapisi izgledaju otprilike ovako: „Osoba A platila je osobi B 2 bitcoina na dan 24. studenoga 2023. u 9:35 sati.“ Tu informaciju provjeravaju računalni čvorovi, i kako se te informacije nižu u obliku blokova, tako cijeli lanac blokova postaje sve dulji i dulji. Ono po čemu su *bitcoin* i druge kriptovalute novi jest da se oslanjaju na decentraliziranu mrežu za provjeru vjerodostojnosti podataka s obzirom na skup zajedničkih pravila. Za njih ne postoji nikakva središnja banka koja bi kontrolirala protok valute. Svaki novi zapis / blok zahtijeva konsenzus svih računala u mreži da bi mogao biti dodan lancu pa je vrlo teško dodati nevaljane ili netočne zapise. Stoga, ako milijuni računala potvrde zapis da je „Osoba A platila osobi B 2 bitcoina na dan 24. studenoga 2023. u 9:35 sati“, tada korisnici te kriptovalute mogu s vrlo visokim stupnjem sigurnosti imati povjerenja u to da je navedena transakcija zaista izvršena. Teoretski je moguće imati pametni ugovor koji ne ovisi o decentraliziranom vođenju evidencije transakcija, no još uvijek mora biti u obliku računalnog programa te će bez lanca blokova biti mnogo manje siguran i podložan manipulaciji.

Pametni ugovori postali su popularni u financijskom području zbog toga što su navedene logičke operacije na nju najprimjenjivije. Primjer: AKO ugovorna strana A izvrši prijenos određene količine digitalne imovine (primjerice kriptovalute), ONDA se vlasništvo nad objektom C prenosi sa strane B na stranu A. Ili: AKO cijena financijske imovine padne na unaprijed zadanu razinu, ONDA decentralizirani protokol davanja zajma likvidira ugovoreni kolateral.

Glavna prednost automatizma je da se ugovorne odredbe mogu izvršiti bez potrebe za ljudskom intervencijom. Primjerice, ugovor o kupoprodaji može se programirati tako da se vlasništvo nad imovinom prenese automatski nakon primitka određene svote novaca na određenom računu. Uporaba računalnih programa za automatizaciju ugovornih obveza nije nova – već se barem dva desetljeća susrećemo s trajnim naložima i internetskom kupnjom, što uključuje elemente automatizacije kod jedne ili obje ugovornih strana. Zbog toga što su poznati i naširoko upotrebljavani u praksi, takvi ugovori ne dovode do novih pravnih pitanja. Međutim, pametni ugovor koji je napisan isključivo u obliku računalnoga kôda i koji se primjenjuje u sustavu decentraliziranog vođenja evidencije transakcija izlazi iz tradicionalnih poimanja obveznog prava pa može dovesti do novih pravnih pitanja i dvojba. Pametni ugovori više su slični procesima i postupcima nego konvencionalnim

ugovorima. To je zbog toga što na najosnovnijoj razini automatuiziraju poslovne transakcije, dok izostaju pojednosti kao što su detaljne odredbe o ulogama i odgovornostima ugovornih strana ili njihovoj odgovornosti u slučaju povrede ugovornih odredaba. Fokus je na razmjerno jednostavnim ishodima, kao što je kupoprodaja. Klasični ugovori nude više smjernica u slučaju da do tih ishoda ne dođe, bilo krivnjom jedne od ugovornih strana ili ne.

Pametne ugovore možemo smatrati sredstvom samopomoći u području obveznog prava, odnosno ostvarenjem subjektivnih prava vlastitim snagama i sredstvima, bez pomoći tijela javne vlasti. Uklanjanjem ljudskoga „manevarskog prostora“ iz izvršenja ugovora, automatizacija osigurava izvršenje, a time i podiže ozbiljnost svake povrede ugovornih odnosa.² Za izvršenje pametnog ugovora ugovorne strane ne oslanjaju se na državu radi provedbe zakona, nego na automatske i objektivne procese koji se odvijaju unutar računalnog sustava. Samojoj državi teško je tumačiti pametni ugovor, kao što će biti objašnjeno u nastavku.

Koje su ugovorne obveze pogodne za automatizaciju? Preduvjet je da se obveza može napisati u obliku računalnoga kôda, a najpogodnije su one koje slijede kondicionalnu logiku: AKO... ONDA... jer je ona temelj računalnog programiranja. Pametni ugovor može učiniti praktički sve što i uobičajeni računalni programi. Dobar su primjer založni računi, pod uvjetom da se ugovorne odredbe mogu mjeriti nekim objektivnim (brojčanim) kriterijima. U takvom se primjeru kupac i prodavatelj dogovore o uvjetima plaćanja i drugim uvjetima, po mogućnosti i ugovorom koji nije „pametan“. Nakon toga kupac izvrši plaćanje određenog iznosa na založni račun. Ako su zadovoljeni uvjeti, ta se sredstva proslijeđuju na račun prodavatelja, a ako nisu, vraćaju se kupcu. Nasuprot tome, postoje neki ugovorni aranžmani koji nisu pogodni za primjenu pametnih ugovora jer se ne temelje na kondicionalnoj logici pa ih je teško prevesti u programski kôd. To su odredbe koje uključuju određenu diskrecijsku procjenu, ljudski element ili osobne okolnosti, kao što je to radni odnos.³

U novije vrijeme zbog tehnološkog napretka postalo je nužno razlikovati više oblika ugovora. Prvi su ugovori na prirodnom (ljudskom) jeziku, odnosno klasični ugovor na papiru ili u drugom obliku priznatom u mjerodavnom pravnom uređenju (usmeni dogovor, elektronički iskazani pristanak na uvjete itd.). Drugi oblik je ugovor zapisan isključivo u računalnom kôdu, razumljiv i izvršiv za računalne sustave, ali koji nestručnjaci ne mogu sami pročitati i tumačiti. Treći je oblik hibridni, koji ima značajke prvog i drugog u različitim omjerima. Očekuje se da će, barem u prvo vrijeme, čisto digitalni pametni ugovori biti vrlo rijetki i ograničeni na eksperimentalne interakcije među programerima. Svaka ozbiljna transakcija bit će formulirana prirodnim jezikom između ugovornih strana.

U nastavku donosimo nekoliko **temeljnih svojstava pametnih ugovora**:

1. **Distribucija** – svatko na mreži zajamčeno ima presliku svih odredaba pametnog ugovora.
2. **Determinizam** – pametni ugovori izvršavaju isključivo one funkcije za koje su programirani, i to samo

kad su uvjeti ispunjeni. Konačni ishod je predvidljiv i ne mijenja se, neovisno o tome tko izvršava odredbe.

3. **Nepromjenjivost** – jednom pokrenut, pametni ugovor ne može se mijenjati. Može se jedino izbrisati, pod uvjetom da je takva mogućnost unaprijed programirana. Promjena bi iziskivala preuzimanje kontrole nad 51 % računala unutar iste mreže, što je praktički nemoguće.
4. **Autonomija** – u izradi i izvršenju ne sudjeluju treće strane, što na najmanju moguću mjeru smanjuje utjecaj izvana.
5. **Prilagodljivost** – pametne ugovore, ovisno o namjeri, moguće je izmijeniti ovisno o promjeni situacije ili okolnosti.
6. **Transparentnost** – pametni ugovori uvijek su spremljeni u javno distribuirane zapise koji se nazivaju lancem blokova pa je kôd vidljiv svima, neovisno o tome jesu li njegove strane ili ne.
7. **Samostalnost** u provjeri i izvršenju – mogućnosti automatizacije i uporaba logičkih operatera prije izvršenja.

Iako izraz „pametni ugovori“ upućuje na umjetnu inteligenciju, posebno zbog toga što je riječ o naprednim digitalnim tehnologijama. Međutim, oni ne mogu učiniti ništa bez izvanjskih uputa, koje dolaze od osobe ili od skupa podataka. Jednako tako, oni nemaju diskrecijske mogućnosti kakve imaju, primjerice, službenici u banci kad provode analizu rizika prije bankovnog prijenosa većeg iznosa kako bi provjerili je li račun primatelja možda hakiran. Pametni ugovori samo izvršavaju prijenose prema prethodno zadanim parametrima. Ne mogu detektirati ni zatipke („tipfelere“) u unosu iznosa, a koji bi možda bili očiti ljudskoj osobi. Njihovo svojstvo „pameti“ zapravo leži u njihovoj transparentnosti, učinkovitosti i ponajviše nepromjenjivosti. Budući da su pravila ugrađena u lanac blokova koji se ne može mijenjati, nitko ne može prevariti sustav ili izvršiti odredbe na drugi način nego što je to predviđeno.

Pametni ugovori imaju i svoje nedostatke. Oni se odnose na ograničenu funkcionalnost, odnosno trenutnu ograničenost na područja u kojima se mogu primijeniti, kao i sve pravne poslove koji su iole složeniji od temeljne logike AKO... ONDA... Njihova tehnička složenost znači da su još uvijek nepristupačni većini stanovništva, to jest onima koji bi htjeli biti do kraja informirani o tome što podrazumijeva pametni ugovor. Treći nedostatak je istodobno njegova prednost, a to je nepromjenjivost. Jednom kada se pokrenu, gotovo ih je nemoguće izmijeniti kao reakciju na izmijenjenu volju stranaka ili promijenjene zakonodavne okolnosti. Naposlijetku, još nisu dovoljno prihvaćeni u pravnim poredcima. To ponajprije znači da će biti teško rješavati sporove na sudu koji iz njih proizlaze, a tek će sudska praksa iznjudriti odgovore na neka temeljna pitanja.

2. POLOŽAJ U OBVEZNO PRAVU

Prema uobičajenoj definiciji, ugovor je *pravni posao, suglasno očitovanje volja dvaju ili više subjekata usmjere-no na postizanje dopuštenih pravnih učinaka (...)*.⁴ Pametni

² Raskin, M. *The Law and Legality of Smart Contracts*. 1 GEO. L. TECH. REV. 305; Georgetown, 2017.

³ <https://cloud-platform-e218f50a4812967ba1215eaecede923f.s3.amazonaws.com/uploads/sites/30/2021/11/Smart-legal-contracts-accessible.pdf> (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

⁴ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=63011> (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

ugovori teže obuhvaćati iste koncepte, no u novom (digitalnom) obliku. Novo pitanje koje unose u obvezno pravo jest što se događa kad se ugovorne odredbe provode ne putem javnih tijela za provedbu zakona (sudovi), nego kroz uvjete i mehanizme sadržane u samom ugovoru. Kod povrede konvencionalnih ugovora, oštećena strana obično se obraća sudu radi odštete, naknade ili neke druge mjere koju sud može izreći. Kod povrede pametnog ugovora, oštećena strana na sud može ići tek nakon što su ugovorne odredbe izvršene ili su u postupku izvršavanja zbog njegove automatske prirode. Stoga sredstvo pravne zaštite mora doći nakon izvršenja. Isto je s ništavošću ugovora zbog, primjerice, nezakonitosti. Ako postoji pametni ugovor za prodaju alkohola maloljetnicima, tada se on može poništiti zbog nezakonitosti, pravne radnje mogu se poduzeti tek nakon što je takva prodaja provedena. Početna faza ugovaranja pametnog ugovora nije bitno različita od konvencionalnog ugovora. Ugovorne strane moraju usuglasiti skup odredaba kojima se program pokreće. Međutim, novo je to što u pametnim ugovorima **prihvatanje dolazi u obliku izvršenja.**⁵ Pojedinaac može izjaviti da će pokrenuti pametni ugovor, što bi se u obveznom pravu moglo smatrati samim sklapanjem ugovora, no dok ne dođe do stvarnog pokretanja, nema pametnog ugovora. Računalni kôd u kojemu je on zapisan može se smatrati ponudom koja se dodaje lancu blokova. Jednom kad se izvrši stvarna radnja, ona čini prihvatanje ugovornih odredaba. Još je jedna razlika u preciznosti kojom se odredbe mogu definirati i ugraditi u ugovor. Prirodni jezik trpi dvosmisleni izričaj, ali računalni ne jer će računalo uvijek izvršiti optimalnu prvu aproksimaciju značenja i u tome je vrlo predvidljivo.

Udovoljavaju li pametni ugovori zahtjevu za pisanim oblikom?

Takav je zahtjev propisan u hrvatskom *Zakonu o obveznim odnosima*⁶ za određene pravne poslove kao što je promet nekretninama, najam nekretnina i drugo. Možda je to preciznije postaviti na način može li se računalni kôd smatrati pisanim oblikom. To ponajviše ovisi o tome je li taj kôd čitljiv prosječnoj osobi. Računalno programiranje obavlja se upisivanjem riječi i drugih simbola. Te riječi imaju smisla samo ako se prevedu poznavanjem računalne logike i programskog jezika. Nije sasvim pogrešno reći da je riječ o stranom jeziku koji neke osobe razumiju, a druge ga trebaju čitati u prijevodu na neki prirodni / ljudski jezik kojim se služe. Nadalje, računalni kôd jasno je vidljiv na ekranu ili na papiru ako se ispiše pisačem. Na pitanje udovoljava li to zahtjevu za pisanim oblikom, moći će udovoljiti samo sudska praksa.

Kako se pametni ugovori potpisuju?

Kad je za sklapanje ugovora potrebno sastaviti ispravu, moraju ga potpisati obje ugovorne strane (čl. 292. st. 1. *Zakona o obveznim odnosima*). Kada se pametni ugovor zabilježi u prirodnom jeziku, taj se ugovor potpisuje na uobičajen način. Međutim, kad se pametni ugovor sastoji isključivo od računalnoga kôda, postoji mogućnost elektroničkog potpisivanja digitalnim potpisom radi ovjerovljenja. Digitalni potpisi na ugovorima u Hrvatskoj su uređeni čl. 293. *Zakona o obveznim odnosima* i posebnim zakonodavstvom – *Zakon o*

*provedbi Uredbe (EU) br. 910/2014 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. srpnja 2014. o elektroničkoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektroničke transakcije na unutarnjem tržištu i stavljanju izvan snage Direktive 1999/93/EZ.*⁷ Digitalni potpis, u pravilu, zadovoljava zakonske uvjete povezanosti s potpisivanjem ugovora.

Je li moguće naknadno mijenjati pametni ugovor?

Budući da je autonoman i decentraliziran, pametni ugovor po svojoj je definiciji vrlo teško mijenjati jednom kad je pokrenuto njegovo izvršenje. To ne mora biti samo zbog volje ugovornih strana nego i okolnosti kao što su promjena zakonodavnog okvira: primjerice, zakonski rok za obavješćivanje prodavatelja o skrivenim nedostacima produlji se s dva na tri mjeseca pa kupac ima više vremena za povrat novca i sl. Stari rok od dva mjeseca već je ugrađen u pametni ugovor i više nije moguće retroaktivno mijenjati lanac blokova. Jedno moguće rješenje jest da mjerodavne zakonske odredbe budu u elektroničkom obliku pa se pametni ugovor poziva na njih u trenutku izvršenja. Međutim, to zahtijeva suradnju i modernizaciju tijela zakonodavne vlasti, odnosno uvođenje nove infrastrukture.

Kako će sud tumačiti konkretan pametni ugovor?

U slučaju međusobnog spora, primjerice ako jedna strana učini ili propusti učiniti nešto tako da druga strana to smatra povredom ugovornih obveza, ugovorne strane mogu se obratiti sudu radi ispravnog tumačenja ugovornih odredaba. U slučaju pametnog ugovora, kao i kod običnog, sud mora zauzeti objektivni pristup njegovu tumačenju. Sud pritom neće pitati što su same ugovorne strane mislile izričajem koji su upotrijebile, nego što bi taj izričaj značio prosječnoj osobi koja na raspolaganju ima znanje koje su imale i strane u trenutku sklapanja ugovora.⁸ Budući da računala koja izvršavaju neki računalni kôd ne tumače taj isti kôd, već samo slijede upute sadržane u njemu na računalu razumljivom jeziku, to uvelike otežava proces pravnog tumačenja. Sud se stoga mora osloniti na pomoć ili vještačenje stručnjaka za programiranje da „prevede“ pametni ugovor na prirodni jezik kojim se služi sud te da objasni koji je skup instrukcija upućen računalu putem toga pametnog ugovora. Za ugovorne strane zato je korisno pametni ugovor popratiti objašnjenjem na prirodnom jeziku.

Kako može doći do povrede pametnog ugovora?

Ako je takav ugovor jednostavno sredstvo kojim se strane koriste za izvršavanje svojih ugovornih obveza, tada bilo koja ugovorna strana može biti odgovorna za povredu ugovora ako računalni kôd ne izvrši tu obvezu. Tu su primjenjiva uobičajena načela dodjele odštete kao i kod ugovora na prirodnom jeziku. U klasičnim ugovorima često je sadržana odredba da strana može raskinuti ugovor ako druga strana prekrši njegove odredbe. Kod pametnih ugovora to je nešto teže jer su oni autonomni, zapisani na nepromjenjivom decentraliziranom vođenju evidencije transakcija. U njih je moguće ugraditi takozvani „sigurnosni okidač“ koji prekida njegov rad ako se ispune određeni uvjeti (povreda), no tehnološki „puristi“ izrazito su protiv uvođenja obveze za takvim sigurnosnim okidačima u mjerodavno zakonodavstvo.

⁵ Raskin, M. *The Law and Legality of Smart Contracts*. 1 GEO. L. TECH. REV. 305; Georgetown, 2017., str. 322.

⁶ Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.

⁷ Nar. nov., br. 62/17.

⁸ https://s3-eu-west-2.amazonaws.com/lawcom-prod-storage-11jxou24uy7q/uploads/2021/11/6.7776_LC_Smart_Legal_Contracts_2021_Final.pdf (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

Koji sud ima nadležnost u slučaju spora?

Kao i kod klasičnih ugovora prekogranične naravi te u nedostatku izričite odredbe o mjerodavnom pravu i sudskoj nadležnosti, odgovor na to daje privatno međunarodno pravo, a za određivanje može biti relevantno nekoliko čimbenika. Jedan od njih je fizička lokacija tuženika. Drugi je mjesto formiranja odnosno sklapanja pametnog ugovora, iako to može biti izazovno u digitalnom kontekstu jer različiti elementi pametnog ugovora mogu biti rašireni diljem većeg broja država. Analiza mjesta formiranja ovisi ponajviše o obliku pametnog ugovora. Za izbjegavanje takvih nejasnoća najbolje je u pametni ugovor uključiti odredbu o mjerodavnom pravu i sudskoj nadležnosti.

3. ZAKONODAVNI OKVIR U EUROPSKOJ UNIJI

Dana 9. studenoga 2023. godine Europski je parlament odobrio konačnu verziju *Uredbe o podacima*.⁹ U trenutku pisanja ovog članka, tekst treba još samo biti odobren u Vijeću EU-a, što se u ovoj fazi smatra tek formalnošću jer će biti usvojen bez rasprave. Jednom kada bude usvojena, *Uredba* će biti objavljena u Službenom listu Europske unije i stupit će na snagu 20 dana od objave, a početak će se primjenjivati 20 mjeseci od stupanja na snagu – to se očekuje u drugoj polovini 2025. godine. Cilj je *Uredbe* utvrditi pravila o uporabi osobnih i neosobnih podataka u svim gospodarskim sektorima diljem EU-a kao dio šire strategije EU-a o podacima, najavljene još 2020. godine, s ciljem da EU postane globalni lider u novom gospodarstvu koji se temelji na razmjeni podataka. Točnije, namjera je potaknuti inovacije uklanjanjem prepreka pristupu podacima za potrošače i gospodarske subjekte. *Uredbom* su utvrđeni kriteriji za razmjenu podataka definiranjem uvjeta za nositelje podataka i pravila o tome tko može dobiti pristup podacima generiranim diljem EU-a u svim gospodarskim sektorima i upotrebljavati ih. Njome se također uređuje podnošenje podataka tijelima javnog sektora te institucijama, agencijama i tijelima EU-a u slučaju krajnje nužde. Nova pravila ujedno omogućuju kupcima lakše prebacivanje između različitih računalnih usluga oblaka i mjere zaštite od nezakonitih prijenosa podataka.

U navedenoj *Uredbi* sadržane su mnoge odredbe o pametnim ugovorima. Naime, europski je zakonodavac zabrinut zbog nedostatka interoperabilnosti između pametnih ugovora u smislu dijeljenja podataka, što može ometati integraciju i suradnju među sustavima, smanjiti tržišno natjecanje te ograničiti izbor. EU stoga *Uredbom o podacima* želi utvrditi jasna pravila norme za pametne ugovore kojima se automatizira razmjena podataka unutar EU-a. Usuglašena definicija u neslužbenom prijevodu na hrvatski jezik glasi: ‘pametni ugovor’ znači računalni program koji se upotrebljava za automatsko izvršenje ugovora ili njegovog dijela koristeći se sljedom elektroničkih zapisa podataka te osiguravajući njihov integritet i točnost njihovoga kronološkog redoslijeda.¹⁰ U skladu s uvodnom izjavom 104. te *Uredbe*, zakonodavac je želio utvrditi „tehnološki neutralnu“ definiciju pametnih ugovora kako bi ona imala širu primjenu. Važno je napomenuti da se *Uredba* odnosi samo na slučajeve gdje se pametni ugovori upotrebljavaju za izvršavanje ugovornih obveza između dviju strana, a

ne, primjerice, za automatizaciju internih procesa unutar jedne organizacije. *Uredbom* se uvode sljedeći bitni zahtjevi za pametne ugovore (čl. 36. st. 1. točke od (a) do (e)):

- a) robusnost i kontrola pristupa kako bi se osiguralo da pametni ugovori imaju mehanizme kontrole pristupa, da se izbjegavaju funkcionalne pogreške i da budu otporni na manipulaciju izvana
- b) siguran raskid i prekid izvršavanja transakcija uz pomoć internih funkcija, posebno kako bi se izbjegla buduća nenamjerna izvršenja
- c) arhiviranje i kontinuitet podataka kada pametni ugovor treba raskinuti ili deaktivirati, odnosno da se sačuva evidencija poduzetih radnji za potrebe revizije
- d) kontrola pristupa rigoroznim mehanizmima kontrole na razini upravljanja
- e) dosljednost s odredbama sporazuma o razmjeni podataka koji se izvršava pametnim ugovorom.

Sukladnost s navedenim bitnim zahtjevima procjenjuje samostalno prodavatelj pametnih ugovora ili osoba koja ih komercijalno upotrebljava, uz zahtjev za izradu EU izjave o sukladnosti (članak 36. stavak 2.). *Uredbu o podacima* provode nadležna tijela na razini država članica EU-a.

Najkontroverznija odredba u članku 36. stavku 1. točki (b) *Uredbe* odnosi se na tzv. sigurnosni okidač (eng. *kill switch*). On je zamišljen kao sredstvo intervencije u slučaju nezakonitih aktivnosti. Pobornici tehnološke strane funkcioniranja lanaca blokova smatraju da se njime narušava temeljni aspekt tehnologije jer u potpuno decentraliziranom i automatiziranom sustavu ne bi trebao postojati nitko tko taj sigurnosni okidač može aktivirati. Tvrde da će se time unijeti nesigurnost u njihovu uporabu. *Uredbom o podacima* pak se pretpostavlja da, ako se pametni ugovor koristi za automatizaciju sporazuma o razmjeni podataka, tada po definiciji postoje dvije ugovorne snage, od kojih jedna može aktivirati sigurnosni okidač.

4. ZAKLJUČNO

Pametni ugovori postaju sve popularniji. Njihovo je tržište prošle godine vrednovano na 190 milijuna USD, a do 2030. godine ta bi cifra mogla doseći 1,08 milijarda USD.¹¹ To je ponajviše zbog toga što ih počinu usvajati sektori kao što su bankarski i financijski – i digitalni i klasični – te druge, u koje možemo ubrojiti opskrbe lance, promet nekretninama, osiguranje, tehnologiju i državnu odnosno lokalnu upravu. Malo je vjerojatno da će u dogledno vrijeme pametni ugovori zamijeniti klasične, iako je takva mogućnost donekle izgledna u određenim područjima primjene. Jednako tako, nema bojazni da će suci i odvjetnici morati naučiti programske jezike. Možda je najbolje smatrati ga alatom za izgradnju robusnog povjerenja između potpunih stranaca.¹² Za sada se upotrebljavaju tek u vrlo specijaliziranim i visoko informatiziranim sektorima te među programerskim stručnjacima. Za to vrijeme, pravna struka razmotrit će ovaj novi fenomen i po mogućnosti iznaći odgovore na neka od najistaknutijih pitanja kako bi se izbjegle pravne dvojbe i šteta koja može nastati njihovom primjenom.

⁹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2023-0385_EN.pdf (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

¹⁰ Članak 2. t. 39. *Uredbe o podacima*.

¹¹ <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2023/07/05/what-makes-smart-contracts-smart/?sh=1ca841d33594> (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

¹² <https://blokhaus.io/news/five-dumb-questions-about-blockchain-and-web3> (preuzeto 24. studenoga 2023. godine).

Rizik, *pacta sunt servanda* i ugovor o građenju

Izv. prof. dr. sc. Ivan MILOTIĆ

UDK 347.4

U ovome se članku donosi izlaganje o riziku u obveznim odnosima s posebnim naglaskom na ugovoru o građenju te utjecaju koji inherentan rizik kod te vrste obveznog odnosa ima na održanje shvaćanja *pacta sunt servanda*. S obzirom na aktualnost i važnost te teme, ali i graditeljskog sektora u gospodarskoj strukturi RH, to se pitanje često postavlja, pa i RRiF-u. Ugovor o građenju u pogledu rizika kao takvog, vrsta rizika, raspodjele rizika među ugovornim stranama, anticipacije rizika, računanja s rizikom i tumačenja ugovorenog sadržaja sasvim je specifičan. Na sve te odrednice jednako snažno djeluju pozitivni pravni režimi (zakoni o obveznim odnosima iz 1978. i 2005. godine, posebne uzance o građenju i iz 1978 i iz 2021. godine), zatim Zaključak Vlade RH od 21. lipnja 2022. godine o ublažavanju posljedica globalnog poremećaja na tržištima građevinskih materijala i proizvoda te mnogi nepravni čimbenici poput faktične snage ugovornih strana, komorskih organizacija i njihovih težnji, interesnih konstelacije u graditeljskom sektoru, političko-gospodarski trendovi i dr. Stoga autor u ovome članku pruža kratki osvrt u kojemu se objektivno, uzimajući u obzir i pravnu i faktičku dimenziju, razjašnjava uloga i mjesto svake od tih odrednica.

1. UVOD

Nisu svi ugovori jednako i na jednak način izloženi rizicima. Kada nastupi rizik, kod nekih će ugovornih odnosa to činiti zamjetnu izvanrednost i neuralgiju za koju će se počesto tvrditi da se nije mogla ili trebala predvidjeti primjenom dužne pažnje. Ako je riječ o ekscesnoj manifestaciji neke vrste rizika koja bi objektivno u bitnome utjecala na konkretan obvezni odnos, jer bi ta pojava devalvirala sama osnovna načela obveznog prava (pa bi ga snažno pomaknula u odnosu na početne pozicije suugovaratelja), postoje propisani zakonski mehanizmi općeg dijela obveznog prava koji služe prevladavanju i razrješavanju takvih konkretnih situacija. Obvezno pravo u općemu dijelu popisuje i uređuje neke opće situacije u kojima dolazi do poremećaja ugovorne ravnoteže te postavlja kriterije kada se te situacije mogu takvima okvalificirati (viša sila, promijenjene okolnosti, slučaj, izmjena vrijednosti činidaba u odnosu na trenutak sklapanja ugovora i dr.). Pravila obveznog prava na općoj razini određuju i pravne učinke nastanka takvih nepovoljnih situacija. Ponekada će se kod ugovora obveznog prava primjenom takvih mehanizama iznimno odstupati od onoga što je dogovoreno u trenutku sklapanja ugovora, tj. pokazat će se da je u konkretnom slučaju i u novim prilikama neodrživo u cijelosti ili barem dijelom inzistirati na shvaćanju *pacta sunt servanda*.

Međutim, postoje i takvi – sasvim drukčiji ugovori (i iz njih proizlazeći odnosi) od prethodno naznačenih, poput, primjerice, ugovora o građenju,¹ kod kojih se **apriorno** te

već u trenutku pregovora i sklapanja pravnog posla podrazumijeva izloženost suugovaratelja određenim potencijalnim i predvidivim rizicima. Osim takvih rizika, najčešće su, zbog svoje naravi i složenosti, naznačeni odnosi potencijalno izloženi i nizu drugih kazualnosti tijekom trajanja odnosa koje karakterizira teža, pa čak i potpuna nepredvidivost. Ugovorne strane mogu naslućivati da bi se neki rizik mogao pojaviti, ali ne mogu odrediti o kojem bi bila riječ, a kamoli ga iscrpnije kvalificirati ili kvantificirati. Kod potonjih ugovora pravna doktrina nikada neće isticati da je rizik njihov bitan sastojak (nego će, primjerice, kod ugovora o građenju isticati samo izgradnja građevine /izvođenje građevinskih radova i cijena),² tj. nešto što je od njih neodvojivo, međutim, pokazuje se da je u praktičnom životu to baš tako, i da se od sudionika obveznog odnosa u tim situacijama očekuje određena anticipacija rizika koji je tijesno povezan s odnosom u koji ulaze, odnosno kudikamo veća akribija (ili pravo: dužna pažnja) u pogledu rizika i mogućnosti njegova nastupanja. U tom je smislu ovim potonjim obveznim odnosima prirodna određena **aleatornost s kojom treba apriorno računati**. Naprosto ugovorne strane – na primjeru ugovora o građenju to su naručitelj i izvođač – moraju računati s predvidivim rizicima, ali i s time da se mogu pojaviti i drugi rizici.

U naznačenim odnosima redovno će se pojavljivati i organizacijski proces u okvirima kojeg će se provoditi (ostvarivati) predmet ugovora, a taj će proces, posebno kod ugovora veće vrijednosti, takvih koji su pravno i tehnički složeniji ili onih koji se ultimativno moraju realizirati brzo ili baš na određen način, pojavljivati i upravljanje rizikom (eng. *risk management*). Već je i sam taj proces dovoljna naznaka inherentnosti nekih rizika određenoj vrsti obveznog odnosa, poput – primjerice – odnosa koji nastaju u povodu ugovora o građenju.

Zamjetan rizik činit će i potreba prethodne procedure javnonabavne procedure, koja ponekada može potrajati dovoljno da se od njezina dovršetka do trenutka sklapanja ugovora izmijene relevantni pravni režimi, financijsko-porezni okviri, tržišni odnosi, interesi sudionika u tome procesu, ali i drugi čimbenici. Premda se ugovor u sadržajnom smislu zadaje trenutkom njegove perfekcije i otada, u pravilu, postiže učinke, pravila o javnoj nabavi koja su uvijek sadržana u javnopravnim aktima kogentno – baš stoga što je riječ o pravilima javnog prava – i unaprijed (prije njegove perfekcije) zadaju sadržaj ugovora i ugovorne konstelacije, pa se ugovor kao takav (zada) mora sklopiti. Potonje sklapanje ugovora je obveza. Taj vremenski *spatium* sam po sebi čini zamjetan rizični čimbenik, jer dogode li se krupne ili bitne promjene tijekom njegova trajanja, postavlja se pitanje o tome može li se zahtijevati sklapanje ugovora u tome sadržaju. A ako se i takav ugovor sklopi, postavlja se daljnje pitanje kako okvalificirati zadani sadržaj toga ugovora ako su se okolnosti, režimi i interesna htjenja toliko promijenila da su početne stranačke pozicije zapravo neodržive.

¹ Relevantni propisi i drugi akti iz obveznopravnog, graditeljskog i poreznog područja objavljeni su u: *Graditeljstvo. Izbor pravnih i poreznih akata*, Markota, Lj., Milotić, I., Sadrić, T., Vidović, A. (prir.), Zagreb, 2022.

² Vidjeti, primjerice, Gorenc, V. et al., *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, 2014., str. 973.

Središnje pitanje koje se postavlja kod tih ugovora u uvjetima njihove izloženosti rizicima i kazualnosti odnosi se na **obdržavanje ugovora kako je početno sklopljen, tj. postavlja se pitanje utječu li oni uopće, a ako utječu kako i u kojoj mjeri mogu utjecati na početne stranačke pozicije**. Naime, čitavo obvezno pravo temelji se na razmjerno rigidnom i opravdano rigidnom inzistiranju na *pacta sunt servanda*, shvaćanju da ugovore treba poštovati, i na tome da su odstupanja od toga, doduše, moguća, ali samo iznimno i u krajnjim situacijama. S obzirom na različito poimanje rizika i njihovu sasvim drukčiju izloženost njima, sagledavanje *pacta sunt servanda* neće svugdje biti jednako jer, kao što je prethodno nagoviješteno, različito će se to shvaćanje kvalificirati u onim obveznim situacijama kojima je rizik apriorno stran, od onih gdje se on apriorno ne samo anticipira nego se i tipično može predvidjeti, pa i očekivati izloženost nečemu što se u trenutku zasnivanja ugovornog odnosa uopće ne može predvidjeti, kvalificirati i kvantificirati.

Na primjeru ugovora o građenju, koji je apriorno skopčan s određenim tipičnim rizicima, ali i permanentnom izloženosti potencijalnim kazualnostima i atipičnim rizicima, pokušat će se prikazati odnos izmjena cijena i inzistiranja na *pacta sunt servanda*. Kao i svaki obvezni odnos, tako i ugovor o građenju ima određenu kritičnu točku do koje se može mijenjati i koliko se smije mijenjati, a izvan kojih okvira on naprosto „puca“ i postaje neodrživim, tj. izvan njih on identitetom ne bi više bio ugovor kakav je sklopljen. Međutim, sagledavanje toga u bitnome uvjetuje tijesna veza tog ugovora s nizom inherentnih rizika. Ovaj je članak svojevrsno propitivanje i odvagivanje njegove izmjenjivosti s obzirom na sve njegove posebnosti. Dakako, glavni su poticaj toj analizi recentne izmjene cijena u graditeljstvu koje se pojavljuju snažno i s izraženom dinamikom u vrlo kratkim razdobljima, pa koje stoga utječu na sve graditeljske pothvate (od najjednostavnijih i kratkotrajnih te vrijednosno manje izraženih, pa do onih koji su složeni, srednjoročni ili dugoročni, i vrijednosno istaknutiji). Analiza u ovome članku temeljit će se na usporednoj analizi triju pravnih izvora: relevantnih pravila *Zakona o obveznim odnosima*³ (dalje: ZOO) koji je u području obveznog prava u RH *lex generalis* i *sedes materiae*, zatim *Posebni uzanci o građenju*⁴ (dalje: Uzance) kao recentnoj kodifikaciji običaja iz graditeljske branše koji su utvrdile i objavile dvije komorske organizacije te, naposljetku, *Zaključka Vlade RH od 21. lipnja 2022. o ublažavanju posljedica globalnog poremećaja na tržištima građevinskih materijala i proizvoda*⁵ (dalje: Zaključak).

2. UGOVOR O GRAĐENJU I PACTA SUNT SERVANDA

2.1. IZLOŽENOST UGOVORA O GRAĐENJU RIZICIMA

Premda čest u praksi, ugovor o građenju može se bez zadržske svrstati među složenije obveznopravne poslove. Razlog tome ne leži u nekoj osobitoj zamršenosti zakonskih odredaba kojima je taj pravni institut uređen, već u čitavom nizu okolnosti koje se razmjerno naglo mogu izmijeniti tijekom trajanja i izvršenja tog ugovora, što u svojoj biti čini rizike. Svaki graditeljski pothvat, a posebno

takav koji je obujmom ili vrijednošću znatniji i nije koncipiran baš na kratki rok, faktički je povezan s nizom potencijalnih kazualnosti i nepredvidivosti. Doduše, na hipotetskoj razini promišljanja, mnogi od tih rizika možda se mogu unaprijed odrediti (oprezni sudionik obveznih odnosa može ih biti sasvim svjestan i s njima računati), ali njihov intenzitet, trajanje, dohvat i sl. u svakom konkretnom slučaju često su stvar čiste kazualnosti.⁶

Dio **predvidivih rizika** tehničke je prirode, a odnosi se, primjerice, na izmjene projekta, izmjene tehničke dokumentacije, promjene u zakonskoj ili prostornoplanskom uređenju, promjene u troškovnicima i/ili materijalima, zahtjeve za dodatnim radovima, zahtjeve za produženjem rokova, odstupanje od predmeta ugovora, hitne nepredviđene radove, utvrđene nedostatke u tijeku građenja, nepredviđene nužne dodatne troškove (nedostatci zemljišta, skriveni nedostaci građevine na kojoj se izvode radovi, nailazak na vodene žile i sl.).⁷ Drugi dio više je ekonomske prirode, a odnosi se na izmjene cijena elemenata tijekom trajanja ugovornog odnosa koji se posljedično odražavaju na ukupnu cijenu ugovorenih radova. Riječ je o situacijama (rizicima) koje su predvidive, apriorno su potencijalno povezane sa svakim graditeljskim pothvatom pa ne predstavljaju niti mogu za suugovaratelje predstavljati iznenađenje. Svaki je od tih rizika čimbenik koji potencijalno može dovesti do problematiziranja održivosti početnih ugovornih konstelacija među ugovornim stranama, čime ti rizici koji su svojom naravi tehnički ili ekonomski postaju pravno relevantnima.

Određeno čak i **zakonsko balansiranje s rizicima** pokazuje se i u razlikovanju redovnog ugovora o građenju, koji ZOO uređuje u čl. 620. – 629., i njegove posebne inačice – ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“, uređenog u čl. 630. ZOO-a. Kod potonje inačice kao njegov bitan sastojak navodi fiksnost cijene jer, neovisno o manjku ili višku radova, cijena ostaje nepromijenjena. Nepromjenjivost cijene nije nešto što treba sagledavati samo za sebe, nego kao odraz izvođačeve pozicije kao vrsnog stručnjaka koji obavlja i projektiranje i gradnju te može bitno druge radnje u graditeljskom pothvatu. Bit, dakle, nije u nepromjenjivosti cijena zbog kretanja cijena građevinskih elemenata, nego u izvođačevoj cjelokupnoj odgovornosti. Osim što izvodi sve faze takva pothvata, izvođač prema naručitelju snosi svu odgovornost za pogreške i nedostatke za sve faze i elemente gradnje (objedinjena odgovornost u jednoj osobi), ali također snosi i sve rizike. Naime, kako je on nositelj i projektiranja i građenja u užem smislu i u krajnjoj liniji također svega ostalog, odgovoran je za svaku pogrešku u projektiranju (odnosno za dodatne radove koje nije predvidio).⁸ Rizik donekle oblikuje također poziciju naručitelja koji kod te ugovorne inačice uvijek plaća veću cijenu zbog prevaljivanja svega rizika na izvođača, no ako se faktički rizici ne pojave, višak te cijene koji odražava izvođačev rizik (koji efektivno nije nastupio) čini izvođačev ekstraprofit, ali i nepovoljnost za naručitelja. U tom se smislu, birajući tu inačicu ugovora, u određenoj mjeri i jedna i druga strana kockaju s rizikom, svaka očekujući povoljniji rasplet za sebe.⁹

⁶ Milotić, I., „Zakon o obveznim odnosima i izmjene cijena kod ugovora o građenju“, u: *Pravo i porezi*, br. 10, 2021., str. 12ff.

⁷ Sadrić, T., „Izmjene ugovora o javnoj nabavi radova zbog rasta cijena građevinskog materijala“, u: *Pravo i porezi*, br. 9, 2021., str. 46ff.

⁸ Milotić, I., „Građenje, ugovor o građenju i pravni okvir obveznog prava. Izbor najvažnijih aktualnih pitanja“, u: *Pravo i porezi*, br. 7-8, 2022., str. 18.

⁹ Idejni temelj toga instituta razmjerno je nov jer potječe iz praksa u međunarodnom graditeljskom poslovanju od početka druge polovine 20. stoljeća povezanih

³ Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22.

⁴ Nar. nov., br. 137/21.

⁵ Nar. nov., br. 71/22.

U čl. 626. i 627. ZOO-a specijalno se uređuje **izmjena cijena**, i to u trima različitim obveznopравnim situacijama, čime zakonodavac reagira na situaciju ako bi ugovorne strane bile izložene ekonomskom riziku izmjene cijene elemenata od trenutka sklapanja ugovora o građenju do njegova izvršenja, ali pod pretpostavkom da se one iznad utvrđenih postotaka prelijevaju na ukupnu ugovorenu cijenu. Ispod tih postotaka nema izmjena u ugovornom odnosu, niti je ima ako, doduše, dođe do promjene cijene elemenata, ali se oni ne preliju ili se ne prelije iznad određenih postotaka na ukupnu ugovorenu cijenu građenja.

I u Uzancama se prepoznaju određeni tipični (predvidivi) rizici: izmjena tehničke dokumentacije u br. 10. – 14., odstupanje od predmeta ugovora, br. 15. – 16., izmjena cijene radova br. 17. – 27.), ali im je pristup u pravnoj kvalifikaciji i definiranju posljedica toga konceptualno nespojiv sa ZOO-om, posebno glede izmjene cijena.

2.2. UGOVOR O GRAĐENJU I *PACTA SUNT SERVANDA*

Pacta sunt servanda odražava snažnu i gotovo beskompromisnu težnju da se ugovoreno mora obdržavati. Takvo načelno shvaćanje odnosi se, dakako, i na ugovor o građenju. O tome je još 1978. godine u *Komentarju Zakona o obveznim odnosima* pisao B. Vizner, snažno to naglašivši: „Sigurnost u odnosima naručioca i izvođača zahtijeva da se sklopljeni ugovor ne mijenja, što je u skladu s općim načelom *pacta sunt servanda* (ugovor je zakon među strankama). To vrijedi osobito za ugovorenu cijenu. Investitor osigurava sredstva za izgradnju u iznosu cijene, a izvođač izračunava troškove građenja i dohodak koji će ostvariti u obliku cijene, Izmjena cijene remeti njihove proračune, a u stanovitim slučajevima investitor bi mogao kazneno odgovarati ako ne bi imao investicijskih sredstava u iznosu povećane cijene. Zbog tih razloga neki zakoni izričito određuju da se cijene utvrđene ugovorom ne mogu mijenjati. Tako, na primjer, određuje Zakon o izgradnji objekata SR Hrvatske (član 84. st. 1)¹⁰.”

Takva Viznerova impostacija od velike je važnosti¹¹ jer odražava ZOO-ovski pristup (i onoga iz 1978. i ovoga pozitivnog iz 2005. godine) da se ugovor o građenju čak i kod izmjene cijena tijekom trajanja ugovornog odnosa olako ne mijenja, **nego da se mijenja iznimno**, kada za to uistinu postoji nužna potreba jer bi u protivnom odnos postao

disparitetan i u njemu bi jedna strana (izvođač) pretrpio znatnu štetu. Dodatno Vizner glede izmjena cijena navodi: „Stanoviti rizik promjene tih elemenata snosi svaka stranka iz ugovora. One laj rizik uzimaju u obzir kod proračuna, osiguranja i dragih poslova, ali su takve mogućnosti zaštite relativne. Zato se, kad nastupe određeni uvjeti, uz koje se ostvaruje rizik koji prelazi normalni rizik, dolazi do potrebe revizije ugovorene cijene.”¹²

Takav ZOO-ovski pristup, koji se zrcali u tome Viznerovu citatu, zapravo odražava činjenicu da je ugovoru o **građenju inherentan rizik (bez toga to ne bi bio taj ugovor)**, zatim da su ugovorne strane (a posebno izvođač) toga svjesne, pa da stoga nijedan suugovaratelj (a posebno ne izvođač jer je on profesionalac – trgovac) ne može olako – zbog svake, pa čak ni neke primjetnije promjene u ugovornom odnosu – prizivati odstupanje od onoga što je ugovoreno. Upravo izloženost riziku, što čini samu bit ugovora o građenju, pred ugovorne strane stavlja imperativ da kao izričaj prihvaćenog rizika prihvate također mogućnost da se u ugovornom odnosu dogode određene promjene tijekom njegova trajanja te da ih one otrpe i podnesu bez ikakvih ugovornih izmjena. Uostalom, svijest o rizičnosti takva posla, njegovoj potencijalnoj izloženost čak i kazualnostima te, napokon, prirodenu mu aleatornost suugovaratelji moraju podrazumijevati u trenutku pregovora i perfekcije ugovora, tj. onda kada u sporazumijevanju s drugom stranom zadaju svoju poziciju u tome odnosu. I izričaj relevantnih zakonskih pravila i navedeni Viznerov komentarski osvrt nagovješćuju da se prilagodbe i izmjene ugovornog odnosa mogu dogoditi, ali iznimno restriktivno, tj. samo pod pretpostavkama koje utvrđuje zakon.

Izražena intolerancija na olake promjene i posljedično afirmiranje *pacta sunt servanda* dobro se ogleda na primjeru članaka 626. i 627. ZOO-a, koji se odnose na situacije povezane s onim rizicima koje će u graditeljskom poslovanju biti daleko najčešći – izmjene cijena. U njima se, prepoznajući različitost situacija (ispunjenje u roku, zakašnjenje izvođača, odredba o nepromjenjivosti cijena) u kojima dolazi do izmjene cijena, predviđa mogućnost korekcija obveznog odnosa, ali samo ako se zbog promjene cijene elemenata ukupna cijena građevinskih radova poveća za određeni postotak, prilikom čega se ugovor mijenja u smislu da izvođač može zahtijevati povećanje ukupne cijene (u odnosu na početnu poziciju) samo za onoliko koliko se ukupna cijena povećala iznad tih postotaka. Prema tome, nije svaka promjena cijena elemenata relevantna, niti je čak relevantna izrazita izmjena cijena elemenata ako se ona nužno posljedično ne bi odrazila na povećanje ukupne cijenu ugovorenih radova preko određenih postotaka.

Kvantifikacija spomenutih postotaka u ZOO-u mnogo govori o stajalištu zakonodavca o *pacta sunt servanda* kod ugovora o građenju. Riječ je o jednakim postotcima od ZOO-78 koji su u RH postali tradicija i uvriježenost jer su zastupljeni i u *Posebnim uzancama o građenju* iz 1978. godine (koje su se, dakako, oslonile na zakonski režim oblikujući na taj način pravno-poslovnu praksu kroz više od četiri desetljeća). Ti su postotci brojčane granice tolerabilnosti. U biti, to su granice rizika glede promjene cijena koje izvođač mora podnijeti. Tek njihovim prelazanjem prelazi se kritična crta *pacta sunt servanda* i dopuštaju su korekcije početnih ugovornih pozicija. U tome smislu, kako god da su postavljeni te 1978. godine, to nisu samo brojke, **nego je riječ**

¹⁰ *turnkeyem*. Ipak, svaka konceptualna sličnost i podudarnost bitnih sastojaka *turnkeya* i ZOO-ovih rješenja prestaje s idejnim temeljem. *Turnkey* je pojam, ali i koncept poslovnog i ugovornog odnosa koji je prisutan u međunarodnom poslovanju, a pojavljuje se i u području graditeljstva. Riječ je o razmjerno novom konceptu koji je oblikovan, izgrađen i ustaljen u međunarodnom poslovanju u drugoj polovini 20. stoljeća. Taj koncept podrazumijeva da izvođač kao stručnjak organizira, osigurava i izvodi sve faze graditeljskog pothvata – od projektiranja do dovršetka izgradnje, te se obvezuje naručitelju predati potpuno dovršenu građevinu spremnu za uporabu. Osim što izvodi sve faze takva pothvata, izvođač prema naručitelju snosi svu odgovornost za pogreške i nedostatke za sve faze i elemente gradnje (objedinjena odgovornost u jednoj osobi), ali također snosi i sve rizike. Naime, kako je on nositelj i projektiranja i građenja u užem smislu i u krajnjoj liniji također svega ostalog, odgovoran je za svaku pogrešku u projektiranju (odnosno za dodatne radove koje nije predvidio). O tome *ibid.*; Milotić, I., Peranić, D. (prir.), „Turnkey” – Jezik u pravu, u: *Pravo i porezi*, br. 1, 2022., str. 99.

¹⁰ Vizner, B., *Komentar zakona o obveznim (obligacionim) odnosima*, Zagreb, 1987., str. 1967.

¹¹ Ta pravila hrvatskog ZOO-a preuzeta su od jugoslavenskog ZOO-a koji, međutim, nije u svojoj biti samosvojan jugoslavenski nego praktički recepcija švicarskoga obveznog prava. Ipak, premda između jugoslavenskoga obveznog prava, pozitivnoga hrvatskog i švicarskog kao konceptualnog uzora nužno postoje podudarnosti, pravna praksa koja se u tim različitim pravnim poredcima razvila na temelju tih izvora potpuno je različita pa je, sagledavajući samo nju, teško pojmiti da je riječ o jednakim izvorima prava.

¹² Vizner, B., *op. cit.* u bilj. 10, str. 1967.

i o kvantifikaciji rizika, ali i poruci objema strankama što i koliko u pogledu cijena moraju moći podnijeti. To se od njih očekuje i s time one moraju računati.

U apsolutnom smislu *pacta sunt servanda* primjenjuje se kod ugovora o građenju samo kod **ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“**, što je sasvim opravdano s obzirom na narav te inačice ugovora o građenju. To nije pitanje cijene, nego čitava koncepta tog ugovora u čijemu je središtu ne cijena, nego pitanje rizika i činjenica da ga čitava snosi izvođač. Zato korekcije cijene ni u kakvim situacijama ovdje ne smije i ne može biti.

Osim tih specijalnih pravila koja su zastupljena u uređenju ugovora o građenju, shvaćanje o *pacta sunt servanda* može se relativizirati primjenom instituta općeg dijela obveznog prava, međutim, osim eksczesnosti konteksta njihove primjene, treba naglasiti da je riječ o općim institutima koji su primjenjivi na sve ugovorne situacije, a ne samo na ugovor o građenju. Potonja pravila nisu predmet ovoga članka.

Bitno drukčije negoli ZOO, Uzance umnogome snažnije, opsežnije, a ponekada i sasvim neopravdano, nelogično i naočigled protivno ZOO-vim kogentnim normama (što je posebno vidljivo kod ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“¹³) relativiziraju *pacta sunt servanda*. Time se, ne samo na razini koncepta obezvrjeđuje *pacta sunt servanda* nego i banalizira inherentnost rizika kod ugovora o građenju kao njegove bitne odrednice jer se omogućuje da, u odnosu na pravila ZOO-a, izrazito i nerazmjerno male promjene u obveznom odnosu daju ovlasti (i inicijativu) prvenstveno izvođaču da zahtijeva izmjene (korekcije) toga odnosa – cijene. Glede toga uvijek se postavlja pitanje opravdanosti postotaka iz čl. 626. i 627. ZOO-a koji su svojevrsna mjera rizika tijesno povezanog s izmjenom cijena. Želi li se promijeniti ta mjera rizika, onda je potrebna zakonodavna intervencija (izmjena ZOO-a) i uspostavljanje novih praksa koje bi se na to rješenje oslanjale, baš kao što je pri uspostavi takva pristupa učinjeno 1978. godine.

Kako izmjene cijene glede toga imaju daleko najveću važnost, *sedes materiae* čini uzanca br. 18 u kojoj je zastupljena **problematika promijenjenih okolnosti** kao razloga izmjene cijena.

(1) *Svaki ugovaratelj ima pravo zahtijevati izmjenu ugovorene cijene (jedinične ili ukupno ugovorene, ovisno o tome kako je cijena ugovorena) ako dođe do promijenjenih okolnosti koje utječu na visinu te cijene.*
 (2) *Promijenjene okolnosti su okolnosti koje se u vrijeme sklapanja ugovora nisu mogle predvidjeti, a čije se nastupanje nije moglo izbjeći niti njihovo djelovanje otkloniti.*
 (3) *Promijenjene okolnosti su osobito:*
 1. *mjere utvrđene aktima nadležnih tijela*
 2. *promjena cijena građevnih proizvoda/opreme/usluga na tržištu*
 3. *uvjeti za izvođenje radova u zemlji ili vodi koji nisu predviđeni tehničkom dokumentacijom*
 4. *prekoračenje roka gradnje radi izvođenja izvantržkovničkih radova.*

Odmah se zamjećuje da je na razini razloga riječ o drukčijem i mnogo širem konceptu u odnosu na razloge iz čl. 626. i 627. ZOO-a (neusporedivom i na njega nesvodljivom) koji ovlašćuju izvođača da naručitelju podnese zahtjev za

promjenom ukupne cijene radova. Apriorno se može zaključiti da je takva snažna diskrepancija na razini koncepta glede shvaćanja *pacta sunt servanda* između ZOO-a i Uzanci iznimno neobična i da nije dobrodošla. Dodatno, to je krajnje nepovoljno s gledišta logike sustava, koherentnosti obveznog prava, ali i pravne sigurnosti. Tu se – s obzirom na toliku različitost i međusobnu nesvodljivost koncepta jednog na drugi – nameće pitanje o tome što odgovara objektivnoj poslovnoj stvarnosti, ZOO ili Uzance, jer jedno i drugo ne mogu istodobno biti takvim stvarnostima. U st. 2. uzance br. 18 iznosi se definicija posebnih okolnosti, pri čemu se naglašava da je riječ o situacijama koje su *nepredvidive, neizbježne i neotklonjive*. Premda je pojednostavljena u odnosu na ZOO, takva definicija održiva je, pa čak načelno i podudarna s njihovim uređenjem u ZOO-u. Međutim, problem s uzancem br. 18 sastoji se u tome što su u st. 3. tehnikom otvorene primjerične enumeracije navedene situacije koje uopće nisu promijenjene okolnosti, i to nisu ni u smislu st. 2. te uzance, ali ni u smislu čl. 369. – 372. ZOO-a koji uređuje promijenjene okolnosti kao temelj za izmjenu ili raskid ugovora. Stavak 3. uzance br. 18. naprosto ne može se podvesti pod definiciju i kriterije iz čl. 369. st. 1. ZOO-a, koji čini *sedes materiae* promijenjenih okolnosti u hrvatskome obveznom pravu: *Ako bi zbog izvanrednih okolnosti nastalih nakon sklapanja ugovora, a koje se nisu mogle predvidjeti u vrijeme sklapanja ugovora, ispunjenje obveze za jednu ugovornu stranu postalo pretjerano otežano ili bi joj nanijelo pretjerano veliki gubitak, ona može zahtijevati da se ugovor izmijeni ili čak i raskine.*

Promijenjene okolnosti načelno, pa tako i u ZOO-u, strogo su, zakonski, izniman, uzak i nadasve složen koncept koji pripada općem dijelu obveznog prava (a ne samo graditeljskoj branši kako se može zaključiti iz Uzanci) i koji je tako promišljeno postavljen jer njegovim oživotvorenjem dolazi do relativizacije temeljenog postulata obveznog prava *pacta sunt servanda*. Da bi se ispunili kriteriji da bi neka situacija bila posebna okolnost u smislu pravila obveznog prava, potrebna je kumulacija niza pretpostavaka (promijenjenost, izvanrednost, nepredvidivost, neizbježnost, nesavladivost, nesprječivost, nastup posljedice i dr.). Napokon, promijenjene okolnosti su pravni standard.

„Promijenjene okolnosti“ primjerično navedene u uzanci br. 18. st. 3. možda jesu nekakve laički shvaćene promjene ili promijenjene okolnosti, ali zasigurno ni u kakvom smislu nisu promijenjene okolnosti u obvezno-pravnom smislu koje bi smjele relativizirati *pacta sunt servanda*. Tim više se takva tvrdnja može argumentirati svim iznesenim obilježjima graditeljskog pothvata, posebno skopčanošću s rizicima, određenim stupnjem nepredvidivosti i sl. Napokon, koncept promijenjenih okolnosti iz ZOO-a uređen je kogentnim pravilima, pa se drugdje takvom okolnošću ne može proglasiti nešto što takvim nije.

Za razliku od čl. 626. i 627. ZOO-a koji izmjene ukupne cijene radova povezuje isključivo s izmjenom cijene elemenata (dakle zakonski članci odnose se samo na cijene), uzanca br. 18. (i ono što naziva promijenjenim okolnostima) ne odnosi se samo na izmjene cijene građevinskih inputa koje se onda odražavaju na povećanje ukupne cijene radova. Potonje je samo jedan od niza potencijalnih razloga, koji je je specifično uređen u uzanci br. 19.

ZOO uređuje izmjenu ukupne cijene radova zbog izmjene cijene inputa, pri čemu ostale ugovorne konstelacije ostaju jednake. Kod uzance br. 18. to nije nužno tako: ona može obuhvatiti i neke promjene u ugovornim

¹³ Uzanca br. 26 kao proturječnost čl. 630. ZOO-a.

konstelacijama koje nisu cjenovne, a dovode do izmjene ukupne cijene radova. Dakle, ZOO i ta uzanca sadržavaju različita polazišta. Zato uzance pribjegavaju baš pojmu „promijenjene okolnosti“ i dovode ih u vezu s izmjenom ukupne cijene radova, dok ZOO govori samo o korelaciji: cijena inputa – ukupna cijena radova. U tom je smislu doseg uzanci jako širok i ide izvan okvira ugovornih konstelacija koje su zadane u trenutku sklapanja ugovora o građenju. To je ujedno razlog zbog čega uzanca br. 18. sadržava niz pravnih standarda, a ne konkretna, potpuno određena i precizna normativna rješenja poput čl. 626. i 627. ZOO-a.

Odredbe ZOO-a su jasne, zaokružene i precizne te se umnogome zna kada su ispunjene pretpostavke za njihovu primjenu. One nisu izražene kao pravni standardi, nego do njihove primjene dolazi kumulacijom nekoliko pretpostavaka koje se mogu utvrditi razmjerno jednostavno i pouzdano. Glede tih odredaba ne pojavljuje se pitanje tumačenja.

Uzanca br. 18. uvodi pojam promijenjenih okolnosti kao kriterij čijim ispunjenjem izvođač stječe ovlast tražiti izmjenu cijene radova. Riječ je o zahtjevnom pravnom standardu koji se primjenjuje usko, iznimno i rijetko. Međutim, ono što je na primjериčnoj razini u st. 3. te uzance izraženo nisu promijenjene okolnosti. Dok su odredbe ZOO-a jasne i zaokružene, kod te uzance nužno se nameće pitanje tumačenja promijenjenih okolnosti. Kako je riječ o pravnom standardu, pitanje je tko će ga konkretizirati i u svakom slučaju odrediti njegovo značenje. Unatoč nekim nomotehničkim manjkavostima, pravila ZOO-a uža su i konkretnija, a čini se i pravno mnogo sigurnija te izvjesnija.¹⁴

Dok se na razini koncepta Uzancama omeškava inzistiranje na *pacta sunt servanda* i ono relativizira, Zaključkom se ono u bitnome ukida. Premda je u Uzancama u odnosu na ZOO to nevjesto pravno (nomotehnički) izraženo (no ipak je smisao jasan), relevantne izmjene cijena na temelju kojih izvođač može naručitelju postaviti zahtjev za povećanje odnose se samo na *ugovorenu cijenu radova*, a to je zapravo *ukupna cijena radova* iz ZOO-a. Promjena cijena elemenata sama po sebi i prema Uzancama nije relevantna izmjena cijena dokle god se iznad određenih postotaka ne prelije na ukupnu (ugovorenu) cijenu. Sasvim je drugi problem što Uzance neprimjereno spuštaju taj postotak čineći graditeljski pothvat za izvođača izrazito nerizičnim. Zaključkom se dokida korelacija između povećanja cijena elemenata i ukupne cijene radova jer, u biti, njegov sadržaj omogućuje da svaka, pa i najmanja izmjena cijene elemenata (graditeljskih inputa), ovlašćuje izvođača zahtijevati izmjenu cijena. Osim toga, posebno ako se izmjena cijena događa višestruko u kratkim razdobljima, izvođač ima ovlast svaki put mijenjati cijenu, neovisno o bilo kakvu kvantitativnom kriteriju povećanja, što pozivanje na *pacta sunt servanda* čini apsurdom.

2.3. UGOVOR O GRAĐENJU S ODREDBOM „KLJUČ U RUKE“ I PACTA SUNT SERVANDA

Pružajući pregled ugovora o građenju s gledišta *pacta sunt servanda* dodatno, osim onoga što je već u ovom tekstu rečeno, treba pružiti osvrt i na ugovor o građenju s

odredbom „ključ u ruke“. *Fiksnost cijene* kod te inačice ugovora o građenju treba drukčije shvatiti u odnosu na odredbu o nepromjenjivosti cijena iz čl. 627. ZOO-a. Kod te inačice ugovora o građenju fiksnost je neposredan odraz odgovornosti i rizika koji čitav preuzima izvođač, pa je stoga riječ o bitnom sastojku ugovora koji nije predmet dogovaranja među suugovarateljima. Ako se strane opredijele sklopiti ugovor o građenju s odredbom „ključ u ruke“, cijena je fiksna i apsolutno nepromjenjiva u režimu ugovora o građenju jer to proizlazi iz naravi toga ugovora. Kada bi se kod toga konkretnog ugovora od toga odstupilo, tj. relativiziralo do apsolutnosti izraženo shvaćanje *pacta sunt servanda*, onda to ne bi bio ugovor o građenju s odredbom „ključ u ruke“. U tome je čitav apsurd uzance br. 19. st. 1. Njezina pravila idu potpuno drugom logikom nego ZOO i zapravo dopuštaju izmjene cijene kod ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“ na redovan način. Naime, *nastupanje promijenjenih okolnosti* nije u smislu Uzanci ništa drugo nego – kada je riječ o cijeni – primjena utvrđenja u uzanci br. 19. st. 1., tj. toga da svaka promjena jedinične cijene radova veća od 2 % dovodi do izmjene cijene i kod ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“. Dakle, odredba „ključ u ruke“ u Uzancama snažno je obezvrijeđena, i to baš u svojem bitnom dijelu. Postavlja se pitanje je li u Uzancama uopće ugovor o građenju s odredbom „ključ u ruke“ u bitnome različit od ugovora o građenju bez te odredbe. Kako okvalificirati tu uzancu? Gleda li se meritum kako ga shvaća i definira hrvatsko obvezno pravo, njome se odriče postojanje ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“ u cijelosti, negirajući volju suugovaratelja glede biti toga ugovora. To nije održivo niti ikako pravno valjano.

Pravila iz čl. 627. ZOO-a koji uređuju odredbu o nepromjenjivosti cijene drukčije su naravi i provenijencije negoli kod ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“. Nepromjenjivosti cijene u čl. 627. ZOO-a rezultat je stranačkih dispozicija, tj. njihova međusobnog izričitog dogovora o odredbi da će cijena biti takva. Stoga takva odredba podliježe korekciji u smislu odstupanja od *pacta sunt servanda* u nekim krajnjim situacijama koje su naznačene u tome članku ZOO-a.¹⁵ Kod ugovora o građenju s odredbom „ključ u ruke“ pravna kvalifikacija je stubokom drukčija: fiksnost cijene neraskidivo je povezana baš s tom ugovornom inačicom i tada stvari funkcioniraju prema paradigmi, ili je tako – cijena je zadana, ili ne postoji taj ugovor. Kod potonjeg je instituta, doduše, moguće odstupiti od *pacta sunt servanda*, ali ne temeljem pravila kojima se specijalno uređuje ugovor o građenju, nego samo na temelju općih pravila ZOO-a koja uređuju mogućnost takva odstupanja u istinu ekstremnim situacijama, tj. tada kada su zbog određenih izvanjskih promjena kojima je izložen ugovorni odnos obezvrijeđeni temeljni postulati i osnovna načela obveznog prava.

3. RIZIK POJAVE POTREBE ZA TUMAČENJEM ODREDBA UGOVORA O GRAĐENJU

Pojava potrebe za tumačenjem ugovora¹⁶ o građenju je, u pravilu, velik praktični problem. Dapače, zbog složenosti toga ugovora kod većih, zahtjevnijih, trajnijih i vrijednosno naglašenijih investicijskih projekata iznimno je teško

¹⁴ O tome iscrpno: Miličić, I., „Izmjene cijena kod ugovora o građenju. Usporedni pregled pravila Zakona o obveznim odnosima i Posebnih uzanci o građenju“, u: *Pravo i porezi*, br. 3, 2022., str. 66 ff.

¹⁵ To je iscrpno i dobro razloženo u: Vizner, B., *op. cit.* u bilj. 10., str. 1973.

¹⁶ O tumačenju ugovora vidi: Miličić, I., „Tumačenje ugovora“, u: *Pravo i porezi*, br. 5, 2023., str. 80-84.

(pa čak najčešće i nemoguće) ugovorom predvidjeti baš sve, pa čak i naslutiti dinamiku pojavljivanja različitosti u shvaćanjima i potencijalno spornih pitanja. Osim toga, različita shvaćanja ugovornih strana nisu samo hipotetska kategorija, nego priklanjane jednom ili drugome najčešće ima velike i dalekosežne pravne i financijske posljedice. Zbog toga se neki od tih izazova mogu prevladati naknadnim pregovaranjima i dogovorima, no počesto ne, i to pogotovo ne kada jedna ugovorna strana u poslovnom smislu ovisi o drugoj ili kada je jedna strana izrazito faktički snažniji subjekt nego druga, ili pak takva strana koja u društvu i gospodarstvu ostvaruje snažni utjecaj pa u širim kontekstima utječe na načine i dinamiku razrješavanja takvih pitanja. U takvim je situacijama faktički iznimno teško postići da suugovaratelji primjenjuju pravila iz čl. 319. i 320. ZOO-a o tumačenju ugovora, jer većinom jedna (jača) strana diktira dinamiku ugovornog odnosa. Osim toga, ako je ugovor o građenju uvjetovan javnonabavnim procesom, mogućnost prevladavanja ugovornih neuralgija stranačkim dogovorima gotovo je neznatna. **Pojava potrebe za tumačenjem ugovora o građenju tijekom njegova trajanja izraženi je rizik.**

Iznimno će često takva neslaganja dovesti do trajne ili privremene obustave izvođenja radova dok se ne pronađe zajedničko rješenje i u pogledu toga izvođač je počesto faktički u kudikamo jačoj poziciji u odnosu na naručitelja. Ako je riječ o naručitelju kao jačoj strani, paraliza ugovornog odnosa značit će odbijanje svake isplate izvođaču, najčešće čak i one koja je nesporna. Premda se, s obzirom na dispozitivnost relevantnih pravila ZOO-a, tumačenjska razmimoilaženja i proturječnosti mogu prevladati dogovorom (to je prvenstven i uistinu poželjan način), ako su suugovaratelji već došli u ovu situaciju, dogovor je objektivno otežan, a ako se i može postići, pribjegava se pregovorima s neizvjesnim ishodom. Ishod tih pregovora ovisit će u svim naznačenim konstelacijama među suugovarateljima i stvarnom željom za održavanjem ugovora, čak i uz određena vlastita popuštanja. Zbog toga je sve što se iznosi u nastavku ovoga poglavlja ponajprije usmjereno na situaciju u kojoj se tumačenjska razmimoilaženja prevladavaju u postupku rješavanja spora (premda se ona mogu uzeti u obzir i neovisno o tome, dakle u međusobnim dogovorima naručitelja i izvođača u materiji tumačenja njihova ugovornog odnosa).

Često će se kod ugovora o građenju pojaviti mogućnost da se **neka situacija protumači na više održivih načina**. Pravno (doktrinarno) gledajući takve se situacije prevladavaju ovako: „Ukoliko se dođe do više mogućih rješenja na osnovi ispitane zajedničke volje suugovaratelja prihvatit će se ono rješenje koje odgovara osnovnim načelima obveznog prava: već spomenuto načelo o slobodnom uređenju obveznih odnosa, načelo ravnopravnosti iz čl. 3. ZOO-a, načelo savjesnosti i poštenja iz čl. 4. ZOO-a, načelo o dužnosti suradnje iz čl. 5. ZOO-a, načelo zlorabe prava iz čl. 6. ZOO-a, načelo jednake vrijednosti činidaba iz čl. 7. ZOO-a, načelo zabrane prouzrokovanja štete iz čl. 8. ZOO-a itd”.¹⁷ S obzirom na sve specifičnosti i konstelacije koje za sobom povlači ugovor o građenju, takav doktrinarno sasvim pravilan pristup zahtjevan je za postizanje u praktičnom životu. Međutim, čl. 319. ZOO-a ima značajnu važnost baš kod te vrste ugovora.

Članak 319.

(1) *Odredbe ugovora primjenjuju se onako kako glase.*
 (2) *Pri tumačenju spornih odredbi ne treba se držati doslovnog značenja pojedinih izričaja, već treba istraživati zajedničku namjeru ugovaratelja i odredbu tako razumjeti kako to odgovara načelima obveznog prava utvrđenim ovim Zakonom.*

Ugovor o građenju specifičan je i po tome što u njegovoj predugovornoj fazi, a zatim tijekom čitava trajanja ugovora nastaje opsežna i raznovrsna dokumentacija te je komunikacija među ugovornim stranama nužno intenzivnija nego kod većine drugih ugovora. Stoga, dođe li do spora (sudskog, arbitražnog i sl.), postoji odgovarajuće gradivo različitih provenijencija (pravne, projektna, dnevničke, izvedbene i sl.) koje može razmjerno pouzdano poslužiti prevladavanju različitosti i iznalaženju zajedničke i prave volje suugovaratelja. Ugovori se tumače na konkretnom primjeru, a ne načelno, općenito i sl. Oni se tumače prema konkretno postojećim okolnostima svakoga pojedinačnog slučaja i s obzirom na pojedinačnu ugovornu odredbu te s obzirom na takvo gradivo nastalo baš u tom ugovornom donosu.

U slučaju nejasnih ugovornih odredaba valja primijeniti tumačenje kojim se afirmira načelo jednake vrijednosti činidaba. Čini se da je upravo to u biti izričaja o ostvarivanju pravičnog odnosa uzajamnih činidaba iz čl. 320. st. 2. ZOO-a: *Nejasne odredbe u besplatnom ugovoru treba tumačiti u smislu koji je manje tegan za dužnika, a u neplatnom u smislu kojim se ostvaruje pravičan odnos uzajamnih činidaba*. Članak 320. ZOO-a uopće ne sadržava pitanja koja bi se odnosila na tumačenje, nego on s obzirom na specifičnost načina formuliranja ugovorne odredbe utvrđuje zakonski mehanizam koji se odvija automatizmom. U situacijama koje su u njegovu normativnom dosegu, apriorno se zna kakvo tumačenje mora biti i što mora biti njegov rezultat.

Članak 320. st. 1. ZOO-a sadržava **krajnji kriterij tumačenja**: *U slučaju kad je ugovor sklopljen prema unaprijed otisnutom sadržaju, ili kad je ugovor na drugi način pripremila i predložila jedna ugovorna strana, nejasne odredbe tumačit će se u korist druge strane.*

Nema li drugoga izlaza, nejasne ugovorne odredbe tumačit će se na štetu strane koja je pripremila i predložila ugovor ili konkretnu ugovornu odredbu. Riječ je o krajnjosti, ali i fer odredbi koja odražava pravnu, ali nadasve životnu logiku – da rizik nejasne odredbe snosi onaj tko je tu odredbu sastavio.

4. ZAKLJUČAK

Rizik je čimbenik kvalifikacije svakoga obveznog ugovora. Pritom različitost izloženosti riziku i različiti zahtjevi u pogledu njegove anticipacije u bitnome određuju pozicije, prava, obveze i očekivanja koji se stavljaju pred ugovorne strane. Kod nekih ugovora rizik nije odlučan čimbenik ili nešto što bi se uopće apriorno razmatralo, kod drugih je pak od presudne važnosti. Ugovor o građenju u tom je smislu specifičan, ne samo kao (u širem smislu) jedna od inačica ugovora o djelu nego i kao ugovorni odnos koji je *ipso facto*, zbog predmeta i zahtjevnosti graditeljskog pothvata, u svemu snažno prožet tipičnim i netipičnim te predvidivim i nepredvidivim rizicima, ali i kazualnostima.

¹⁷ Pavlović, M., „Tumačenje pravnog propisa i ugovora ili njegovih odredbi”, u: *IusInfo* od 6. listopada 2022.

Rizici kod ugovora o građenju stoje u korelaciji sa shvaćanjem *pacta sunt servanda*, jer se njihovo pojavljivanje ponajčešće dovodi u vezu s pitanjem kolika mora biti izloženost riziku da bi se uopće moglo pomišljati na korekcije ugovora, tj. s pitanjem gdje je kritična točka nakon koje se to shvaćanje može donekle relativizirati. Nemoguće je

razmatrati bilo koji aspekt ugovora o građenju a da se pri tom snažno ne uzme u obzir rizik u toj konkretnoj ugovornoj situaciji. Rizik nije, dakako, bitan sastojak ugovora o građenju, ali je predodređujući i određujući čimbenik koji treba sagledavati u kolopletu pravnih i nepravničkih silnica koje određuju narav toga ugovornog odnosa.



POMORSKO PRAVO

Pravni okvir obavljanja lučkih djelatnosti u Republici Hrvatskoj

Marin CURIĆ, mag. iur.*

UDK 346.54

U članku se nastoji pružiti pregled pravnog okvira za obavljanje lučkih djelatnosti u Republici Hrvatskoj. Naglasak je stavljen na novosti koje je donio novi Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama i koje su s obzirom na značenje i obuhvat otvorile mnogobrojna pravna pitanja. S tim u vezi, dok će prvi dio članka istaknuti nova pravna rješenja, radi preglednosti, na odstupanja od prethodno važećega pravnog okvira skrenut će se pozornost samo tamo gdje je to nužno. U drugom dijelu članka obradit će se propisi Europske unije koji uređuju ovo područje i koji se primjenjuju istodobno s odredbama domaćih propisa. U tom će se dijelu članka posebno naglasiti odredbe navedenih propisa koje su značajne s obzirom na novo pravno uređenje.

1. UVOD

Pravno uređenje obavljanja lučkih djelatnosti u RH dugo je godina jedno od pitanja koje je u hrvatskoj stručnoj javnosti izazivalo mnogobrojne prijedore. Razlog takvih prijedora nije bio godine stupio je na snagu *Zakon o koncesijama* (dalje: ZOK), koji je uz izmjenu i dopunu iz 2020., još uvijek na snazi.¹ Odredbe ZOK-a u pravni su sustav RH donijele brojne novosti vezane za postupak davanja koncesija, ugovore o koncesiji, prestanak koncesije, pravnu zaštitu u postupcima davanja koncesije i politiku koncesija u cijelosti. S tim u vezi, od 2003. pa sve do 29. srpnja 2023. godine, u RH je, uz izmjene i dopune, na snazi bio stari *Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama* (dalje: Stari ZPDML).² Međutim, iako su odredbe starog ZPDML-a određivale, s jedne strane, koncesiju kao osnovni pravni institut na temelju kojeg se gospodarski koristilo pomorsko dobro, s druge su strane te odredbe bile posve neusklađene s odredbama ZOK-a.³ Ova je situacija poprimila takve razmjere da je, prema stajalištu nekih autora, dovela do nepostojanja koherentnog i logičnog sustava koncesioniranja na pomorskom dobru.⁴

Zbog toga je novi *Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama* (dalje: ZPDML) koji je 14. srpnja 2023. donio Hrvatski sabor (dalje: Sabor) očekivano izazvao veliku pozornost.⁵ Pri donošenju ZPDML-a, zakonodavac je istaknuo kako mu je namjera na cjelovit i nov način urediti pomorsko dobro i njegovo gospodarsko korištenje te modernizirati pristup upravljanju ne samo pomorskim dobrom u cjelini nego i morskim lukama.⁶ U tom svjetlu treba tumačiti i činjenicu da je ZPDML-om konačno uveden novi model koncesija za gospodarsko korištenje pomorskog dobra koji je usklađen s odredbama ZOK-a.⁷ Međutim, ZPDML je također uveo i novi model obavljanja lučkih djelatnosti koji, iako preslikava određena rješenja iz gospodarskog korištenja pomorskog dobra u širem smislu, poput usklađivanja s odredbama ZOK-a, ima i neke posebnosti. Stoga će upravo odredbe ZPDML-a koje zajedno s primjenjivim propisima EU-a uređuju obavljanje lučkih djelatnosti, biti u središtu ovog članka.

2. PRAVNI OKVIR ZA OBAVLJANJE LUČKIH DJELATNOSTI PREMA ZPDML-u

2.1. OSNOVNI POJMOVI – LUKE I LUČKE DJELATNOSTI

Pravni okvir obavljanja lučkih djelatnosti uređen je odredbama petog dijela ZPDML-a koji uređuje morske luke. Stoga, prije detaljnije analize samih lučkih djelatnosti, valja istaknuti i utvrditi najvažnije pojmove koji će se rabiti u ovom članku, poput morske luke i lučkog područja.⁸ Također, ne smije se zanemariti ni osnovna podjela

broj 172, 2018, str. 299-337, 333. U istom se radu detaljno obrađuju prethodno otvorena pitanja usklađivanja primjene odredaba ZOK-a i starog ZPDML-a. Tako autorice navode kako ni u praksi ni u teoriji nije biti postignut konsenzus glede toga koji zakon zapravo treba primjenjivati, *lex specialis* (stari ZPDML) ili *lex posterior* (ZOK), odnosno treba li stari ZPDML supsidijarno nadopunjavati odredbama ZOK-a, ili obratno.

⁵ Nar. nov., br. 83/23.

⁶ Konačni prijedlog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama, Hrvatski sabor, 107, 2023, dostupan na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-07-06/151410/PZ_439.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

⁷ Konačni prijedlog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama, Hrvatski sabor, 105, 2023, dostupan na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-07-06/151410/PZ_439.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

⁸ U širem smislu treba istaknuti i sam pojam pomorskog dobra, jer su morska luka i lučko područje u svojoj biti pomorsko dobro. Prema odredbama čl. 4. st. 1. ZPDML-a, pomorsko dobro ima status općeg dobra od interesa za RH i ima njezinu osobitu zaštitu, a upotrebljava se i koristi pod uvjetima i na način propisan odredbama samog ZPDML-a. U tom pogledu, prema odredbi čl. 3. st. 1. *Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima* (Nar. nov., br. 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 90/10, 143/12, 152/14; dalje: ZV), opća su dobra one stvari koje zbog svojih naravnih osobina ne mogu biti predmetom prava vlasništva i drugih stvarnih prava, kao i one koje to ne mogu biti jer su

* Autor je odvjetnik u odvjetničkom društvu Marohnić, Tomek & Gjoić.

¹ Nar. nov., br. 69/17, 107/20.

² Nar. nov., br. 158/03, 100/04, 141/06, 38/09, 123/11, 56/16, 98/19, 83/23.

³ Konačni prijedlog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama, Hrvatski sabor, 107, 2023, dostupan na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-07-06/151410/PZ_439.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

⁴ Tuhtan Grgić, I., Bulum, V., „Problem valorizacije zakonitih ulaganja u lukama nautičkog turizma u Republici Hrvatskoj”, u: *Poredbeno pomorsko pravo*, vol. 57,

morskih luka i lučkih djelatnosti, budući da se cjelokupni pravni okvir ZPDML-a koji uređuje ove predmete zasniva upravo na tim podjelama. U tom kontekstu, određenje morske luke kao temeljnog pojma sadržano je u odredbi čl. 3. st. 1. podst. 16. ZPDML-a koja određuje morsku luku kao *morski i s morem neposredno povezani kopneni prostor na kojem su utvrđene granice lučkog područja, a sastoji se od izgrađenih i neizgrađenih obala, lukobrana, uređaja, postrojenja i drugih objekata namijenjenih pristajanju, sidrenju i zaštiti plovnih objekata, ukrcaju i iskrcaju putnika i tereta, uskladištenju i drugom manipuliranju teretom, proizvodnji, oplemenjivanju i doradi robe te obavljanju ostalih gospodarskih djelatnosti koje su s tim djelatnostima u međusobnoj ekonomskoj, prometnoj ili tehnološkoj vezi.*⁹ Lučko područje, kao drugi temeljni pojam, nalazi se u odredbi čl. 3. st. 1. podst. 11. ZPDML-a koje ga određuju kao *područje morske luke koje obuhvaća jedan ili više morskih i kopnenih prostora (lučki bazen), koje se koristi za obavljanje lučkih djelatnosti, a kojim upravlja lučka uprava, koncesionar ili tijelo državne uprave.*¹⁰ Odrednica lučkog područja je iznimno bitna jer odredbe čl. 6. st. 6. ZPDML-a sada izričito navode kako su **sve nekretnine u obuhvatu lučkog područja pomorsko dobro.**¹¹ Štoviše, može se reći i kako odredbe čl. 5. st. 4. ZPDML-a, propisujući da se nitko ne može pozivati na zaštitu povjerenja u istinitost i potpunost zemljišne knjige u odnosu na nekretnine iz odredbe čl. 6. st. 6. ZPDML-a (nekretnina u obuhvatu lučkog područja), derogiraju odredbe propisa koji uređuju zemljišne knjige.¹² S obzirom na moguće dalekosežno značenje te odredbe, ostaje za vidjeti kakav će biti njezin utjecaj u budućnosti.

Što se tiče podjele morskih luka, ZPDML ih dijeli prvo prema **namjeni**, a potom i prema **značenju**. Konkretno, prema odredbi čl. 82. ZPDML-a, luke se razvrstavaju prema **namjeni** na: a) luke otvorene za javni promet i b) luke posebne namjene.¹³ Odredbe čl. 3. st. 1. podst. 12. ZPDML-a određuju **luku otvorenu za javni promet**, koja je u fokusu ovog članka, kao morsku luku kojom se, pod jednakim uvjetima, može koristiti svaka fizička i pravna osoba u skladu s njezinom namjenom i u granicama raspoloživih kapaciteta, u skladu s odredbama ZPDML-a, propisa kojim se uređuje sigurnost plovidbe i općima aktima nadležne lučke uprave.¹⁴ S druge strane, odredbe čl. 3. st. 1. podst. 13. ZPDML-a određuju **luku posebne namjene** kao morsku luku koja je u posebnoj upotrebi ili je dana u koncesiju gospodarskom subjektu (luka nautičkog turizma,

industrijska luka, brodogradilišna luka, ribarska luka, sportska luka i dr.) i luku kojom upravlja tijelo državne uprave (vojna luka).¹⁵

Uvažavajući navedenu podjelu luka prema namjeni, treba istaknuti i prethodno navedenu podjelu prema značenju. Pri tome se ne smije zanemariti kako se ova podjela (prema značenju) odnosi **isključivo na luke otvorene za javni promet**, a ne i na luke posebne namjene.

U tom pogledu, prema odredbi čl. 84. st. 1. ZPDML-a, luke otvorene za javni promet razvrstavaju se prema **značenju** na:

1. luke od osobitoga (međunarodnoga) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku (RH);
2. luke županijskog značenja
3. luke lokalnog značenja.¹⁶

Odredbe čl. 84. st. 2. ZPDML-a određuju mjerila prema kojima se sam značenje navedene vrste luka određuje: a) opseg lučkih djelatnosti, b) operativna opremljenost luke, c) duljina operativne obale, d) broj vezova i e) planirani razvoj luke i njezino prometno i gospodarsko značenje.¹⁷

Također, uz podjele luka koja će poslužiti za analizu pravnog okvira u daljnjim dijelovima ovog članka, potrebno je utvrditi i značenje ključnog pojma za ovaj članak: **lučkih djelatnosti**. U tom je pogledu zanimljivo da odredbe ZPDML-a ne pružaju izričitu odrednicu lučkih djelatnosti, poput pojma morske luke ili lučkog područja, već samo podjelu lučkih djelatnosti na osnovne i pomoćne. Naime, odredbama čl. 107. st. 1. ZPDML-a određeno je kako se lučke djelatnosti dijele na **osnovne i pomoćne** lučke djelatnosti. Prema odredbi čl. 107. st. 2. ZPDML-a, osnovne su lučke djelatnosti: 1) privez i odvez plovnih i plutajućih objekata i hidroaviona; 2) ukrcaj i iskrcaj te prekrcaj i prijenos tereta i njegovo skladištenje; 3) ukrcaj i iskrcaj putnika uz upotrebu lučke prekrcajne opreme; 4) ukrcaj i iskrcaj motornih vozila uz upotrebu lučke prekrcajne opreme; 5) lučko tegljenje i potiskivanje; 6) opskrba plovnih objekata robom i uslugama; 7) pružanje usluga putnicima putem terminala (osiguranje sanitarnog čvora, prostora za čekanje, garderobe, ugostiteljskih usluga, prostora za kupnju karata i sl.); 8) prihvata svih vrsta otpada s pomorskih objekata osobi koja obavlja djelatnost gospodarenja otpadom, sukladno propisu kojim se uređuje gospodarenje otpadom; 9) opskrba plovnih objekata gorivom te 10) opskrba plovnih objekata vodom i energijom.¹⁸ S druge strane, odredbe čl. 107. st. 3. ZPDML-a određuje pomoćne lučke djelatnosti kao: a) gospodarske djelatnosti koje se obavljaju u lukama i **koje su neposredno u funkciji obavljanja osnovnih lučkih djelatnosti i s njima su**

takvima proglašene zakonom. Pomorsko je dobro specifično opće dobro koje status općeg dobra ima dijelom zbog svojih naravnih osobina (more i morska obala), a dijelom stoga što je odredbama ZPDML-a proglašeno općim dobrom (kopneni dio pomorskog dobra – čl. 6. st. 2. ZPDML-a). Kopneni dio pomorskog dobra obuhvaća, između ostaloga, i luke, odnosno lučko područje. Posljedica određivanja neke stvari pomorskim dobrom jest da se na pomorskom dobru ne može stjecati pravo vlasništva ni druga stvarna prava, pomorsko dobro ne može biti predmetom ugovora o zakupu ili najmu, dok se građevine i drugi izgrađeni na pomorskom dobru koji su trajno povezani s pomorskim dobrom smatraju pripadnošću pomorskog dobra (čl. 5. st. 1., 2. i 3. ZPDML-a). ZPDML je pri tome izričito naveo da su pravni poslovi koji su sklopljeni protivno ovim ograničenjima **ništetni** (čl. 5. st. 5. ZPDML-a). Zbog statusa općeg dobra, pomorsko je dobro u općoj uporabi, a svaka njegova uporaba koja nije opća, odnosno koja je posebna ili koja se sastoji od gospodarskog korištenja pomorskog dobra, moguća je isključivo putem instituta raspolaganja pomorskim dobrom (čl. 44. ZPDML-a).

⁹ ZPDML, čl. 3. st. 1. podst. 16.

¹⁰ ZPDML, čl. 3. st. 1., podst. 11.

¹¹ ZPDML, čl. 6. st. 6. Utvrđivanje obuhvata lučkog područja luka otvorenih za javni promet propisano je odredbama čl. 87. ZPDML-a.

¹² ZPDML, čl. 5. st. 4. Ovdje treba ponoviti kako odredbe čl. 5. st. 5. ZPDML-a sada propisuju kako su pravni poslovi sklopljeni protivno ograničenjima koja propisuju odredbe čl. 5. ZPDML-a, **ništetni** (čl. 5. st. 5. ZPDML-a).

¹³ ZPDML, čl. 82.

¹⁴ ZPDML, čl. 3. st. 1. podst. 12.

¹⁵ ZPDML, čl. 3. st. 1. podst. 13.

¹⁶ ZPDML, čl. 84., st. 1. Prema odredbi čl. 85. ZPDML-a, luke posebne namjene prema značenju razvrstavaju se na luke državnog te luke županijskog značenja. Što se tiče samih luka posebne namjene, prema odredbama čl. 136. ZPDML-a, luka posebne namjene može biti: a) vojna luka, b) brodogradilišna luka, c) industrijska luka, d) ribarska luka, e) luka nautičkog turizma, f) sportska luka i g) luka za opskrbu plovnih objekata gorivom.

¹⁷ ZPDML, čl. 84. st. 2. Prema odredbi čl. 84. st. 3. ZPDML-a, RH uredbom određuje mjerila za razvrstaj luka, dok na temelju odredbe čl. 84. st. 4. Vlada RH donosi uredbu kojom uređuje uvjete kojima mora udovoljavati luka, privezište i sidrište. Samu odluku o razvrstaju donosi nadležni ministar u skladu s uredbom Vlade RH o mjerilima razvrstavanja (čl. 84. st. 5. ZPDML-a). Nadležne lučke uprave koje upravljaju lukama otvorenim za javni promet obvezne su pratiti promjenu svih kriterija koji su određeni uredbom Vlade RH o mjerilima razvrstavanja te ako pojedina luka tri uzastopne godine ispunjava uvjete za drukčiji razvrstaj o promjeni, izvijestiti nadležno ministarstvo da bi se uskladila odluka o razvrstaju luka otvorenih za javni promet županijskog i lokalnog značenja (čl. 84. st. 6. ZPDML-a).

¹⁸ ZPDML, čl. 107. st. 2.

u logističkoj, tehnološkoj ili ekonomskoj vezi (fumigacija i deratizacija, pranje brodske robe, pomorske agencije, otpreme (špedicije), zastupanja u carinskim i poreznim postupcima, poslovi kontrole količine i kakvoće robe te ostale djelatnosti isporuke dobara i pružanja usluga manjeg opsega) te b) gospodarske djelatnosti koje se obavljaju u lukama, a **nisu** neposredno u funkciji obavljanja osnovnih lučkih djelatnosti.¹⁹ Ova razdioba lučkih djelatnosti nema samo nazivnu nego i funkcionalnu važnost. Naime, za razliku od osnovnih lučkih djelatnosti, čije obavljanje ZPDML ne uvjetuje ičime osim stjecanjem prava na njihovo obavljanje, o čemu će više riječi biti u nastavku, za pomoćne lučke djelatnosti ZPDML zahtijeva ispunjavanje **dodatnih preduvjeta**. Naime, odredbe čl. 107. st. 4. ZPDML-a navode kako se pomoćne lučke djelatnosti mogu dati pod uvjetom da osoba, podnositelj zahtjeva, ima **sklopljen ugovor o obavljanju tih djelatnosti s korisnicima luke**.²⁰ Jednako tako, odredbe čl. 107. st. 5. ZPDML-a propisuju kako se pomoćne lučke djelatnosti koje se obavljaju u lukama, a **nisu** neposredno u funkciji obavljanja osnovnih lučkih djelatnosti, ne mogu obavljati u lukama ako se time isključuje ili ograničava obavljanje osnovnih lučkih djelatnosti.²¹

Iz prethodno navedenog vidi se kako je ZPDML-ov pravni okvir, unatoč tome što rabi pojmove koje je rabio i stari ZPDML, poput morske luke i lučkog područja, različit od pravnog okvira starog ZPDML-a. Također, bez obzira na to što poput starog ZPDML-a ne određuje pojam lučkih djelatnosti, ZPDML je odredio jasne i precizne kriterije za njihovo obavljanje uvođenjem novih pojmova osnovnih i pomoćnih lučkih djelatnosti. Ovu intervenciju ZPDML-a svakako treba pozdraviti, jer iako je stari ZPDML prepoznavao bitnu razliku između osnovnih i pomoćnih djelatnosti, nije ih detaljno razrađivao niti je propisivao jasne preduvjete na temelju kojih se, ponajprije pomoćne djelatnosti, mogu obavljati.

2.2. KONCESIJE ZA OBAVLJANJE LUČKIH DJELATNOSTI U LUKAMA OTVORENIMA ZA JAVNI PROMET OD OSOBITOGA GOSPODARSKOG INTERESA ZA RH

Bez obzira na vrstu lučke djelatnosti, prema odredbama čl. 108. ZPDML-a, pravo na obavljanje lučkih djelatnosti pružatelj lučke usluge stječe (isključivo) na temelju ugovora o pružanju lučke usluge, odnosno **koncesije**.²² Međutim, unatoč jedinstvenoj pravnoj osnovi za obavljanje lučkih djelatnosti, odredbe ZPDML-a ipak razlikuju način davanja koncesije ovisno o tome **obuhvaća li predviđena koncesija isključivo korištenje izgrađene lučke podgradnje i nadgradnje i / ili pravo na gradnju nove lučke podgradnje i nadgradnje ili ne**.²³

¹⁹ ZPDML, čl. 107. st. 3.

²⁰ ZPDML, čl. 107. st. 4.

²¹ ZPDML, čl. 107. st. 5.

²² ZPDML, čl. 108. st. 1. Odredbe tog stavka ističu kako se navedeno pravo stječe u skladu s odredbama posebnog propisa kojim je uređena uspostava okvira za pružanje lučkih usluga i zajedničkih pravila o financijskoj transparentnosti luka. O ovom će posebnom propisu više riječi biti u nastavku ovog članka. Također, treba istaknuti kako odredba čl. 108. st. 5. ZPDML-a izrijekom navodi kako je ugovor o pružanju lučke usluge **ugovor o koncesiji**. Ovakvo izričito određenje svakako treba pozdraviti, kako bi se izbjegle moguće nesuglasice pri tumačenju pravne prirode i učinaka ugovora o obavljanju lučkih djelatnosti.

²³ Odredbe čl. 3. st. 1. podst. 9. određuju lučku nadgradnju (suprastrukturu) kao građevine izgrađene na lučkom području. Nadalje, odredbe čl. 3. st. 1. podst. 10. određuju lučku podgradnju (infrastrukturu) kao operativne obale i druge lučke kopnene površine, lukobrane i druge infrastrukturne građevine (npr. lučke cestovne i željezničke prometnice, vodovodnu, kanalizacijsku, energetsku mrežu,

U tom pogledu, što se tiče načina davanja koncesije, odnosno odabira koncesionara, odredbe čl. 108. st. 2. i 3. ZPDML-a definiraju dva načina davanja koncesija:

1. koncesija za obavljanje lučkih djelatnosti koja obuhvaća pravo **isključivog korištenja izgrađene lučke podgradnje i nadgradnje i / ili pravo na gradnju nove lučke podgradnje i nadgradnje stječe se na temelju provedenog postupka dodjele koncesije na pomorskom dobru koji uključuje javni poziv zainteresiranim subjektima u skladu s odredbama čl. 48. st. 3. ZPDML-a**;²⁴ dok
2. koncesija za obavljanje lučkih djelatnosti koja ne zahtijeva isključivo korištenje izgrađene lučke podgradnje i nadgradnje niti gradnju nove lučke podgradnje i nadgradnje stječe se na temelju podnesenog **zahtjeva za koncesiju koji je odobrila nadležna lučka uprava, u skladu s odredbama čl. 64. ZPDML-a**.²⁵

S obzirom na navedeno, može se reći da odredbe ZPDML-a ne propisuju posebne uvjete koji bi se primjenjivali na postupak davanja koncesije za lučke djelatnosti, bilo osnovne bilo pomoćne. Drugim riječima, postupak davanja koncesije podložan je pojedinim odredbama Glave III. ZPDML-a koje se ne odnose isključivo na dio pomorskog dobra izvan luka otvorenih za javni promet, a kojima se uređuje gospodarsko korištenje pomorskog dobra te odredbama ZOK-a. Zbog toga se, u ovom članku, neće pružiti poseban osvrt na sam postupak davanja koncesije, već se upućuje na članak koji je u listopadskom broju ovog časopisa obradio upravo tu problematiku.²⁶

Prema odredbama čl. 109. st. 1. ZPDML-a, koncesija za obavljanje lučkih djelatnosti daje se, u pravilu, za obavljanje **jedne** lučke djelatnosti.²⁷ Iznimno, ako ne postoji gospodarski interes ili gospodarska opravdanost za obavljanje jedne lučke djelatnosti, lučka uprava će povezivanjem više djelatnosti u jednoj koncesiji osigurati gospodarsku opravdanost i pružanje usluga od javnog interesa.²⁸ Na taj se način, kada za tim postoji potreba, osigurava pružanje usluga od javnog interesa, kada to potencijalno, samo po sebi ne bi bilo isplativo. S druge strane, prema odredbama čl. 109. st. 3. ZPDML-a, za jednu se lučku djelatnost može dati više koncesija.²⁹ Odredbe čl. 110. ZPDML-a su jedne od najznačajnijih za koncesije na području luke otvorene za javni promet. Naime, navedenim se odredbama određuje davatelj koncesije (nadležna lučka uprava), tko donosi odluku o davanju koncesije u ime lučke uprave (nadležno Upravno vijeće) te trajanje koncesije:

1. ako obavljanje djelatnosti na lučkom području zahtijeva gradnju objekata podgradnje i nadgradnje, koncesija se daje na razdoblje **do 30 godina**;

elektroničku komunikacijsku infrastrukturu, objekte za sigurnost plovidbe u luci i sl.) izgrađene na lučkom području.

²⁴ ZPDML, čl. 108., st. 2. Za više informacija o samom postupku davanja koncesije, vidi: Izv. prof. dr. sc. Goran Vojković, *Novi model koncesija na pomorskom dobru, Pravo i porezi*, 10/23, 19-27, 2023.

²⁵ ZPDML, čl. 108. st. 3. Iznimno, **upravno vijeće nadležne lučke uprave može odlučiti o pravu na obavljanje ostalih gospodarskih djelatnosti iz odredbe članka 107. stavka 3. točke 2. ZPDML-a, koje ne zahtijevaju gradnju i/ili korištenje lučke podgradnje i nadgradnje i čiji broj nije ograničen dodijeliti, u skladu s odredbom članka 48. stavka 3. ZPDML-a (putem javnog poziva)**.

²⁶ Za više informacija o samom postupku davanja koncesije, vidi: Izv. prof. dr. sc. Goran Vojković, *Novi model koncesija na pomorskom dobru, Pravo i porezi*, 10/23, 19-27, 2023.

²⁷ ZPDML, čl. 109., st. 1.

²⁸ ZPDML, čl. 109., st. 2.

²⁹ ZPDML, čl. 109. st. 3.

2. ako obavljanje djelatnosti na lučkom području ne zahtijeva gradnju objekata nadgradnje, koncesija se daje na razdoblje **do deset godina**
3. iznimno, kada postoje opravdani gospodarski interesi i koncesija obuhvaća i gradnju novih građevina uz ulaganja koja se ne mogu amortizirati u roku od 30 godina te se ukupni gospodarski učinci **ne mogu**, u skladu s pripremljenom studijom opravdanosti davanja koncesije, ostvariti u roku od 30 godina, lučka uprava **može** dati koncesiju na rok **do 50 godina uz prethodnu suglasnost nadležnog ministra na obavijest o namjeri davanja koncesije**.³⁰

Odlukom o koncesiji lučka je uprava obvezna predvidjeti način i rokove izmjene tarifa lučkih naknada.³¹ Pri tome, treba istaknuti kako je odredbom čl. 114. ZPDML-a određeno da se na sva pitanja koja se odnose na koncesije u lukama otvorenim za javni promet od osobitoga (međunarodnoga) gospodarskog interesa za Republiku Hrvatsku, koja nisu posebno uređena u ovom poglavlju ZPDML-a, odgovarajuće primjenjuju opće odredbe ZPDML-a.³² Zaključno, treba istaknuti kako stupanje na snagu ZPDML-a, prema odredbi čl. 221. st. 2. ZPDML-a, ne utječe samo po sebi na već postojeće ugovore o koncesijama koji su zaključeni prema starom ZPDML-u. Takvi ugovori ostaju na snazi do isteka vremena na koje su sklopljeni te se, na prijedlog davatelja koncesije ili koncesionara, mogu izmijeniti sklopanjem dodatka ugovora o koncesiji, kojim će se koncesijska naknada utvrditi prema odredbama ZPDML-a i propisa donesenih na temelju ZPDML-a.³³

2.3. KONCESIJE ZA OBAVLJANJE LUČKIH DJELATNOSTI U LUKAMA OTVORENIMA ZA JAVNI PROMET OD ŽUPANIJSKOG I LOKALNOG ZNAČENJA

Jedna od većih novosti koje je donio ZPDML u pravnom okviru obavljanja lučkih djelatnosti odnosi se na novi model njihova obavljanja u okviru luka otvorenih za javni promet od županijskog i lokalnog značenja. Bit se izmjenegleda u tome da bi se prema odredbama ZPDML-a, za razliku od starog ZPDML-a, koncesija za obavljanje lučkih djelatnosti u ovoj vrsti luka trebala davati samo **iznimno**. Naime, u odnosu na luke otvorene za javni promet, Stari ZPDML upravljanje i gospodarsko korištenje lukama od osobitoga (međunarodnoga) gospodarskog interesa za RH, županijskog i lokalnog značenja uređivao je na jednak način. Prilikom donošenja ZPDML-a istaknuto je kako se u praksi pokazalo da model obavljanja lučkih djelatnosti, ponajprije putem koncesija, ipak nije najprimjereniji za luke županijskog i lokalnog značenja otvorenih za javni promet. Naime, prema stajalištu zakonodavca, te luke, iako „javne“, ipak su u prvom redu namijenjene drukčijim potrebama od onih koje luke otvorene za javni promet od državnog značenja trebaju zadovoljiti.³⁴ Zbog toga je zakonodavac kroz odredbe ZPDML-a odlučio izmijeniti sustav upravljanja i korištenja luka od županijskog i lokal-

nog značenja kako bi se povećala učinkovitost i ulaganja u infrastrukturu, kroz veće prihode lučke uprave, koja tim lukama upravlja.³⁵ Pritom je u prilog tom zaokretu naglašeno da se infrastruktura u lukama županijskog i lokalnog značenja gradi sredstvima županija, RH i fondova EU-a, stoga je riječ o javnim sredstvima te infrastrukturu izgrađenu javnim sredstvima ne bi trebalo dati na gospodarsko korištenje privatnim poduzetnicima.³⁶

Shodno tome, s obzirom na nove ovlasti koje su dobile županijske lučke uprave, odredbe ZPDML-a izmijenile su njihov pravni položaj koji više nije istovjetan položaju lučkih uprava koje osniva RH, kao što je to bio slučaj kod starog ZPDML-a.³⁷ Iako su županijske lučke uprave, isto kao i lučke uprave koje osniva RH, po svom pravnom statusu ustanove, sada je jasno naznačeno da je županijska lučka uprava pravna osoba s javnim ovlastima koja u pravnom prometu može stjecati prava i preuzimati obveze.³⁸ Dakle, za razliku od starog ZPDML-a, pravno uređenje djelatnosti županijskih lučkih uprava u ZPDML-u više nije ograničeno na neprofitni aspekt strateškog upravljanja lukom, odnosno lučkim područjem, već je pružen pravni okvir komercijalizacije njihova djelovanja. S druge strane, neprofitni aspekt je i dalje implicitno prisutan kod lučkih uprava kojima je osnivač RH.³⁹

Prema odredbi čl.126. st. 1. ZPDML-a, županijska lučka uprava **iznimno** daje koncesiju na lučkom području na rok **do 20 godina** u postupku propisanom odredbama ZPDML-a za: 1) prihvati i predaju svih vrsta otpada s pomorskih objekata; 2) opskrbu plovnih objekata gorivom; 3) lučko tegljenje i potiskivanje; 4) izgradnju i gospodarsko korištenje nove infrastrukture; 5) servisne djelatnosti za plovne objekte; 6) privez i odvez plovnih i plutajućih objekata; 7) pomoćne lučke djelatnosti iz odredbe čl. 107. st. 3. ZPDML-a te 8) privremeno gospodarsko korištenje dijela luke otvorene za javni promet.⁴⁰ Dakle, koncesije za obavljanje lučkih djelatnosti bi u lukama otvorenima za javni promet od županijskog i lokalnog značenja trebale biti iznimka, a ne pravilo. U skladu s prethodno navedenim izmjenama njihova položaja, županijske bi lučke uprave

³⁵ Konačni prijedlog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama, Hrvatski sabor, 107, 2023., dostupan na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-07-06/151410/PZ_439.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

³⁶ Konačni prijedlog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama, Hrvatski sabor, 109, 2023., dostupan na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-07-06/151410/PZ_439.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

³⁷ Odredbama čl. 75. st. 3. starog ZPDML-a bilo je propisano da se na županijsku lučku upravu primjenjuju odredbe starog ZPDML-a koje se odnose na lučku upravu koju osniva Vlada RH, ako neko pitanje za županijsku lučku upravu nije drukčije uređeno. Prema odredbama čl. 48. starog ZPDML-a, lučka uprava koju osniva Vlada RH bila je u bitnome određena kao: a) neprofitna pravna osoba, b) na koju se primjenjuju odredbe o ustanovama, te c) koja može preuzimati prava i obveze. Odredbama čl. 89. st. 4. ZPDML-a sada je jasno naznačeno da je lučka uprava koju osniva RH javna ustanova. Odredbom st. 6. tog propisa zadržana je odrednica da se na sva pitanja koja nisu drukčije uređena primjenjuju odredbe o ustanovama.

³⁸ ZPDML, čl. 115. st. 4., 5., 6. i 7.

³⁹ Financiranje lučkih uprava kojima je osnivač RH sadržano je u odredbama čl. 98. ZPDML-a te jasno ne sadržava prihode od obavljanja lučkih djelatnosti. Komercijalizacija županijskih lučkih uprava vidljiva je i u široj određenosti njihovih djelatnosti u odredbama čl. 116. ZPDML-a, pri čemu je navedeno da moraju, između ostalog, osiguravati pružanje osnovnih lučkih djelatnosti: a) privez i odvez plovnih i plutajućih objekata; b) ukrcaj i iskrcaj tereta; c) opskrba plovnih objekata vodom i energijom; d) usluga dizanja i spuštanja plovnih objekata u more te e) lučko tegljenje i potiskivanje. Financiranje županijskih lučkih uprava uređeno je odredbama čl. 123. ZPDML-a. Lučke tarife, kao jedan od prihoda županijskih lučkih uprava, naplaćuju se za obavljene lučke djelatnosti.

⁴⁰ ZPDML, čl. 126. st. 1. Iznimno, prema odredbi čl. 126. st. 2. ZPDML-a, županijska lučka uprava će brodarima koji obavljaju linijski obalni putnički pomorski promet na zahtjev dodijeliti koncesiju za postavljanje i / ili gospodarsko korištenje objekta za prodaju karata, u skladu s odredbama ZPDML-a kojima se uređuje koncesija na zahtjev.

³⁰ ZPDML, čl. 110.

³¹ ZPDML, čl. 110., st. 8.

³² ZPDML, čl. 114.

³³ ZPDML, čl. 221., st. 2. Iz navedenih se odredaba može zaključiti kako se postupak izmjene provodi prema odredbama ZPDML-a te podzakonskih propisa donesenih u skladu s odredbama ZPDML-a.

³⁴ Konačni prijedlog Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama, Hrvatski sabor, 106, 2023., dostupan na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2023-07-06/151410/PZ_439.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

same i izravno trebale obavljati navedene djelatnosti kao javnu ovlast te time ostvarivati i veće prihode.⁴¹ Ako do odluke o davanju koncesije ipak dođe, prema odredbi čl. 126. st. 3. ZPDML-a, nadležna je lučka uprava odlukom o koncesiji obvezna propisati najviše svote lučkih naknada koje je koncesionar ovlašten naplaćivati za usluge pružene na lučkom području danom u koncesiju te predvidjeti način i rokove izmjene svota lučkih naknada.

2.4. OŠTALI PROPISI KOJI UREĐUJU OBAVLJANJE LUČKIH DJELATNOSTI

Kako je istaknuto u uvodu ovog uz, pored odredbe ZPDML-a, pravni okvir obavljanja lučkih djelatnosti te gradnje i korištenja lučke nadgradnje i podgradnje u RH, uređuju i drugi propisi: *Pomorski zakonik* te određeni propisi EU-a koji su preneseni, odnosno koji se izravno primjenjuju u našem pravnom sustavu.⁴² U tom pogledu, odredbe Pomorskog zakonika određuju značenje jedne od lučkih djelatnosti – peljarenje.⁴³ EU-ov propis koji uređuje to područje je Uredba (EU) br. 2017/352 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. veljače 2017. o uspostavi okvira za pružanje lučkih usluga i zajedničkih pravila o financijskoj transparentnosti luka (Uredba 2017/352).⁴⁴ Uredba 2017/352 uspostavlja jedinstveni zakonodavni okvir na razini EU-a u području financiranja i naplaćivanja lučkih usluga te se izravno primjenjuje u svim državama članicama EU-a od 24. ožujka 2019. godine.⁴⁵ Radi prilagodbe uvjetima koje je postavila Uredba 2017/352, u RH je od 18. srpnja 2019. godine na snazi Zakon o provedbi Uredbe (EU) 2017/352 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. veljače 2017. o uspostavi okvira za pružanje lučkih usluga i zajedničkih pravila o financijskoj transparentnosti luka (Zakon o provedbi Uredbe).⁴⁶ Iz navedenog razloga, prilikom razmatranja utjecaja odredaba Uredbe 2017/352 na ZPDML, nužno je razmotriti i odredbe Zakona o provedbi Uredbe.⁴⁷ Međutim, odredbe Uredbe 2017/352 i Zakona o provedbi Uredbe

ne odnose se na sve luke u RH, nego samo na morske luke transeuropske prometne mreže koje upravljaju s više od 0,1 posto ukupnog tereta ili ukupnog broja putnika EU-a, ili poboljšavaju regionalnu dostupnost otoka ili perifernih područja. Prema dostupnim podatcima, trenutačno je riječ o sljedećim lukama: Rijeci, Puli, Šibeniku, Zadru, Splitu, Dubrovniku i Pločama.⁴⁸

Glavni zahtjev koji Uredba 2017/352 postavlja lučkim upravama jest da osiguraju da je njihovo djelovanje transparentno, razmjerno, objektivno i nediskriminirajuće.⁴⁹ Lučke djelatnosti na koje se primjenjuje Uredba 2017/352, bilo u području luke bilo na vodnom putu za pristup luci su: i) opskrba gorivom; ii) rukovanje teretom; iii) vezivanje; iv) putničke usluge; v) sakupljanje broskog otpada i ostataka tereta; vi) peljarenje i vii) tegljenje.⁵⁰ Neke od najvažnijih odredaba Uredbe 2017/352 u smislu ovog članka sadržane su u njezinu II. poglavlju i odnose se na prethodno navedene djelatnosti, osim djelatnosti rukovanja teretom, putničkih usluga i peljarenja.⁵¹ U bitnome:

1. odredbe čl. 3. Uredbe 2017/352 odnose se na organizaciju obavljanja lučkih djelatnosti⁵²
2. odredbe čl. 4. Uredbe 2017/352 odnose se na minimalne uvjete koje lučka uprava može zahtijevati za obavljanje lučkih djelatnosti⁵³
3. odredbe čl. 5. Uredbe 2017/352 odnose se na postupak za osiguravanje ispunjavanja minimalnih uvjeta ako se oni zahtijevaju⁵⁴
4. odredbe čl. 6. Uredbe 2017/352 pruža mogućnost lučkim upravama da, pod određenim uvjetima, ograniče broj subjekata koji obavljaju pojedinu lučku djelatnost

⁴⁸ Uredba 2017/352, čl. 1. st. 4. Popis luka je vidljiv u prijedlogu Zakona o provedbi Uredbe, Hrvatski sabor, 2. 2019., dostupno na: https://sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2019-02-28/163602/PZE_595.pdf, pristupljeno 11. studenoga 2023. godine. Prema odredbi čl. 1. st. 6. Uredbe 2017/352, države članice EU-a mogu primijeniti Uredbu 2017/352 i na druge morske luke.

⁴⁹ Uredba 2017/352, uvodne odredbe, st. 6.

⁵⁰ Uredba 2017/352, čl. 1. st. 2. Pod određenim uvjetima, odnosno u slučaju primjene odredaba čl. 11. st. 2. kojima se uređuje transparentnost financijskih odnosa, Uredba 2017/352 odnosi se i na djelatnosti jaružanja. Prema odredbi čl. 21. st. 1. Uredbe 2017/352, ona se ne primjenjuje na ugovore o pružanju lučkih usluga (osim djelatnosti rukovanja teretom, putničkih usluga i peljarenja) koji su sklopljeni prije 15. veljače 2017. godine te koji su vremenski ograničeni. Međutim, prema st. 2. tog članka Uredbe 2017/352, ugovori o pružanju lučkih usluga sklopljeni prije 15. veljače 2017. godine koji nisu vremenski ograničeni ili imaju slične učinke, moraju se izmijeniti kako bi se uskladili s Uredbom 2017/352 do 1. srpnja 2025. godine.

⁵¹ U odnosu na peljarenje, vidi prethodnu napomenu. Odredbe III. poglavlja Uredbe 2017/352 uređuju financijsku transparentnost i autonomiju lučkih uprava, dok odredbe IV. poglavlja Uredbe 2017/352 sadržavaju prijelazne i završne odredbe.

⁵² Odredbe čl. 3. st. 1. Uredbe 2017/352 utvrđuju neke opće mjere koje lučke uprave mogu usvojiti u vezi s organizacijom lučkih usluga, poput (a) minimalnih zahtjeva za pružanje lučkih usluga; (b) ograničenja broja pružatelja usluga; (c) obveze pružanja javnih usluga; i (d) ograničenja koja se odnose na unutarnje operatere. Može se reći da su ove mjere neobvezne i države članice mogu odlučiti ne nametnuti ništa od toga. Nasuprot tome, odredbe čl. 3. st. 3. Uredbe 2017/352 sadržava prisilnu naredbu prema kojoj uvjeti pristupa objektima, instalacijama i opremi luke moraju biti poštteni, razumni i nediskriminirajući.

⁵³ Odredbe čl. 4. Uredbe 2017/352 određuju da lučka uprava može zahtijevati od pružatelja lučkih usluga, uključujući podizvođače, da ispunjavaju minimalne uvjete za obavljanje tih usluga (u skladu s odredbama čl. 3. st. 1. t. a. Uredbe 2017/352). Uvjeti koji se mogu zahtijevati moraju biti unutar opsega navedenog u odredbama članka, st. 2. i 5. Uredbe 2017/352, a odnose se na pitanja profesionalne kvalifikacije, financijska sposobnost, oprema i dostupnost. Uvjeti moraju biti u svrsi osiguravanja visoke kvalitete lučkih usluga i ne bi trebali predstavljati tržišne prepreke. Nadalje, moraju biti transparentni, objektivni, nediskriminirajući, razmjerni i relevantni za kategoriju i prirodu dotične lučke usluge. Međutim, kao što je prethodno istaknuto, primjena tih odredaba ovisit će o kriterijima i procesima koje svaka lučka uprava usvoji za imenovanje pružatelja lučkih usluga.

⁵⁴ Odredbe čl. 5. Uredbe 2017/352 razrađuju postupak kojim se osigurava usklađenje s minimalnim uvjetima. Nadležne lučke uprave obvezne su prema pružateljima lučkih usluga postupati na transparentan, objektivan, nediskriminirajući i razmjern način. Moraju odobriti ili odbiti pravo pružanja lučkih usluga na temelju minimalnih uvjeta u razumnom roku (ne duljem od 4 mjeseca). Razlog odbijanja mora biti obrazložen na temelju minimalnih uvjeta. Svako ograničenje ili ukidanje prava na pružanje lučke usluge također mora biti opravdano i transparentno, objektivno, nediskriminirajuće i razmjerno.

⁴¹ Odredbe čl. 126. st. 4. ZPDML-a izričito određuju kako nadležna lučka uprava ove djelatnosti obavlja kao javnu ovlast.

⁴² *Pomorski zakonik*, Nar. nov., br. 181/04, 76/07, 146/08, 61/11, 56/13, 26/15, 17/19. Također, u širem smislu treba istaknuti odredbe ZOK-a koje se primjenjuju na postupke dodjele koncesija. Odredbama ZOK-a su u pravni sustav RH prenesene i odredbe Direktive 2014/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o dodjeli ugovora o koncesiji, SL L 94, 28. 3. 2014., dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0023&from=DA>.

⁴³ *Pomorski zakonik*, čl. 68. *Pomorski zakonik* određuje peljarenje kao vođenje plovnog objekta od stručnih osoba (peljara) i davanje stručnih savjeta zapovjedniku plovnog objekta, radi sigurne plovidbe u lukama, tjesnacima i drugim područjima unutarnjih morskih voda i teritorijalnog mora Republike Hrvatske. Peljarenje može biti lučko i obalno.

⁴⁴ Uredba (EU) br. 2017/352 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. veljače 2017. o uspostavi okvira za pružanje lučkih usluga i zajedničkih pravila o financijskoj transparentnosti luka, SL L 57, 3. 3. 2017., str. 1–18 (Uredba 2017/352). Uredbom 2017/352 se želi olakšati pristup tržištu lučkih usluga, čime bi se poboljšala usluga korisnicima luka i potaknulo ulaganja u luke. Uredba 2017/352 ne nameće poseban model za upravljanje pomorskim lukama, niti bi trebala ograničavati upravljačko tijelo luke u uspostavljanju vlastita sustava naplate naknada.

⁴⁵ Uredba 2017/352 rabi izraz „lučke usluge“, dok ZPDML rabi izraz „lučke djelatnosti“. Izrazi su načelno sadržajno istovjetni te se u ovom dijelu članka rabe simultano.

⁴⁶ *Zakon o provedbi Uredbe (EU) 2017/352 Europskog parlamenta i Vijeća od 15. veljače 2017. o uspostavi okvira za pružanje lučkih usluga i zajedničkih pravila o financijskoj transparentnosti luka*, Nar. nov., br. 66/19. (dalje: *Zakon o provedbi Uredbe*). Zakonom o provedbi Uredbe utvrđuju se sve mjere radi osiguranja učinkovite provedbe odredbi Uredbe 2017/352, poput: a) utvrđivanja nadležnog tijela i postupak za rješavanja pritužbi i žalbi koje proizađu iz njezine primjene, b) način obavještanja o potrebnim podatcima, način provedbe savjetovanja upravljačkog tijela luke (lučke uprave) s korisnicima luke i drugim dionicima o politici naplate pristojbi i d) prekršajne odredbe radi iste. O nekima od tih pojedinosti bit će više riječi u nastavku članka.

⁴⁷ Navedeno potvrđuju i odredbe čl. 2. st. 2. ZPDML-a koje navode kako se na odredbe ZPDML-a kojima se uređuje pružanje lučkih usluga, financijska transparentnost te pristojbe za lučke usluge i pristojbe za upotrebu lučke infrastrukture u lukama obuhvaćenima njezinom primjenom primjenjuju odredbe Uredbe 2017/352.

5. odredbe čl. 8. Uredbe 2017/352 pružaju mogućnost lučkoj upravi da samostalno i izravno, odnosno putem pravne osobe koju nadzire, obavlja lučke djelatnosti.

Uvažavajući istaknuto, može se reći kako odredbe čl. 6. i 8. Uredbe 2017/352 zavrjeđuju veću pozornost, s obzirom na to da nadležnim lučkim upravama pružaju mogućnost ograničenja broja subjekata koji obavljaju lučke djelatnosti, odnosno mogućnost njihova izravnog obavljanja. Tako odredbe čl. 6. Uredbe 2017/352 navode da lučka uprava (upravljačko tijelo luke ili nadležno tijelo) **može** ograničiti broj pružatelja lučkih usluga za određenu lučku uslugu zbog jednog ili više sljedećih razloga:

1. nedostatak ili rezervirana upotreba zemljišta ili obalnog prostora pod uvjetom da je ograničenje u skladu s odlukama ili planovima kako ih je dogovorilo upravljačko tijelo luke te, prema potrebi, sva druga javna tijela nadležna u skladu s nacionalnim pravom;
2. nepostojanje takva ograničenja ometa izvršavanje obveza pružanja javnih usluga kako je predviđeno u čl. 7. Uredbe 2017/352, među ostalima kada to nepostojanje ograničenja uzrokuje pretjerano visoke troškove u vezi s izvršavanjem tih obveza upravljačkom tijelu luke, nadležnom tijelu ili korisnicima luke⁵⁵
3. nepostojanje takva ograničenja protivno je potrebi za osiguravanjem sigurnog ili okolišno održivog rada luka
4. značajke lučke infrastrukture ili priroda lučkog prometa takve su da djelatnosti više pružatelja lučkih usluga u luci ne bi bile moguće
5. ako se na temelju odredbe čl. 35. Direktive 2014/25/EU ustanovi da lučki sektor ili podsektor, zajedno sa svojim lučkim uslugama, unutar države članice provodi djelatnost koja je izravno izložena tržišnom natjecanju u skladu s odredbom čl. 34. iste.⁵⁶

U slučaju da nadležna lučka uprava, na temelju prethodno navedenih odredaba, odluči ograničiti broj pružatelja, prema odredbi čl. 6. stavka Uredbe 2017/352, trebala bi objaviti sve prijedloge za ograničenje broja pružatelja lučkih djelatnosti barem tri mjeseca prije donošenja te odluke, zajedno s obrazloženjem svog prijedloga.⁵⁷ Iako Uredba 2017/352 ne propisuje što bi prijedlog odluke o ograničenju trebao sadržavati, može se tumačiti kako bi trebao pružiti obrazloženje o načinu i postupku odabira pružatelja usluga po provedenom ograničenju, rokove, relevantne kriterije odabira i pristup primjenjivim dokumentima za prijavu za pružanje usluga.⁵⁸ Zbog toga se može reći kako je svr-

ha zahtjeva objave prijedloga odluke da se zainteresiranim subjektima omogući podnošenje primjedaba na prijedlog odluke u razumnom roku, s obzirom na sadržaj obrazloženja koji bi prijedlog odluke trebao sadržavati.

Ako je nadležna lučka uprava donijela odluku o ograničenju broja pružatelja lučkih usluga (djelatnosti), prema odredbi čl. 3. Uredbe 2017/352, takva bi odluka trebala biti objavljena.⁵⁹ S obzirom na to da Uredba 2017/352 izravno ne propisuje gdje bi odluka o ograničenju trebala biti objavljena, treba primijeniti odredbe Zakona o provedbi Uredbe koji uređuje navedenu situaciju. Tako odredba čl. 6. st. 3. Zakona o provedbi Uredbe propisuje da nadležna lučka uprava objavljuje svaku donesenu odluku o ograničenju broja pružatelja lučkih usluga na svojim mrežnim stranicama ili na drugi prikladan način u roku od osam dana od dana donošenja odluke.⁶⁰ Što se tiče samog ograničenja, odnosno postupka odabira pružatelja koji ne podliježu ograničenju, prema odredbi čl. 6. st. 4. Uredbe 2017/352, lučka uprava mora provesti ograničenje na način koji je otvoren svim zainteresiranim stranama, nediskriminirajući i transparentan. Budući da je ovdje riječ o pravnim standardima, njihovo ispunjenje ovisi od slučaja do slučaja. Međutim, u svrhu njihove konkretizacije, odredbe čla. 6. st. 4. Uredbe 2017/352 navode kako bi lučka uprava trebala objaviti informacije o lučkim uslugama koje se trebaju pružiti i o postupku odabira te osigurati da su sve bitne informacije koje su potrebne za izradu prijave **stvarno dostupne** svim zainteresiranim stranama. Zainteresiranim stranama mora se dati rok za podnošenje koji je dovoljno dug da im omogući smislenu procjenu i izradu prijave.⁶¹ Razmatrajući te odredbe, nedvojbeno je kako se odredbe o ograničenju i primjenjuju *pro futuro*, odnosno kada se pojavi potreba za ovakvom intervencijom. Međutim, nejasno je, ako nakon stupanja Uredbe 2017/352 nisu donijele odluku o ograničenju broja pružatelja lučkih usluga, trebaju li lučke uprave analizirati postojeće ugovore koji su na snazi kako bi utvrdile jesu li ograničile broj pružatelja usluga (djelatnosti). U tom slučaju, za lučke bi uprave potencijalno bilo svrsishodno da preispitaju svoje odluke u vezi s odabirom postojećih pružatelja lučkih usluga, kako bi se osiguralo da postojeća struktura ne predstavlja svojevrsno faktičko ograničenje u smislu odredaba čl. 6. Uredbe 2017/352. Ako se utvrdi da postoje naznake takva ograničenja, svakako bi bilo dobro osigurati da razlog za takvo ograničenje potpada u jedan od razloga navedenih u odredbama čl. 6. st. 1. Uredbe 2017/352. Zaključno, za lučke bi uprave svakako bilo korisno da osiguraju usklađenost s odredbama čl. 6. Uredbe 2017/352 prilikom obnove svakoga postojećeg odnosa, odnosno sklapanja ugovora s novim pružateljima usluga.⁶²

Imajući u vidu odredbe ZPDML-a o novom modelu obavljanja lučkih djelatnosti u lukama otvorenim za javni promet od županijskog i lokalnog značenja kojima je namjeravana posljedica komercijalizacija županijskih lučkih uprava,

⁵⁵ Odredbe čl. 7. Uredbe 2017/352 uređuju mogućnost nametanja obveze pružanja javnih usluga povezanih s obavljanjem lučkih djelatnosti. Navedeni članak državama članicama daje mogućnost nametanja pružanja javnih usluga povezanih s lučkim uslugama njihovim pružateljima te da mogu povjeriti pravo nametanja tih obveza lučkim upravama.

⁵⁶ Uredba 2017/352, čl. 6., st. 1. Ako dođe do primjene odredbe čl. 6. st. 1. podst. e. (primjena Direktive 2014/25/EU), u tom se slučaju ne primjenjuju odredbe st. 2. i 3. ovog članka Uredbe 2017/352 koji uređuju primjedbe na prijedlog odluke o ograničenju i njezinoj objavi. Za više informacija o Direktivi 2014/25/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. veljače 2014. o nabavi subjekata koji djeluju u sektoru vodnoga gospodarstva, energetskom i prometnom sektoru te sektoru poštanskih usluga i stavljanju izvan snage Direktive 2004/17/EZ direktivi (dalje: Sektorska direktiva), vidi: Temporis.hr, *Izravan učinak Direktive 2014/24/EU i 2014/25/EU od 18. travnja 2016. u postupcima javne nabave velike vrijednosti*, dostupno na <https://www.temporis.hr/izravan-ucinak-direktive-2014-24-eu-i-2014-25-eu-od-18-travnja-2016-u-postupcima-javne-nabave-velike-vrijednosti/> – pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

⁵⁷ Uredba 2017/352, čl. 6. st. 2. Ovdje također treba uputiti na odredbu čl. 6. st. 2. Zakona o provedbi Uredbe koja ističe da upravljačko tijelo luke objavljuje svaki prijedlog ograničenja broja pružatelja lučkih usluga na svojim mrežnim stranicama ili na drugi prikladan način u roku propisanom čl. 6. st. 2. Uredbe 2017/352.

⁵⁸ Uredba 2017/352, uvodne odredbe, podstavak 21.

⁵⁹ Uredba 2017/352, čl. 6. st. 3.

⁶⁰ Zakon o provedbi uredbe, čl. 6., st. 3.

⁶¹ Uredba 2017/352, čl. 6., st. 4. Prema istoj odredbi, u uobičajenim okolnostima najmanji takav rok iznosi 30 dana.

⁶² Odredbe čl. 6. st. 4. Uredbe 2017/352 o postupku odabira i zahtjevima koje lučka uprava pritom mora poštovati ne primjenjuju se u slučaju ograničenja na temelju Sektorske direktive, na temelju odredbe čl. 6. st. 7. Uredbe 2017/352 (pojedine luke sveobuhvatne mreže) te u odnosu na unutarnje operatore. Za više informacija o prometnim koridorima (sveobuhvatna i osnovna mreža), vidi: <https://www.portauthority.hr/prometni-koridori/> – pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

svakako treba posebno skrenuti pozornost na odredbe čl. 6. st. 6. te čl. 8. Uredbe 2017/352. Naime, odredbe čl. 6. st. 6. Uredbe 2017/352 određuju da ako lučka uprava **samostalno** pruža lučke usluge ili ih pruža **putem** zasebne pravne osobe koju izravno ili neizravno nadzire, RH mora poduzeti mjere koje su potrebne za izbjegavanje sukoba interesa. U slučaju nepostojanja takvih mjera, broj pružatelja usluga **ne smije biti manji od dva**, osim ako je ograničavanje broja pružatelja lučkih usluga na jednog pružatelja opravdano na temelju jednog ili više razloga iz čl. 6. st. 1. Uredbe 2017/352 (koji su prethodno izneseni).⁶³ S druge strane, odredbe čl. 8. Uredbe 2017/352 upravo omogućuju lučkim upravama da, pod uvjetom poštovanja odredaba čl. 6. st. 6. (sprječavanje sukoba interesa) i odredaba čl. 4. (minimalni uvjeti za pružanje lučkih usluga) Uredbe 2017/352, obavljaju lučke djelatnosti. Tako odredba čl. 8. st. 1. Uredbe 2017/352 određuje da lučka uprava može navedene djelatnosti obavljati samostalno ili putem zasebne pravne osobe nad kojom obavlja stupanj nadzora sličan onom koji ima nad vlastitim odjelima, pod uvjetom da se minimalni uvjeti za pružanje lučkih usluga primjenjuju jednako na sve operatere koji pružaju dotičnu lučku uslugu, uključujući lučku upravu, odnosno povezanu pravnu osobu.⁶⁴ Pri tome se, prema odredbi čl. 8. st. 2. Uredbe 2017/352, smatra da lučka uprava raspolaže stupnjem nadzora nad zasebnom pravnom osobom sličnom onom koji ima nad vlastitim odjelima samo ako ima presudan utjecaj na strateške ciljeve i na važne odluke dotične pravne osobe. S obzirom na široku narav te odredbe i šutnju odredaba Zakona o provedbi Uredbe, utvrđivanje postojanja potrebnog stupnja nadzora trebalo bi se utvrđivati od slučaja do slučaja, moguće primjenom odgovarajućih odredaba Zakona o trgovačkim društvima o povezanim društvima.

⁶³ Uredba 2017/352, čl. 6. st. 6. Kao što je prethodno istaknuto, ovo se načelno ne odnosi na djelatnosti rukovanja teretom, putničke usluge ili peljarenje. Također, prilikom javnog savjetovanja koje je prethodilo donošenju ZPDML-a bilo je određenih primjedaba na mogući sukob interesa koji bi mogao nastati zbog uvođenja novog modela, odnosno izravnog obavljanja i naplate lučkih djelatnosti od strane lučkih uprava. Zbog toga će biti zanimljivo vidjeti hoće li i kakve će mjere RH poduzeti u ovom smislu, odnosno hoće li biti pritužbi na rad županijskih lučkih uprava u tom smislu. Izvješće o provedenom savjetovanju je dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=22504> – pristupljeno 11. studenoga 2023. godine.

⁶⁴ Uredba 2017/352, čl. 8. st. 1. Može se pretpostaviti da je svrha ove odredbe osigurati da su sama lučka uprava ili povezani subjekti prikladni za pružanje dotične usluge u usporedbi s drugim operaterima. U vezi s time, ako prema odredbi čl. 8. st. 3. Uredbe 2017/352 dođe do ograničenja broja pružatelja lučkih usluga primjenom odredaba čl. 6. st. 1. t. od (a) do (d), unutarnji operater ograničen je na pružanje dodijeljene lučke usluge samo u luci ili lukama za koje mu je dodijeljeno pravo pružanja lučke usluge.

S obzirom na mnogobrojne dionike koji sudjeluju u obavljanju lučkih djelatnosti te mnogobrojne novine koje donosi ZPDML u interakciji s Uredbom 2017/352 i Zakonom o provedbi Uredbe, valja istaknuti i pravne lijekove. Oni su, u smislu Uredbe 2017/352, propisani odredbama Zakona o provedbi Uredbe koje određuju kako je za postupanje po pritužbama te žalbama, odnosno formalnim pritužbama povezanima s primjenom Uredbe 2017/352 nadležno ministarstvo koje obavlja poslove iz područja pomorstva (trenutačno Ministarstvo mora, prometa i infrastrukture).⁶⁵ Protiv rješenja nadležnog ministarstva kojim je odlučilo o žalbama i formalnim pritužbama, prema odredbi čl. 10. st. 2. Zakona o provedbi Uredbe nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor.⁶⁶

3. ZAKLJUČAK

Pravni okvir gospodarskog korištenja pomorskog dobra pa tako i obavljanja lučkih djelatnosti pretrpio je ZPDML-om znatne izmjene. Dok će vrijeme i praksa testirati svrshodnost i opravdanost nekih od izmjena, nesporno je kako je ZPDML-om konačno usklađen osnovni okvir gospodarenja pomorskim dobrom s odredbama ZOK-a. U odnosu na novosti koje donosi ZPDML u vezi s obavljanjem lučkih djelatnosti, neke od najznačajnijih odnose se na funkcionalnu podjelu osnovnih i pomoćnih lučkih djelatnosti te uvjete za njihovo obavljanje. Također, pozornost zavrjeđuje i izmjena pravnog statusa županijskih lučkih uprava, odnosno njihova svojevrсна „komercijalizacija“. U tom pogledu bit će zanimljivo pratiti hoće li se u praksi ostvariti zakonodavčevi ciljevi, odnosno hoće li obavljanje lučkih djelatnosti primarno od strane županijskih lučkih uprava poboljšati standard djelatnosti i povećati lučke prihode. Zaključno, prilikom razmatranja pravnog okvira obavljanja lučkih djelatnosti u pojedinim lukama u RH, obvezno treba razmotriti i druge propise koji uređuju ovo područje, poput Uredbe 2017/352 i Zakona o provedbi Uredbe. Budući da Uredba 2017/352 i Zakon o provedbi Uredbe detaljno uređuju, između ostaloga, i uvjete za obavljanje lučkih djelatnosti same lučke uprave, s obzirom na predviđenu „komercijalizaciju“ županijskih lučkih uprava koju donosi ZPDML, važnost ovih propisa za obavljanje lučkih djelatnosti ne smije se zanemariti.

⁶⁵ Zakon o provedbi Uredbe, čl. 9. i 10.

⁶⁶ Zakon o provedbi Uredbe, čl. 10., st. 2. Zaključno, još treba izdvojiti odredbe čl. 15. Uredbe 2017/352. Te odredbe zahtijevaju od lučke uprave da se savjetuje s korisnicima luke o svojoj politici naplate pristojbi. Način savjetovanja propisan je odredbama čl. 8. Zakona o provedbi Uredbe.

U PRODAJI

KOMENTAR IZMJENA I DOPUNA ZAKONA O RADU

s prilogima i oglednim primjerima

Dana 1. siječnja 2023. godine stupile su na snagu prve opsežne i vrlo značajne izmjene i dopune Zakona o radu, kojima se na nov način i uz dodatna ograničenja uređuje sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme, rad na daljinu i rad na izdvojenom mjestu rada. Između ostalih velikih i važnih novosti koje nam donose te izmjene Zakona o radu, svakako su one koje se odnose na novo uređenje (naknade) plaće i drugih materijalnih primitaka, obvezni sadržaj ugovora o radu, sezonsko zapošljavanje, organizaciju radnog vremena, dodatni i probni rad, dopuste (plaćeni i neplaćeni), prestanak ugovora o radu, otkazne rokove i otpremnu i druga pitanja.

Ova knjiga predstavlja jedinstven i cjelovit komentar svih članaka koji su izmijenjeni i dopunjeni zadnjim novelama Zakona o radu. Praktičnoj primjeni knjige pridonose prilogi koji se sastoje od oglednih primjera novih ugovora o radu i otkaza, pravilnika o radu i drugih noveliranih i za praksu važnih radnopravnih akata. Uz to, knjiga sadržava i dodatne komentare najvažnijih pitanja u vezi s obračunom plaće i naknada, novim isplatnim listama, drugim dohotkom i ostalo.

Narudžbenica na kraju časopisa.



Imenovanje, određivanje roka i druge radnje odlukom suda u slučaju izostanka suglasnosti stranaka

Izv. prof. dr. sc. Slađana ARAS KRAMAR

UDK 347.6

Zakon o izvanparničnom postupku iz svibnja 2023. godine propisuje posebne postupke. Odredbama posebnih izvanparničnih postupaka Zakona uređen je zanimljiv postupak u kojemu sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje kad se stranke ne suglase o imenovanju, određivanju nekog roka ili poduzimanju neke druge radnje. Pritom je zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku propisano da će to učiniti sud, odnosno da će svojom odlukom nadomjestiti izostalu suglasnost stranaka o određivanju nekog roka ili o poduzimanju neke druge radnje. Rad sadržava analizu i raspravu odredaba Zakona o izvanparničnom postupku o postupku za imenovanje, određivanje roka i druge radnje odlukom suda u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka.

1. UVODNE NAPOMENE

U svibnju 2023. godine donesen je *Zakon o izvanparničnom postupku* (dalje: ZIP)¹ koji je stupio na snagu 10. lipnja 2023. godine.² Iznimka su bile odredbe o povjeravanju javnim bilježnicima određenih izvanparničnih postupaka³ te o postupku za sudski poništaj (amortizaciju) isprava.⁴ Te su odredbe ZIP-a o povjeravanju javnim bilježnicima određenih izvanparničnih postupaka te o amortizaciji isprava stupile na snagu 1. rujna 2023. godine.⁵

Prvi dio ZIP-a propisuje opće odredbe⁶ koje se primjenjuju u svim izvanparničnim postupcima, osim ako odredbama toga Zakona kojima se uređuju posebni postupci ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku nije drukčije određeno.⁷ Drugi dio ZIP-a sadržava odredbe o posebnim postupcima. Njihov broj nije velik. Riječ je o posebnim izvanparničnim postupcima ZIP-a:

- za proglašenje nestale osobe umrlom i dokazivanje smrti⁸
- za dobrovoljnu procjenu i prodaju pojedine stvari u vlasništvu, drugih pojedinih dijelova imovine, posebne imovinske cjeline i cjelokupne imovine⁹
- za osnivanje, upravljanje i likvidaciju sudskog i javnobilježničkog pologa¹⁰
- za sudski poništaj (amortizaciju) isprava¹¹

- za imenovanja, određivanje rokova i druge radnje kad se stranke ne suglase o imenovanju, a zakonom je propisano da će to učiniti sud, odnosno da će svojom odlukom nadomjestiti izostalu suglasnost stranaka o određivanju nekog roka ili o poduzimanju neke druge radnje.¹²

Odredbama pete glave drugog dijela ZIP-a, među posebnim izvanparničnim postupcima, propisan je postupak u kojemu sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje u slučajevima kad se stranke nisu suglase o imenovanju, određivanju nekog roka ili poduzimanju neke druge radnje. Bitno je da je ZIP-om ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku određeno da će to učiniti sud, odnosno da će svojom odlukom nadomjestiti izostalu suglasnost stranaka o određivanju nekog roka ili o poduzimanju neke druge radnje (*erg. ex* čl. 117. st. 1. ZIP-a).

Odredbama čl. 117. te čl. 118. ZIP-a uređuje se područje primjene novopropisanog postupka u kojemu sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje (čl. 117. st. 1. ZIP), ostvarivanje načela saslušanja stranaka (čl. 117. st. 2., čl. 118. st. 1. ZIP-a), određivanje ročišta u slučajevima u kojima radnju treba hitno poduzeti i postavljanje privremenog zastupnika (čl. 117. st. 3. ZIP-a), dostavu odluke (čl. 118. st. 2. ZIP-a) te ovlast suda da pravne učinke takve odluke veže uz rok i ispunjenje dodatnih pretpostavaka (čl. 118. st. 3. ZIP-a). Vidljivo je da *Zakon* manjim brojem posebnih odredaba drugog dijela propisuje taj postupak. Na ona pitanja koja nisu uređena posebnim pravilima ZIP-a o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku, primjenjuju se opće odredbe ZIP-a.¹³ Potom, propisana je odgovarajuća primjena odredaba zakona koji uređuje parnični postupak¹⁴ ako ZIP-om ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku nije drukčije određeno.¹⁵

Analizirajući područje primjene posebnog postupka u kojemu se imenovanje, odnosno određivanje roka ili druge radnje obavlja odlukom suda, značajno je istaknuti da ta ovlast suda, u slučaju izostanka suglasnosti stranaka, mora biti određena zakonom.

*Zakonom o trgovačkim društvima*¹⁶ propisane su pojedine izvanparnične stvari u kojima sud obavlja određena imenovanja odnosno opozive te određuje pojedine radnje (poput imenovanja i opoziva likvidatora javnoga trgovačkog društva,¹⁷ dioničkog društva¹⁸ i društva s ograniče-

¹ *Zakon o izvanparničnom postupku*, Nar. nov., br. 59/23.

² Vidi odredbu čl. 123. ZIP-a.

³ Vidi odredbe čl. 52. te čl. 56. st. 2. ZIP-a.

⁴ Vidi odredbe čl. 101. – čl. 116. ZIP-a.

⁵ Vidi odredbu čl. 123. ZIP-a.

⁶ Vidi odredbe čl. 1. – čl. 53. ZIP-a. O ZIP-u kao općem izvoru izvanparničnoga procesnog prava vidi više u radu *Opće odredbe o izvanparničnom postupku*, objavljenom u *Pravo i porezi*, br. 7-8/23., str. 54-65.

⁷ Vidi odredbu čl. 1. st. 2. ZIP-a. O općim odredbama ZIP-a vidi više u radu *Opće odredbe o izvanparničnom postupku*, objavljenom u *Pravo i porezi*, br. 7-8, 2023., str. 54-65.

⁸ Vidi odredbe čl. 54. – čl. 67. ZIP-a.

⁹ Vidi odredbe čl. 68. – čl. 76. ZIP-a.

¹⁰ Vidi odredbe čl. 77. – čl. 100. ZIP-a.

¹¹ Vidi odredbe čl. 101. – čl. 116. ZIP-a.

¹² Vidi odredbe čl. 117. te čl. 118. ZIP-a.

¹³ Vidi odredbu čl. 1. st. 2. ZIP-a.

¹⁴ *Zakon o parničnom postupku*, Službeni list SFRJ, br. 4/77 – 35/91; Nar. nov., br. 26/91, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01 – v. čl. 50. Zakona o arbitraži, 117/03, 88/05 – v. čl. 129. Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, 2/07 – v. Odluku USRH od 20. prosinca 2006., 84/08, 96/08 – v. Odluku USRH od 9. srpnja 08., 123/08 – ispravak, 57/11, 148/11 – pročišćeni tekst, 25/13, 89/14 – v. Odluku USRH od 11. srpnja 2014., 70/19, 80/22, 114/22 (dalje: ZPP).

¹⁵ Vidi odredbu čl. 2. ZIP-a.

¹⁶ *Zakon o trgovačkim društvima*, Nar. nov., br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 111/12, 125/11, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23 (dalje: ZTD).

¹⁷ Vidi odredbe čl. 114. st. 2. te čl. 115. ZTD-a.

¹⁸ Vidi odredbe čl. 371. st. 3. te čl. 382. st. 6. ZTD-a.

nom odgovornosti;¹⁹ imenovanja revizora osnivanja dioničkog društva²⁰ i posebnih revizora;²¹ imenovanja člana uprave dioničkog društva;²² imenovanja člana nadzornog odbora dioničkog društva koji nedostaje;²³ opoziva člana nadzornog odbora dioničkog društva;²⁴ davanja ovlasti dioničarima društva da sami sazovu glavnu skupštinu te imenovanja predsjednika glavne skupštine;²⁵ imenovanja revizora koje nije imenovala glavna skupština dioničkog društva u povodu povećanja temeljnog kapitala;²⁶ prijenosa poslovnog udjela društva s ograničenom odgovornošću u slučaju izostale suglasnosti društva;²⁷ imenovanja privremenog upravitelja društva s ograničenom odgovornošću;²⁸ određivanja osobe ovlaštene za zastupanje društva s ograničenom odgovornošću;²⁹ imenovanja revizora društva s ograničenom odgovornošću radi zaštite prava manjine³⁰ i slično). Tomu treba pridodati rješenja *Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*³¹ relevantna za upravljanje stvarju u suvlasništvu.³² Međutim, može biti dvojbeno je li u svakom od navedenih slučajeva riječ o izvanparničnom postupku u kojemu odluka suda nadomješta izostalu suglasnost stranaka u užem smislu ili pak sud svojom odlukom u izvanparničnom postupku reagira na situaciju bitnu za društvo odnosno suvlasnike do koje je došlo zbog uskrate suglasnosti relevantnog/relevantnih sudionika.

Procesnopravnih situacija u kojima odluka suda u izvanparničnom postupku nadomješta suglasnost stranke (u užem smislu) ima u *Obiteljskom zakonu iz 2015. godine*.³³ Kao primjer ističe se postupak radi nadomještanja pristanka za posvojenje djeteta.³⁴ Uz to, ObZ određuje postupak za zaštitu obiteljskog doma u sklopu kojega je potrebno nadomjestiti suglasnost drugoga bračnog druga za otuđenje ili opterećenje nekretnine koja pripada bračnoj stečevini te za otkaz ugovora o najmu stana, a koji predstavljaju obiteljski dom.³⁵ Ti su postupci detaljnije uređeni ObZ-om, uspostavljanjem odnosa posebnih i općih odredaba ObZ-a o izvanparničnom postupku.³⁶

U radu se raspravlja o određenim pitanjima postupka za imenovanja, određivanje rokova i druge radnje odlukom suda u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka prema rješenjima novog *Zakona o izvanparničnom postupku*.

¹⁹ Vidi odredbe čl. 471. st. 1. i st. 2. ZTD-a.

²⁰ Vidi odredbe čl. 182. st. 3. te čl. 184. ZTD-a.

²¹ Vidi odredbu čl. 298. st. 2. ZTD-a.

²² Vidi odredbu čl. 245. ZTD-a.

²³ Vidi odredbu čl. 257. ZTD-a.

²⁴ Vidi odredbu čl. 260. ZTD-a.

²⁵ Vidi odredbu čl. 278. st. 3. ZTD-a.

²⁶ Vidi odredbu čl. 330. st. 2. ZTD-a.

²⁷ Vidi odredbu čl. 413. st. 1. ZTD-a.

²⁸ Vidi odredbu čl. 423. st. 6. ZTD-a.

²⁹ Vidi odredbu čl. 426. st. 6. ZTD-a.

³⁰ Vidi odredbu čl. 450. ZTD-a.

³¹ *Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima*, Nar. nov., br. 91/96, 68/98, 137/99 – vidi Odluku USRH, 22/00 – vidi Odluku USRH, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15 – pročišćeni tekst, 94/17 – ispravak pročišćenoga teksta (dalje: ZV).

³² Vidi odredbe čl. 40. st. 3. i st. 5. te čl. 44. st. 4. ZV-a.

³³ *Obiteljski zakon iz 2015. godine*, Nar. nov., br. 103/15, 98/19, 47/20 – v. čl. 35. Zakona o Centru za posebno skrbništvo, 49/23 – v. Odluku i Rješenje USRH, br. U-I-3941/2015 i dr. od 18. travnja 2023. i dva izdvojena mišljenja sudaca (dalje: ObZ).

³⁴ Vidi odredbe čl. 433. toč. 9. te čl. 493. do čl. 495. ObZ-a.

³⁵ Vidi odredbe čl. 490. u vezi s čl. 32. st. 4. ObZ-a. Vidi i odredbe čl. 491. te čl. 492. ObZ-a.

³⁶ Opća rješenja o izvanparničnom postupku sadržana su u člancima 434. do 448. ObZ-a. Njima treba pridodati opće odredbe ObZ-a koje vrijede u svim sudskim parničnim, izvanparničnim i ovršnim postupcima te postupcima osiguranja prema tom Zakonu. Vidi odredbe čl. 345. do čl. 367. ObZ-a.

2. PODRUČJE PRIMJENE

Područje primjene postupka za imenovanja, određivanje rokova i druge radnje odlukom suda u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka određeno je u odredbi čl. 117. st. 1. ZIP-a. Prema citiranoj odredbi, **kad je ZIP-om ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku** određeno da će sud obaviti određeno imenovanje o kojemu se stranke nisu suglasile ili da će svojom odlukom nadomjestiti izostalu suglasnost stranaka o određivanju nekog roka ili o poduzimanju neke druge radnje, **sud će na prijedlog stranke obaviti odgovarajuće imenovanje, odrediti rok ili poduzeti neku drugu radnju.**

2.1. ZAKON O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA

Kao primjeri procesnopravnih situacija u kojima sud obavlja određeno imenovanje odnosno određuje rok ili drugu radnju, među ostalima, u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka, ističu se odredbe ZTD-a. Taj Zakon obiluje izvanparničnim stvarima u kojima bi sud trebao obaviti određeno imenovanje i opoziv, odnosno odrediti neku radnju uz ispunjenje propisanih pretpostavaka. Međutim, može biti dvojbeno je li u svakom od *infra* navedenih slučajeva ZTD-a riječ o izvanparničnom postupku u kojemu odluka suda nadomješta izostalu suglasnost stranke u užem smislu ili sud svojom odlukom u izvanparničnom postupku reagira na situaciju relevantnu za društvo do koje je došlo zbog uskrate suglasnosti relevantnog/relevantnih sudionika.

2.1.1. Imenovanje i opoziv likvidatora javnoga trgovačkog društva

Likvidaciju provode svi članovi društva kao likvidatori, ako odlukom članova ili društvenim ugovorom nije određeno da je provedu pojedini članovi društva ili druge osobe (čl. 114. st. 1. reč. 1. ZTD-a). Više nasljednika jednog člana društva moraju imenovati zajedničkog zastupnika (čl. 114. st. 1. reč. 2. ZTD-a). Pritom, prema odredbi čl. 114. st. 2. ZTD-a, **na prijedlog neke od tih osoba likvidatore može zbog važnih razloga imenovati sud na čijem je području sjedište društva**. Sud može imenovati likvidatorima osobe koje nisu članovi društva (čl. 114. st. 2. reč. 2. ZTD-a). Sudionikom u imenovanju likvidatora smatra se osim članova društva i vjerovnik koji je zbog tražbine prema nekome od članova otkazao društveni ugovor (čl. 114. st. 2. reč. 3. ZTD-a). Ako je nad nekim od članova društva otvoren stečaj, na mjesto toga člana stupa stečajni upravitelj (čl. 114. st. 3. ZTD-a).

Opoziv likvidatora javnoga trgovačkog društva određen je u odredbi čl. 115. ZTD-a. Likvidatori se opozivaju jednoglasnom odlukom navedenih osoba iz čl. 114. st. 2. i st. 3. ZTD-a (čl. 115. reč. 1. ZTD-a). Međutim, zbog **važnih razloga likvidatore može na prijedlog nekoga od sudionika opozvati i sud**.

2.1.2. Imenovanje i opoziv likvidatora dioničkog društva

Likvidaciju dioničkog društva provode članovi uprave, odnosno izvršni direktori kao likvidatori (čl. 371. st. 1. ZTD-a). Statutom ili odlukom glavne skupštine za likvidatore se mogu imenovati druge osobe (čl. 371. st. 2. reč. 1. ZTD-a). Na izbor likvidatora na odgovarajući se način

DOKUP TELEFONSKIH MINUTA ZA STRUČNE SAVJETE:
tel. 01/46 99 760; mob. 099/4699-760

primjenjuju odredbe čl. 239. st. 2. ZTD-a o tome tko može biti član uprave dioničkog društva (čl. 371. st. 2. reč. 2. ZTD-a). Za likvidatora može se imenovati i pravna osoba (čl. 371. st. 2. reč. 3. ZTD-a).

Prema rješenju iz st. 3. čl. 371. ZTD-a, **na zahtjev nadzornog odnosno upravnog odbora ili dioničara koji imaju udjele, što zajedno čine najmanje dvadeseti dio temeljnoga kapitala društva, ili najmanje 500.000,00 eura, sud će, ako za to postoji važan razlog, imenovati ili opozvati likvidatore.** Dioničari koji to traže moraju učiniti vjerojatnim da su najmanje tri mjeseca imatelji dionica u društvu (čl. 371. st. 3. reč. 2. ZTD-a).

Likvidatori koje imenuje sud imaju pravo da im se primjereno nadoknade troškovi koje imaju kao likvidatori i isplati nagrada za njihov rad (čl. 371. st. 4. reč. 1. ZTD-a). Daljnjim rješenjem propisana je **ovlast suda da odredi naknadu troškova i nagradu sudski imenovanim likvidatorima**, i to u slučaju **izostale suglasnosti tih likvidatora i društva** (vidi odredbu čl. 371. st. 4. i čl. 381. st. 1. ZTD-a).

2.1.3. Imenovanje i opoziv likvidatora društva s ograničenom odgovornošću

Likvidaciju društva s ograničenom odgovornošću provode članovi uprave ako se društvenim ugovorom ili odlukom članova društva likvidatorima ne imenuju jedna ili više osoba (čl. 471. st. 1. reč. 1. ZTD-a). **Sud može** i izvan slučaja iz čl. 470. st. 2. ZTD-a³⁷ **na prijedlog nadzornog odbora ili članova društva čiji poslovni udjeli čine najmanje deseti dio temeljnog kapitala ili manji dio određen društvenim ugovorom zbog važnog razloga uz te likvidatore ili umjesto njih imenovati druge** (čl. 471. st. 1. reč. 2. ZTD-a).

Likvidatore koje je imenovao, sud može pod pretpostavkama propisanim Zakonom (iz st. 1. čl. 471.) **i opozvati** (čl. 471. st. 2. reč. 1. ZTD-a). Likvidatore koje nije imenovao sud mogu u svako doba opozvati i članovi društva svojom odlukom (čl. 471. st. 2. reč. 2. ZTD-a). Uz to, ZTD-om je propisana **ovlast suda da odredi naknadu troškova i nagradu sudski imenovanim likvidatorima u slučaju izostale suglasnosti tih likvidatora i društva.**

Likvidatori koje imenuje sud imaju pravo da im se primjereno nadoknade troškovi koje imaju kao likvidatori i isplati nagrada za njihov rad (čl. 471. st. 4. reč. 1. ZTD-a). Ako se sudski imenovani likvidatori i društvo ne suglase o naknadi troškova i o nagradi, o tome odlučuje sud (čl. 471. st. 4. reč. 2. ZTD-a).

2.1.4. Imenovanje revizora osnivanja dioničkog društva i posebnih revizora

Revizore osnivanja dioničkog društva **imenuje sud** (čl. 182. st. 3. ZTD). Među ostalima, revizori osnivanja mogu zahtijevati od osnivača da im dadu objašnjenja i pruže dokaze koji su potrebni za to da bi se obavila revizija (čl. 184. st. 1. ZTD-a). O **nesuglasju između osnivača i revizora osnivanja o opsegu objašnjenja i dokaza koje trebaju dati osnivači,**

odlučuje registarski sud (čl. 184. st. 2. reč. 1. ZTD-a). Odluka suda ne može se pobijati (čl. 184. st. 2. reč. 2. ZTD-a). Ako osnivači ne postupe po odluci suda, revizori osnivanja neće podnijeti izvješće (čl. 184. st. 2. reč. 3. ZTD-a).

Odredbe o **imenovanju posebnih revizora dioničkog društva** sadržane su u čl. 298. ZTD-a. Radi ispitivanja radnji koje su provedene u osnivanju društva, ispitivanja vođenja poslova društva te mjera poduzetih za povećanje ili smanjenje temeljnog kapitala društva, glavna skupština može običnom većinom glasova imenovati posebne revizore društva (čl. 298. st. 1. reč. 1. ZTD-a). U glasovanju o imenovanju posebnih revizora ne može u svoje ni u tuđe ime sudjelovati član uprave odnosno izvršni direktor te član nadzornog odnosno upravnog odbora ako se ispitivanje revizora odnosi na ocjenu rada nekog člana tih organa ili je u vezi s pokretanjem sudskog spora između društva i neke od tih osoba (čl. 298. st. 1. reč. 2. ZTD-a). Član uprave odnosno izvršni direktor i član nadzornog odnosno upravnog odbora ne mogu tada ostvarivati pravo glasa ni putem neke druge osobe (čl. 298. st. 1. reč. 3. ZTD-a).

Odbije li glavna skupština imenovati posebne revizore, učinit će to sud na prijedlog dioničara koji zajedno imaju dionice koje čine najmanje dvadeseti dio temeljnog kapitala društva, ako postoji opravdana sumnja u to da su pri osnivanju društva učinjene nepravilnosti ili da su grubo povrijeđeni zakon odnosno statut (čl. 298. st. 2. reč. 1. ZTD-a). Podnositelji prijedloga moraju pohraniti u društvu, kod javnog bilježnika ili kod financijske institucije koja se bavi čuvanjem vrijednosnih papira isprave o dionicama, ako ih je društvo izdalo, za vrijeme dok se ne odluči o njihovom prijedlogu i učiniti vjerodostojnim da su najmanje tri mjeseca prije održavanja glavne skupštine bili dioničari društva (čl. 298. st. 2. reč. 2. ZTD-a).

Daljnjim posebnim rješenjima sadržanim u čl. 298. ZTD-a propisan je **rok za podnošenje prijedloga** za imenovanje posebnih revizora. Prijedlog se mora podnijeti sudu u roku od 15 dana od dana održavanja glavne skupštine na kojoj je odbijen prijedlog da se imenuju posebni revizori (čl. 298. st. 3. ZTD-a). Za posebnog revizora može se imenovati samo osoba koja ispunjava uvjete za ovlaštenog revizora i bavi se tim poslom (čl. 298. st. 4. ZTD-a). Uz to, ZTD-om je propisana **ovlast suda da imenuje drugog revizora umjesto onoga kojeg je imenovala glavna skupština.**

Ako glavna skupština imenuje posebnog revizora, **sud će na prijedlog dioničara čije se dionice odnose na najmanje deseti dio temeljnog kapitala društva ili najmanje na 1.000.000,00 eura tog kapitala umjesto njega imenovati drugog revizora** ako se razlog za to nalazi u osobi revizora kojeg je imenovala glavna skupština, osobito ako imenovani revizor nema potrebna stručna znanja za obavljanje revizije, ako je prezauzet ili postoje sumnje u njegovu pouzdanost (čl. 298. st. 5. reč. 1. ZTD-a). Prijedlog se mora postaviti u roku od četrnaest dana od dana održavanja glavne skupštine na kojoj je donesena odluka o imenovanju revizora (čl. 298. st. 5. reč. 2. ZTD-a). Prije donošenja odluke sud treba saslušati revizora kojeg je imenovala glavna skupština (čl. 298. st. 5. reč. 3. ZTD-a).

Prema odredbi čl. 300. st. 2. ZTD-a, imenuje li sud revizore, on određuje i **naknadu troškova te primjerenu nagradu koji im pripadaju.**

³⁷ Prema rješenju iz čl. 470. st. 2. ZTD-a, ne postupi li uprava društva s ograničenom odgovornošću prema zahtjevu koji joj je uputio registarski sud da podnese prijavu za upis nastanka razloga za prestanak društva u sudski registar, taj će joj sud uputiti ponovni poziv da to učini uz upozorenje da će nakon protoka ostavljenoga roka sud po službenoj dužnosti upisati u sudski registar da je nastao razlog za prestanak društva i da će sud iz čl. 40. st. 1. ZTD-a (dakle, trgovački sud na čijem se području nalazi sjedište društva upisano u sudskom registru) **imenovati likvidatore.** Prije upisa i imenovanja likvidatora sud će saslušati članove uprave, a po slobodnoj procjeni i nekoga od članova društva koji ne vode poslove društva (čl. 470. st. 2. reč. 2. ZTD-a).

2.1.5. Imenovanje člana uprave dioničkog društva

Ako neki član uprave dioničkog društva nije imenovan, u hitnom će ga slučaju na **zahtjev zainteresirane osobe imenovati sud** (čl. 245. st. 1. ZTD-a). Tako imenovana osoba ostaje članom uprave sve dok se u skladu sa statutom ne imenuje član uprave na čije je mjesto on imenovan (čl. 245. st. 2. ZTD-a). Daljnjim rješenjem propisana je **ovlast suda da odredi naknadu troškova i nagradu sudski imenovanom članu uprave**, i to u slučaju **izostale suglasnosti imenovanog člana uprave i društva** (vidi odredbu čl. 245. st. 3. ZTD-a).

Prema rješenju iz st. 3. čl. 245. ZTD-a, član uprave kojega imenuje sud ima pravo na nadoknadu troškova koje ima u obavljanju toga posla i na nagradu za rad. Ako se tako imenovani član uprave i društvo ne mogu o tome sporazumjeti, o nadoknadi troškova i o plaćanju nagrade odlučuje sud (čl. 245. st. 3. reč. 2. ZTD-a).³⁸

2.1.6. Imenovanje člana nadzornog odbora dioničkog društva koji nedostaje

Ako u nadzornom odboru dioničkog društva nedostaje broj članova potreban za to da bi se u njemu mogle donositi odluke, članove koji za to nedostaju imenovati će sud na zahtjev uprave, nekog člana nadzornog odbora ili dioničara (čl. 257. reč. 1. ZTD-a). Uprava je obvezna uputiti zahtjev sudu bez odgađanja, osim ako se ne očekuje da će se broj članova nadzornog odbora na vrijeme popuniti do naredne sjednice toga odbora (čl. 257. reč. 2. ZTD-a).

2.1.7. Opoziv članova nadzornog odbora dioničkog društva

Sud će na zahtjev nadzornog odbora dioničkog društva ili dioničara koji imaju dionice na koje otpada najmanje jedna desetina temeljnog kapitala društva ili najmanje 1.000.000,00 eura tog kapitala opozvati člana toga odbora ako za to postoji važan razlog (čl. 260. reč. 1. ZTD-a). O postavljanju zahtjeva nadzorni odbor odlučuje običnom većinom glasova (čl. 260. reč. 2. ZTD-a). Ako je riječ o članu koji je imenovan u nadzorni odbor, zahtjev sudu mogu postaviti i dioničari koji imaju dionice na koje otpada najmanje jedna desetina temeljnog kapitala društva ili najmanje 1.000.000,00 eura tog kapitala (čl. 260. reč. 3. ZTD-a).

2.1.8. Davanje ovlasti dioničarima društva da sami sazovu glavnu skupštinu te imenovanje predsjednika glavne skupštine

Odredbom čl. 278. st. 3. ZTD-a propisano je da **sud u izvanparničnom postupku može odrediti radnje u cilju sazivanja glavne skupštine odnosno obaviti imenovanje predsjednika glavne skupštine dioničkog društva**.

Glavnu skupštinu mora se sazvati ako to u pisanom obliku zatraže dioničari koji zajedno imaju udjele u visini od dvadesetoga dijela temeljnoga kapitala društva i naveđu svrhu i razlog sazivanja te skupštine (čl. 278. st. 1. reč. 1. ZTD-a). Zahtjev treba uputiti upravi (čl. 278. st. 1. reč. 2. ZTD-a). Međutim, statutom se može odrediti da to pravo imaju i dioničari koji zajedno imaju udjele koji su manji od *supra* određenih (iz čl. 278. st. 1. reč. 1. ZTD-a) (čl. 278. st. 1. reč. 3. ZTD-a). Na opisan način dioničari mogu

zahtijevati i da se neki predmet stavi na dnevni red glavne skupštine i da se to objavi (čl. 278. st. 2. reč. 1. ZTD). Daljnjim odredbama propisan je rok u kojem društvo mora primiti obrazloženi prijedlog u cilju uvrštavanja na dnevni red skupštine (vidi odredbu čl. 278. st. 2. ZTD-a).

Prema rješenjima sadržanim u čl. 278. st. 3. ZTD-a, ne udovolji li se navedenom zahtjevu dioničara (iz st. 1. i st. 2. čl. 278. ZTD-a), **sud može ovlastiti dioničare koji su postavili zahtjev da sami sazovu glavnu skupštinu, odnosno da objave predmet odlučivanja na toj skupštini**. Sud može istodobno **imenovati predsjednika glavne skupštine** (čl. 278. st. 3. reč. 2. ZTD). U pozivu se mora naznačiti da se glavna skupština saziva po ovlasti suda uz navođenje odluke kojom se ovlast daje (čl. 278. st. 3. reč. 3. ZTD-a).

2.1.9. Imenovanje revizora koje nije imenovala glavna skupština dioničkog društva u povodu povećanja temeljnog kapitala

Prema odredbi čl. 330. st. 1. ZTD-a, odluka o povećanju temeljnog kapitala iz sredstava društva mora se temeljiti na financijskim izvješćima prethodne poslovne godine ako su ona pregledana i usvojena te ako su ih u skladu s propisima bez stavljanja primjedaba potvrdili revizori najviše osam mjeseci prije prijave odluke za upis u sudski registar. **Ako glavna skupština društva ne imenuje revizore**, smatra se da je imenovan onaj revizor kojega je za reviziju posljednjih financijskih izvješća odredila glavna skupština ili **onaj kojega imenuje sud** (čl. 330. st. 2. ZTD).

2.1.10. Prijenos poslovnog udjela društva s ograničenom odgovornošću u slučaju izostale suglasnosti društva

Ako je društvenim ugovorom predviđeno da se poslovni udio može prenijeti na drugu osobu **samo uz suglasnost društva**, član društva koji želi prenijeti taj udio može, **ne dade li mu se ta suglasnost za poslovni udio za koji je u cjelini uplaćen ulog, tražiti od suda iz čl. 40. ZTD-a** (dakle trgovačkog suda na čijem se području nalazi sjedište društva upisano u sudskom registru) **da mu dopusti prijenos toga udjela** (čl. 413. st. 1. reč. 1. ZTD-a). Sud će dopustiti prijenos poslovnog udjela ako nema valjanih razloga za to da uskrati davanje dozvole za prijenos, a prijenos se može obaviti bez štete za društvo, njegove članove i vjerovnike (čl. 413. st. 1. reč. 2. ZTD-a). Prije donošenja odluke sud mora saslušati upravu i člana društva koji traži dozvolu za prijenos poslovnog udjela (čl. 413. st. 1. reč. 3. ZTD-a).

Prema rješenju iz st. 2. čl. 413. ZTD-a, i kada sud dade suglasnost za prijenos poslovnog udjela, član društva ne može taj udio prenijeti osobi kojoj to želi ako društvo u **roku od mjesec dana po pravomoćnosti odluke suda preporučenim pismom obavijesti člana društva da dopušta da se poslovni udio uz iste uvjete prenese nekome drugome**.³⁹

2.1.11. Imenovanje privremenog upravitelja društva s ograničenom odgovornošću

ZTD-om propisano je i sudsko imenovanje privremenog upravitelja društva s ograničenom odgovornošću ako društvo nema nadzorni odbor ili ako on ne postupi onako kako je to propisano Zakonom.

³⁸ Vidi i odredbu čl. 247. st. 2. ZTD-a.

³⁹ Rješenjima sadržanim u čl. 413. ZTD-a propisan je (i) slučaj prodaje poslovnog udjela koji se može prenijeti samo uz suglasnost društva, u sudskom ovršnom postupku (vidi odredbu čl. 413. st. 3. ZTD-a).

Ako broj članova uprave društva s ograničenom odgovornošću padne ispod broja koji je društvenim ugovorom određen kao najmanji broj članova uprave da bi ona mogla voditi poslove društva i zastupati ga, a nisu određeni njihovi zamjenici, članovi društva moraju svojom odlukom bez odgađanja imenovati članove koji nedostaju (čl. 423. st. 5. reč. 1. ZTD). Do obavljenog imenovanja preostali članovi uprave obavljaju samo neodložne poslove (čl. 423. st. 5. reč. 2. ZTD). Društvenim se ugovorom može odrediti da za vrijeme dok članovi društva ne imenuju nove članove nadzorni odbor može imenovati članove koji nedostaju (čl. 423. st. 5. reč. 3. ZTD). Ako otpadnu svi članovi uprave ili oni nisu u mogućnosti obavljati svoje dužnosti, nadzorni odbor je dužan članove uprave imenovati bez odgađanja (čl. 423. st. 5. reč. 4. ZTD).

U kontekstu izvanparničnog postupka u kojem sud obavlja određena imenovanja, interesantno je rješenje sadržano u čl. 423. st. 6. ZTD-a. **Ako društvo nema nadzorni odbor ili ako on ne postupi onako kako je to *supra* opisano (čl. 423. st. 5. ZTD), sud će na prijedlog zainteresirane osobe ili po službenoj dužnosti postaviti privremenog upravitelja** (čl. 423. st. 6. reč. 1. ZTD). Njegova je dužnost da se brine oko imenovanja nove uprave, a do tada je ovlašten obavljati samo neodložne poslove (čl. 423. st. 6. reč. 2. ZTD). Uz to, na naknadu troškova i nagradu za rad privremenog upravitelja na odgovarajući način vrijedi ono što je rečeno za sudski imenovanog člana uprave dioničkog društva (čl. 423. st. 6. reč. 3. ZTD).⁴⁰

2.1.12. Određivanje osobe ovlaštene za zastupanje društva s ograničenom odgovornošću

Daljnji slučaj kad sud u izvanparničnom postupku obavlja određeno imenovanje pod propisanim pretpostavkama uređen je u čl. 426. st. 6. ZTD-a. Ako društvo nema članove uprave koji su potrebni za to da bi ga se zastupalo, **osobu ovlaštenu za zastupanje može u hitnim slučajevima na prijedlog zainteresirane osobe odrediti sud** za vrijeme dok društvo ne imenuje odgovarajućega člana uprave, odnosno dok sud ne postavi privremenog upravitelja (čl. 426. st. 6. ZTD).⁴¹

2.1.13. Imenovanje revizora društva s ograničenom odgovornošću radi zaštite prava manjine

Ako je odlukom članova društva s ograničenom odgovornošću odbijen prijedlog da se imenuju revizori radi pregleda posljednjih godišnjih financijskih izvješća, **sud može na prijedlog članova društva koji zajedno imaju poslovne udjele na koje otpada najmanje deseti dio temeljnoga kapitala imenovati jednoga ili više revizora** (čl. 450. st. 1. reč. 1. ZTD-a). Sud će tome zahtjevu udovoljiti samo onda ako se učini vjerojatnim da su učinjene grube povrede zakona ili društvenog ugovora (čl. 450. st. 1. reč. 2. ZTD-a). Sud prije imenovanja revizora mora saslušati članove uprave i nadzornog odbora (čl. 450. st. 3. ZTD-a). Uz to, sud može, na temelju za to postavljenog zahtjeva, imenovanje revizora uvjetovati davanjem osiguranja koje smatra primjerenim (čl. 450. st. 4. ZTD-a).

⁴⁰ Vidi *supra ad* imenovanje člana uprave dioničkog društva. Vidi i rješenja iz čl. 245. st. 3. ZTD-a.

⁴¹ Vidi *supra ad* imenovanje privremenog upravitelja društva s ograničenom odgovornošću. Vidi i rješenja iz čl. 423. st. 6. ZTD-a.

ZTD-om je propisana i ovlast suda da u izvanparničnom postupku **odredi nagradu za rad revizora** te snošenje troškova revizije društva s ograničenom odgovornošću (vidi odredbe čl. 451. st. 2. i čl. 452. st. 4. ZTD-a).

2.1.14. Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima

Na području primjene ZV-a zanimljive su odredbe o upravljanju stvarju u suvlasništvu. Tako o poslovima koji se tiču samo redovitoga upravljanja stvarju odlučuju suvlasnici većinom glasova (čl. 40. st. 1. ZV-a). Većina glasova računa se po suvlasničkim dijelovima, a ne po broju suvlasnika (čl. 40. st. 2. ZV-a).

Prema rješenju sadržanom u čl. 40. st. 3. ZV-a, **u slučaju da se ne može postići većina, a poduzimanje nekoga posla redovite uprave je nužno za održavanje stvari, na zahtjev bilo kojega od suvlasnika odluku će donijeti sud**. Svaki suvlasnik protiv čije je volje većina odlučila da se neki posao poduzme, ili je to učinio sud, ima pravo zahtijevati osiguranje za buduću štetu (čl. 40. st. 4. reč. 1. ZV-a). Tko bude obvezan dati osiguranje, treba tu obvezu ispuniti davanjem zaloga, a jamstvom samo ako sud ocijeni da bi davanje zaloga bilo za njega prevelik teret (čl. 40. st. 4. reč. 2. ZV-a). **Sud odlučuje u izvanparničnom postupku**, ako nema spora tko su suvlasnici ni o veličini njihovih suvlasničkih dijelova (čl. 40. st. 5. ZV-a).

Odredbom čl. 44. ZV-a uređeno je i povjeravanje **upravljanja stvarju određenoj osobi kao upravitelju**. Suvlasnici mogu suglasno povjeriti upravljanje stvarju određenoj osobi kao upravitelju, koji će djelovati kao njihov opunomoćenik (čl. 44. st. 1. reč. 1. ZV-a). Za upravitelja mogu izabrati jednoga ili nekolicinu između sebe, a mogu upravljanje povjeriti i bilo kojoj drugoj poslovno sposobnoj fizičkoj ili pravnoj osobi (čl. 44. st. 1. reč. 2. ZV-a). Prema odredbi čl. 44. st. 4. ZV-a, odlučivanje o postavljanju i djelokrugu upravitelja posao je izvanredne uprave,⁴² ali **ako se suvlasnici ne mogu o tome suglasiti, svaki od njih može zahtijevati da umjesto njih o tome odluči sud u izvanparničnom postupku**.

Ono što može biti **dvojbeno** u sklopu navedenih rješenja ZV-a, je odgovor na pitanje je li u tim slučajevima riječ o **izvanparničnom postupku u kojemu odluka suda nadomješta izostalu suglasnost stranke u užem smislu ili sud svojom odlukom u izvanparničnom postupku reagira na situaciju relevantnu za upravljanje stvarju u suvlasništvu do koje je došlo zbog uskrate suglasnosti relevantnog/relevantnih suvlasnika**.

2.1.15. Primjeri iz Obiteljskog zakona

Na području statusnih i obiteljskih izvanparničnih stvari građana ima primjera postupaka u kojima sud određuje pojedine radnje u slučaju izostanka suglasnosti stranaka. Tako **Obiteljski zakon** propisuje **izvanparnični postupak radi nadomještanja pristanka roditelja odnosno skrbnika za posvojenje djeteta**.⁴³ Uz to, ObZ-om je propisan **postupak za zaštitu obiteljskog doma** u sklopu kojega je potrebno **nadomjestiti suglasnost drugoga bračnog druga za otuđenje ili optere-**

⁴² Inače, za posao izvanredne uprave potrebna je suglasnost svih suvlasnika. Vidi odredbu čl. 41. st. 1. ZV-a.

⁴³ Vidi odredbe čl. 493. st. 1. u vezi s čl. 190. st. 1. te čl. 192. st. 3. i st. 4. ObZ-a.

ćenje nekretnine koja pripada bračnoj stečevini te otkaz ugovora o najmu stana, a koji predstavljaju obiteljski dom.⁴⁴ Riječ je, dakle, o izvanparničnom postupku u kojemu sud obavlja određenu radnju kad je izostao pristanak odnosno suglasnost stranaka.

Inače, postupak radi nadomještanja pristanka roditelja odnosno skrbnika za posvojenje djeteta te postupak radi zaštite obiteljskog doma uređeni su uspostavljanjem odnosa posebnih i općih rješenja ObZ-a. Među posebnim odredbama postupka nadomještanja pristanka za posvojenje djeteta, ObZ određuje stranke u postupku,⁴⁵ mjesnu nadležnost⁴⁶ te pravne lijekove.⁴⁷ Posebnim odredbama ObZ-a o postupku radi zaštite obiteljskog doma propisuje se predmet odlučivanja u tim postupcima,⁴⁸ stranke u postupku⁴⁹ te mjesna nadležnost suda.⁵⁰ Na ona pitanja koja nisu uređena posebnim rješenjima ObZ-a, primjenjuju se opće odredbe ObZ-a o izvanparničnom postupku⁵¹ te opće odredbe koje vrijede za sve obiteljske i statusne sudske postupke, parnične, izvanparnične i ovršne te postupke osiguranja.⁵²

3. ODREĐENA PITANJA POSTUPKA

3.1. OPĆENITO

Izvanparnični postupak u kojem sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje u slučajevima kad se stranke nisu suglasile o imenovanju, određivanju nekog roka ili poduzimanju neke druge radnje, uređen je među posebnim postupcima ZIP-a **odredbama dvaju članaka**. Na ona pitanja koja nisu propisana posebnim pravilima ZIP-a o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku primjenjuju se **opće odredbe ZIP-a** (čl. 1. st. 2. ZIP-a).

U kontekstu izvanparničnog postupka u kojemu sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje u slučajevima kad se stranke ne suglase o imenovanju, određivanju nekog roka ili poduzimanju neke druge radnje, bitne su **osnovne odredbe ZIP-a**⁵³ kojima se propisuje područje primjene ZIP-a⁵⁴ te odgovarajuća primjena odredaba zakona koji uređuje parnični postupak.⁵⁵ Osnovnim rješenjima *Zakona* određuje se i nadležnost i sastav suda⁵⁶ te stranke i njihovo zastupanje u izvanparničnom postupku.⁵⁷ Tomu treba pridodati pravila relevantna za učinak radnji i propuštanja jedne stranke za druge stranke u izvanparničnom postupku.⁵⁸

U analizi uređenja posebnog postupka o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda ističu se i opća rješenja ZIP-a koja su značajna za **prvostupanjski izvanparnični postupak**.⁵⁹ U tom smislu propisano je po-

kretnje izvanparničnog postupka te pitanja određenosti zahtjeva,⁶⁰ povlačenja prijedloga⁶¹ te postojanja postupka.⁶² Dalje treba pridodati temeljna načela izvanparničnog sudske postupanja,⁶³ odredbe o pojedinim pitanjima dokaza i dokazivanja,⁶⁴ o sporu o činjenicama i pravu⁶⁵ te o odnosu izvanparničnog i parničnog postupka.⁶⁶ Relevantne su i odredbe o donošenju odluka u izvanparničnom postupku,⁶⁷ sadržaju rješenja,⁶⁸ o naknadi troškova postupka,⁶⁹ pravomoćnosti i ovršnosti⁷⁰ te o privremenim učincima rješenja.⁷¹ Među pravnim lijekovima u izvanparničnom postupku propisani su **žalba**,⁷² revizija⁷³ te prijedlog za preinaku ili ukidanje pravomoćnog rješenja.⁷⁴

ZIP-om je propisana **odgovarajuća primjena odredaba zakona koji uređuje parnični postupak (ZPP)**, ako ZIP-om ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku nije drukčije određeno (čl. 2. ZIP-a).

3.2. OSTVARIVANJE NAČELA SASLUŠANJA STRANAKA

Kad je ZIP-om ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku određeno da će sud obaviti određeno imenovanje o kojemu se stranke nisu suglasile ili da će svojom odlukom nadomjestiti izostalu suglasnost stranaka o određivanju nekog roka ili o poduzimanju neke druge radnje, sud će na prijedlog stranke obaviti odgovarajuće imenovanje, odrediti rok ili poduzeti neku drugu radnju (čl. 117. st. 1. ZIP-a). U opisanim će slučajevima sud o **prijedlogu za obavljanje radnje prije njezina poduzimanja obavijestiti druge stranke, ako su poznate, i omogućiti im da se izjasne o prijedlogu u određenom roku** (čl. 117. st. 2. ZIP-a).

Odredbom čl. 117. st. 2. ZIP-a aktualizira se načelo saslušanja stranaka u izvanparničnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda.⁷⁵ Uz to, u odredbi čl. 118. st. 1. ZIP-a naglašava se da će sud donijeti odluku o predloženoj radnji **nakon što strankama omogućiti da se izjasne**.

Inače, načelo saslušanja stranaka u izvanparničnom postupku postavljeno je u općoj odredbi čl. 16. ZIP-a. Sud je obvezna **strankama omogućiti da postavljaju svoje zahtjeve te ih potkrepljuju činjenicama, dokazima te pravnim navodima** (čl. 16. st. 1. reč. 1. ZIP-a). Sud je obvezan **strankama omogućiti da se izjasne o zahtjevima i navodima protivne stranke** (čl. 16. st. 1. reč. 2. ZIP-a).

⁴⁴ Vidi odredbe čl. 490. u vezi s čl. 32. st. 4. ObZ-a.

⁴⁵ Vidi odredbu čl. 493. ObZ-a.

⁴⁶ Vidi odredbu čl. 494. ObZ-a.

⁴⁷ Vidi odredbu čl. 495. ObZ-a.

⁴⁸ Vidi odredbu čl. 490. ObZ-a.

⁴⁹ Vidi odredbu čl. 491. ObZ-a.

⁵⁰ Vidi odredbu čl. 492. ObZ-a.

⁵¹ Vidi odredbe čl. 434. – čl. 448. ObZ-a.

⁵² Vidi odredbe čl. 345. – čl. 367. ObZ-a.

⁵³ Vidi odredbe čl. 1. – čl. 9. ZIP-a.

⁵⁴ Vidi odredbu čl. 1. ZIP-a.

⁵⁵ Vidi odredbu čl. 2. ZIP-a.

⁵⁶ Vidi odredbe čl. 3. te čl. 4. ZIP-a.

⁵⁷ Vidi odredbe čl. 5. te čl. 7. – čl. 9. ZIP-a.

⁵⁸ Vidi odredbu čl. 6. ZIP-a.

⁵⁹ Vidi odredbe čl. 10. – čl. 48. ZIP-a.

⁶⁰ Vidi odredbe čl. 10. te čl. 11. ZIP-a.

⁶¹ Vidi odredbu čl. 12. ZIP-a.

⁶² Vidi odredbu čl. 13. ZIP-a.

⁶³ Vidi odredbe čl. 14. – čl. 20. ZIP-a.

⁶⁴ Vidi odredbe čl. 23. – čl. 26. ZIP-a.

⁶⁵ Vidi odredbu čl. 27. ZIP-a.

⁶⁶ Vidi odredbu čl. 28. ZIP-a.

⁶⁷ Vidi odredbu čl. 30. ZIP-a.

⁶⁸ Vidi odredbu čl. 31. ZIP-a.

⁶⁹ Vidi odredbu čl. 32. ZIP-a.

⁷⁰ Vidi odredbu čl. 33. ZIP-a.

⁷¹ Vidi odredbu čl. 34. ZIP-a.

⁷² Vidi odredbe čl. 35. – čl. 44. ZIP-a.

⁷³ Odredbom čl. 45. ZIP-a upućuje se na reviziju koja je propisana odredbama zakona kojim se uređuje parnični postupak. Dakle, i u izvanparničnom postupku, uz ispunjenje propisanih pretpostavaka, podnosi se reviziji po prethodnom dopuštenju Vrhovnog suda Republike Hrvatske.

⁷⁴ Vidi odredbe čl. 46. te čl. 47. ZIP-a.

⁷⁵ O načelu saslušanja stranaka u parničnom postupku, vidi u Triva, S., Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, 7. izd., Zagreb: Narodne novine, 2004., str. 147-158.

U sklopu rješenja ZIP-a kojim su izvanparnični postupci određeni kao dispozicijski te oficijelni kad je zakonom propisano da ih sud pokreće po službenoj dužnosti,⁷⁶ operacionalizirano je ostvarivanje načela saslušanja stranaka. Ako je postupak pokrenut po službenoj dužnosti, sud je obvezan strankama omogućiti da saznaju za predmet postupka, činjenice koje namjerava utvrđivati i dokaze koje će izvesti te da se o tome izjasne (čl. 16. st. 2. ZIP-a). Sud će u postupcima pokrenutim po službenoj dužnosti najkasnije u prvoj procesnoj radnji koju poduzme prema stranki naznačiti predmet postupka (čl. 10. st. 3. ZIP-a).

Općim pravilima ZIP-a o načelu saslušanja stranaka treba pridodati i normativna rješenja kojima je postavljeno otvoreno pravosuđenje u izvanparničnom postupku.⁷⁷ **Sud će postavljanjem pitanja i na drugi svrhovit način** nastojati da se tijekom postupka iznesu sve odlučne činjenice, da se dopune nepotpuni navodi stranaka o važnim činjenicama, da se označe ili dopune dokazna sredstva koja se odnose na navode stranaka i da se pruže sva razjašnjenja potrebna **da bi se utvrdilo činjenično stanje važno za odluku** (čl. 16. st. 3. reč. 1. ZIP-a). U mjeri u kojoj je to potrebno radi ostvarivanja toga cilja, sud će sa strankama razmotriti i pravna pitanja koja se tiču predmeta postupka (čl. 16. st. 3. reč. 2. ZIP-a).

O zakazivanju ročišta u hitnim slučajevima te postavljanju privremenog zastupnika u izvanparničnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, vidi *infra ad* 3.3.

3.3. ODREĐIVANJE ROČIŠTA U SLUČAJEVIMA U KOJIMA RADNJU TREBA HITNO PODUZETI

U slučajevima u kojima odgovarajuću **radnju treba hitno poduzeti**, sud može radi izjašnjenja drugih stranaka o prijedlogu za obavljanje radnje prije njezina poduzimanja, **odrediti ročište na koje stranke može pozvati i telefonom ili elektroničkom poštom** (čl. 117. st. 3. reč. 1. ZIP-a).

Prema općem rješenju iz čl. 10. st. 2. ZIP-a, prijedlog kojim se pokreće postupak, osim ako se odmah ne odbaci, dostavlja se, prema odredbama **zakona kojim se uređuje parnični postupak o dostavi tužbe**,⁷⁸ svim osobama koje su naznačene kao stranke te osobama za koje sud u skladu s odredbom čl. 5. ZIP-a smatra da bi trebale biti uključene u postupak. Stoga, u sklopu rješenja ZIP-a o dostavi drugim strankama prijedloga u posebnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, treba odrediti pojam stranke u izvanparničnom postupku.

Opća je odredba ZIP-a da su **stranke u izvanparničnom postupku** predlagatelj i osoba koju je predlagatelj označio kao protustranku (čl. 5. st. 1. t. 1. i 2. ZIP-a). Također, to je i svaka osoba na čiji bi pravni položaj mogla izravno utjecati odluka čije se donošenje predlaže ili odluka koju sud, u povodu prijedloga ili po službenoj dužnosti, može donijeti, odnosno osoba na čiji bi pravni položaj mogla izravno utjecati neka druga radnja suda poduzeta u postupku (čl. 5. st. 1. t. 3. ZIP-a). Stranka u izvanparničnom postupku je i svaka osoba, tijelo, organ društva ili oblik

udruživanja koji se na temelju ZIP-a ili drugog zakona koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku može ili treba uključiti u postupak (čl. 5. st. 1. t. 4. ZIP-a). Međutim, **ne smatra se strankom** osoba ili tijelo koji su po zakonu obvezni dostaviti sudu određenu odluku ili drugi pravni akt ili ga na drugi način obavijestiti o postojanju razloga za pokretanje izvanparničnog postupka po službenoj dužnosti, osim ako za to ne ispunjavaju uvjete (iz čl. 5. st. 1. ZIP-a) (čl. 5. st. 2. ZIP-a).

Kao što je već istaknuto, opća rješenja ZIP-a vrijede u mjeri u kojoj pojedini aspekti posebnog postupka o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, nisu propisani posebnim pravilima ZIP-a o tom postupku ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku (vidi odredbu čl. 1. st. 2. ZIP-a). Iz analize drugih zakona koji propisuju procesnopravne situacije u kojima sud obavlja određeno imenovanje odnosno određuje rok ili drugu radnju u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka, vidljivo je da je njima (u načelu) određen i krug stranaka u tim posebnim postupcima (vidi *supra ad* 2.). Dapače, neka rješenja su u toj mjeri oskudna da određuju samo stranke i predmet tih postupaka.

Mogućnost da sud radi izjašnjenja drugih stranaka o prijedlogu za obavljanje radnje prije njezina poduzimanja, **odrediti ročište** u posebnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, odraz je neformalnosti izvanparničnog postupka, potrebe žurnog postupanja. Opća su rješenja *Zakona* da sud u izvanparničnom postupku može stranku pozvati da se u određenom roku pisano očituje o prijedlogu druge stranke ili o predmetu postupka pokrenutog po službenoj dužnosti i rezultatima provedenog postupka te pozvati stranku da se izjasni pred sudom ili zakazati ročište (čl. 18. st. 1. ZIP-a). Ako stranka **propusti rok u kojem se trebala izjasniti ili se ne odazove pozivu suda**, bitno je pravilo prema kojemu sud može, prema okolnostima slučaja, **smatrati da se stranka suglasila s prijedlogom druge stranke** i donijeti odluku na temelju činjeničnog stanja s kojim je stranka bila upoznata, odnosno da se stranka ne protivi provedbi postupka po službenoj dužnosti (čl. 18. st. 2. ZIP-a). Na navedene je pravne posljedice sud obvezan **upozoriti stranku** u pozivu da se izjasni ili u pozivu za ročište (čl. 18. st. 3. ZIP-a).

Prema općoj odredbi čl. 19. st. 1. ZIP-a, ako održavanje usmene rasprave nije zakonom propisano, ograničeno ili isključeno **sud može odrediti ročište sa svim strankama ili samo sa strankama na koje se odnose pojedina pitanja koja treba raspraviti**, ako ocijeni da to može pridonijeti ubrzanju postupka, utvrđivanju činjeničnog stanja ili raspravljanju o pravnim pitanjima. Nakon što je održao ročište sud će odlučiti hoće li u daljnjem tijeku postupka zakazivati ročišta ili će postupak provoditi bez održavanja ročišta (čl. 19. st. 2. ZIP-a). Međutim, i u postupcima u kojima je propisano održavanje usmene rasprave sud će uzeti u obzir i **dokaze izvedene izvan ročišta za raspravu** (čl. 23. st. 4. ZIP-a). Prema pravilu iz čl. 23. st. 4. reč. 2. ZIP-a, sud može i izvan ročišta za raspravu izvoditi dokaze, strankama nalagati da dopune svoje navode te poduzimati druge procesne radnje. Značajno je da je sud prije donošenja odluke (i u navedenim slučajevima) **obvezna strankama omogućiti da se izjasne o izvedenim dokazima** (*arg. ex* čl. 23. st. 5., čl. 118. st. 1. ZIP-a).

⁷⁶ Vidi odredbu čl. 10. st. 1. ZIP-a.

⁷⁷ O načelu otvorenog pravosuđenja u parničnom postupku, vidi u Triva, S., Dika, M., *op. cit.* (bilj. 75), str. 151-153.

⁷⁸ O dostavi u parničnom postupku vidi odredbe čl. 133. – čl. 149.b ZPP-a.

Postavljanje privremenog zastupnika

Prema posebnom rješenju relevantnom za postupak o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, ako **strankama koje nisu predložile poduzimanje radnje nije moguće obaviti dostavu ili ako ih nije moguće obavijestiti o ročištu na koje su pozvane ili ako su nepoznate adrese ili inače nepoznate**, sud im može postaviti **privremenog zastupnika** (čl. 117. st. 3. reč. 2. ZIP-a). Troškove postavljanja privremenog zastupnika **prethodno snosi predlagatelj** (čl. 117. st. 3. reč. 3. ZIP-a).

U kontekstu navedene, posebne odredbe ZIP-a, otvara se pitanje pravnih posljedica u slučaju da **predlagatelj ne predujmi troškove postavljanja privremenog zastupnika** te tko će konačno snositi te troškove. Primjerice, kod posebnog postupka za proglašenje nestale osobe umrlom i za dokazivanje smrti izriekom je određeno postavljanje privremenog zastupnika te je pravilo da troškove toga postupka predujmljuje i snosi predlagatelj.⁷⁹ Uz to, određeno je da predlagatelj u postupku za proglašenje nestale osobe umrlom i za dokazivanje smrti, prije objavljivanja oglasa, treba u određenom roku uplati potreban predujam, a ako predlagatelj u tom roku ne uplati predujam, smatrat će se da je prijedlog povučen.⁸⁰ Posljedica koja se očituje u tome da se smatra da je prijedlog povučen, nije izriekom određena za slučaj kad predlagatelj ne predujmi trošak privremenog zastupnika u posebnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda. Tomu treba pridodati da bi se odgovarajućom primjenom odredaba ZPP-a o postavljanju privremenog zastupnika te predujmljivanju sredstava potrebnih za pokriće troškova postavljanja i rada, došlo do zaključka o odbacivanju prijedloga.⁸¹

Opća rješenja o **naknadi troškova u izvanparničnom postupku** sadržana su u čl. 32. ZIP-a te u tom sklopu treba tražiti odgovor na pitanje o konačnom snošenju troškova (i) u posebnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda. Sud će o naknadi troškova odlučiti na temelju **određenog zahtjeva** stranaka uzimajući u obzir **sve okolnosti slučaja** (čl. 32. st. 1. ZIP-a). U postupcima u kojima su sudjelovale stranke sa suprotnim interesima, sud će o naknadi troškova odlučiti uz odgovarajuću primjenu odredaba zakona koji uređuje parnični postupak, osim ako drukčije ne bi nalogali razlozi pravičnosti (čl. 32. st. 2. ZIP).⁸² Ipak, stranka je obvezna neovisno o ishodu postupka naknaditi drugoj stranki troškove koje je uzrokovala svojom krivnjom ili slučajem koji joj se dogodio (čl. 32. st. 3. ZIP-a).

U slučaju ostvarivanja zajedničkih interesa svih stranaka, sud će o naknadi troškova odlučiti razmjerno udjelima stranaka u predmetu postupka, a ako se takvi udjeli ne mogu utvrditi, troškovi se dijele na jednake dijelove (čl. 32. st. 4. ZIP-a). U ostalim slučajevima svaka stranka snosi svoje troškove (čl. 32. st. 5. ZIP-a).

3.4. ODLUKA I NJEZINA DOSTAVA

Sud u izvanparničnom postupku odlučuje **rješenjem** o glavnoj stvari te o upravljanju postupkom (čl. 30. st. 1.

⁷⁹ Vidi rješenja sadržana u čl. 59. st. 3. te čl. 67. ZIP-a.

⁸⁰ Vidi odredbu čl. 60. st. 3. ZIP-a.

⁸¹ Vidi odredbu čl. 2. ZIP-a. Vidi odredbu čl. 85. st. 3. ZPP-a.

⁸² O troškovima parničnog postupka vidi odredbe čl. 151. – čl. 176. ZPP-a.

ZIP-a). Ako se postupak pokreće isključivo na prijedlog stranke, odluka se može donijeti samo u granicama prijedloga (čl. 30. st. 2. ZIP). Suprotno, u postupku koji se može pokrenuti po službenoj dužnosti sud pri odlučivanju nije vezan prijedlogom stranke, ali ako odluči odstupati od prijedloga stranaka, obavezan je prije donošenja odluke omogućiti strankama da se izjasne o predmetu postupka (čl. 30. st. 3. ZIP-a). O načelu saslušanja stranaka, vidi *supra ad* 3.2.

Na sadržaj i oblik rješenja u izvanparničnom postupku na odgovarajući način se primjenjuju odredbe zakona koji uređuje parnični postupak (ZPP) (čl. 31. st. 1. ZIP-a). Daljnjom odredbom čl. 31. st. 2. ZIP-a uređeno je pitanje obrazloženja rješenja o glavnoj stvari u izvanparničnom postupku.

Opća pravila o stjecanju **svojstva pravomoćnosti i ovršnosti** za meritorne odluke u izvanparničnom postupku sadržana su u čl. 33. ZIP-a. U izvanparničnom postupku na pravomoćnost i ovršnost na odgovarajući način se primjenjuju odredbe zakona koji uređuje parnični postupak⁸³ te zakona koji uređuje postupak ovrhe i osiguranja (čl. 33. st. 1. ZIP-a).⁸⁴

Prema posebnom rješenju iz čl. 118. st. 3. ZIP-a, sud može, uzimajući u obzir okolnosti slučaja, **odrediti u kojem će roku i uz ispunjenje kojih dodatnih pretpostavaka donesena odluka o predloženoj radnji u postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, proizvesti pravne učinke.**

Odluka o predloženoj radnji donesena u postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, **dostavlja se strankama ili njihovim zastupnicima, a ako je kojoj od stranaka postavljen privremeni zastupnik, objavit će se i na e-oglasnoj ploči sudova** (čl. 118. st. 2. ZIP-a). O postavljanju privremenog zastupnika vidi *supra ad* 3.3.

Općim odredbama ZIP-a uređena je žalba u izvanparničnom postupku (vidi odredbe čl. 35. do čl. 44. ZIP-a). Uz žalbu, općim odredbama ZIP-a uređeni su revizija (čl. 45. ZIP-a) i prijedlog za preinaku ili ukidanje pravomoćnog rješenja u izvanparničnom postupku (čl. 46. i čl. 47. ZIP-a). Te odredbe (u načelu) vrijede i u posebnom postupku o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, ako drukčije nije propisano drugim zakonima koji sadržavaju odredbe o izvanparničnom postupku (*arg. ex* čl. 1. st. 2. ZIP-a). U tom smislu ističe se da je, primjerice, pitanje žalbe specifično uređeno u trgovačkim statusnim izvanparničnim stvarima koje su, među ostalima, analizirane u ovom članku.⁸⁵ To također vrijedi i za pojedine procesnopravne situacije iz ObZ-a.⁸⁶

4. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Zakonom o izvanparničnom postupku uspostavljena su pravila posebnog postupka za imenovanja, određivanje rokova i druge radnje odlukom suda u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka. Kad je ZIP-om ili drugim zakonom

⁸³ Vidi odredbe čl. 333. – čl. 334. ZPP-a.

⁸⁴ Vidi odredbe čl. 25. i čl. 27. *Ovršnog zakona* iz 2012. godine, Nar. nov., br. 112/12, 25/13 – v. čl. 101. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2013. godine, 93/14, 55/16 – Odluka USRH, br.: U-I-2881/2014 i dr. od 1. lipnja 2016., 73/17, 131/20, 114/22.

⁸⁵ Za žalbu u trgovačkim statusnim izvanparničnim predmetima vidi odredbe čl. 40. st. 3. i 4. ZTD-a.

⁸⁶ Za žalbu u postupku radi nadomještanja pristanka za posvojenje djeteta vidi odredbu čl. 495. st. 1. i st. 2. ObZ-a. O isključenju izvanrednih pravnih lijekova i drugih pravnih sredstava u tom postupku vidi odredbu čl. 495. st. 3. ObZ-a.

koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku određeno da će sud obaviti određeno imenovanje o kojemu se stranke nisu suglasile ili da će svojom odlukom nadomjestiti izostalu suglasnost stranaka o određivanju nekog roka ili o poduzimanju neke druge radnje, sud će na prijedlog stranke obaviti odgovarajuće imenovanje, odrediti rok ili poduzeti neku drugu radnju. Stoga, prvo pitanje koje se otvorilo jest područje primjene novopropisanog postupka ZIP-a.

Kao primjeri procesnopравnih situacija u kojima sud obavlja određeno imenovanje odnosno određuje rok ili drugu radnju, među ostalima, u slučajevima izostanka suglasnosti stranaka, analizirane su odredbe **Zakona o trgovačkim društvima**. Taj Zakon, naime, obiluje izvanparničnim stvarima u kojima bi sud trebao obaviti određeno imenovanje i opoziv, odnosno odrediti neku radnju uz ispunjenje propisanih pretpostavaka. Ono što može biti dvojbeno je **odgovor na pitanje je li u svakom od opisanih slučajeva ZTD-a riječ o izvanparničnom postupku u kojem odluka suda nadomješta izostalu suglasnost stranke u užem smislu ili sud svojom odlukom u izvanparničnom postupku reagira na situaciju relevantnu za društvo do koje je došlo zbog uskrate suglasnosti relevantnog/relevantnih sudionika**. Također, to bi vrijedilo i za relevantne izvanparnične postupke **Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima** vezane za upravljanje stvarju u suvlasništvu. To (i) stoga što su odredbe ZTD-a odnosno ZV-a oskudne, određuju (u načelu) sudionike tih postupaka.

Na području statusnih i obiteljskih izvanparničnih stvari građana, **Obiteljski zakon** propisuje izvanparnični postupak radi nadomještanja pristanka roditelja odnosno skrbnika za posvojenje djeteta. Također, tim je Zakonom

propisan postupak za zaštitu obiteljskog doma u sklopu kojega je potrebno nadomjestiti suglasnost drugog bračnog druga za otuđenje ili opterećenje nekretnine koja pripada bračnoj stečevini te za otkaz ugovora o najmu stana, a koji predstavljaju obiteljski dom. Riječ je o izvanparničnom postupku u kojemu sud svojom odlukom u užem, pravom smislu nadomještava izostalu suglasnost stranke.

Izvanparnični postupak u kojemu sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje kad se stranke ne suglase o imenovanju, određivanju nekog roka ili poduzimanju neke druge radnje, uređen je među posebnim postupcima ZIP-a **odredbama dvaju članaka**.

Odredbama čl. 117. te čl. 118. ZIP-a uređuje se područje primjene novopropisanog postupka u kojem sud obavlja imenovanje odnosno određivanje roka i druge radnje, ostvarivanje načela saslušanja stranaka, određivanje ročišta u slučajevima u kojima radnju treba hitno poduzeti i postavljanje privremenog zastupnika, dostava odluke te ovlast suda da pravne učinke takve odluke vezuje uz rok i ispunjenje dodatnih pretpostavaka. Vidljivo je da **Zakon** manjim brojem posebnih odredaba drugog dijela propisuje taj postupak. Na ona pitanja koja nisu propisana posebnim pravilima ZIP-a o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku, primjenjuju se opće odredbe ZIP-a. Dakle, opća rješenja ZIP-a vrijede u mjeri u kojoj pojedini aspekti posebnog postupka o imenovanju, određivanju roka ili druge radnje odlukom suda, nisu uređeni (i) drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku. Potom, propisana je odgovarajuća primjena odredaba zakona koji uređuje parnični postupak (ZPP), ako ZIP-om ili drugim zakonom koji sadržava odredbe o izvanparničnom postupku nije drukčije određeno.



PARNIČNO PROCESNO PRAVO

Novosti o izmjeni Zakona o parničnom postupku

Izv. prof. dr. sc. Slađana ARAS KRAMAR

UDK 347.9

U listopadu 2023. godine objavljen je Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku. Tom se Novelom namjerava propisati hitnost postupaka radi raskida, utvrđenja ništetnim te radi poništenja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju. Uz to, u obrazloženju Nacrta istaknuta je potreba nomotehničke dorade Zakona, a u svrhu prilagođavanja njegovih rješenja uvođenju tehnoloških i digitalnih novina u vođenju parničnog postupka te povećanja pravne sigurnosti. U Noveli ZPP-a trebala bi se uzeti u obzir i okolnost donošenja te stupanja na snagu Zakona o mirnom rješavanju sporova (Nar. nov., br. 67/23).

1. UVODNE NAPOMENE

Dana 4. listopada 2023. godine otvoreno je e-Savjetovanje o **Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku**.² Namjera je najavljenih izmjena ubrzanje parničnih postupaka radi raskida, utvrđenja ništetnim te radi poništenja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju. Ta potreba, među ostalima, proizlazi iz **Izviješća pučke pravobraniteljice za 2021. godinu**.³ U tom smislu u obrazloženju objavljenog **Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023.** navodi se da će se osnažiti i urediti pojedini procesni instituti u

¹ *Zakon o parničnom postupku*, Službeni list SFRJ, br. 4/77 – 35/91; Nar. nov., br. 26/91, 53/91, 91/92, 112/99, 88/01 – v. čl. 50. Zakona o arbitraži, 117/03, 88/05 – v. čl. 129. Zakona o izmjenama i dopunama Ovršnog zakona, 2/07 – v. Odluku USRH od 20. prosinca 2006., 84/08, 96/08 – v. Odluku USRH od 9. srpnja 08., 123/08 – ispravak, 57/11, 148/11 – pročišćeni tekst, 25/13, 89/14 – v. Odluku USRH od 11. srpnja 2014., 70/19, 80/22, 114/22 (dalje: ZPP).

² *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku*, <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=25275> (26.10.2023.) (dalje: *Nacrt prijedloga ZIDZPP-a 2023.*).

³ Vidi *ibid.*, str. 1.

svrhu postizanja daljnje učinkovitosti i ubrzanja parničnog postupka te pružanja odgovarajuće pravne zaštite korisnika uzdržavanja, koji su starije osobe i ostaju bez svoje imovine, a i bez uzdržavanja potrebnog za život.⁴

Ugovor o doživotnom uzdržavanju te ugovor o dosmrtnom uzdržavanju propisani su odredbama **Zakona o obveznim odnosima**.⁵ Polazeći od namjere zaštite korisnika uzdržavanja, istodobno je s *Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023.* objavljen u sklopu e-Savjetovanja, *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima*.⁶ Tim su *Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023.* izvršene odgovarajuće intervencije u odredbe o ugovoru o doživotnom uzdržavanju te o dosmrtnom uzdržavanju.⁷ Među ostalima, ističe se promjena naziva ugovora,⁸ ograničenje broja takvih ugovora koje može sklopiti jedan davatelj uzdržavanja odnosno primatelj uzdržavanja,⁹ ustrojavanje Registra ugovora o uzdržavanju¹⁰ te rješenja o dodatnoj zaštiti primatelja dosmrtnog uzdržavanja koja se očituju i u (načelnj) obvezi osnivanja služnosti stanovanja u njegovu korist.¹¹

U obrazloženju *Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023.* ističe se i potreba nomotehničke dorade Zakona, u svrhu prilagođavanja njegovih rješenja okolnosti uvođenja tehnoloških i digitalnih novosti u parnični postupak.¹² Također, tom bi se *Novelom ZPP-a* uzele u obzir i promjene u sustavu mirnog rješavanja sporova, donošenje i stupanje na snagu novog **Zakon o mirnom rješavanju sporova**.¹³ U tom smislu izvršile bi se u ZPP-u odgovarajuće nomotehničke i terminološke promjene.¹⁴

U radu se analiziraju bitne novosti objavljenog *Nacrta prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku*.

2. HITNOST POSTUPAKA O UGOVORIMA O DOŽIVOTNOM UZDRŽAVANJU TE O DOSMRTNOM UZDRŽAVANJU

Ugovorom o doživotnom uzdržavanju obvezuje se jedna strana (davatelj uzdržavanja) da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) **uzdržavati do njegove smrti**, a druga strana izjavljuje da mu daje **svu ili dio svoje imovine, s time da je stjecanje stvari i prava odgođeno do trenutka smrti primatelja uzdržavanja** (čl. 579. st. 1. ZOO-a). Ako nije drukčije ugovoreno, ugovorom o doživotnom uzdržavanju obuhvaćene su i sve pripadnosti stvari ili prava koji su predmet toga ugovora (čl. 579. st. 2. ZOO-a). Daljnjim odredbama ZOO-a određen je oblik ugovora o doživotnom uzdržavanju,¹⁵ upis u odgovarajuće javne upisnike¹⁶ te pitanja uz odgovornost za dugove poslije smrti primatelja uzdržavanja.¹⁷ Tomu treba

pridodati rješenja ZOO-a o raskidu ugovora o doživotnom uzdržavanju,¹⁸ utjecaju izmijenjenih okolnosti¹⁹ te utjecaju smrti davatelja uzdržavanja na taj ugovor.²⁰

Uz ugovor o doživotnom uzdržavanju, ZOO-om je određen **ugovor o dosmrtnom uzdržavanju**. Ugovorom o dosmrtnom uzdržavanju obvezuje se jedna strana (davatelj uzdržavanja) da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) **uzdržavati do njegove smrti**, a druga se strana obvezuje da će mu **za života prenijeti svu ili dio svoje imovine** (čl. 586. st. 1. ZOO-a). Pritom, prema rješenju sadržanom u čl. 586. st. 2. ZOO-a, davatelj uzdržavanja stječe stvari ili prava koji su predmet ugovora o dosmrtnom uzdržavanju kad mu, na temelju toga ugovora, te stvari ili ta prava budu preneseni na zakonom predviđeni način stjecanja. Uz to, ako primatelj uzdržavanja daje nekretninu, može odrediti da se u njegovu korist na njoj osnuje **stvarni teret uzdržavanja** (čl. 587. ZOO-a).

Odredbom čl. 588. ZOO-a propisan je utjecaj smrti davatelja uzdržavanja prije primatelja uzdržavanja na ugovor o dosmrtnom uzdržavanju, dok je odredbom čl. 589. ZOO-a određena odgovarajuća primjena odredaba ugovora o doživotnom uzdržavanju na ovaj drugi, o dosmrtnom uzdržavanju.

Dakle, riječ je dvostranoobveznim, naplatnim i strogo formalnim ugovorima kojima se davatelj uzdržavanja obvezuje da će drugu stranu ili trećega (primatelja uzdržavanja) **uzdržavati do njegove smrti**, a druga strana se obvezuje dati svoju imovinu ili dio imovine (*arg. ex* čl. 579. st. 1. i čl. 586. st. 1. ZOO-a). Temeljna razlika među njima je u trenutku prijenosa imovine na davatelja uzdržavanja. Tako u slučaju ugovora o dosmrtnom uzdržavanju imovina primatelja uzdržavanja prelazi na davatelja uzdržavanja za vrijeme života primatelja uzdržavanja, dok u slučaju drugog ugovora, ugovora o doživotnom uzdržavanju u trenutku smrti primatelja uzdržavanja (*arg. ex* čl. 579. i čl. 586. ZOO-a).

Bitna su i rješenja ZOO-a koja inzistiraju na posebnom obliku sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju. Ti ugovori moraju biti sastavljeni u pisanom obliku te ih mora ovjeriti sudac nadležnog suda ili potvrditi (solemnizirati) javni bilježnik ili moraju biti sastavljeni u obliku javnobilježničkog akta (vidi odredbe čl. 580. u vezi s čl. 589. ZOO-a).

U objavljenom *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*, kao razlog predviđenih intervencija u ugovor o doživotnom uzdržavanju te o dosmrtnom uzdržavanju, ističe se kako te ugovore najčešće sklapaju osobe starije životne dobi u cilju osiguranja svojeg uzdržavanja, skrbi i brige, a kao protučinidbu daju svoju imovinu ili njezin dio, često nekretninu.²¹ Uz to, da je praksa pokazala potrebu propisivanja dodatnih zaštitnih mehanizama primatelja uzdržavanja u svrhu sprječavanja slučajeva zloupotrebe tih ugovora, profesionalizacije njihova sklapanja među davateljima uzdržavanja.²² Navodi se i potreba da se primatelji uzdržavanja u najvećoj mjeri informiraju o posljedicama sklapanja ugovora o doživotnom uzdržavanju i o dosmrtnom uzdržavanju te o pravima i obvezama koje proizlaze iz ugovora.²³

⁴ Tako *ibid.*

⁵ *Zakon o obveznim odnosima*, Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22 (dalje: ZOO).

⁶ *Nacrt prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim odnosima*, <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=25270> (26.10.2023.). (dalje: *Nacrt prijedloga ZIDZOO-a 2023.*)

⁷ Ugovor o doživotnom uzdržavanju propisan je odredbama čl. 579. – 585. ZOO-a, dok je ugovor o dosmrtnom uzdržavanju odredbama čl. 586. – 589. ZOO-a.

⁸ Vidi odredbu čl. 2. te čl. 5. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

⁹ Vidi odredbu čl. 3. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

¹⁰ Vidi odredbu čl. 4. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

¹¹ Vidi odredbe čl. 6. te čl. 7. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

¹² *Nacrt prijedloga ZIDZPP-a 2023.*, str. 1.

¹³ Dana 7. lipnja 2023. godine donesen je *Zakon o mirnom rješavanju sporova*. *Zakon* je objavljen u Nar. nov., br. 67/23 (dalje: ZMRŠ) te je njegovim stupanjem na snagu prestao važiti *Zakon o mirenju* (Nar. nov., br. 18/11).

¹⁴ *Nacrt prijedloga ZIDZPP-a 2023.*, str. 1.

¹⁵ Vidi odredbu čl. 580. ZOO-a.

¹⁶ Vidi odredbu čl. 581. ZOO-a.

¹⁷ Vidi odredbu čl. 582. ZOO-a.

¹⁸ Vidi odredbu čl. 583. ZOO-a.

¹⁹ Vidi odredbu čl. 584. ZOO-a.

²⁰ Vidi odredbu čl. 585. ZOO-a.

²¹ Tako vidi *Nacrt prijedloga ZIDZOO-a 2023.*, str. 2.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

Opisani su razlozi, na razini instituta obveznog prava, doveli do odgovarajućih intervencija u ZOO. Prvo, *Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023.* određene su terminološke promjene, i to naziva ugovora. Umjesto ugovor o doživotnom uzdržavanju, naziv bi trebao glasiti – **ugovor o doživotnom uzdržavanju (uz prijenos imovine nakon smrti).**²⁴ Predviđeno je i dodavanje nove odredbe u čl. 579. ZOO-a, prema kojoj će se tim ugovorom odrediti **sadržaj uzdržavanja** kojim se, između ostaloga, **određuje mjesto stanovanja primatelja uzdržavanja (u njegovu stambenom prostoru, u stambenom prostoru davatelja uzdržavanja, u specijaliziranoj ustanovi ili u drugom odgovarajućem smještaju), obveza prehrane, njege i brige o zdravlju primatelja uzdržavanja te zadovoljavanja njegovih ostalih osnovnih životnih potreba, snošenje troška režija i sahrane primatelja uzdržavanja.**²⁵

Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023. predviđeno je i mijenjanje naslov iznad odredbe čl. 586. tako da bi naziv drugog ugovora trebao glasiti – **ugovor o dosmrtnom uzdržavanju (uz istovremeni prijenos imovine).**²⁶

Kao odgovor na potrebu sprječavanja profesionalizacije sklapanja ugovora o doživotnom i o dosmrtnom uzdržavanju, *Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023.* određeno je ograničenje broja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju koji može sklopiti jedan davatelj uzdržavanja odnosno primatelj uzdržavanja.

Odredbom čl. 3. *Nacrta prijedloga ZIDZOO-a 2023.* propisano je dodavanje novih rješenja u čl. 580. ZOO-a. Naslov iznad čl. 580. ZOO-a promijenio bi se i glasio: „Broj i oblik ugovora“. Uz to, dodao bi se novi stavak u čl. 580. ZOO-a, prema kojemu **davatelj uzdržavanja i primatelj uzdržavanja ne mogu istovremeno imati sklopljena više od ukupno tri ugovora o doživotnom uzdržavanju i/ili ugovora o dosmrtnom uzdržavanju** (pred. čl. 580. st. 1. ZOO-a). Pritom je određeno da je ugovor sklopljen suprotno citiranoj odredbi pred. čl. 580. st. 1. ZOO-a, **ništen** (pred. čl. 580. st. 2. ZOO-a). U tom kontekstu je i propisano da će se prije ovjere ili sastavljanja ugovora provjeriti u **Registru ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju** broj ugovora koji su sklopili davatelj uzdržavanja i primatelj uzdržavanja (pred. čl. 580. st. 4. ZOO-a). Što se tiče oblika tih ugovora, *Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023.* nisu predviđene promjene trenutačnog rješenja, osim što bi ta odredba bila st. 3. predloženog čl. 580. ZOO-a.

Ugovori o doživotnom i o dosmrtnom uzdržavanju moraju biti sastavljeni u pisanom obliku te ih mora ovjeriti sudac nadležnog suda ili potvrditi (solemnizirati) javni bilježnik ili moraju biti sastavljeni u obliku javnobilježničkog akta (vidi odredbe čl. 580. u vezi s čl. 589. ZOO-a).²⁷ Obveza bi tih osoba – suca odnosno javnog bilježnika – bila u **provjeri broja ugovora u Registru** čije se ustrojavanje predlaže.²⁸ Uz to, prema predloženom rješenju iz čl. 580. st. 5. ZOO-a, prilikom ovjere ili sastavljanja ugovora **ovlaštena će osoba ugovarateljima pročitati ugovor te će ih detaljno i ugovarateljima razumljivim riječima**

upozoriti na prava i obveze koje proizlaze iz ugovora.²⁹ Ovlaštena će osoba provjeriti **neposrednim pitanjima jesu li obje ugovorne strane razumjele prava i obveze koje za njih proizlaze iz ugovora.**³⁰

Odredbom čl. 4. *Nacrta prijedloga ZIDZOO-a 2023.* određeno je ustrojavanje **Registra ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju.** To bi se učinilo tako da se iza odredbe čl. 580. ZOO-a doda novi čl. 580.a. Prema nacrtu predložene odredbe čl. 580.a st. 1. ZOO-a, **Registar ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju (dalje i: Registar) osnovat će i voditi Hrvatska javnobilježnička komora.**

U Registar ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju upisivali bi se podaci o:

- sklopljenom ugovoru o doživotnom uzdržavanju ili ugovoru o dosmrtnom uzdržavanju
- raskinutom ugovoru o doživotnom uzdržavanju ili ugovoru o dosmrtnom uzdržavanju
- pokrenutom postupku radi utvrđenja ništetnim, poništenja ili raskida ugovora o doživotnom uzdržavanju ili ugovora o dosmrtnom uzdržavanju
- načinu pravomoćnog okončanja postupka radi utvrđenja ništetnim, poništenja ili raskida ugovora o doživotnom uzdržavanju ili ugovora o dosmrtnom uzdržavanju (vidi pred. čl. 580.a st. 2. ZOO-a).

Prema pred. čl. 580.a st. 3. ZOO-a, ovlaštena osoba iz čl. 580. st. 3. Zakona (dakle, sudac ili javni bilježnik) po službenoj dužnosti odmah će upisati u Registar podatke o sklopljenom ugovoru o doživotnom uzdržavanju ili ugovoru o dosmrtnom uzdržavanju te o sporazumnom raskidu ugovora o doživotnom uzdržavanju ili ugovora o dosmrtnom uzdržavanju. Sud prvog stupnja po službenoj dužnosti upisat će u Registar podatke o pokrenutom postupku radi utvrđenja ništetnim, poništenja ili raskida ugovora o doživotnom uzdržavanju ili ugovora o dosmrtnom uzdržavanju (pred. čl. 580.a st. 4. ZOO-a). Uz to, sud prvog stupnja po službenoj će dužnosti upisati u Registar podatke o utvrđenju ništetnim, poništenju ili raskidu ugovora o doživotnom uzdržavanju ili ugovora o dosmrtnom uzdržavanju u roku od 30 dana od pravomoćnosti odluke ako protiv nje nije bio izjavljen pravni lijek odnosno u roku od 30 dana od dostave pravomoćne odluke višeg suda (pred. čl. 580.a st. 5. ZOO-a).

Odredbom čl. 4. *Nacrta prijedloga ZIDZOO-a 2023.* propisano je da će ministar nadležan za poslove pravosuđa pravilnikom propisati sadržaj i način vođenja Registra, nakanadu za upis te pravo na neposredni pristup podacima iz Registra te izdavanje potvrde o podacima iz Registra.

Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023. bi se osnaživanje položaja primatelja dosmrtnog uzdržavanja trebalo postići i rješenjima o **pouci ugovarateljima te o osnivanju služnosti stanovanja u korist primatelja uzdržavanja.**

Prema nacrtu odredbe čl. 586.a ZOO-a, prilikom ovjere ili sastavljanja ugovora o dosmrtnom uzdržavanju ovlaštena će osoba ugovarateljima pročitati ugovor te će ih detaljno i ugovarateljima razumljivim riječima upozoriti na prava i obveze koje proizlaze iz ugovora, na trenutak prijenosa vlasništva, objasniti će ugovarateljima razliku između ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom

²⁴ Vidi odredbu čl. 2. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

²⁵ Vidi odredbu čl. 2. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

²⁶ Vidi odredbu čl. 5. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

²⁷ Vidi odredbu čl. 3. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

²⁸ Vidi odredbu čl. 3. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

²⁹ Vidi odredbu čl. 3. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

³⁰ Vidi odredbu čl. 3. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

uzdržavanju te skrenuti pozornost na prednosti osnivanja osobne služnosti i pridržaja prava stvarnog tereta (iz čl. 587. ZOO-a). Ovlaštena će osoba provjeriti neposrednim pitanjima jesu li obje ugovorne strane razumjele prava i obveze koje za njih proizlaze iz ugovora.³¹

Odredbom čl. 7. *Nacrta prijedloga ZIDZOO-a 2023.* predviđene su intervencije u čl. 587. ZOO-a koji bi trebao glasiti „**Osnivanje služnosti i pridržaj prava stvarnog tereta**“. Prema pred. čl. 587. st. 1. ZOO-a, **ako primatelj uzdržavanja daje nekretninu, ugovorom će se na njoj u njegovu korist osnovati služnost stanovanja, ako se tome izričito ne protivi.** Nadalje, ako primatelj uzdržavanja daje nekretninu, može odrediti da se u njegovu korist na njoj osnuje stvarni teret uzdržavanja (pred. čl. 587. st. 2. ZOO-a). Istovremeno s uknjižbom prava vlasništva na temelju ugovora o dosmrtnom uzdržavanju zemljišnoknjižni će sud po službenoj dužnosti uknjižiti pravo služnosti stanovanja (iz st. 1. pred. čl. 587. ZOO-a) u zemljišnoj knjizi (pred. čl. 587. st. 3. ZOO-a).

Nacrt prijedloga ZIDZPP-a iz 2023. te plan upravljanja parničnim postupkom

U procesnom kontekstu, osnaživanje položaja primatelja uzdržavanja kod ugovora o doživotnom uzdržavanju i o dosmrtnom uzdržavanju nastoji se postići intervencijama u **odredbu čl. 292.a ZPP-a.** Tako bi se u navedenu odredbu trebao dodati novi st. 6. prema kojemu, **prilikom izrade plana upravljanja postupkom, a osobito pri određivanju rokova i ročišta, sud će obraćati osobitu pozornost na potrebu hitnog rješavanja spora u postupcima radi raskida, utvrđenja ništetnim i poništenja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju te u drugim postupcima za koje je to propisano ZPP-om ili drugim zakonom.**

Inače, donošenje *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2022. godine*³² obilježilo je unošenje novih procesnih instituta u organizaciju parničnog prvostupanjskog postupka, mijenjanje i napuštanje pojedinih rješenja u cilju njegova ubrzanja, općenito učinkovitog upravljanja postupkom. Među ostalima, tom *Novelom ZPP-a iz 2022. godine* uveden je **plan upravljanja postupkom.**³³ Uz to, propisani su rokovi za okončanje pojedinih stadija parničnog postupka te za poduzimanje drugih radnji u postupku.³⁴

Prema odredbi čl. 292.a st. 1. ZPP-a, sud će rješenjem zaključiti prethodni postupak po okončanju pripremnog ročišta. Ako ocijeni da je to moguće s obzirom na okolnosti slučaja, sud će na pripremnom ročištu zaključiti prethodni postupak i na istom ročištu održati i zaključiti glavnu raspravu (čl. 292.a st. 2. ZPP). Bitnu novinu u ZPP iz 2022. godine predstavlja rješenje prema kojemu će sud izraditi **plan upravljanja postupkom ako ocijeni da nije moguće na istom ročištu zaključiti prethodni postupak te održati i zaključiti glavnu raspravu** (čl. 292.a st. 3. ZPP-a). Pritom je sadržaj plana upravljanja parničnim postupkom određen u čl. 292.a st. 4. ZPP-a.

Plan upravljanja parničnim postupkom treba sadržavati:

- sažetak spornih činjeničnih i pravnih pitanja,
- dokazna sredstva za utvrđivanje spornih činjenica,
- rok za pribavljanje dokaznih sredstava koja je tek potrebno pribaviti,
- rok za podnošenje pisanih očitovanja stranaka na navode protivne stranke te nalaz i mišljenje vještaka,
- datum i vrijeme održavanja ročišta za glavnu raspravu (čl. 292.a st. 4. ZPP). Sud bi nakon izjašnjavanja stranaka trebao utvrditi i datum i vrijeme održavanja svih sljedećih ročišta za glavnu raspravu, vodeći računa o razumnom trajanju postupka ako se glavna rasprava treba održati na više ročišta (čl. 292.a st. 5. ZPP-a). Daljnjom odredbom čl. 292.b ZPP-a uređen je stadij u parničnom postupku u kojemu će sud određivati plan upravljanja postupkom, prava stranaka na izjašnjavanje o njegovu sadržaju, procesnopravne posljedice izostanka stranke s ročišta na kojemu se raspravlja o planu te mogućnosti promjene već određenog plana tijekom postupka.

3. IZMJENE ODREDBA ZAKONA U SVJETLU DONOŠENJA ZAKONA O MIRMOM RJEŠAVANJU SPOROVA

U lipnju 2023. godine donesen je *Zakon o mirnom rješavanju sporova* (ZMRS). Namjera njegova donošenja bila je, među ostalima, u širokom propisivanju mehanizama mirnog rješavanja sporova. Prema odredbi čl. 1. st. 1. ZMRS-a, tim se Zakonom uređuje mirno rješavanje sporova u građanskim, trgovačkim, radnim, obiteljskim, upravnim i drugim sporovima o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati. **Mirno je rješavanje spora određeno kao svaki izvansudski ili sudski postupak kojim stranke nastoje sporazumno riješiti spor, uključujući medijaciju i strukturirane pregovore.**³⁵

Uz širenje područja primjene, promjene se očituju u terminologiji. Umjesto „mirenja“ Zakon propisuje „medijaciju“. **Medijacija** je svaki postupak, bez obzira na to provodi li se u sudu, instituciji za medijaciju ili izvan njih, u kojemu stranke nastoje sporazumno riješiti spor uz pomoć jednog ili više medijatora koji strankama pomažu postići nagodbu, bez ovlasti da im nametnu obvezujuće rješenje.³⁶ Bitno je i određenje medijatora kao **osobe upisane u Registar medijatora koja na temelju sporazuma stranaka provodi medijaciju.**³⁷

ZMRS-om je propisana njegova **odgovarajuća primjena u postupcima mirnog rješavanja sporova uređenim posebnim zakonom**, na pitanja koja nisu drukčije uređena.³⁸ U tom kontekstu treba istaknuti da ZPP sadržava odredbe o **mirenju pri sudovima nakon pokretanja parničnog postupka.** Stoga se objavljenim *Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023.* nastoje uskladiti rješenja toga Zakona s novostima unesenim u sustav mirnog rješavanja sporova.

Prvo, predviđaju se intervencije u **odredbi čl. 186.d st. 1. ZPP-a.** U čl. 186.d st. 1. ZPP-a riječi: „osam dana pokrenu postupak mirenja ili rješenjem strankama predložiti rješavanje spora u postupku mirenja.“ bi se zamijenile riječima: „15 dana sudjeluju na informativnom sastanku

³¹ Vidi odredbu čl. 6. u *Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.*

³² *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku iz 2022. godine*, Nar. nov., br. 80/22 (dalje: *Novela ZPP-a iz 2022.*).

³³ Vidi odredbe čl. 292.a te čl. 292.b ZPP-a.

³⁴ Vidi odredbe čl. 185. st. 2., čl. 284. st. 5., čl. 293. st. 2., čl. 348. st. 4., čl. 389.c st. 2. te čl. 390. st. 3. ZPP-a.

³⁵ Vidi odredbu čl. 4. st. 1. a) ZMRS-a.

³⁶ Vidi odredbu čl. 4. st. 1. b) ZMRS-a.

³⁷ Vidi odredbu čl. 4. st. 1. d) ZMRS-a.

³⁸ Vidi odredbu čl. 1. st. 2. ZMRS-a.

o medijaciji ili da pokrenu medijaciju.“³⁹ Prema predloženom rješenju, **sud može uvažavajući sve okolnosti, posebno interes stranaka i trećih osoba vezanih za stranke te trajnost njihovih odnosa i upućenost jednih na druge, na ročištu ili izvan ročišta rješenjem uputiti stranke da u roku od 15 dana sudjeluju na informativnom sastanku o medijaciji ili da pokrenu medijaciju.** Prema *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*, dakle, normativno se razlikuje među **rješenjem o upućivanju stranaka da u roku od 15 dana sudjeluju na informativnom sastanku o medijaciji te rješenju o upućivanju da pokrenu medijaciju.** Pritom je nejasan domašaj i namjera takva predloženog normativnog rješenja. To, posebice ako se uzme u obzir pred. čl. 186.d st. 9. Zakona, koji bi prema *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.* određivao da **stranka koja je upućena pokrenuti medijaciju, a ne pristupi prvom sastanku radi pokušaja medijacije, bez opravdanog razloga, gubi pravo tražiti naknadu daljnjih troškova postupka pred sudom prvog stupnja.**⁴⁰

Drugo, *Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023.* izvršile bi se promijene u stavcima 3., 4., 5., 6., 7. i 9. čl. 186.d te bi se dodao novi stavak u taj članak. Predviđaju se i terminološke izmjene u st. 8. čl. 186.d ZPP-a:

- pred. čl. 186.d st. 3. Zakona prema *Nacrtu prijedloga* bi glasilo: „Ako stranke suglasno predlože rješavanje spora medijacijom pred sudom, bez odgode će se odrediti sastanak radi medijacije na koji se pozivaju stranke, njihovi zastupnici i punomoćnici ako ih imaju.“⁴¹
- pred. čl. 186.d st. 4. Zakona prema *Nacrtu prijedloga* bi glasilo: „Postupak mirnog rješavanja spora pred sudom (informativni sastanak o medijaciji i medijaciju) vodi medijator određen s liste medijatora koju utvrđuje predsjednik suda.“⁴²
- pred. čl. 186.d st. 5. Zakona prema *Nacrtu prijedloga* bi glasilo: „Medijator ne može sudjelovati u postupku mirnog rješavanja spora u parničnom predmetu koji mu je dodijeljen.“⁴³
- pred. čl. 186.d st. 6. Zakona prema *Nacrtu prijedloga* bi glasilo: „Ako se postupak mirnog rješavanja spora pred sudom dovrši bez sklapanja nagodbe, medijator ne smije sudjelovati u tom sporu u bilo kojem svojstvu.“⁴⁴
- pred. čl. 186.d st. 7. Zakona prema *Nacrtu prijedloga* bi glasilo: „Nagodba sklopljena u postupku mirnog rješavanja spora provedenom u sudu pred sucem medijatorom smatra se sudskom nagodbom.“⁴⁵
- pred. čl. 186.d st. 9. Zakona prema *Nacrtu prijedloga* bi glasilo: „Stranka koja je upućena pokrenuti medijaciju, a ne pristupi prvom sastanku radi pokušaja medijacije, bez opravdanog razloga, gubi pravo tražiti naknadu daljnjih troškova postupka pred sudom prvog stupnja.“⁴⁶

U odnosu na trenutačno normativno određenje čl. 186.d st. 9. ZPP-a, bitno je naglasiti uvođenje **opravdanog razloga** kao kriterija o kojemu će, među ostalima, ovisiti pitanje naknade troškova postupka.

- iza sta. 9. čl. 186.d ZPP-a *Nacrtom prijedloga* bi se dodao novi st. 10. koji bi glasilo: „Sud će u rješenju kojim upućuje stranke da pokrenu medijaciju upozoriti na posljedice neopravdanog izostanka iz stavka 9. ovoga članka.“⁴⁷

Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a iz 2023. zadržano je rješenje iz st. 8. čl. 186.d ZPP-a, prema kojemu, iznimno, ako su obje stranke ili dionička društva ili pravne osobe kojima je većinski član Republika Hrvatska ili jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, **sud će po primitku odgovora na tužbu uputiti stranke da u roku od osam dana pokrenu postupak mirenja.** Izvršena je samo terminološka promjena. Riječi „**postupak mirenja**“ zamjenjuju se riječju: „**medijaciju**“.⁴⁸ Treba primijetiti da se u tom slučaju *Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023.* nije interveniralo u određivanje **roka od osam dana** (kao što je to učinjeno u st. 1. članka 186.d ZPP-a). Uz to, *Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a iz 2023.* nisu predviđene sadržajne promjene u odredbi čl. 186.d, prema kojoj su rješenja iz st. 1. čl. 186.d ZPP-a (rješenje o upućivanju stranaka da u roku od 15 dana sudjeluju na informativnom sastanku o medijaciji ili da pokrenu medijaciju) rješenja o upravljanju postupkom. *Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a iz 2023.* citirani bi stavak postao st. 11. čl. 186.d ZPP-a.⁴⁹

Odredbom čl. 2. *Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023.* mijenja se (i) odredba čl. 186.e Zakona. Prema pred. čl. 186.e st. 1. ZPP-a, stranke mogu nakon podnošenja redovnog pravnog lijeka suglasno podnijeti prijedlog za sudjelovanje u postupku mirnog rješavanja spora pred sucem medijatorom suda nadležnog za odlučivanje o pravnom lijeku.⁵⁰ Umjesto o postupku **mirenja**, predloženim normativnim izričajem određuje se **postupak mirnog rješavanja spora**. Također, umjesto **izmiritelj** određuje se **sudac medijator** suda nadležnog za odlučivanje o pravnom lijeku. Dakle, treba primijetiti da je proširena moguća lista mehanizama, određujući mirno rješavanje spora, a ne samo medijaciju. S druge strane, ZPP koji je na snazi određuje „izmiritelja“, dok se *Nacrtom prijedloga*, čini se, sužava mogućnost, propisivanjem „sudac“ medijator.

Medijator ne može sudjelovati u postupku mirnog rješavanja spora u parničnom predmetu koji mu je dodijeljen radi odlučivanja o pravnom lijeku (pred. čl. 186.e st. 2. ZPP-a).⁵¹ Ako se postupak mirnog rješavanja spora dovrši bez sklapanja nagodbe, medijator ne smije sudjelovati u tom sporu u bilo kojem svojstvu (pred. čl. 186.e st. 3. ZPP-a).⁵²

Prema pred. odredbi čl. 186.e st. 4. ZPP-a, na postupke mirnog rješavanja spora koji se provode u sudovima na **odgovarajući se način primjenjuju odredbe zakona kojim se uređuje mirno rješavanje sporova (ZMRS)**, ako ZPP-om nije drukčije određeno.

U cilju usklađivanja s ZMRS-om, odredbom čl. 3. *Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023.* predviđa se i zamjena riječi „postupku mirenja“ s riječju „medijaciji“ u odredbi čl. 288.a st. 1. ZPP-a. Prema nacrtu predložene odredbe Zakona, **sud će tijekom pripremnog ročišta upoznati stranke s mogućnostima da spor riješe sudskom nagodbom ili u medijaciji i obrazložiti im te mogućnosti.** Ako je namjera ove *Novele ZPP-a* u usklađivanju s rješenjima ZMRS-a, upitno je zašto se ne potiču (barem na normativnoj razini) i drugi mehanizmi mirnog rješavanja spora.

³⁹ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁰ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴¹ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴² Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴³ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁴ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁵ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁶ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁷ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁸ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁴⁹ Vidi odredbu čl. 1. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁵⁰ Vidi odredbu čl. 2. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁵¹ Vidi odredbu čl. 2. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

⁵² Vidi odredbu čl. 2. u *Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.*

4. OSTALE IZMJENE ODREDBA ZAKONA

Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023. u cilju prilagodavanja rješenja ZPP-a okolnosti uvođenja tehnoloških i digitalnih novosti u parnični postupak, predviđena je promjena u **odredaba čl. 342. st. 2. o ispravljanju presude**.⁵³ Prema predloženom rješenju Nacrta, **ispravljanje presude obaviti će se posebnim rješenjem koje će se dostaviti strankama** (pred. čl. 342. st. 2. ZPP-a).⁵⁴ Dakle, napustio bi se normativni izričaj iz st. 2. čl. 342. ZPP-a prema kojemu će se to unijeti na kraju izvornika presude.

Objavljenim Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023., i to dvjema odredbama, izvršile bi se nomotehničke izmjene, u biti ispravljanje pogrešaka koje su učinjene u Zakonu nakon izmjena i dopuna sadržanih u *Noveli ZPP-a iz 2022. godine*. Tako bi se u čl. 381. st. 2. ZPP-a umjesto riječi „članka“ unijela riječ „Zakona“.⁵⁵ Jednako tako, u odredbi čl. 465. ZPP-a umjesto upućivanja na stavak „12.“ čl. 461.a ZPP-a, zamijenilo bi se upućivanjem na stavak „9.“ čl. 461.a ZPP-a.⁵⁶

5. ZAKLJUČNE NAPOMENE

Objavljenim Nacrtom prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku nastalo se odgovoriti na potrebu podizanja razine pravne zaštite primatelja uzdržavanja kod ugovora o doživotnom i o dosmrtnom uzdržavanju, uzimajući u obzir probleme u praksi, okolnost da je riječ o osobama starije životne dobi, da ostaju bez svoje imovine. U materijalnopravnom smislu to je učinjeno odgovarajućim intervencijama u **Zakon o obveznim odnosima** koje su sadržane u objavljenom Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023. U prvom redu, ističe se promjena naziva ugovora o doživotnom uzdržavanju te o dosmrtnom uzdržavanju. Propisuje se i ograničenje broja takvih ugovora koje može sklopiti jedan davatelj uzdržavanja odnosno primatelj uzdržavanja. Još je značajnije određeno ustrojavanje **Registra ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju**. Osnaživanje primatelja uzdržavanja očituje se i u (načelnoj) obvezi osnivanja služnosti stanovanja u njegovu korist.

Prema nacrtu predložene odredbe čl. 580.a st. 1. ZOO-a, Registar ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju **osnovat će i voditi Hrvatska javnobilježnička komora**. Nacrtom prijedloga ZIDZOO-a 2023. određeno je da će

minister nadležan za poslove pravosuđa pravilnikom propisati sadržaj i način vođenja Registra, naknadu za upis te pravo na neposredni pristup podacima iz Registra te izdavanje potvrde o podacima iz Registra. Pritom je prijelaznim i izvršnim odredbama u Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023. određen **rok od 60 dana od dana stupanja na snagu te Novele ZOO-a za donošenje pravilnika**.⁵⁷ Uz to, Hrvatska javnobilježnička komora osnovat će Registar ugovora o doživotnom i dosmrtnom uzdržavanju **do 1. srpnja 2024. godine**.⁵⁸

U procesnom kontekstu, podizanje razine zaštite primatelja uzdržavanja trebala bi se očitovati u predloženim rješenjima Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023. koja imaju u vidu potrebu žurnog vođenja **postupaka radi raskida, utvrđenja ništetnim te radi poništenja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju**. Tako prilikom izrade plana upravljanja postupkom, a osobito pri određivanju rokova i ročišta, sud će obraćati osobitu pozornost na potrebu hitnog rješavanja, među ostalima, spora u postupcima radi raskida, utvrđenja ništetnim i poništenja ugovora o doživotnom uzdržavanju i ugovora o dosmrtnom uzdržavanju.

U obrazloženju Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023. istaknuta je i potreba uzimanja u obzir okolnosti donošenja te stupanja na snagu **Zakona o mirnom rješavanju spорова**. Stoga su izvršene određene nomotehničke dorade u rješenja odredaba čl. 186.d, čl. 186.e te čl. 288.a st. 1. ZPP-a. Polazeći ne samo od terminološke promjene (mirenje – medijacija) nego i od širenja područja primjene ZMRS-a, određivanja postupka mirnog rješenja spora, dvojbeno je, kao što je u članku istaknuto, vrši li se pojedinim predloženim izmjenama u Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023. u pravoj mjeri usklađivanje s tim Zakonom.

Daljnijim projekcijama Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023. učinjeno je prilagođavanje okolnosti uvođenja tehnoloških i digitalnih novosti u vođenju parničnog postupka. U tom su kontekstu mijenjana rješenja o načinu na koji se vrši ispravak presude. Uz to, Nacrtom prijedloga ZIDZPP-a 2023. predviđeno je ispravljanje pogrešaka koje su učinjene u ZPP-u nakon izmjena i dopuna sadržanih u *Noveli ZPP-a iz 2022. godine*.

Ovdje treba navesti i odredbu čl. 8. Nacrta prijedloga ZIDZPP-a 2023. kojom je predviđeno da ta **Novela ZPP-a stupa na snagu osmog dana od dana objave u Narodnim novinama**.

⁵³ Vidi Nacrt prijedloga ZIDZPP-a 2023., str. 4.

⁵⁴ Vidi odredbu čl. 5. u Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.

⁵⁵ Vidi odredbu čl. 6. u Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.

⁵⁶ Vidi odredbu čl. 7. u Nacrtu prijedloga ZIDZPP-a 2023.

⁵⁷ Vidi odredbu čl. 21. u Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.

⁵⁸ Vidi odredbu čl. 21. u Nacrtu prijedloga ZIDZOO-a 2023.

U PRODAJI

ZAKON O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA

(Urednički pročišćeni tekst s kazalom pojmova), ožujak 2023.

Krajem 2022. i početkom 2023. godine nastale su dvije izmjene i dopune Zakona o trgovačkim društvima. Prva se izmjena odnosi na rokove usklađenja temeljnog kapitala i nove svote temeljnog kapitala trgovačkih društava u eurima zbog uvođenja nove valute. Druge se izmjene i dopune odnose na članove, odnosno dioničare koji to ne mogu postati ako su pravomoćno osuđeni za kazneno djelo financiranja terorizma ili su im uvedene mjere zabrane raspolaganja imovinom. Na prokuriste, članove tajnog društva i članove javnog trgovačkog društva također se odnose ograničenja koja da su prije postojala, ne bi mogla imati takav status s obzirom na sadašnja ograničenja itd.

Opseg: 248 str

Narudžbenica na kraju časopisa.



EU Uredba 2022/1925 / Akt o digitalnim tržištima – nadzornici pristupa i njihove obveze

Dr. sc. Mirta KAPURAL, dipl. iur.*

UDK 347.733

Svrha je EU Uredbe 2022/1925 o pravednim tržištima s mogućnošću neograničenog tržišnog natjecanja u digitalnom sektoru spriječiti nadzornike pristupa da poduzetnicima i potrošačima nameću nepošteno uvjete te osigurati otvorenost značajnih digitalnih usluga i njome se nastoji osigurati da nijedna velika internetska platforma koja djeluje kao „nadzornik pristupa“ za velik broj korisnika ne zloupotrebljava taj položaj na štetu poduzetnika koji žele pristup. Europska komisija nadležna je za provedbu Uredbe, a svaka država članica imenuje nacionalno koordinacijsko tijelo za suradnju s Europskom komisijom u provedbi Uredbe.

Cilj je ovog članka u dvama dijelovima predstaviti odredbe nove Uredbe i njihovo područje primjene, između ostaloga, izlažući u prvom dijelu osnovnu svrhu i razloge usvajanja Uredbe, uvjete za utvrđivanje statusa nadzornika pristupa te sve njihove obveze i prakse nadzornika pristupa kojima se ograničava mogućnost tržišnog natjecanja ili koje se smatraju nepoštenima, dok će u drugom dijelu članka poseban naglasak biti stavljen na odnos ove Uredbe s propisima o pravu tržišnog natjecanja, na suradnju i koordinaciju s nacionalnim tijelima nadležnim za provedbu prava tržišnog natjecanja i suradnju s nacionalnim sudovima.

1. UVOD

U vremenu poslovanja na digitalnom tržištu digitalne usluge i internetske platforme te mogućnosti koje pružaju, imaju sve veće značenje za gospodarstvo jer putem njih poduzetnici mogu doći do šireg kruga korisnika, olakšavaju prekograničnu trgovinu i otvaraju razne nove poslovne mogućnosti u korist potrošača na tržištu EU-a. Posebne karakteristike koje imaju takve platforme su, između ostaloga, vrlo snažni mrežni učinci, sposobnost povezivanja velikog broja poslovnih korisnika s velikim brojem krajnjih korisnika pomoću višestranosti tih usluga, velik stupanj ovisnosti poslovnih korisnika i krajnjih korisnika o njima, nemogućnost paralelnog povezivanja krajnjih korisnika na više platformi za istu svrhu (engl. *multi-homing*) i prednosti koje se ostvaruju na temelju podataka. Sva ta obilježja, u kombinaciji s nepoštenim praksama poduzetnika koji pružaju osnovne usluge platforme, mogu znatno narušiti mogućnost neograničenoga tržišnog natjecanja u području osnovnih usluga platforme te utjecati na pravednost komercijalnog odnosa između poduzetnika koji pružaju takve usluge i njihovih poslovnih korisnika i krajnjih korisnika. Navedeno je osobito izraženo kod velikih platformi, nadzornika pristupa koji imaju znatan utjecaj na unutarnje tržište jer osiguravaju točke pristupa putem kojih veliki broj poslovnih korisnika dolazi do krajnjih korisnika svugdje u EU-u i na različitim tržištima. Samim time oni mogu utjecati na tržišno natjecanje i isto ograničiti što

je Europska komisija (dalje: EK) dokazala primjenom čl. 102. Ugovora o funkcioniranju EU (dalje: UFEU) u nekoliko predmeta kao što su Google, Amazon, Microsoft.¹ Iako se pravila o tržišnom natjecanju, čl. 101. i 102. UFEU-a, primjenjuju i na postupanja velikih platformi – nadzornike pristupa, područje primjene tih odredaba ograničeno je na određene slučajeve tržišne moći, kao što je vladajući položaj i protutržišno postupanje u obliku zlouporabe tog položaja na određenim tržištima.

Sama provedba tih propisa primjenjuje se *ex post* i zahtijeva utvrđivanje čvrstih dokaza kroz opsežnu istragu složenih činjenica u svakome pojedinačnom slučaju. Slijedom toga, uočeno je da važeće pravo EU-a ne rješava dovoljno učinkovito i brzo sve izazove za funkcioniranje unutarnjeg tržišta koje predstavlja postupanje nadzornika pristupa čiji položaj nije nužno odgovarajući vladajućem položaju u smislu prava tržišnog natjecanja. Upravo taj negativni učinak nepoštenih praksi na unutarnje tržište, a osobito ograničena mogućnost tržišnog natjecanja u području osnovnih usluga platforme, uključujući negativne društvene i gospodarske posljedice takvih nepoštenih praksi, naveli su EU zakonodavca da prvi put uredi pravni okvir za velike digitalne platforme na razini EU-a usvajanjem *EU Uredbe 2022/1925 o pravednim tržištima s mogućnošću neograničenog tržišnog natjecanja u digitalnom sektoru* (dalje: Uredba ili Uredba - Akt o digitalnim tržištima).² Uredba je započela s primjenom 2. svibnja 2023. godine te prvi put utvrđuje pravila za neograničeno tržišno natjecanje i pravednost na digitalnim tržištima za usluge koje pružaju velike platforme – tzv. nadzornici pristupa.

2. SVRHA I CILJEVI UREDBE – AKTA O DIGITALNIM TRŽIŠTIMA

Svrha je Uredbe pridonijeti pravilnom funkcioniranju unutarnjeg tržišta utvrđivanjem pravila kojima se osiguravaju mogućnost neograničenoga tržišnog natjecanja i pravednost za tržišta u digitalnom sektoru, osobito za poslovne korisnike i krajnje korisnike osnovnih usluga platforme koje pružaju nadzornici pristupa. Poslovnim i krajnjim korisnicima osnovnih usluga platforme koje pružaju nadzornici pristupa trebalo bi u cijelom EU-u osigurati primjerene regulatorne zaštitne mjere od nepoštenih praksi nadzornika pristupa kako bi se olakšalo prekogranično poslovanje unutar EU-a i na taj način poboljšalo pravilno funkcioniranje unutarnjeg tržišta. Novom se Uredbom utvrđuju jasna pravila za velike internetske platforme te se ona primjenjuje na osnovne usluge platforme koje nadzornici pristupa pružaju ili nude poslovnim korisnicima s poslovnim nastanom

* Agencija za zaštitu tržišnog natjecanja (Agencija) Mišljenja i stajališta autorice izneseni u ovome članku su osobna te ne odražavaju i službena stajališta Agencije.

¹ Primjerice, Microsoft, AT.39530, odluka EK od 16.12.2009., Google Android, AT.4009, odluka EK-A od 18. 7. 2018.; Google Search shopping, case AT.39740, odluka EK-A od 27. 6. 2017.; Amazon CASE AT.40462 - Amazon Marketplace and AT.40703 - Amazon Buy Box, 20. 12. 2022., Case AT.40684 - Facebook Marketplace (u tijeku).

² Uredba EU 2022/1925 Europskog parlamenta i vijeća od 14. 9. 2022. i pravednim tržištima s mogućnošću neograničenog tržišnog natjecanja u digitalnom sektoru i izmjeni direktiva EU 2019/1937 i EU 2020/1828 (Akt o digitalnim tržištima), SL L 265, 12. 10. 2022.

u EU-u ili krajnjim korisnicima koji imaju poslovni nastan ili se nalaze u EU-u, bez obzira na mjesto poslovnog nastana ili boravišta nadzornika pristupa i bez obzira na pravo koje se inače primjenjuje na pružanje usluge.³

Cilj koji se nastoji postići ovom Uredbom su poštena tržišta i u digitalnom svijetu, da su i digitalna tržišta poštena, otvorena i konkurentna. Ova bi Uredba trebala osigurati više inovacija, veću kvalitetu i niže cijene (što je u osnovi i pravednoga tržišnog natjecanja) jer će stvoriti okruženje u kojemu bi korisnik trebao imati veći izbor digitalnih usluga, a manji poduzetnici na digitalnim tržištima trebali bi imati više mogućnosti i lakši pristup korisnicima. Velike platforme, tzv. nadzornici pristupa, sprječavale su poduzetnike i potrošače u prednostima konkurentskih digitalnih tržišta.

Koje su prakse bile zamijećene u praksi zbog kojih je bilo potrebno urediti obveze nadzornika pristupa? Izdvajaju se neke: nametanjem ugovornih uvjeta nadzornici pristupa mogu ograničiti sposobnost poslovnih korisnika njihovih usluga internetskog posredovanja da nude proizvode ili usluge krajnjim korisnicima pod povoljnijim uvjetima, uključujući cijenu, putem drugih usluga internetskog posredovanja ili putem kanala izravne prodaje na internetu. Ako se takva ograničenja odnose na usluge internetskog posredovanja trećih strana, njima se ograničava mogućnost neograničenoga tržišnog natjecanja među platformama, što pak ograničava izbor alternativnih usluga internetskog posredovanja za krajnje korisnike. Ako se takva ograničenja odnose na kanale izravne prodaje na internetu, njima se nepošteno ograničava sloboda poslovnih korisnika da upotrebljavaju takve kanale. Potom, u određenim okolnostima nadzornik pristupa ima dvostruku ulogu kao poduzetnik koji pruža osnovne usluge platforme, pri čemu svojim poslovnim korisnicima pruža osnovnu uslugu platforme, a potencijalno i druge usluge koje pruža zajedno s tom osnovnom uslugom platforme ili kao potpora toj usluzi, te se istodobno natječe ili namjerava natjecati s istim tim poslovnim korisnicima u pružanju istih ili sličnih usluga ili proizvoda istim krajnjim korisnicima. U tim okolnostima nadzornik pristupa može iskoristiti svoju dvostruku ulogu kako bi za potrebe vlastitih usluga ili proizvoda upotrijebio podatke koje generiraju ili pružaju njegovi poslovni korisnici u kontekstu aktivnosti tih poslovnih korisnika pri korištenju osnovnim uslugama platforme ili uslugama koje se pružaju zajedno s tim osnovnim uslugama platforme ili kao potpora tim uslugama. Nadalje, nadzornici pristupa često su vertikalno integrirani i krajnjim korisnicima nude određene proizvode ili usluge putem vlastitih osnovnih usluga platforme ili putem poslovnog korisnika nad kojim imaju kontrolu, što često dovodi do sukoba interesa. To može uključivati situaciju u kojoj nadzornik pristupa pruža vlastite usluge internetskog posredovanja putem internetske tražilice. Kada nude te proizvode ili usluge na osnovnoj usluzi platforme, nadzornici pristupa mogu osigurati bolji položaj za vlastitu ponudu, u smislu rangiranja i povezanog indeksiranja i pretraživanja radi indeksiranja, u odnosu na proizvode ili usluge trećih strana koji jednako tako djeluju na toj osnovnoj usluzi platforme. To se može dogoditi, na primjer, s proizvodima ili uslugama, uključujući druge osnovne usluge platforme, koji su rangirani u rezultatima koje priopćuju internetske

tražilice ili koji su djelomično ili u cijelosti ugrađeni u rezultate internetskih tražilica, u skupine rezultata povezanih s određenom temom, prikazani zajedno s rezultatima internetske tražilice, a koje određeni krajnji korisnici smatraju uslugom koja je odvojena od internetske tražilice ili joj je dodana ili je upotrebljavaju kao takvu. Nadalje, nadzornici pristupa ne bi smjeli ograničavati niti sprječavati slobodan izbor krajnjih korisnika tako da im tehnički ili na drugi način onemoguće zamjenu softverske aplikacije ili usluge ili pretplatu na druge aplikacije ili usluge. Nadzornici pristupa ostvaruju korist od pristupa velikim količinama podataka koje prikupljaju pružajući osnovne usluge platforme te druge digitalne usluge. Kako bi se osiguralo da nadzornici pristupa ne narušavaju mogućnost neograničenog tržišnog natjecanja u području osnovnih usluga platforme ili inovacijski potencijal dinamičnoga digitalnog sektora ograničavanjem zamjene ili paralelnog povezivanja na više platformi za istu svrhu, krajnjim korisnicima, kao i trećim stranama koje ovlasti krajnji korisnik, trebalo bi omogućiti djelotvoran i neposredan pristup podacima koje su pružili ili koji su generirani njihovom aktivnošću na relevantnim osnovnim uslugama platforme nadzornika pristupa. Kada je riječ o internetskim tražilicama, vrijednost internetskih tražilica za njihove poslovne korisnike i krajnje korisnike raste kako se povećava ukupan broj takvih korisnika. Poduzetnici koji pružaju internetske tražilice prikupljaju i pohranjuju agregirane skupove podataka koji sadržavaju informacije o tome što su korisnici tražili i kako su reagirali na rezultate koji su im pruženi. Pristup nadzornika pristupa takvim podacima o rangiranju, upitima, klikovima i pregledima važna je prepreka ulasku na tržište i širenju, čime se narušava mogućnost neograničenoga tržišnog natjecanja u području internetskih tražilica. Nadzornici pristupa trebali bi stoga biti obvezni pod pravednim, razumnim i nediskriminirajućim uvjetima drugim poduzetnicima koji pružaju takve usluge pružiti pristup podacima o rangiranju, upitima, klikovima i pregledima u odnosu na besplatno i plaćeno pretraživanje koje su generirali potrošači na internetskim tražilicama, tako da ti poduzetnici koji su treća strana mogu optimizirati svoje usluge i konkurirati relevantnim osnovnim uslugama platforme. Kod trgovine softverskim aplikacijama, internetske tražilice i usluge internetskih društvenih mreža navedene u odluci o utvrđivanju statusa, nadzornici pristupa trebali bi objaviti i primjenjivati opće uvjete pristupa koji bi trebali biti pravedni, razumni i nediskriminirajući.

Uvjeti u pogledu određivanja cijena ili drugi opći uvjeti pristupa trebali bi se smatrati nepoštenima ako zbog njih dolazi do neravnoteže u pogledu prava i obveza nametnutih poslovnim korisnicima ili ako se nadzorniku pristupa daje prednost koja je nerazmjerna usluzi koju nadzornik pristupa pruža poslovnim korisnicima ili ako se poslovni korisnici pri pružanju istih ili sličnih usluga kao nadzornik pristupa stavljaju u nepovoljan položaj.⁴

Nadzornici pristupa će se sada zbog primjene ove Uredbe morati pridržavati dobro definiranog skupa obveza i zabrana. Ova će Uredba, zajedno sa snažnom provedbom prava o tržišnom natjecanju, donijeti pravednije uvjete potrošačima i poduzetnicima za mnoge digitalne usluge diljem EU-a. Za provedbu Uredbe isključivo je nadležna Europska komisija, dok nadležna nacionalna tijela država članica blisko

³ Članak 1. Uredbe - Akta o digitalnim tržištima (Predmet i područje primjene).

⁴ Paragrafi 39, 46, 51, 53, 59, 61 i 62. Preambule Uredbe.

surađuju i koordiniraju svoje mjere izvršavanja.⁵ Ovom se Uredbom ne dovodi u pitanje primjena čl. 101. i 102. UFEU-a, niti primjena nacionalnih pravila o tržišnom natjecanju kojima se utvrđuju zabranjeni sporazumi, odluke udruženja poduzetnika, usklađena djelovanja i zlorabna vladajućeg položaja. Također, provedba Uredbe ne utječe na primjenu nacionalnih pravila o tržišnom natjecanju kojima se zabranjuju drugi oblici jednostranog postupanja u mjeri u kojoj se primjenjuju na poduzetnike koji nisu nadzornici pristupa ili predstavljaju uvođenje daljnjih obveza nadzornicima pristupa, niti na primjenu Uredbe Vijeća (EZ) br. 139/2004 o kontroli koncentracija poduzetnika i ekvivalentnih nacionalnih pravila o kontroli koncentracija.⁶

3. TKO SU NADZORNICI PRISTUPA I KAKO UTVRĐITI NJIHOV STATUS

Poduzetniku – digitalnoj platformi utvrđuje se **status nadzornika pristupa ako:**

- ima znatan utjecaj na unutarnje tržište
- pruža osnovnu uslugu platforme koja je važna točka pristupa putem koje poslovni korisnici dolaze do krajnjih korisnika
- ima čvrst i trajan položaj u području svojeg poslovanja ili je predvidivo da će takav položaj imati u bliskoj budućnosti.

Kada se to konkretnije definira primjenom ostvarenih prihoda, platforma, a da bi se smatrala nadzornikom pristupa, mora, s jedne strane, u posljednjim trima godinama imati godišnji promet od najmanje **7,5 milijarda €** u EU-u ili imati tržišnu vrijednost od najmanje **75 milijarda €** i najmanje **45 milijuna krajnjih korisnika mjesečno** i najmanje **10.000 poslovnih korisnika** s poslovnim nastanom u EU-u.

Platforma ujedno mora kontrolirati jednu ili više osnovnih usluga platforme u najmanje trima državama članicama. Te osnovne usluge platforme uključuju internetska tržišta i trgovine aplikacijama, internetske tražilice, društvene mreže, usluge u oblaku, usluge oglašavanja, glasovne asistente i internetske preglednike. Kako bi se osiguralo da su pravila predviđena uredbom proporcionalna, mali i srednji poduzetnici su, osim u iznimnim slučajevima, izuzeti od toga da se smatraju nadzornicima pristupa. Kako bi se osigurala progresivna priroda tih obveza, predviđena je i kategorija “novih nadzornika pristupa”, čime će se EK omogućiti da uvede određene obveze poduzetnicima čiji je konkurentan položaj dokazan, ali još nije održiv. Ako poduzetnik koji pruža osnovne usluge platforme dosegne sve pragove propisane čl. 3. st. 2. Uredbe, o tome obavještava EK bez odgode i u roku od dva mjeseca nakon što se ti pragovi dosegnu te joj dostavlja relevantne informacije. Ta obavijest uključuje relevantne informacije utvrđene u čl. 3. st. 2. Uredbe za svaku od osnovnih usluga platforme poduzetnika koji doseže pragove iz čl. 3. st. 2. t. (b) Uredbe. Jednako tako, ta odredba propisuje da svaki put kada dodatna osnovna usluga platforme koju pruža poduzetnik za kojeg je prethodno utvrđen status nadzornika pristupa dosegne rečene pragove, taj poduzetnik o tome mora obavijestiti EK u roku od dva mjeseca nakon što se dosegnu

ti pragovi. Europska komisija bez odgode, a najkasnije u roku od 45 radnih dana nakon primitka potpunih informacija iz čl. 3. st. 3. Uredbe utvrđuje status nadzornika pristupa za poduzetnika koji pruža osnovne usluge platforme koji doseže sve propisane pragove.

Za svakog poduzetnika koji pruža osnovne usluge platforme koji ispunjava svaki od zahtjeva iz čl. 3. st. 1. Uredbe, ali ne doseže svaki prag iz st. 2. toga članka, utvrđuje status nadzornika pristupa primjenom istraživanja tržišta radi utvrđivanja statusa nadzornika pristupa.⁷ No u tom slučaju EK uzima u obzir neke druge, dodatne **elemente** koji su **relevantni za konkretnog poduzetnika** koji pruža **osnovne usluge platforme**.

Neki od tih **elemenata** uključuju:

- veličinu, uključujući prihod i tržišnu kapitalizaciju, poslovanje i položaj tog poduzetnika
- broj poslovnih korisnika koji se koriste osnovnom uslugom platforme kako bi došli do krajnjih korisnika i broj krajnjih korisnika
- mrežne učinke i prednosti koje se ostvaruju na temelju podataka, posebno u vezi s pristupom tog poduzetnika osobnim i neosobnim podacima te prikupljanjem tih podataka ili analitičkim sposobnostima
- sve učinke razmjera i opsega od kojih poduzetnik ima koristi, među ostalima, s obzirom na podatke te, ako je relevantno, njegovo poslovanje izvan EU-a
- ovisnost poslovnog korisnika ili krajnjeg korisnika, uključujući troškove zamjene i pristranost u ponašanju, čime se smanjuje mogućnost poslovnih korisnika i krajnjih korisnika da izvrše zamjenu ili se paralelno povezuju na više platformi za istu svrhu
- konglomeratnu korporativnu strukturu ili vertikalnu integraciju tog poduzetnika koje, primjerice, tom poduzetniku omogućuju unakrsno subvencioniranje, kombiniranje podataka iz različitih izvora ili iskorištavanje prednosti njegova položaja ili
- ostala strukturna obilježja poslovanja ili usluge.

3.1. PREISPITIVANJE STATUSA NADZORNIKA PRISTUPA

Članak 4. Uredbe propisuje mogućnost preispitivanja statusa nadzornika pristupa, pa EK može na zahtjev ili na vlastitu inicijativu u bilo kojem trenutku ponovno razmotriti, izmijeniti ili staviti izvan snage odluku o utvrđivanju statusa donesenu na temelju čl. 3. Uredbe zbog jednog od sljedećih **razloga**:

- ako se činjenično stanje na kojemu se temeljila odluka o utvrđivanju statusa bitno promijenilo
- ako se odluka o utvrđivanju statusa temeljila na nepotpunim, netočnim ili obmanjujućim informacijama.

U tom smislu, EK redovito, a najmanje svake tri godine, preispituje ispunjavaju li nadzornici pristupa i dalje zahtjeve utvrđene u čl. 3. st. 1. U sklopu tog preispitivanja također se ispituje treba li izmijeniti popis osnovnih usluga platforme nadzornika pristupa koje su pojedinačno važna točka pristupa putem koje poslovni korisnici dolaze do krajnjih korisnika. Uz navedeno, EK također barem jednom godišnje ispituje ispunjavaju li novi poduzetnici koji pružaju osnovne usluge platforme te zahtjeve. Ako na osnovi preispitivanja utvrdi da su se promijenile činjenice na temelju kojih se za poduzetnike koji pružaju osnovne

⁵ Europska komisija, Uprava za tržišno natjecanje na svojoj stranici izdvaja i poseban dio za Akt o digitalnim tržištima: <https://competition-cases.ec.europa.eu/latest-updates/InstrumentDMA>

⁶ Uredba Vijeća (EZ) br. 139/2004 od 20. siječnja 2004. o kontroli koncentracija između poduzetnika (Uredba EZ o koncentracijama), SL L 24, 29. 1. 2004.

⁷ Postupak tog istraživanja tržišta propisan je čl. 17. Uredbe.

usluge platforme utvrdio status nadzornika pristupa, EK će donijeti odluku kojom se potvrđuje, mijenja ili stavlja izvan snage odluka o utvrđivanju statusa.⁸ Uz navedeno, EK kontinuirano objavljuje i ažurira popis nadzornika pristupa i popis osnovnih usluga platforme u pogledu kojih ti nadzornici pristupa moraju biti usklađeni s obvezama utvrđenima u Uredbi, a koje se u nastavku obrazlažu.

4. PRAKSE NADZORNIKA PRISTUPA KOJIMA SE OGRANIČAVA TRŽIŠNO NATJECANJE I OBVEZE NADZORNIKA PRISTUPA

Obveze nadzornika pristupa utvrđene su detaljno u čl. 5., 6. i 7. Uredbe.

Nadzornici pristupa imat će obvezu:

- osigurati da korisnici imaju pravo otkazati pretplatu na osnovne usluge platforme pod uvjetima sličnima pretplati
- ne nametati najvažniji softver (npr. internetske preglednike) prilikom instalacije operativnog sustava
- osigurati interoperabilnost osnovnih funkcija njihovih usluga za trenutačnu razmjenu poruka
- omogućiti programerima aplikacija pristup pomoćnim funkcijama pametnih telefona pod jednakim uvjetima
- prodavateljima omogućiti pristup svojim podacima o uspješnosti marketinga ili oglašavanja na platformi
- obavijestiti Europsku komisiju o svojim preuzimanjima i spajanjima.

Nadzornici pristupa ne smiju činiti sljedeće:

- a) obrađivati, u svrhu pružanja usluga internetskog oglašavanja, osobne podatke krajnjih korisnika koji upotrebljavaju usluge trećih strana koje se koriste osnovnim uslugama platforme nadzornika pristupa
- b) kombinirati osobne podatke iz relevantne osnovne usluge platforme s osobnim podacima iz bilo koje dodatne osnovne usluge platforme ili iz bilo koje druge usluge koju pruža nadzornik pristupa ili s osobnim podacima iz usluga trećih strana
- c) unakrsno upotrebljavati osobne podatke iz relevantne osnovne usluge platforme u drugim uslugama koje nadzornik pristupa zasebno pruža, uključujući druge osnovne usluge platforme i obratno
- d) prijavljivati krajnje korisnike na druge usluge nadzornika pristupa radi kombiniranja osobnih podataka, osim ako je krajnjem korisniku pružena mogućnost izbora i ako je dao privolu u smislu Uredbe (EU) 2016/679 – Opća Uredba o zaštiti podataka.⁹

Nadalje, nadzornik pristupa **ne smije sprječavati poslovne korisnike** da krajnjim korisnicima nude iste proizvode ili usluge putem usluga internetskog posredovanja trećih strana ili putem vlastitih kanala za izravnu prodaju na internetu po cijenama ili pod uvjetima koji se razlikuju od onih koji se nude putem usluga internetskog posredovanja nadzornika pristupa. Jednako tako, nadzornik pristupa poslovnim korisnicima besplatno dopušta da krajnje korisnike koje su stekli putem njegove osnovne usluge platforme ili putem drugih kanala informiraju o ponudama i promoviraju ih, među ostalima, pod različitim uvjetima, i

⁸ Članak 4. st. 2. Uredbe.

⁹ Konkretno, čl. 4. t. 11. i čl. 7. Uredbe (EU) 2016/679 Europskog parlamenta i Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka).

da sklapaju ugovore s tim krajnjim korisnicima bez obzira na to koriste li se u tu svrhu osnovnim uslugama platforme nadzornika pristupa.

Nadzornik pristupa krajnjim korisnicima **dopušta pristup** sadržaju, pretplatama, značajkama ili drugim proizvodima i njihovu upotrebu putem njegovih osnovnih usluga platforme, uključujući ako su ti krajnji korisnici takve proizvode stekli od relevantnog poslovnog korisnika, a da se pritom nisu koristili osnovnim uslugama platforme nadzornika pristupa. Uredba također propisuje da nadzornik pristupa od krajnjih korisnika ne smije zahtijevati da upotrebljavaju njegovu uslugu identifikacije, stroj internetskog preglednika, ili platnu uslugu, ili njegove tehničke usluge koje podupiru pružanje platnih usluga, kao što su sustavi plaćanja za kupnju unutar aplikacije, ili od poslovnih korisnika zahtijevati da upotrebljavaju ili nude te usluge ili osiguravaju interoperabilnost s njima, u kontekstu usluga koje pružaju poslovni korisnici koji se koriste osnovnim uslugama platforme tog nadzornika pristupa.

Nadzornik pristupa od poslovnih korisnika ili krajnjih korisnika ne smije zahtijevati da se pretplate ili registri- raju na bilo koju dodatnu osnovnu uslugu platforme navedenu u odluci o utvrđivanju statusa ili onu koja doseže pragove kao uvjet za mogućnost korištenja, pristupa, prijave ili registracije u vezi s bilo kojom od osnovnih usluga platforme tog nadzornika pristupa.¹⁰

U odnosu na usluge oglašavanja, nadzornik pristupa svakom oglašivaču kojem pruža usluge internetskog oglašavanja ili trećim stranama koje su ovlastili oglašivači, na zahtjev oglašivača, svakodnevno i besplatno daje **informacije o svakom oglasu** koji je oglašivač objavio u vezi sa sljedećim:

- a) cijenom i pristojbama koje plaća taj oglašivač, uključujući sve odbitke i dodatne naknade za svaku relevantnu uslugu internetskog oglašavanja koju pruža nadzornik pristupa
- b) naknadom koja se isplaćuje izdavaču, uključujući sve odbitke i dodatne naknade, podložno privoli izdavača
- c) mjerilima na temelju kojih se računaju cijene, pristojbe i naknade.

Nadzornik pristupa svakom izdavaču kojem pruža usluge internetskog oglašavanja ili trećim stranama koje su ovlastili izdavači, na zahtjev izdavača, svakodnevno daje besplatne informacije o svakom oglasu koji je prikazan na izdavačevu prostoru, u vezi s:

- a) naknadom koju je taj izdavač primio i pristojbama koje je platio, uključujući sve odbitke i dodatne naknade za svaku relevantnu uslugu internetskog oglašavanja koju pruža nadzornik pristupa
- b) cijenom koju je platio oglašivač, uključujući sve odbitke i dodatne naknade, podložno privoli oglašivača
- c) mjerilima na temelju kojih se računaju cijene i naknade.

U slučaju da oglašivač ne da privolu za dijeljenje informacija, nadzornik pristupa svakom izdavaču besplatno pruža informacije o prosječnoj dnevnoj cijeni koju taj oglašivač plati, uključujući sve odbitke i dodatne naknade, za relevantne oglase.

Članku 6. Uredbe dalje razrađuje obveze koje bi imenovani nadzornici trebali ispunjavati u pogledu svake od svojih usluga osnovne platforme navedenih u relevantnoj

¹⁰ Članak 5. st. 5. 7. i 8. Uredbe.

odluci o imenovanju kao nadzornika pristupa. Navedene obveze uključuju kako slijedi: pri tržišnom natjecanju s poslovnim korisnicima, nadzornik pristupa ne smije upotrebljavati podatke koji nisu javno dostupni, a koje su ti poslovni korisnici generirali ili pružili prilikom upotrebe relevantnih osnovnih usluga platforme ili usluga koje se pružaju zajedno s relevantnim osnovnim uslugama platforme, uključujući podatke koje su generirali ili pružili klijenti tih poslovnih korisnika.¹¹

Nadzornik pristupa krajnjim korisnicima dopušta i tehnički omogućuje da lako deinstaliraju bilo koju softversku aplikaciju u operativnom sustavu nadzornika pristupa, čime se ne dovodi u pitanje mogućnost tog nadzornika pristupa da ograniči takvu deinstalaciju softverskih aplikacija koje su ključne za rad operativnog sustava ili uređaja i koje treće strane tehnički ne mogu samostalno ponuditi. Nadzornik pristupa krajnjim korisnicima dopušta i tehnički omogućuje da lako promijene zadane postavke u operativnom sustavu, virtualnom pomoćniku i internetskom pregledniku nadzornika pristupa kojima se krajnji korisnici usmjeravaju ili upućuju na proizvode ili usluge koje nudi nadzornik pristupa.

Nadzornik pristupa dopušta i tehnički omogućuje instalaciju i djelotvornu upotrebu softverskih aplikacija treće strane ili trgovina softverskih aplikacija treće strane koje upotrebljavaju njegov operativni sustav ili su interoperabilne s njegovim operativnim sustavom i dopušta da se tim softverskim aplikacijama ili trgovinama softverskih aplikacija može pristupiti sredstvima koja nisu relevantne osnovne usluge platforme tog nadzornika pristupa. Pri rangiranju i povezanom indeksiranju i pretraživanju radi indeksiranja nadzornik pristupa ne smije davati prednost vlastitim uslugama i proizvodima u odnosu na slične usluge ili proizvode treće strane. Nadzornik pristupa primjenjuje transparentne, pravedne i nediskriminirajuće uvjete za takvo rangiranje.

Nadzornik pristupa ni tehnički ni na neki drugi način ne smije ograničavati mogućnosti krajnjih korisnika da jedne softverske aplikacije i usluge, kojima se pristupa putem osnovnih usluga platforme nadzornika pristupa, zamijene drugima i pretplate se na njih, uključujući i odabir usluga pristupa internetu za krajnje korisnike.

Nadzornik pristupa pružateljima usluga i pružateljima hardvera dopušta besplatnu i djelotvornu interoperabilnost¹² i pristup u svrhu interoperabilnosti s istim hardverskim i softverskim značajkama kojima se pristupa ili kojima se upravlja putem operativnog sustava ili virtualnog pomoćnika navedenima u odluci o utvrđivanju kao što su one koje su dostupne za usluge ili hardver koje pruža nadzornik pristupa.

Nadzornik pristupa oglašivačima i izdavačima, kao i trećim stranama koje su oglašivači i izdavači ovlastili, na njihov zahtjev i besplatno, pruža pristup svojim alatima za

mjerjenje uspješnosti i podacima koji su oglašivačima i izdavačima potrebni za provedbu vlastite neovisne provjere oglasnog prostora, što uključuje agregirane i neagregirane podatke. Takvi se podatci pružaju tako da se oglašivačima i izdavačima omogućuje da upotrebljavaju vlastite alate za provjeru i mjerenje radi procjene uspješnosti osnovnih usluga platforme koje pružaju nadzornici pristupa.

Nadzornik pristupa krajnjim korisnicima i trećim stranama koje je ovlastio krajnji korisnik, na njihov zahtjev i besplatno, osigurava djelotvornu prenosivost podataka koje je pružio krajnji korisnik ili podataka koje je krajnji korisnik generirao svojom aktivnošću u kontekstu upotrebe relevantne osnovne usluge platforme, među ostalima, besplatnim osiguravanjem alata za olakšavanje djelotvornog ostvarivanja takve prenosivosti podataka, uključujući putem pružanja kontinuiranog pristupa takvim podacima u stvarnom vremenu.

Nadzornik pristupa poslovnim korisnicima i trećim stranama koje je ovlastio poslovni korisnik, na njihov zahtjev i besplatno, pruža djelotvoran, visokokvalitetan, kontinuiran pristup u stvarnom vremenu podacima te upotrebu tih podataka, uključujući osobne podatke, koje su dali ili generirali, u kontekstu upotrebe relevantnih osnovnih usluga platforme ili usluga koje se pružaju zajedno s osnovnim uslugama platforme ili kao potpora tim uslugama, ti poslovni korisnici te krajnji korisnici prilikom upotrebe proizvoda ili usluga koje pružaju ti poslovni korisnici.

Nadzornik pristupa svim poduzetnicima koji su treća strana i koji pružaju usluge internetske tražilice na njihov zahtjev i pod pravednim, razumnim i nediskriminirajućim uvjetima daje pristup podacima o rangiranju, upitima, klikovima i pregledima u vezi s besplatnim i plaćenim pretraživanjem koje generiraju krajnji korisnici na njegovim internetskim tražilicama.

Nadzornik pristupa za poslovne korisnike primjenjuje pravedne, razumne i nediskriminirajuće opće uvjete pristupa svojim trgovinama softverskih aplikacija, internetskim tražilicama i uslugama internetskih društvenih mreža navedenima u odluci o utvrđivanju statusa, te u tu svrhu objavljuje opće uvjete pristupa, uključujući alternativni mehanizam za rješavanje sporova.¹³

Članak 7. Uredbe posebno izdvaja obveze nadzornika pristupa u svezi s interoperabilnošću brojevno neovisnih interpersonalnih komunikacijskih usluga odnosno nadzornik pristupa osigurava interoperabilnost barem osnovnih funkcija ako sam nadzornik pristupa pruža te funkcije svojim krajnjim korisnicima. Navedene obveze odmah nakon navodjenja u odluci o utvrđivanju statusa uključuju slanje tekstualnih poruka s kraja na kraj između dvaju pojedinačnih krajnjih korisnika i dijeljenje slika, glasovnih poruka, videozapisa i drugih priloženih datoteka u komunikaciji s kraja na kraj između dvaju pojedinačnih krajnjih korisnika. Potom, slanje tekstualnih poruka s kraja na kraj unutar skupina pojedinačnih krajnjih korisnika, dijeljenje slika, glasovnih poruka, videozapisa i drugih priloženih datoteka u komunikaciji s kraja na kraj između razgovora u skupini i pojedinačnoga krajnjeg korisnika u roku od dvije godine od utvrđivanja statusa. Naposljetku, glasovni pozivi s kraja na kraj između dvaju pojedinačnih krajnjih korisnika, videopozivi s kraja na kraj između dvaju pojedinačnih krajnjih korisnika, glasovni pozivi s kraja

¹¹ Podatci koji nisu javno dostupni uključuju sve agregirane i neagregirane podatke koje generiraju poslovni korisnici koji se mogu izvesti iz ili prikupiti putem komercijalnih aktivnosti poslovnih korisnika ili njihovih klijenata, uključujući podatke o klikovima, pretraživanju, pregledima i glasovne podatke, koje se odvijaju na relevantnim osnovnim uslugama platforme ili uslugama koje se pružaju zajedno s relevantnim osnovnim uslugama platforme ili kao potpora relevantnim osnovnim uslugama platforme nadzornika pristupa.

¹² Interoperabilnost znači sposobnost razmjene informacija i uzajamne upotrebe informacija koje su razmijenjene putem sučelja ili drugih rješenja tako da svi elementi hardvera ili softvera rade s drugim hardverom i softverom i s korisnicima na sve načine na koje bi trebali funkcionirati, čl. 2. t. 29. Uredbe.

¹³ Članak 6. st. 2. – 12. Uredbe.

na kraj između razgovora u skupini i pojedinačnog krajnjeg korisnika, videopozivi s kraja na kraj između razgovora u skupini i pojedinačnog krajnjeg korisnika u roku od četiri godine od utvrđivanja statusa. Nadzornik pristupa objavljuje standardnu ponudu u kojoj se iznose tehničke pojedinosti i opći uvjeti interoperabilnosti s njegovim brojevno neovisnim interpersonalnim komunikacijskim uslugama, zajedno s potrebnim pojedinostima o razini sigurnosti i prolaznom šifriranju. Nadzornik pristupa objavljuje tu standardnu ponudu u roku utvrđenom u čl. 3. st. 10. Uredbe i prema potrebi je ažurira. Nakon objave standardne ponude, svi pružatelji brojevno neovisnih interpersonalnih komunikacijskih usluga koji nude ili namjeravaju nuditi takve usluge u EU-u mogu zahtijevati interoperabilnost s brojevno neovisnim interpersonalnim komunikacijskim uslugama koje pruža nadzornik pristupa. Takvim se zahtjevom mogu obuhvaćati neke ili sve osnovne funkcije, a nadzornik pristupa postupa u skladu sa svakim razumnim zahtjevom za interoperabilnost u roku od tri mjeseca nakon primitka tog zahtjeva stavljanjem u pogon zatraženih osnovnih funkcija.

4.1. ISPUNJAVANJE OBVEZA I IZVJEŠTAVANJE EK-a

Kako bi se pratilo koje mjere provodi nadzornik pristupa, on osigurava i dokazuje usklađenost s obvezama propisanim u čl. 5. – 7. Uredbe mjerama koje provodi. Nadzornik pristupa ima obvezu podnošenja izvješća EK-u u roku od šest mjeseci od utvrđivanja njegova statusa u kojemu se detaljno i transparentno opisuju mjere koje je proveo kako bi se osigurala usklađenost s obvezama utvrđenima u čl. 5., 6. i 7. Uredbe.¹⁴ EK može donijeti provedbeni akt kojim se utvrđuju mjere koje pojedini nadzornik pristupa treba provesti kako bi u potpunosti bio usklađen s obvezama iz Uredbe. Također, EK nadzorniku pristupa dostavlja svoje preliminarne nalaze u roku od tri mjeseca od pokretanja postupka za utvrđivanje neusklađenosti.¹⁵ Uz navedeno, postoji i **obveza revizije**, slijedom koje u roku od šest mjeseci od kada je za njega utvrđen status nadzornika pristupa u skladu s čl. 3. Uredbe, nadzornik pristupa EK-u podnosi neovisno revidirani opis svih tehnika za izradu profila potrošača koje primjenjuje u okviru svojih osnovnih usluga platforme navedenih u odluci o utvrđivanju statusa, a potom EK taj revidirani opis prosljeđuje **Europskom odboru za zaštitu podataka**.¹⁶

Nadzornici pristupa također imaju posebnu **obvezu uvođenja funkcije za praćenje usklađenosti** koja je neovisna o njegovim operativnim funkcijama i uključuje jednog službenika za praćenje usklađenosti ili više njih,

uključujući voditelja funkcije praćenja usklađenosti. Nadzornik pristupa osigurava da funkcija praćenja usklađenosti ima dostatne ovlasti, status i resurse te pristup njegovu upravljačkom tijelu radi praćenja usklađenosti nadzornika pristupa s Uredbom. Upravljačko tijelo nadzornika pristupa osigurava da službenici za praćenje usklađenosti imaju stručne kvalifikacije, znanje, iskustvo i sposobnost potrebne za obavljanje zadaća te da je voditelj funkcije praćenja usklađenosti neovisan viši rukovoditelj jasno odgovoran za funkciju praćenja usklađenosti. Voditelj funkcije praćenja usklađenosti izravno izvješćuje upravljačko tijelo nadzornika pristupa te može izraziti zabrinutost i upozoriti to tijelo ako se pojave rizici od neusklađenosti s Uredbom, a u tu svrhu surađuje i s EK-om.¹⁷

4.2. SUSPENZIJA I IZUZEĆA

U skladu s izloženim, javlja se pitanje postoje li određene iznimke ili suspenzija od svih navedenih obveza nadzornika pristupa? Odgovor je potvrđan. Naime, Uredba u čl. 9. propisuje suspenziju ako nadzornik pristupa u obrazloženom zahtjevu dokaže da bi se usklađivanjem s određenom obvezom utvrđenom u čl. 5., 6. ili 7. Uredbe za osnovnu uslugu platforme navedenu u odluci o utvrđivanju statusa zbog izvanrednih okolnosti izvan njegove kontrole ugrozila gospodarska održivost njegova poslovanja u EU-u, EK može donijeti provedbeni akt kojim utvrđuje svoju odluku da iznimno, u cijelosti ili djelomično suspendira određenu obvezu iz toga obrazloženog zahtjeva (odluka o suspenziji). Taj je provedbeni akt ograničen samo na mjeru i trajanje potrebne za otklanjanje takve prijetnje održivosti nadzornika pristupa, a takav se provedbeni akt donosi bez odgode, a najkasnije tri mjeseca nakon primitka potpunoga obrazloženog zahtjeva. Također, druga iznimka postoji u slučaju potrebe zaštite javnog zdravlja ili javne sigurnosti iz čl. 10. Uredbe prema kojemu EK može, na temelju obrazloženog zahtjeva nadzornika pristupa ili na vlastitu inicijativu, donijeti provedbeni akt u kojemu utvrđuje svoju odluku o izuzimanju tog nadzornika pristupa, u cijelosti ili djelomično, od određene obveze utvrđene u čl. 5., 6. ili 7. Uredbe koja se odnosi na osnovnu uslugu platforme navedenu u odluci o utvrđivanju statusa ako je takvo izuzeće opravdano razlozima zaštite javnog zdravlja ili javne sigurnosti (odluka o izuzeću). EK donosi odluku o izuzeću u roku od tri mjeseca nakon primitka potpunoga obrazloženog zahtjeva te podnosi obrazloženu izjavu u kojoj se iznose razlozi za izuzeće. Navedenu odluku o izuzeću EK preispituje ako razlog za izuzeće više ne postoji ili najmanje jednom godišnje.

¹⁴ Članak 11. Uredbe.

¹⁵ Članak 8. st. 5. u vezi s čl. 20. Uredbe.

¹⁶ Članak 15. Uredbe.

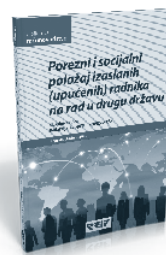
¹⁷ Članak 28. Uredbe.



AKTUALNO

POREZNI I SOCIJALNI POLOŽAJ IZASLANIH (UPUĆENIH) RADNIKA NA RAD U DRUGU DRŽAVU

Narudžbenica na kraju časopisa.



Vrste rogacija i proglašenja zakona

Mr. sc. Petar Marija RADELJ

UDK 342.8

U tekstu se raščlanjuju pojmovnik i teorija propisodavnoga djelovanja, određuju se pojmovi: rogacija, abrogacija, derogacija, obrogacija, anulacija i promulgacija. Sadržaj toga klasičnoga nazivlja prepoznaje se u hrvatskom pravnom poretku, iako se ono služi drukčijim nazivima. Opisuju se i ostale složenice od rogacije. Potom se iznosi zašto izglašani zakon još nije zakon, kako on postaje zakon proglašenjem i koje su sve vrste proglašenja. Na kraju se govori o važnosti i svrsi vremenskoga razmaka između objave i stupanja zakona na snagu.

1. ROGACIJA

Rogacija (latinski *rōgātio*, *rōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, od *rogō*, *rogāre*, *rogāvī*, *rogātus*, pitati): izjašnjavaње naroda o zakonskom prijedlogu. Pojam se u rimskom pravu odnosi na predlaganje zakona narodnoj skupštini i njegovo donošenje. Kad bi rimski Senat želio stvoriti novi zakon, predložio bi ga narodnoj skupštini na prihvaćanje i građani bi na njoj o njem raspravljali, a potom glasovali. Ako bi bio odobren, to bi se objavilo i time bi bio donesen te postao dio rimskoga prava. Rogacija je važan dio rimskoga pravnoga sustava kojim se omogućuje ljudima da imaju pravo glasa u stvaranju zakona i osigurava da se zakoni ne donose na prečac, nego da su promišljeni, „prespavani“, pošteni i pravedni.

Prema rimskom je republikanskom pravu narod (vlastela/patriciji i pučani/plebejci) utjecao na politički život i upravu države preko triju vrsta narodnih skupština: satnijska zborišta (*comitia centuriata*), plemenska zborišta (*comitia tributa*) i sabori pučkih plemena (*concilia plebis tributa*). Zakonski prijedlog (*rogatio*) kakav bi bio utvrđen u Senatu davao se narodu na glasovanje, da ga prihvati ili odbije. Pravo predlaganja (*ius rogationis*) skupštini da donese zakon imali su najviši dužnosnici (konzul, pretor). Predlagatelj zakona zvao se *rogator legis*, onaj koji pita potporu za odobravanje zakona. Predmeti o kojima će skupština odlučivati morali su se proglasiti (*promulgatio*) najmanje 24 dana prije održavanja skupštine. Taj vremenski razmak bio je obvezatan. Prijedlog zakona proglašavao se u obliku edikta kojim je magistrat koji je predlagao zakon javno objavio njegov tekst i tako ga izložio javnomu pogledu, dao na uvid javnosti. Nakon toga preinake nisu bile dopuštene; skupština nije imala pravo mijenjati tekst, nego samo prihvatiti ga ili odbiti. Prije glasovanja (*suffragium*) održavala se skupština (*contio*) na kojoj se raspravljalo i vijećalo o zakonskom prijedlogu. Nazočni su mogli govoriti u prilog prijedlogu (*suasiones*) i protiv njega (*dissuasiones*).

Početak **satnijskoga zborišta** određivao je predsjedavajući magistrat riječima: „Quod bonum felix faustum fortunatumque sit, impero, qua convenit ad comitia centuriata“ (Da bude dobro, povoljno, uspješno i sretno, zapovijedam da se narod skupi na satnijska zborišta“). Narod

bi se poredao po satnijama (centurijama), a predsjedatelj bi pročitao svoj prijedlog (*rogatio*) i pozvao narod na glasovanje. Svaki bi građanin dobio dvije pločice ili daščice (*tabellae*) od kojih je na jednoj pisalo UR (*uti rogas*, kako pitaš) za pristanak na prijedlog, a na drugoj A (*antiqua probo*, odobravam starinsko pravo, dosadašnje zakonsko uređenje) za glasovanje protiv prijedloga. Pločice s danim glasovima prikupljao je pobirač glasova (*rogator*), a skupljale su se u posebne ormariće (*cistae*). Brojanje predanih glasova (*scrutinium*) obavljali su brojači glasovnica (*diribitores*) u posebnoj prostoriji uz glasovalište (*diribitorium*). Predsjedavajući magistrat proglasio bi ishod glasovanja (*renuntiatio*), bez čega zaključak skupštine nije bio valjan.

Postupak na **plemenskim zborištima** bio je isti. Razlika je između njih što su se satnijska zborišta sastajala izvan grada, na Marsovoj poljani (*in campo Martio*), zapadno od Kapitola, a plemenska zborišta u gradu Rimu (na Forumu).

Ukupno djelovanje magistrata oko predlaganja zakona zvalo se *legem ferre* (donošenje zakona), *legislatio* (zakonodavstvo), a zakon koji bi donijela narodna skupština *lex lata* (doneseni zakon) ili *lex rogata* (izabrani zakon).

Odluke koje bi donijeli **sabori pučkih plemena** nisu se zvale zakoni (*leges*) nego zaključci (*plebiscita*, od *plebi scitum* puku znano).¹

Od rogacije je načinjen niz pojmova (vidjeti niže) kao i službeni naziv za gornji dom skupštine građana koji je upravljao Dubrovačkom Republikom: *Consilium rogatorum* (Vijeće umoljenih).

2. ABROGACIJA

Abrogacija (latinski *abrōgātio*, *abrōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, od *abrōgo*, *abrōgāre*, *abrōgāvī*, *abrōgātum* ukinuti): ukidanje ili opoziv zakona (*abrogatio legis*) ili drugoga propisa, ugovora ili običaja **u cijelosti** drugim zakonom ili propisom. Može biti izričita ili prešutna. Izričita je kad novi propis doslovno stavlja izvan snage sve propise suprotne odredbama novoga propisa, a prešutna kada propis djeluje prema načelu *lex posterior derogat legi priori* (kasniji zakon ukida prethodni). Valja je razlikovati od derogacije i obrogacije.

3. DEROGACIJA

Derogacija (latinski *dērōgātio*, *dērōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, krnjenje, zakidanje, smanjenje, organičavanje, od *dērōgo*, *dērōgāre*, *dērōgāvī*, *dērōgātum*: opozvati **dio** zakona, ukinuti ga, dokinuti, ograničiti ili izmijeniti): ukinuće jednoga dijela ranije donesena zakona, pravnoga propisa, ugovora ili običaja drugim aktom (zakonom, propisom, ugovorom ili običajem). Najčešće je posljedica činjenice da su neke odredbe staroga propisa ukinute novim propisom bez izričitoga opoziva, primjenom načela *lex posterior derogat legi priori* (da potonji zakon ukida prijašnji), a može je potvrditi naknadna službena izjava da se više ne treba pridržavati nekoga zakona ili pravila. Valja je razlikovati od abrogacije i obrogacije.

¹ Više o tome Bertold Eisner i Marijan Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb, 1948., str. 38-41.

4. OBROGACIJA

Obrogacija (latinski *obrōgātīo*, *obrōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, od *obrōgo*, *obrōgāre*, *obrōgāvi*, *obrōgātum*: opozvati dio zakona, ukinuti ga, novim stari dokućiti, ogranićiti ili izmijeniti; djelomićno ukinuti postojeći zakon novim): zamjena staroga zakona novim; izmjena ili ukidanje zakona u cijelosti ili djelomićno donošenjem novoga zakona. Valja je razlikovati od abrogacije i derogacije.

5. ANULACIJA

Anulacija (latinski *annūllātīō*, *annūllātīōnis*, *fēmīnīnum*, poništaj, poništenje, poništavanje od *adnūllō*, *adnūllāre*, poništiti): službena objava da nešto kao zakon, drugi propis, ugovor ili brak ne postoji jer je posrijedi ništavost, odnosno pouzdano je ništav, ili postupak davanja takve objave. Za razliku od utvrđenja ništavim (*declaratio nullitatis*), koje ima utvrđujući (deklarativni, izjavni, izrićni) učinak (*ex tunc*, nešto od početka nije postojalo), anulacija ima preinaćujuće (konstitutivno, sada mijenjajuće) znaćenje (*ex nunc*) i ustanovljuje da nešto više ne postoji, s tim da za razliku od abrogacije ili derogacije, koje djeluju samo od sada na dalje, anulacija seže i u prošlost te poništava i pravne posljedice koje su proistekle iz anuliranoga akta ili događaja. Iako je nakana donositelja ispraviti sve pogriješno, u svakodnevnom govoru za poništenje prevladava konstitutivan smisao, da se mijenja sadržaj nekoga prava ili pravnoga odnosa te se unatrag uspostavlja stanje kakvo je postojalo prije nego što je poništeni propis donesen, poništeni ugovor ili brak sklopljen, kao da se takav akt nikad i nije dogodio. Ustavni sud ima ovlast poništiti drugi propis. Nema formalnu ovlast poništiti zakon, ali može utvrditi da zbog pogriješaka u postupku on nije valjano donesen, proglašen, objavljen ili stupio na snagu te da zbog toga od samoga početka nije valjan dio ustavnopravnoga poretka. Sankcija je da se takav zakon ukloni iz pravnoga poretka. Loša se poruka šalje i pogriješna pravna svijest oblikuje kad se takav nevaljao, zapravo ništavan zakon, koji se tako nikad nije ni smio zvati, ostavlja na snazi do novoga uređenja te materije.

6. ROGACIJE U HRVATSKOM PRAVU

Za razliku od tih klasićnih pravnih instituta, hrvatski pravni poredak rabi sjedeće izraze: donošenje (propisa), promjena (Ustava), izmjena (propisa), dopuna (propisa) i izmjena i dopuna (propisa), ukidanje (propisa), poništenje (drugoga propisa), brisanje (odredbe propisa), stavljanje izvan snage (propisa), prestanak vrijedenja/valjanosti/„važenja“ (propisa). Pod propisom se razumijevaju jednostrano doneseni pravni akti svih razina donositelja; pod zakonom pravni akti koje donosi Sabor, pod drugim propisom akti za provedbu zakona (uredba, pravilnik, naputak, naredba, odluka i dr.).

Hrvatski politićki narod (ukupnost punoljetnih hrvatskih državljana), iz kojega „proistjeće vlast u Republici Hrvatskoj“ i kojemu „kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana“ „pripada vlast“ (ćl. 1. st. 2. *Ustava RH*), ostvaruje tu vlast „izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem“ (ćl. 1. st. 3. *Ustava RH*) na referendumu „o prijedlogu za promjenu Ustava, o prijedlogu zakona ili o drugom pitanju“ (ćl. 87. st. 1. *Ustava RH*), dakle rogacijom, koja sadržajno može biti: rogacija, abrogacija, derogacija i obrogacija. „Odluka donesena na referendumu obvezatna je“ (ćl. 87. st. 5. *Ustava RH*).

Hrvatski sabor ima ovlast rogirati, abrogirati, derogirati i obrogirati zakone, ali to mora ćiniti sukladno za to predvićenim pravilima.

Mandatno-imunitetno povjerenstvo Hrvatskoga sabora ima ovlast predložiti Saboru ukidanje nepovrjedivosti zastupnika (abrogirati dio imuniteta koji se odnosi na djelovanje zastupnika izvan predstavnićkoga tijela), a kada Sabor ne zasjeda sâmo odlučiti o takvom zahtjevu.

Ustavni sud Republike Hrvatske u postupku ocjene ustavnosti (i zakonitosti) ima ovlast: 1. ukinuti dio (derogirati) zakona ili drugoga propisa, 2. ukinuti u cijelosti (abrogirati) zakon ili drugi propis i 3. poništiti (anulirati) drugi popis u cijelosti ili djelomice.

Usporedna tablica teorijskopravnih i hrvatskih propisodavnih pojmova:

Institut u hrvatskom pravu	Institut rimskoga prava
brisanje	derogacija
brojenje glasova	skrutinij
donošenje	rogacija
dopuna	obrogacija
glasovanje	sufragij
izglasavanje	rogacija
izmjena	obrogacija
izmjena i dopuna	obrogacija
objava	publikacija
poništenje	anulacija
prestanak vrijedenja	abrogacija
proglašenje	promulgacija
promjena	obrogacija
razglašavanje	divulgacija
stavljanje izvan snage	abrogacija
ukidanje	abrogacija

7. OSTALE SLOŽENICE OD ROGACIJE

Za opću pravnu kulturu važni su i ostali pojmovi u kojima je na rijeć rogacija dodan predmetak:

adrogacija (latinski *adrōgātīo*, *adrōgātīōnis* i *arrōgātīo*, *arrōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, od *adrōgo*, *adrōgāre*, *adrōgāvi*, *adrōgātum* ili *arrōgo*, *arrōgāre*, *arrōgāvi*, *arrōgātum* prisvajati, pribavljati, stjecati) posvojenje samosvojne osobe, osobe *sui iuris*, koja je već punoljetna (za razliku od adopcije, posvajanja maloljetnika, osobe pod otćinskom vlašću, osobe *alieni iuris*). *Adrogatus* ulazi u drugu obitelj zajedno sa svim osobama koje su podložne njegovoj otćinskoj vlasti. Pravni su učinci jednaki u oba slućajaja; posvojene osobe imaju ista prava (*nasljeđivanje*) i dućnosti (*sacra*) kao rođena djeca.

erogacija (latinski *ērōgātīo*, *ērōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, od *ērōgo*, *ērōgāre*, *ērōgāvi*, *ērōgātum* izdati, potrošiti) izdavanje, isplata, dijeljenje, podjela, opskrba. U određenim pravnim stanjima dvije ili više osoba, kao npr. u ortaštvu, zajednićkom vlasništvu ili zajednićkom nasljeđu ono što je netko potrošio (erogacija) u korist svih računalo se s dobitcima koje je ostvario za sebe bez dijeljenja s ostalima. U vojnoj upravi erogacija je podjela vojnih potrepština (hrane: *erogatio annonae militaris*, odorâ: *erogatio vestis militaris*). *Erogator* je službenik koji je obavio raspodjelu.

eksrogacija (latinski *exrōgātīo*, *exrōgātīōnis*, *fēmīnīnum*, od *exrōgo*, *exrōgāre*, *exrōgāvi*, *exrōgātum* izmijeniti odredbu): *exrogatio legis*, vadenje (brisanje) nećega iz staroga zakona novim zakonom; djelomićno ukidanje nekih pravila donošenjem novoga propisa.

interrogacija (latinski *interrogātiō*, *interrogātiōnis*, *fēmīnīnum*, od *interrogō*, *interrogāre*, *interrogāvi*, *interrogātum* pitati) pitanje, ispitivanje, saslušavanje, saslušanje; zahtjev za podatcima podnesen kroz pitanja; skup samih pitanja; upitna rečenica; retorička ~: pitanje koje već u sebi sadržava odgovor; pitanje koje budući vjerovnik upućuje dužniku; u kaznenom suđenju: 1. pitanje koje sud upućuje optuženiku priznaje li krivnju ili ne; ako prizna da je počinio zločin ili šuti, što se smatra priznanjem, postupak se brzo privodi kraju; 2. ispitivanje svjedoka; u Senatu: zahtjev za mišljenjem koji senatorima upućuje predsjedavajući magistrat, istoznačnica: *sententias rogare*; u pravu: ispitivanje tuženika u parničnom postupku radi utvrđivanja bitnih činjenica o tuženikovo odgovornosti, odlučnima za daljnji tijek suđenja. U parnici protiv nasljednika svoga dužnika vjerovnik je mogao pitati tuženika je li on doista nasljednik (*an heres sit*) i u kojem udjelu. U postupcima radi odštete tužitelj je pitao tuženika je li sin ili rob za čije je nedjela tužen pravno i stvarno bio u njegovoj vlasti (*in potestate*). Potvrđan odgovor tuženika bio je obvezujući čak i ako nije odgovarao istini. Nakon niječnoga odgovora tuženika tužitelj je morao dokazati njegovu neistinitost i samo se u tom slučaju suđenje nastavljalo te je značilo znatnu štetu za tuženika u slučaju osude.

irogacija (latinski *irrogātiō*, *irrogātiōnis*, *fēmīnīnum*, od *irrogō*, *irrogāre*, *irrogāvi*, *irrogātum* s privolom naroda dosuditi; naložiti, dosuditi; upotrijebiti) nalaganje, dosuda, nameatanje kazne, dosuđivanje kazne, čin kojim se izriče kazna.

korogacija (latinski *corrogātiō*, *corrogātiōnis*, *fēmīnīnum*, od *corrogo*, *corrogo*, *corrogo*, *corrogo* isprositi, izmoliti, sazvati) okupljanje, pozivanje više osoba odjednom; rãbota, tãkã, neplaćeni rad podanika; radna obveza radi izvođenja javnih radova; ispomoć tijekom oranja, sjetve, žetve i berbe.

perogacija (latinski *perrrogātiō*, *perrrogātiōnis*, *fēmīnīnum*, od *perrrogo*, *perrrogo*, *perrrogo*, *perrrogo* pitati redom, pitati jedno za drugim, poisprepitati) anketa, propitivanje, službeni zaključak, donošenje zakona.

prorogacija (latinski *prorogātiō*, *prorogātiōnis*, *fēmīnīnum*, od *prorogo*, *prorogāre*, *prorogāvi*, *prorogātum* produljiti) odgoda, odgađanje (sjednice), produljenje (roka, obnašanja službe nakon isteka mandata); *prorogatio fori* izbor posebnoga suda sporazumom stranaka.

subrogacija (latinski *subrogātiō*, *subrogātiōnis*, *fēmīnīnum*, od *subrogo*, *subrogo*, *subrogo*, *subrogo* predložiti koga na mjesto drugoga, dati koga izabrali) postavljanje na mjesto drugoga, stupanje u čija prava, zamjena jedne osobe drugom kao vjerovnikom (ako je ta druga osoba ispunila vjerovniku dužnikov dug), osiguravateljevo pravo da stupi u pravni položaj osiguranika u vezi štete za koju je isplaćena osigurnina. Izraz se rabi i za nadomjesno, iznajmljeno majčinstvo (iznajmljivanje utrobe).

8. IZGLASANI ZAKON JOŠ NIJE ZAKON

Zakon treba biti posve praktičan, informativan i upozoravajući: „Zakon je neko pravilo (*regula*) i mjerilo (*mensura*) ljudskih čina po kojem se netko upućuje na djelovanje ili se odvraća od djelovanja“ (Toma Akvinski, *Suma teologije*, I.–II., Pariz, 1271., 90. pitanje, 1. članak, odgovor; Toma Akvinski, *Država*, Zagreb: Globus, 1990., str. 130; Toma Akvinski, *Izabrano djelo*, Zagreb: Globus, 2005., str. 465).

Izidor Seviljski (560.–636.) piše: „Zakon je ono što je narod ustanovio (*constitutio populi*) tako da odgovorni

zajedno (*simul*) s pukom nešto **postave svetim, nepromjenjivim i nepovrjedivim** (*sanxerunt*)“ (*Podrijetla riječi*, V. knjiga, X. poglavlje).² Toma Akvinski (1225.–1274.) nadovezuje se na to i kaže: „Prema tome, ne može bilo tko donositi zakon. Zakon se navlastito, prvotno i poglavito odnosi na poredak koji vodi zajedničkomu dobru. A usmjervati nešto prema zajedničkom dobru zadaća je ili cijeloga mnoštva (*totius multitudinis*) ili nekoga tko zastupa cijeli narod. Stoga donošenje zakona spada ili na cijeli narod ili na javnu osobu koja se skrbi za nj“ (*Suma teologije*, I.–II., 90. pitanje, 3. članak, odgovor; *Država*, 1990., str. 133–134; *Izabrano djelo*, 2005., str. 467).

Prema rimskom pravnom pravilu, općeprihvaćenom i u suvremenoj pravnoj teoriji, zakon ne nastaje izglasavanjem (donošenjem) u parlamentu, nego njegovim proglašenjem: *Lex instituitur cum promulgatur*: zakon se ustanovljuje (uspostavlja) kada se proglaši. Time još ne obvezuje, nego samo oblikovno postaje zakon. Ta se misao pojavljuje u još dvije inačice pravnih pravila: *Lex non obligat nisi promulgata* (Zakon ne obvezuje ako nije proglašen) i *Lex non promulgata non obligat* (Neprogllašeni zakon ne obvezuje).

9. PROGLAŠENJE

Sama zamisao pokoravanja zakonu pretpostavlja znanje o onome čemu se treba pokoravati. Bez te svijesti mogla bi postojati samo slučajnost, a ne obveza pokoravanja. Da bi ljudski odnosi bili predvidljivi, pripadnici zajednice moraju znati, i to unaprijed, pravila u skladu s kojima trebaju djelovati i prema kojima mogu očekivati da će drugi djelovati. Ta je tvrdnja tako očite snage. Stoga je poimanje zakonske obveze gotovo gonič koji se bavi etičkom opstrukcijom provedbe zakona, a ona se mora otkloniti proglašenjem i dopunskom obuhvatnom pretpostavkom da je zakon svakomu poznat. Nalog da se zakon mora učiniti poznatim u teoriji, ako ne i u stvarnosti, zapravo je moralni imperativ. On je toliko uvjerljiv da svečano govoreći o njemu suvremena sudska praksa ponavlja pretpostavku koja, logično, lišava prodavače pravnih spoznaja njihova glavnoga uporišta, sudstvu olakšava potrebu tumačenja i čini lažnim prorocima one sudce kojima viši sudovi preinačuju pravorijeke (usp. Gilbert Bailey, *The Promulgation of Law*, *The American Political Science Review*, 35/1941., br. 6, str. 1059).

U pojam zakona pripada da bude proglašen. To zato jer se „zakon nameće ljudima kao neko pravilo i mjerilo. A pravilo i mjerilo se nameću tako da se primjenjuju na one koji su im podložni. Da bi, dakle, zakon imao obvezatnu snagu, što je svojstveno zakonu, potrebno ga je primijeniti na ljude kojima je on pravilo. A ta primjena obavlja se proglašenjem koje ljudima obznanjuje zakon. Stoga je proglašenje nužno da bi zakon imao obvezatnu snagu. Zakon nije ništa drugo nego odredba razuma u vidu zajedničkoga dobra, koju proglašava osoba zadužena brinuti se za zajednicu.“ (Toma Akvinski, *Suma teologije*, I.–II., 90. pitanje, 4. članak, odgovor; Toma Akvinski, *Država*, 1990., str. 135; Toma Akvinski, *Izabrano djelo*, 2005., str. 468). Zakon gubi vrijednost ako nije objavljen ili je tako složen i nejasan da nije dostupan prosječnoj političkoj zrelosti građana. Ljudi kojima zakon nije objavljen obvezni su izvršavati ga čim doznaju ili mogu doznati za nj po drugima poslije proglašenja.

² <https://www.thelatinlibrary.com/isidore/5.shtml>

Neprogllašeni zakon još ne postoji. Dok ne bude proglašen nema se pravo smatrati zakonom; hrvatski *Ustav* naziva ga „izglasani zakon“. Stoga je proglašenje konstitutivan čin u postupku nastanka zakona. A pravne će posljedice moći proizvoditi tek nakon objave i stupanja na snagu.

Običaj proglašavanja zakona njegovim javnim izlaganjem bila je gotovo sveopća pojava u drevnim pravnim sustavima. Vrijednost *Zakona dvanaest ploča* u Rimu i drugih zakonika staroga svijeta sastojala se u davanju pozornosti i javnosti običajnim zakonima, čije bi poznavanje beskrupulozno prisvajala vladajuća klika.

Iako je u teorijama naravnoga prava obveza poslušnosti bila obilježna čudoredna, a ne pravna, srednjovjekovna misao prihvatila je od starih zamisao i jezik proglašenja, stavila ga u opise naravnoga zakona i običaja te predala novomu vijeku. Osim zbiljske objave, zakon su na različite načine proglašavali Bog ili razum, običaj ili predaja, činjenica da je narod posredstvom svojih predstavnika bio konstruktivno nazočan u tijelu koje je potvrdilo ili ustanovilo zakon do činjenice da zakon formalno proglašava državni poglavar i da se to razglašava i objavljuje u službenom listu. Pri tome je prikladna metoda u svakom slučaju ovisila o izboru pretpostavki kao i o naravi zakona.

9.1. ZAKON PROGLAŠAVAJU BOG I RAZUM

Zakon nije ništa više nego skup već postojećih čudorednih načela za koje se može pretpostaviti da ih svatko zna, budući da ih Bog proglašava urezujući ih u srca ljudi. **Naravni zakon** je prema tome udioništvo razumskoga stvaranja u vječnom zakonu, svim bićima otiskuje određene sklonosti prema njihovim činima i svrhama; svjetlo razuma kojim se spoznaje što treba činiti, a čega se kloniti. Sveopći je i nepromjenjiv, sadržava opća i nedokaziva načela. Obuhvaća najopćenitije zapovijedi koje su svima poznate i zaključke bliske načelima. Usječen je ili upisan u ljudsku narav da bi čovjek razmišljajući zapazio kako Bog želi da djeluje u ovome svijetu. Određuje što je pravilno ili pogrešno na osnovi opće čovječnosti koju dijele sva ljudska bića, uočavajući svrhe koje dijelimo sa svim živim stvorenjima (očuvanje vlastitoga bića), sa životinjama (razmnožavanje i odgoj potomstva) i s drugim ljudima (spoznati istinu o Bogu i živjeti u ljudskom društvu). Uređuje sve za čim čovjek teži po svojoj naravi. Nije fizikalna (Newtonovi, prirodni zakoni) nego antropološka kategorija.

9.2. PROGLAŠENJE OBIČAJEM

Predmnijeva se da svatko poznaje običajne zakone, jer običaji imaju posebnu zaštićenost predajom kao i nepromjenjivost i nepovrjedivost iz jednoglasnosti kojom se pristaje uz njih, što podrazumijeva prethodno poznavanje zakona. **Navika** (*consuetudo*) ili navada je stalan, uobičajen način ili stanovito pravilo postupanja, trajna, ustaljena sklonost, naviklost, naviknutost, uvježbanost, rutina; trajna, ustaljena praksa; način ponašanja kojega se teško odvignuti. Može postati i običaj, ali on, za razliku od navike, podrazumijeva i prikladnost. **Običaj** (*mos*) je davninom prokušana navika, obvezujuće društveno pravilo ili nepisani zakon, koji se uzima namjesto zakona kad nema zakona. Pri tom nije važno je li utvrđen napismeno ili iz glave. Zakon je stoljećima bio običaj; zakonodavni akti nisu bili izrazi volje, nego zapisi ili objave onoga što je za ljude već bilo obvezujuće. No, sveopća predaja i duga praksa koja je stvorila običaj pretpostavljaju prethodnu objavu, tj. da je zakon jednom bio izrečen i priopćen.

9.3. PROGLAŠENJE JAVNIM ČITANJEM

Hrvatski jezik istom riječju – proglašenje – prevodi dva latinska pojma: promulgaciju i **proklamaciju**, ali proglašavanje zakona (promulgacija) sve do najnovijega doba najčešće se obavljalo javnim proglasom (proklamacijom), tj. glasnim čitanjem u središtu naselja kako bi zakon postao poznat i provediv. Tako dubrovačka *Zakonska odredba o zabrani trgovine robljem*, donesena u Velikom i općem vijeću Dubrovačke Republike 27. siječnja 1416. ima preambulu, materijalne odredbe, prijetnje kaznama i završnu bilješku: „Proglašeno i objavljeno na javnome trgu 28. siječnja 1416. i upućeno u pisanom obliku stonskomu knezu i trgovcima na Neretvi. Njima je naloženo da ih javno oglašavaju na uobičajenim mjestima.“³

9.4. PROGLAŠENJE OBJAVLJIVANJEM

Predmnijeva se da svatko zna sve što bi mogao doznati da pročita zakon, a svatko je izložen mogućnosti, to jest ima prigodu upoznati se sa zakonom njegovim isticanjem na vidljivim mjestima i u drugim oblicima objave.

Zašto se zakoni proglašavaju? „Ljudski se zakon odnosi samo na razumna stvorenja. Razlog tomu jest što zakon usmjerava čine što pripadaju onima koji su podvrgnuti nečijemu upravljanju. Stoga nitko u pravom smislu riječi ne nameće zakon svojim činima... Priopćavanjem (*denuntiatio*) se utiskuje neko nutarnje počelo djelovanja u čovjeka koji mu je podložan... Utiskivanje (*impressio*) nutarnjega djelatnoga počela u prirodne stvari igra sličnu ulogu kao proglašenje zakona na ljude, jer se proglašenjem zakona ljudima utiskuje neko počelo koje upravlja njihovim činima“ (Toma Akvinski, *Suma teologije*, I.–II., 93. pitanje, 5. članak, odgovor i na 1.; Toma Akvinski, *Država*, 1990., str. 161; Toma Akvinski, *Izabrano djelo*, 2005., str. 485–486).

9.5. PRIVID KONSTRUKTIVNE NAZOČNOSTI

Predmnijeva se da svatko poznaje zakon jer je posredstvom svojih zastupnika u zakonodavnom tijelu koje utvrđuje ili donosi zakon konstruktivno nazočan te je, prema presudbi prava, bio sudionik svakoga donesenoga propisa. Ta je predmnijeva dosta krhka jer zastupanje nije individualizirano i jer izabrani zastupnici nakon izbora nemaju nikakav dug ni obvezu prema bilo komu od birača.

Hrvatski sabor predstavničko je tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj. Praksa je da se zastupnici u njem biraju neposredno tajnim glasovanjem na temelju općega, ali nejednakoga biračkoga prava. Mandat je izabranih zastupnika **neobvezujući** (neimperativan). Sustav predstavničke vladavine izražava se kroz **predstavnički** mandat, takav odnos između birača i njihovih zastupnika po kojem su predstavnici u svojem djelovanju (u raspravama, zauzimanju stajališta i glasovanju u predstavničkom tijelu) neovisni o stajalištu birača koji su ih izabrali, pa ih zato birači ne mogu ni opozvati. Izabrani predstavnik nositelj je kolektivnoga mandata koji je stekao izborom. On u predstavničkom tijelu ne zastupa ni birače koji su ga izabrali, ni izbornu jedinicu u kojoj je izabran, nego cijelu zajednicu. Zbog tih svojih obilježja predstavnički mandat naziva se i slobodnim mandatom. On je uvjet da predstavničko tijelo unutar svojega djelokruga može raditi i napose odlučivati posve slobodno i neovisno.

³ <https://www.vjeraidjela.com/sest-stoljeca-hrvatskoga-zakona-o-robovima/>

Suprotno od predstavničkoga mandata, **obvezujući** (imperativni) mandat, temeljeći se na instituciji mandata iz rimskoga prava, pretpostavlja pravo birača da daje obvezne upute svomu predstavniku i predstavnikovu dužnost da se pridržava tih uputa. Postojao je u komunističkim sustavima. Ustavi bivše SFRJ i njezinih republikâ iz 1970-ih imali su **delegatski** mandat. On je trebao biti politički imperativan, jer su delegati u skupnim tijelima trebali polaziti od smjernica svoje izborne baze, a načelno ih zastupati i u skupnom tijelu, ali su pri konačnom odlučivanju (glasovanju) trebali biti slobodni u izboru.

9.6. PROGLAŠENJE KAO POSLJEDICA PROMJENA

U mjeri u kojoj nije u skladu s činjenicama, predmnjeva pravnoga znanja simbolizira tiraniju prava. U pravnoj se znanosti smatra da proglašenje nužno podrazumijeva ne samo uzakonjenje pravila i prijetnji kaznama (kodifikaciju), nego i objavu zakona te njegovu formalnu i materijalnu ustavnost, usklađenost s općim sadržajima koja zakon mora ispunjavati da bi bio zakon i uklopio se u ukupnost pravnoga poretka.

Kada obujam prava postane toliko golem da mnoštvo ljudi ne može ni prepoznati što je vladavina prava u konkretnom slučaju ni poistovjetiti pravna stanja s kojima se suočava ili ih odrediti, pa ni čitajući ili savjetujući se s pravnikom, načelo proglašenja postavlja dvojbu je li predmnjeva da svatko zna ono što bi mogao znati, samo formalna isprika za nespoznatljiv značaj i opseg zakona koji se ne može proglasiti.

Podanici, podložnici ili primjenitelji zakona su ljudi, a njihovi se različni interesi trebaju uskladiti s interesom zajednice kojoj je zakon namijenjen. Koliko je vrijedno osmisliti i donijeti dobar zakon, toliko je važno i obznaniti ga ljudima koji ga trebaju obdržavati.

9.7. PROGLAŠENJE ODLUKOM DRŽAVNOGA POGLAVARA

Proglašenje (*promulgatio*) je svečana objava (*publicatio*) zakona zajednici, a obavlja je onaj komu je povjereno skrbiti se o zajednici. Razlikuje se od razglašenja (*divulgatio*) koje se nakon toga obavlja otiskivanjem u službenom glasilu.

Proglašenje je stoga sama bit zakona i pretpostavka *sine qua non* pravne obvezatnosti. Ono je nužno za postanak zakona. Tek ono zakonu daje potpunost (dovršenost, perfekciju). Osim toga, da bi volja zakonodavca stekla pravno postojanje potrebno je da se očituje kroz određene vanjske, dostupne i izvjesne akte. Proglašavanje se obavlja i da bi buduća obvezatnost zakona bila dokaziva, očita (da se ne mora dokazivati) i očigledna (da se ne treba dokazivati); zato je to javni ili svečani čin. Njime tijelo (u Hrvatskoj Predsjednik Republike) koje je različito i neovisno od zakonodavca (Hrvatskoga sabora) utvrđuje da je zakon doista i valjano donesen, u skladu s ustavnim odredbama i poslovničkim pravilima i potvrđuje vjerodostojnost samoga teksta te nalaže da se zakon objavi u službenom listu kako bi se obveznici zakona (podložnici, adresati) mogli s njime upoznati, kako bi imali vremena to učiniti i kako bi zakon mogao stupiti na snagu da bi mogao obvezivati.

Proglašavatelj zakona formalno nije zakonodavac, ali jest ustavni čimbenik nastanka zakona. On svojim ugledom jamči ustavnost provedenoga zakonodavnoga postupka.

Člankom 89. stavkom 1. *Ustava Republike Hrvatske* određen je rok od osam dana od izglasavanja u Hrvatskom saboru u kojem će Predsjednik Republike proglasiti zakon.

To je razdoblje potrebno radi fizičke dostave dokumentacije iz Sabora Predsjedniku i radi možebitne provjere ishoda glasovanja i vjerodostojnosti teksta, jesu li u konačni tekst zakona uneseni svi prihvaćeni amandmani. Stoga je proglašenje zakona sastavni i završni dio zakonodavnoga postupka, ali i prva vanjska provjera i ovjera posla koji je obavila zakonodavna skupština.

Prema postojećem ustavnom rješenju proglašenje zakona jest ustavna obveza, ali ne i ustavno pravo, jer Predsjednik Republike u Hrvatskoj nema pravo veta, ne smije vratiti zakon na doradu Sabor niti može dobiti brzu ocjenu ustavnosti zakona prije nego što ga proglasi, nego po *Ustavu RH* nema izbora, mora proglasiti doneseni zakon. Američki, estonski, finski, francuski, gruzijski, irski, islandski, latvijski, mađarski, poljski, portugalski, talijanski, ukrajinski predsjednik ima pravo suspenzivnoga veta; ne mora potpisati izglasani zakon niti ga proglasiti. I engleski kralj ima pravo veta, iako ga je zadnji put koristio u Engleskoj godine 1708., u Kanadi 1873., a u Australiji nikada. Njemački savezni predsjednik izrađuje zakone donesene u skladu s odredbama ustava i objavljuje ih u Saveznom službenom listu, što mu u stvarnosti daje pravo veta, za kojim se od 1949. do danas posegnulo ukupno devet puta.

Za razliku od njih, hrvatski Predsjednik bi, sukladno *Ustavu*, mogao ne proglasiti zakon samo iz formalnih razloga:

- ako mu Hrvatski sabor ne dostavi izglasani zakon u ustavnom roku u kojem bi ga Predsjednik morao proglasiti, od osam dana od dana izglasavanja, jer bi nastupila predmnjeva kako je sâm Sabor zaključio da zakon nije izglasan, pa ga nije ni poslao na proglašenje u roku u kojem bi ga se moglo proglasiti. Primitivno je kako *Ustav* nije propisao rok u kojem će Sabor Predsjedniku dostaviti izglasani zakon, ni rok u kojem ga Predsjednik mora proglasiti računajući od dana primitka, nego je pretpostavio suradljivost tijela državne vlasti i odredio objektivni rok od osam dana od izglasavanja;
- ako utvrdi da nije utvrđen broj nazočnih zastupnika i broj glasova „za“, pa se ne zna s koliko je glasova izglasan, ili ako utvrdi da zakon nije dobio propisanu potrebnu većinu: natpolovičnu svih zastupnika za organske zakone, tj. zakone kojima se razrađuju *Ustavom* utvrđena ljudska prava i temeljne slobode, izborni sustav, ustrojstvo, djelokrug i način rada državnih tijela te ustrojstvo i djelokrug lokalne i područne samouprave (čl. 83. st. 2. *Ustava*), a dvotrećinsku za zakone kojima se u doba ratnoga stanja, neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti države i velikih prirodnih nepogoda pojedine slobode i prava zajamčena *Ustavom* mogu ograničiti (čl. 17. st. 1. *Ustava*) i za zakone koji uređuju prava nacionalnih manjina Hrvatski sabor (čl. 83. st. 1. *Ustava*). Zato što nisu bili izglasani potrebnom većinom, Ustavni sud RH ukinuo je više zakona u cijelosti, jer nisu. Tako je ukinuo: *Zakon o javnom informiranju* (29. studenoga 1995.), *Zakon o studentskom zboru* (9. srpnja 1997.), *Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenoga zakona* (27. studenoga 2003.), *Zakon o medijima* (28. siječnja 2004.), *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o javnom okupljanju* (23. studenoga 2005.), *Zakon o ravnopravnosti spolova* (16. siječnja 2008.), *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o pravu na pristup informacijama* (23. ožujka 2011.) i *Zakon o pravobraniteljju*

za djecu (7. ožujka 2017.).⁴ Također je utvrdio da sljedeći zakoni nisu bili doneseni potrebnom većinom: 11. srpnja 2007. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranoga kriminaliteta* iz 2002., 16. studenoga 2009. *Zakon o zaštiti osobnih podataka* iz 2003. i 16. studenoga 2009. *Zakon o dopunama Zakona o zaštiti osobnih podataka* iz 2006. Nažalost, neki su se od tih tekstova primjenjivali i godinama kao zakoni, iako to nikad nisu bili, a manja bi šteta bila da nikad nisu ni bili proglašeni.

- ako utvrdi da mu je dostavljen tekst zakona koji ili kakav nije izglasan, primjerice da je ispušteno ili dodano nešto što nije bilo dano na glasovanje, ili da nisu uvršteni svi prihvaćeni amandmani, ili, ako je Sabor prihvatio više amandmana na isti članak, a u zakonski tekst nije uvršten amandman koji je zadnji prihvaćen, nego neki prije prihvaćeni (čl. 202. st. 8. *Poslovnika Hrvatskoga sabora*).

Jamstvo iz članka 90. stavka 1. *Ustava*, da se svi propisi moraju objaviti prije nego što stupe na snagu i prije nego što počnu proizvoditi pravno djelovanje važna je sastavnica zakonitih očekivanja, pravne sigurnosti i vladavine prava. Objavom se ispunjava zahtjev da zakoni budu javni i dostupni. Objava ima konstitutivnu narav u pogledu sadržaja (kako inače znati što u propisu piše), izvora (gdje točno to piše) i u pogledu pristupačnosti i dostupnosti, a često je važna i za utvrđivanje dana od kada propis počinje obvezivati. Zakon u objavljenom tekstu postaje dio pozitivnoga pravnoga sustava i takav će biti sve do prestanka svoga vrijedenja. Nadomještajući i istiskujući druge oblike objavlivanja objava u službenom glasilu služi objavi vjerodostojnoga teksta zakona koja ne ostavlja mjesta dvojbi kako tekst točno glasi i središnje mjesto koje svakomu zainteresiranomu omogućuje upoznati se sa zakonom.

⁴ Bitno je različito od toga razlog za ukidanje materijalna nesuglasnost s Ustavom, zbog čega je Ustavni sud ukinuo: *Zakon o pretvorbi Zagrebačkoga velesajma* ukinut 11. veljače 1998., *Zakon o stambenim zadrugama* ukinut 8. ožujka 2000., *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o trgovini* 28. travnja 2004., *Zakon o dopuni Zakona o Hrvatskoj radioteleviziji* 16. listopada 2018., *Zakon o ništetnosti ugovora o kreditu s međunarodnim obilježjima sklopljenih u Republici Hrvatskoj s neovlaštenim vjerovnikom* 3. studenoga 2020. i *Zakon o izbornim jedinicama za izbor zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskoga državnog sabora* 7. veljače 2023.

10. VREMENSKI RAZMAK IZMEĐU OBJAVE I STUPANJA NA SNAGU

Osnovna svrha čekanja sa stupanjem na snagu (*vacatio legis*) objavljenoga propisa jest da građani i pravne osobe objavom dobiju dovoljno vremena upoznati se s odredbama općevrijedećega pravnoga akta i pravima i obvezama koje za njih proistječu, kao i vremena da poduzmu potrebne organizacijske i tehničke pripreme za njegovu provedbu. Mađarski *Zakon o zakonodavstvu* u II. poglavlju pod naslovom „Osnovni zahtjevi zakonodavstva“ određuje: „Datum stupanja na snagu zakona mora biti utvrđen na način da je na raspolaganju dovoljno vremena za pripremu radi primjene zakona“ (§ 2. stavak 3.).⁵

Vrijeme čekanja zahtjev je pravne sigurnosti i praktičnih potreba. Njime se opravdava pravna predmnjeva da nepoznavanje prava šteti (*ignorantia iuris nocet*) i nikoga ne ispričava (*ignorantia legis neminem excusat*). Stoga je smisao objave da građani dobiju propis „na znanje“. Pretpostavkom da su podložnici imali prigodu upoznati se sa zakonom, da ga poznaju i da se ponašaju u skladu sa zakonom ili suprotno od njega upravo zato što su upoznati s njegovim sadržajem, pravni se poredak brani od prigovora pojedinaca kako im odgovarajuća zakonska odredba nije bila poznata. Dakle, valjanost objave i stupanja na snagu pretpostavka je da izvršna i sudbena vlast kasnije mogu učinkovito provoditi zakon. Obrnuto, neurednost, površnost i pogreške pri nastanku propisa mogu biti uteg u njegovoj provedbi do iskazivanja građanskoga neposlušna.

U svakoj parlamentarnoj demokraciji koja počiva na načelima diobe vlasti i vladavine prava, provedba propisa pripada u djelokrug izvršne i sudbene vlasti, ali rad zakonodavca ne smije se svesti samo na izglasavanje zakona, nego ga valja usmjeriti i na praćenje i ocjenjivanje vjerodostojnosti plodova njegova rada: provodi li se i u kojoj mjeri zakon te ostvaruje li svrhu zbog koje je donesen.

⁵ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000130.tv>



NOMOTEHNIKA: IZRADA OPĆIH AKATA

(zakona, uredba, pravilnika, statuta, poslovnika, naredaba, naputaka i dr.)

S PRAKTIČNIM PRIMJERIMA

Autori:

doc. dr. sc. Ivan Miličić, dipl. iur. i Domagoj Peranić, dipl. iur.

Suradnici:

Anamarija Livaja, mag. iur.; Terezija Marić, dipl. iur.;

Marko Zoričić, dipl. ang. i soc., spec. konf. prev.;

Ivan Palčić, dipl. iur.; Vjekoslav Ivančić, mag. iur.

Izrada općih akata složena je djelatnost koja obuhvaća niz nomotehničkih načela, koncepata, metoda, pravila, smjernica i preporuka. Ovom se knjigom na jednostavan način i uz brojne praktične primjere čitatelju objašnjavaju osnovna pravila i metode za uspješnu pravnu redakciju svih vrsta općih akata. Knjiga je stoga izrađena kao praktični priručnik s brojnim primjerima općih akata iz domaće prakse koji predstavljaju ogledne primjere za pojedine nomotehničke analize.

Opseg: 416 str.

KAKO IZRADITI STATUT?



KAKO IZRADITI ZAKON?

KAKO IZRADITI PRAVILNIK?

Jezik u pravu

1. GRAĐANSTVO EUROPSKE UNIJE

Budući da je EU supranacionalna gospodarska i politička unija suverenih država, govorimo o “građanima Europske unije”. To je građanstvo definirano člancima od 9. do 12. *Ugovora o Europskoj uniji*, dok su u člancima od 18. do 25. *Ugovora o funkcioniranju Europske unije* utvrđena prava koja proizlaze iz građanstva EU-a. Građanin EU-a je svaki državljanin države članice EU-a. To građanstvo pojedincu daje pravo slobodnog kretanja i boravišta bilo gdje u Uniji, glasovanja za Europski parlament, konzularne zaštite izvan EU-a u diplomatskom ili konzularnom uredu bilo koje države članice EU-a (ako njegova matična država nije zastupljena), peticije za Europski parlament i pučkog pravobranitelja, obraćanja institucijama EU-a na bilo kojem službenom jeziku EU-a, građanske inicijative Europskoj komisiji za podnošenje zakonodavnog prijedloga te pristupa dokumentima institucija i tijela EU-a (podložno određenim uvjetima). (M. Z.)

2. ZEMLJOPISNO BLOKIRANJE (eng. GEOBLOCKING)

Praksa u kojoj prodavatelji ili pružatelji usluga priječe kupcima iz drugih država ili regija pristup svojim proizvodima ili uslugama putem interneta naziva se zemljopisno blokiranje. Primjerice, kad su digitalni proizvodi kao što su računalni programi dostupni u Sjevernoj Americi, ali ne i u Europi, iako priroda digitalnih proizvoda to ne priječi. Zemljopisno blokiranje zabranjeno je unutar Europske unije, no inače je zakonito u svijetu. Prodavatelji se tom metodom obično posluže ako njihovi proizvodi nisu u skladu s određenim zakonodavstvima – primjerice *Općom uredbom o zaštiti podataka (GDPR)* u EU-u – pa umjesto preinake svojih proizvoda odluče učiniti ga nedostupnim u državama u kojima su nesukladni, ili je pak to predviđeno ugovorom između autora i distributera sadržaja intelektualnog vlasništva zbog različitih razloga. (M. Z.)

3. SUNSET CLAUSE

Premda se izvorno pojavljuju u pravu međunarodnih (javnih) ugovora, *sunset clauses* su afirmaciju stekle u različitim vrstama ugovora o zaštiti ulaganja. Riječ je o fenomenu i pravnom institutu kojemu je pridano iznimno malo pozornosti i koji je cjelovito malo istražen te teorijski razrađen. *Sunset clauses* pojavljuju se 70-ih godina XX. stoljeća kao neposredna reakcija na Aferu Wategate. One postavljaju granice vremenskog važenja ugovora, ali to čine prepoznatljivo na dvojak način. S jedne strane, njima se propisuje prestanak važenja ugovora s učinkom *erga omnes* (ili s obzirom na nekoga specifičnog adresata), i to na neki točno određeni datum ili protekom određenog vremena od stupanja ugovora na snagu. Takav pristup u pogledu vremenske ograničenosti razlikuje ih od trajnih međunarodnih ugovora ili općih akata koji su koncipirani na neodređeno vrijeme. Međutim, s druge strane, posebno kod tzv. investicijskih ugovora, koji su kod nas poznati kao ugovori o zaštiti ulaganja (investicija), počesto postoji još jedna *sunset clause* kojom se utvrđuje da će u pogledu situacija koje su nastale prije isteka takva ugovora, a u njegovu su normativnom dosegu taj ugovor primjenjivati dulje negoli što će sâm taj ugovor *erga omnes* biti na snazi. Često se takvim ugovorima posebnom odredbom (tzv. *sectional sunset clause*) utvrđuje produljeno trajanje ugovora za konkretnu

investiciju učinjenu tijekom važenja ugovora. Pritom je riječ o pravilu o vrlo dugom razdoblju – i od po nekoliko desetljeća od trenutka prestanka važenja ugovora u kojemu će odredbe toga ugovora biti mjerodavne za navedenu investiciju, investicijski ciklus i dr. Stoga, *sunset clauses* zahtijevaju velik oprez kako od država koje potpisuju takve ugovore tako i od njihovih adresata kako bi se pravilno sagledavalo vremensko važenje tih ugovora s obzirom na njihove specifične *sunset clauses*. (I. M. / D. P.)

4. PRISILNI PROPIS

Nepravnička semantika *prisilnosti* pokazuje da je riječ o nečemu zadanom, obvezujućem strogom, što ne podliježe odstupanju ili relativiziranju. Takva je semantika primjenjiva i na području prava, jer je prisilnost istoznačnica s kogentnošću, strogošću, striktnošću i sl. Prisilan propis je, u biti, prisilna norma. Nju zakonodavac određuje u situacijama kada želi da adresati postupaju na točno određeni način i da od toga ne smiju odstupiti. Premda je javno pravo prožeto prisilnošću normi, one se često pojavljuju i u privatnom pravu. U javnom pravu odstupanje od prisilnog propisa podrazumijeva kažnjavanje ili drugim sankcijama, dok u privatnom pravu nevaljanost takva pravno čina.

5. PРАВNA MOĆ

U obveznom su pravu poznate situacije da nekom subjektu ne pripada subjektivno pravo, no ponekada smije jednostranom izjavom volje utjecati na nastanak, promjenu ili prestanak nekoga subjektivnog prava. Takav koncept naziva se pravnom moći. Kao primjeri navode se pravo izbora kod alternativnih obveza, prihvata ponude, pravo odustanka od nekih ugovora, pravo zahtijevanja raskida ugovora zbog prekomjernog oštećenja i sl. Gavella, N. pravnu moć određuje kao svaku privatnu pravnu vlast koja nositelju subjektivnog prava pripada u određenom građanskopravnom (privatnopravnom) odnosu na temelju normi objektivnog prava, makar ona i ne proizlazi iz nekoga subjektivnog prava. Riječ je o pojmu širem od preobražajnih prava jer se potonjima samo odobrava pravni odnos ili na neki način utječe na njega. Pravna moć rijetko se koristi kao pojam u obveznom pravu (dapače, njezino se korištenje čak i izbjegava) zbog velikoga značenjskog dosega. (I. M.)

6. TROTOČJE

Trotočje je pravopisni znak kojim se označava da je tekst izostavljen. U pravnom kontekstu može poslužiti, primjerice, za izostavljanje dijela teksta koji nije relevantan u nekom citatu. Pritom se trotočje stavlja u oble zagrade (u drugim jezicima uobičajenija je inačica bez uglatih zagrada) na mjestu na kojemu se nalazi izostavljeni tekst: *Dužnik je dužan ispuniti obvezu (...) u mjestu određenom pravnim poslom ili zakonom*. Prema istom načelu trotočje se može upotrebljavati za izostavljanje pojedinih riječi, dijelova rečenice ili pak cijelih rečenica ili odlomaka. Osim te svrhe, trotočje se upotrebljava u književnosti za iskazivanje stanke ili isprekidanoga govora; na kraju nabravanja kako bi se označilo da stavki ima više, ali se ne navode; ili na kraju nedovršenih rečenica. (M. Z.)

Privedili: izv. prof. dr. sc. Ivan MILOTIĆ, Domagoj PERANIĆ, dipl. iur.

Novi zakoni – studeni 2023. godine

S motrišta donošenja zakona, studeni 2023. godine uistinu je poseban jer nije donesen nijedan pravi zakon. Dva zakona koja su donesena i izlažu se u ovome tekstu tehnički su zakoni koji se svake godine donose u jednako vrijeme i više-manje jednakom sadržaju. Ta studentska pojava iz 2023. godine uopće ne mora biti loša, ali itekako je neobična kada se zna za glasovite zakonodavne tsunamije proteklih godina koji bi se posebnim intenzitetom događali baš krajem godine – u listopadu, studenome i prosincu – to intenzivnije što se kalendarska godina bližila kraju. Dakako, takva situacija u studenome samo je predah s obzirom na niz novosti koje će u hrvatski pravni poredak ući donošenjem brojnih zakona u prosincu, a koji su u studenome bili u prvome saborskom čitanju i koji moraju stupiti na snagu 1. siječnja 2024. godine. Takvu situaciju može se dodatno objasniti i težnjom zakonodavca da se osjetljivi i problematični zakoni namjerno donose u prosincu, što bliže Božiću i blagdanima, kako bi dokolica i blagdani koje to doba godine sa sobom donosi nužno suzili ili ograničili pogled adresatâ na takve zakonske opće akte. U ovoj je godini ključan zakonodavni mjesec prosinac, kako stoga što se približavaju izbori u 2024. godini, kako zbog skraćениh vakacija zakona, tako i zbog toga što neki zakonski režimi nužno moraju stupiti na snagu prvog dana siječnja nove godine.

ZAKON IZ PODRUČJA DRŽAVNOG PRORAČUNA

Zakon o izvršavanju Državnog proračuna Republike Hrvatske za 2024. godinu

(Do trenutka predaje časopisa u tisak nije objavljen u Narodnim novinama)

- upravljanje prihodima i primicima te rashodima i izdacima
- trošenje proračunskih sredstava
- upravljanje državnom imovinom
- zaduživanje i tekuće otplate
- državna jamstva
- uplata dobiti trgovačkih društava u kojima RH ima paket dionica ili udio
- poticajne mjere u gospodarstvu
- novčane kazne zbog povreda odredaba ovoga Zakona.

ZAKON IZ PODRUČJA USTROJSTVA DRŽAVNE VLASTI

Zakon o ovlasti Vlade Republike Hrvatske da uredbama uređuje pojedina pitanja iz djelokruga Hrvatskoga sabora

(Nar. nov., br. 145/23 na snazi od 15. prosinca 2023.)

- Vlada RH dobiva ovlast da u razdoblju u kojem Hrvatski sabor redovito ne zasjeda te iznimno i u razdoblju kada je Hrvatski sabor raspušten ili mu je istekao mandat, uredbama uređuje pitanja tekuće gospodarske politike iz djelokruga Hrvatskoga sabora, uvažavajući naprijed navedena materijalna i vremenska ograničenja.
- delegirana ovlast odnosi se na razdoblje od godinu dana počevši od 15. prosinca 2023., s tim da uredbе na temelju zakonske ovlasti koje vrijede na dan stupanja na snagu ovoga Zakona ostaju na snazi, a najdulje do 15. prosinca 2024.

TUMAČENJA I STAJALIŠTA DRŽAVNIH TIJELA, TIJELA JEDINICA PODRUČNE (REGIONALNE) SAMOUPRAVE I JAVNIH USTANOVA

MINISTARSTVO FINANCIJA Porezna uprava – središnji ured

I. Porez na dodanu vrijednost

I – 15. Primjena snižene stope PDV-a od 5% na galenske i magistralne pripravke

MF KLASA: 410-19/23-02/130

URBROJ: 513-07-21-01-23-4 od 16. studenoga 2023.

Sukladno odredbama članka 38. stavka 2. točke d) Zakona o porezu na dodanu vrijednost (Narodne novine, br. 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16, 106/18, 121/19, 138/20, 39/22, 113/22 i 33/23, u daljnjem tekstu: Zakon o PDV-u) PDV se obračunava i plaća po sniženoj stopi

od 5% na lijekove koji imaju odobrenje nadležnog tijela za lijekove i medicinske proizvode. Prema odredbama članka 47 stavka 1. točke d) Pravilnika o porezu na dodanu vrijednost (Narodne novine br. 79/13, 85/13, 160/13, 35/14, 157/14, 130/15, 1/17, 41/17, 128/17, 1/19, 1/20, 1/21, 73/21, 41/22, 133/22 i 43/23) navedenim lijekovima smatraju se i lijekovi utvrđeni općim aktom o utvrđivanju liste lijekova Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje.

U vezi navedenih odredbi Ministarstvo zdravstva dostavilo je obavijest, KLASA: 530-07/23-09/08, URBROJ: 534-03-2-2/1-23-06 od 2. studenoga 2023. da su sukladno Zakonu o lijekovima (Narodne novine br. 76/13, 90/14 i 100/18) i galenski i magistralni pripravci definirani kao lijekovi, da lijekovi koji se izrađuju u sklopu ljekarničke djelatnosti u laboratoriju ljekarni ili galenskom laboratoriju imaju dozvolu regulatornog tijela za lijekove i medicinske proizvode, u ovom slučaju Ministarstva zdravstva te da se sukladno članku 38. stavku 2. Zakona o PDV-u i na navedene lijekove primjenjuje snižena stopa PDV-a od 5%.

MINISTARSTVO RADA, MIROVINSKOGA SUSTAVA, OBITELJI I SOCIJALNE POLITIKE

137. Savjetovanje s radničkim vijećem

*MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/232
URBROJ: 524-03-01-01/5-23-2
od 6. studenoga 2023.*

Statut ustanove, koji se donosi u postupku propisanom u skladu s odredbama Zakona o ustanovama (Narodne novine, br. 76/93, 29/97, 47/99, 35/08, 127/19, 151/22), pa tako i odredbama Zakona o kazalištima (Narodne novine, broj 23/23), ne donosi se uz prethodno savjetovanje s radničkim vijećem na način propisan člankom 150. Zakona o radu (Narodne novine, broj 93/14, 127/17, 98/19, 151/22 i 64/23 – Odluka Ustavnog suda RH), jer je statut vrsta akta čija je svrha zakonom propisana i odnosi se na uređenje ustrojstva i načina upravljanja određenom ustanovom.

Odredbom članka 150. Zakona o radu je propisana obveza poslodavca savjetovati se s radničkim vijećem prije donošenja odluke važne za položaj radnika, pri čemu se takvima osobito smatraju odluke iz stavka 3. točaka 1. do 10. istoga članka Zakona.

Na obvezu savjetovanja u odlukama važnim za položaj radnika, ne utječe naziv pod kojim je takva odluka ili akt donesen.

Odluka poslodavca donesena protivno odredbama Zakona o radu o obvezi savjetovanja s radničkim vijećem je ništetna, a poslodavac takvim propustom čini prekršaj propisan člankom 228. Zakona o radu.

Obzirom na to da u slučaju donošenja statuta pravne osobe nema obveze savjetovanja s radničkim vijećem na način propisan člankom 150. Zakona o radu, mišljenja smo, da bi se odredba o ništetnosti, kao i o prekršaju, mogla primijeniti samo na slučaj zlouporabe propisanog postupka donošenja statuta te zlouporabe propisane svrhe donošenja toga akta. Primjerice, u slučaju u kojemu bi se prava i obveze radnika umjesto pravilnikom o radu uredila statutom, čime bi takav akt, unatoč njegovu nazivu i vrsti, imao obilježja odluke važne za položaj radnika, a postojao bi i propust obveze savjetovanja prije njegova donošenja.

S tim u vezi naglašavamo, da radnik koji smatra da se na njegov radni odnos primjenjuju ništetne odnosno nezakonite odredbe općeg akta, ima pravo u skladu s člankom 133. Zakona o radu, zatražiti zaštitu povrijeđenih prava u postupku kojega može pokrenuti kod poslodavca te pred nadležnim sudom.

Nadalje, u povodu možebitnih pitanja o pravilnosti i zakonitosti donošenja statuta kazališta, koja mogu nastati u situaciji kakva se opisuje u Vašem podnesku, valja uzeti u obzir da nadzor nad zakonitošću rada i općih akata poslodavaca iz Zakona o kazalištima, sukladno odredbama toga zakona, provodi ministarstvo nadležno za kulturu.

PROPISI I STAJALIŠTA
Besplatan pristup na
RRiF-ovoj mrežnoj stranici

138. Postupanja unutar sindikata i zahtjeva za pokretanje institucionalnog nadzora

*MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/228
URBROJ: 524-03-02-01/1-23-2
od 17. studenoga 2023.*

Člankom 172. Zakona o radu („Narodne novine“, br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 64/23 – Odluka Ustavnog suda, dalje: ZOR) je propisano da udruga mora imati statut utemeljen i donesen na načelima demokratskog zastupanja i demokratskog očitovanja volje članova te da se statutom udruge utvrđuje svrha udruge, naziv, sjedište, naznaka djeluje li u jednoj ili više županija, odnosno na teritoriju Republike Hrvatske, znak, tijela udruge, način izbora i opoziva tih tijela, ovlaštenja tijela udruge, postupak učlanjivanja i prestanak članstva, način donošenja i izmjene statuta, pravila i drugih općih akata te prestanak djelovanja udruge.

Nadalje, člankom 3. Konvencije o slobodi udruživanja i zaštiti prava na organiziranje broj 87 („Narodne novine“ – Međunarodni ugovori, 3/2000), koja je po snazi iznad zakona, određeno je da udruge radnika i poslodavaca imaju pravo izraditi svoje statute i pravila, potpuno slobodno birati svoje predstavnike, organizirati svoje upravljanje i djelatnosti i utvrditi svoje programe, a da se javne vlasti moraju suzdržavati od svakog uplitanja koje bi ograničavalo to pravo ili ometalo njegovo zakonito ostvarivanje. Udruga radnika i poslodavaca također ne mogu biti raspuštene niti im se može obustaviti djelovanje odlukom upravnih vlasti.

Nadalje, vezano uz sva postupanja unutar sindikata koje navodite kao razloge Vašeg zahtjeva, kao što su neodržavanje skupština sjednica podružnica, neodržavanje skupština sindikata u statutom određenim rokovima, način na koji odlučuje predsjedništvo sindikata i drugo, treba napomenuti da iste ne predstavljaju povredu zakona, niti se mogu nadzirati jer ni nisu uređene zakonom, već statutom koji donose članovi sindikata svojom slobodnom voljom.

U tom smislu, moguća ponašanja članova ili tijela sindikata koja nisu u skladu sa statutom, mogu predstavljati samo povredu statuta i unutar njega su stvar sindikata, odnosno članova koji su svojim slobodnim izborom udružili/pristupili sindikatu i koji, isto tako svojom voljom, slobodno mijenjaju statut, utvrđuju pravila djelovanja tijela, obavljanje nadzora i ostalo, a mogu slobodno odlučiti i o istupanju iz udruge.

Slijedom navedenoga, pravo na sudsku zaštitu članskih prava zajamčeno je u čl. 184. ZOR-a pa član udruge može tražiti sudsku zaštitu u slučaju povreda prava utvrđenih statutom ili drugim pravilima udruge.

139. Neplaćeni dopust i dodatak na plaću za minuli rad

*MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/240
URBROJ: 524-03-01-02/5-23-2
od 23. studenoga 2023.*

Za vrijeme neplaćenog dopusta radni odnos se ne prekidat, već prava i obveze iz radnog odnosa miruju, ako zakonom nije drukčije određeno. To konkretno znači da se sadržaj radnog odnosa faktično ne ostvaruje, odnosno da se za vrijeme trajanja dopusta ne mogu stjecati ni prava ni obveze

iz radnog odnosa. Međutim, za vrijeme dopusta zadržavaju se postojeća prava i obveze iz vremena koje je prethodilo dopustu te se ista nastavljaju nakon isteka dopusta.

Ako radnik koristi neplaćeni dopust, poslodavac može objavit radnika iz sustava obveznog mirovinskog i zdravstvenog osiguranja, bez obzira na duljinu trajanja dopusta. U tom slučaju, radnik može sam uplaćivati doprinose za mirovinsko osiguranje koristeći institut produženog mirovinskog osiguranja sukladno propisima iz područja mirovinskog osiguranja, a status osigurane osobe u sustavu zdravstvenog osiguranja može steći sukladno propisima iz područja zdravstvenog osiguranja.

Nadalje, Zakon o radu ne propisuje pravo na dodatak na plaću na temelju ostvarenog radnog staža, odnosno tzv. minuli rad. Također, Zakon o radu kao opći propis o radnim odnosima ne definira pojam tzv. radnog staža, odnosno postojanje i opseg niti jednog prava iz radnog odnosa ne uvjetuje određenom dužinom ukupnog radnog staža, već za ostvarivanje određenih prava iz radnog odnosa utvrđuje kao uvjet samo određeno trajanje radnog odnosa, trajanje ugovora o radu ili neprekidni rad za poslodavca kod kojeg je radnik u radnom odnosu i slično.

Takav dodatak te uvjeti na temelju kojih se isti ostvaruje mogu biti propisani posebnim propisom ili pravilnikom o radu, odnosno ugovoreni kolektivnim ugovorom ili ugovorom o radu.

Ovo Ministarstvo ovlašteno je tumačiti Zakon o radu te podzakonske propise donesene na temelju tog Zakona. Ukoliko je navedeno pravo predviđeno odredbama jednog od gore navedenih radno pravnih izvora, mišljenje o njihovoj primjeni ovlašten je dati stručni nositelj pripreme propisa, zajedničko tijelo nadležno za tumačenje kolektivnog ugovora, donositelj akta ili ugovorne strane ugovora o radu.

140. Primjena članka 34. Zakona o radu

MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/233

URBROJ: 524-03-01-01/5-23-2

od 23. studenoga 2023.

Odredbom članka 34. Zakona o radu (Narodne novine, broj 93/14, 127/17, 98/19, 151/22 i 64/23 – Odluka Ustavnog suda RH), propisana je apsolutna zabrana otkazivanja za vrijeme trudnoće, korištenja roditeljnog, roditeljskog, posvojiteljskog, očinskog dopusta ili dopusta koji je po sadržaju i načinu korištenja istovjetan pravu na očinski dopust, rada s polovicom punog radnog vremena radi pojačane njege djeteta, dopusta trudne radnice, dopusta radnice koja je rodila ili radnice koja doji dijete te dopusta ili rada s polovicom punog radnog vremena radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju, odnosno u roku od 15 dana od prestanka trudnoće ili prestanka korištenja tih prava, u skladu s propisom o roditeljnim i roditeljskim potporama. Navedena zabrana odnosi se na sve vrste otkaza, redoviti, izvanredni, kao i otkaz s ponudom izmijenjenog ugovora.

Takav otkaz je ništetan, ako je na dan davanja otkaza poslodavcu bilo poznato postojanje navedenih okolnosti ili ako radnik u roku od petnaest dana od dostave otkaza obavijesti poslodavca o postojanju okolnosti te o tome dostavi odgovarajuću potvrdu ovlaštenog liječnika ili drugog ovlaštenog tijela. Nadalje, ako poslodavac otkáže ugovor o radu u prethodno navedenim situacijama, čini najteži prekršaj, propisan i sankcioniran odredbom članka 229. Zakona o radu.

Izmjena ugovora o radu u razdoblju korištenja prethodno navedenih prava, na prijedlog radnika ili poslodavca, uključujući i promjenu podatka o nazivu radnog mjesta, odnosno naravi ili vrsti rada na koje se radnik zapošljava, je moguća.

O visini naknade koju ostvaruje radnik, kojem je priznato pravo na rad s polovicom punog radnog vremena radi njege djeteta, slobodni smo Vas uputiti na nadležna tijela: Središnji državni ured za demografiju i mlade, stručnog nositelja pripreme Zakona o roditeljnim i roditeljskim potporama, te na mjesto nadležnu područnu službu ili regionalni ured Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje, kao tijela nadležnog za odlučivanje o pravima.

141. Upit u vezi platformskog rada

MRMSOSP KLASA: 023-01/23-01/242

URBROJ: 524-03-01/1-23/2 od 28. studenoga 2023.

Vežano za Vaše pitanje oko računanja radnog vremena dostavljača koji ima zasnovan radni odnos s agregatorom, obavještavamo Vas da definicija radnog vremena, propisana odredbama članka 60. Zakona o radu, vrijedi i za rad koji se obavlja putem digitalne radne platforme. U skladu s tim, poda radnim se vremenom podrazumijeva **vrijeme u kojem je radnik spreman (raspoloživ) obavljati poslove prema uputama poslodavca, na mjestu gdje se njegovi poslovi obavljaju ili drugom mjestu koje odredi poslodavac** (dakle, uključuje redovan rad i dežurstvo). S druge strane, radnim vremenom ne smatra se vrijeme u kojem je radnik pripravan odazvati se pozivu poslodavca za obavljanje poslova ako se pokaže takva potreba, pri čemu se radnik ne nalazi na mjestu na kojem se njegovi poslovi obavljaju niti na drugom mjestu koje je odredio poslodavac. U potonjem slučaju, samo će se vrijeme koje radnik provede obavljajući poslove po pozivu poslodavca smatrati radnim vremenom.

Nadalje, odredbe članka 221.a do 221.p Zakona o radu, koje uređuju rad putem digitalnih radnih platformi, stupaju na snagu 1. siječnja 2024. godine. U okviru tih odredbi uređen je obvezni sadržaj pisanog ugovora o radu putem digitalne radne platforme. Naime, člankom 221.l predviđene su dvije vrste ovih ugovora, i to kao „klasični“ ugovor o radu koji će morati sadržavati neke dodatne podatke predviđene stavkom 1. ovoga članka, te posebna vrsta ugovora o radu koji se, radi nepredvidivog obrasca rada, ugovora kao tzv. rad po pozivu poslodavca, odnosno kao posebno fleksibilan oblik rada dozvoljen samo kod rada koji se obavlja putem digitalnih radnih platformi i koji će pored svih predviđenih podataka morati sadržavati još i određene dodatne podatke propisane stavkom 2. toga članka.

Pritom napominjemo da se pod nepredvidivim obrascem rada podrazumijeva oblik organizacije rada i radnog vremena koji u potpunosti ili uglavnom nastaje prema nepredvidivim potrebama za radom, uslijed čega se ne može unaprijed utvrditi početak i završetak radnog dana niti tjedna, već ga, prema prirodi stvari, određuje poslodavac.

Slijedom navedenog, proizlazi da će „računanje“ radnog vremena ovisiti prije svega o vrsti ugovora o radu kojeg sklope agregator i radnik. Drugim riječima, bit će moguće sklopiti ugovor prema članku 221.l stavku 1. (kod kojega se radno vrijeme računa od prijave do objave iz aplikacije) ili ugovor prema članku 221.l stavku 2. (kod kojega se promatraju pojedinačni radni zadaci, svaki računajući od prihvata zadatka do završetka dostave hrane).

Također, skrećemo pažnju i na činjenicu da predviđeni podzakonski propisi koji se donose temeljem Zakona o suzbijanju neprijavljenoga rada i Zakona o radu još nisu stupili na snagu, no poslodavac je u svakom slučaju dužan radniku omogućiti korištenje prava na minimalne odmone (dnevni, tjedni, godišnji) u utvrđenom opsegu.

Evidenciju rada korištenjem digitalnih radnih platformi početkom 2024. godine početi će voditi ministarstvo nadležno za rad putem informacijskog sustava Jedinственe elektroničke evidencije rada. Podzakonski propisi koji razrađuju zakonsku materiju, odnosno uređuju pitanja tehničke, organizacijske i postupovne naravi stupit će na snagu početkom 2024. godine, a prema javno objavljenim nacrtima dva pravilnika predviđeno je da će spomenutom sustavu pristupati digitalne radne platforme.

Pitanje o obrascu na kojem će se voditi podaci nije potpuno jasno obzirom da niti sada ne postoji obrazac na kojem se evidentiraju podaci o radu, dok gore spomenuta evidencija rada ne predstavlja evidenciju o radnicima zaposlenim kod poslodavca sukladno članku 5. Zakona o radu, ako ste na tu evidenciju mislili.

142. Povrat isplaćenog regresa

MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/236

URBROJ: 524-03-01-02/5-23-2 od 17. studenoga 2023.

Pravo na isplatu regresa je materijalno pravo koje ne propisuje Zakon o radu, već ono može biti uređeno posebnim propisom, kolektivnim ugovorom, pravilnikom o radu ili ugovorom o radu.

Ovo Ministarstvo ovlašteno je tumačiti Zakon o radu te podzakonske propise donesene na temelju toga Zakona. Stoga, ukoliko je navedeno pravo uređeno kolektivnim ugovorom, mišljenje o primjeni takve odredbe ovlašteno je dati zajedničko tijelo, odnosno povjerenstvo nadležno za tumačenje kolektivnog ugovora.

Završno, skrećemo pozornost na odredbu članka 96. Zakona o radu kojom je propisano kako poslodavac ne smije bez suglasnosti radnika svoje potraživanje prema radniku naplatiti uskratkom isplate plaće ili nekog njezina dijela, odnosno uskratkom isplate naknade plaće ili dijela naknade plaće.

143. Upit u vezi platformskog rada

MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/242

URBROJ: 524-03-01/1-23/2 od 28. studenoga 2023.

Vežano za Vaš dopis od 20. studenoga 2023. kojim postavljate pitanja vezana uz organizaciju rada agregatora u okviru novog oblika rada koji se obavlja putem digitalnih radnih platformi, uvodno zahvaljujemo na pravovremeno iskazanom interesu za usklađivanje poslovanja s odredbama Zakona o radu koje stupaju na snagu 1. siječnja 2024. godine te se očitujemo kako slijedi.

U odnosu na pitanje oko računanja radnog vremena dostavljača koji ima zasnovan radni odnos s agregatorom, obavještavamo Vas da definicija radnog vremena, propisana odredbama članka 60. Zakona o radu, vrijedi i za rad koji se obavlja putem digitalne radne platforme. U skladu s tim, pod radnim se vremenom podrazumijeva **vrijeme u kojem je radnik spreman (raspoloživ) obavljati poslove prema uputama poslodavca, na mjestu gdje se njegovi poslovi obavljaju ili drugom mjestu koje odredi poslodavac** (dakle, uključuje redovan rad i dežurstvo).

S druge strane, radnim vremenom ne smatra se vrijeme u kojem je radnik pripravan odazvati se pozivu poslodavca za obavljanje poslova ako se pokaže takva potreba, pri čemu se radnik ne nalazi na mjestu na kojem se njegovi poslovi obavljaju niti na drugom mjestu koje je odredio poslodavac. U potonjem slučaju, samo će se vrijeme koje radnik provede obavljajući poslove po pozivu poslodavca smatrati radnim vremenom.

Nadalje, odredbe članka 221.a do 221.p Zakona o radu, koje uređuju rad putem digitalnih radnih platformi, stupaju na snagu 1. siječnja 2024. godine. U okviru tih odredbi uređen je obvezni sadržaj pisanog ugovora o radu putem digitalne radne platforme. Naime, člankom 221.l predviđene su dvije vrste ovih ugovora, i to kao „klasični“ ugovor o radu koji će morati sadržavati neke dodatne podatke predviđene stavkom 1. ovoga članka, te posebna vrsta ugovora o radu koji se, radi nepredvidivog obrasca rada, ugovara kao tzv. rad po pozivu poslodavca odnosno kao posebno fleksibilan oblik rada dozvoljen samo kod rada koji se obavlja putem digitalnih radnih platformi i koji će pored svih predviđenih podataka morati sadržavati još i određene dodatne podatke propisane stavkom 2. toga članka.

Pritom napominjemo da se pod nepredvidivim obrascem rada podrazumijeva oblik organizacije rada i radnog vremena koji u potpunosti ili uglavnom nastaje prema nepredvidivim potrebama za radom, uslijed žega se ne može unaprijed utvrditi početak i završetak radnog dana niti tjedna, već ga, prema prirodi stvari, određuje poslodavac.

Slijedom navedenog, proizlazi da će „računanje“ radnog vremena ovisiti prije svega o vrsti ugovora o radu kojeg sklope agregator i radnik. Drugim riječima, bit će moguće sklopiti ugovor prema članku 221.1 stavku 1. (kod kojega se radno vrijeme računa od prijave do odjave iz aplikacije) ili ugovor prema članku 221. stavku 2. (kod kojega se promatraju pojedinačni radni zadaci, svaki računajući od prihvata zadatka do završetka dostave hrane).

Glede posebno upućenog pitanja o korištenju instituta pripravnosti, mišljenja smo da će se u slučaju ugovaranja rada po pozivu vrijeme između dostave moći urediti kao vrijeme pripravnosti. Dakle, o načinu ugovaranja ovisit će radi li se o radnom vremenu (za koje postoji obveza poslodavca za isplatom plaće radniku) ili o pripravnosti (za koju radnik ima pravo samo na naknadu). Ujedno Vas obavještavamo da se, u skladu sa člankom 60. stavkom 3. Zakona o radu vrijeme pripravnosti i visina naknade mogu urediti samo ugovorom o radu ili kolektivnim ugovorom, a ne i pravilnikom o radu.

Također, skrećemo pažnju i na činjenicu da predviđeni podzakonski propisi koji se donose temeljem Zakona o suzbijanju neprijavljenoga rada i Zakona o radu još nisu stupili na snagu, no poslodavac je u svakom slučaju dužan radniku omogućiti korištenje prava na minimalne odmone (dnevni, tjedni, godišnji) u utvrđenom opsegu.

U odnosu na posebno postavljeno pitanje o tome moraju li se radnici koji već rade za agregatora ugovori o radu uskladiti s novim zahtjevima zakonskih odredbi članka 221.1, navodimo kako će od 1. siječnja 2024. godine to biti zakonska obveza, a ne mogućnost, s time da je za sve poslodavce koji rad obavljaju putem digitalnih radnih platformi prijelaznom zakonskom odredbom predviđeno i dodatno vrijeme od šest mjeseci u kojem mogu svoje poslovanje uskladiti s novim odredbama Zakona o radu.

144. Zaštita određenih kategorija radnika

MRMSOSP KLASA: 110-01/23-01/244
URBROJ: 524-03-01-01/2-23-2
od 27. studenoga 2023.

Vezano uz Vaš upit o zakonskoj zaštiti određenih kategorija radnika, dostavljamo odgovor kako slijedi:

Odredbom članka 68. Zakona o radu (Narodne novine, broj 93/14, 127/17, 98/19, 151/22 i 64/23 – Odluka Ustavnog suda RH), u cilju njihove dodatne zaštite odnosno sprječavanja prekovremenog trajanja rada, uređuje se dopuštenost određivanja prekovremenog rada određenoj kategoriji radnika samo uz njihovu pisanu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad. U tom je smislu propisana njihova zaštita u odnosu na mogućnost rada u nejednakom rasporedu radnog vremena i preraspodjeli radnog vremena, odnosno propisana je relativna zabrana takvog rada za trudnicu, roditelja s djetetom do osam godina života, radnika koji radi s polovicom punog radnog vremena, koji radi s polovicom punog radnog vremena radi pojačane njege djeteta ili radi s polovicom punog radnog vremena radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju u skladu s propisom o roditeljskim potporama, te radnika koji radi u nepunom radnom vremenu kode više poslodavaca kao i radnika koji radi u dodatnom radu. Navedeno podrazumijeva mogućnost rada navedene kategorije radnika u nejednakom rasporedu radnog vremena i preraspodjeli radnog vremena samo uz njihovu pisanu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad. Pri tome, pristanak radnika vrijedi sve do njegovog opoziva, o kojem poslodavac mora voditi računa pri organizaciji radnog vremena.

Budući da je postupanje poslodavca protivno ovoj zakonskoj odredbi sankcionirano kao jedan od najtežih prekršaja, mišljenja smo da poslodavac u takav oblik rada ne bi mogao uvrstiti zaštićenog radnika, bez obzira na koji način je saznao za činjenicu temeljem koje se na radnika primjenjuje propisana zaštita.

Ostale odredbe navedenog članka Zakona rezultat su usklađivanja zakonskog teksta s Direktivom 2019/1158 o ravnoteži između poslovnog i privatnog života roditelja i pružatelja skrbi, a kojom se uređuje prijelaz na drukčiji oblik zaposlenja. U skladu s time, propisuje se pravo radnika s djetetom do osam godina života te radnika koji pruža osobnu skrb iz članka 17.c Zakona, a koji je kod poslodavca u radnom odnosu proveo šest mjeseci, da zbog svojih osobnih potreba može od poslodavca, za određeno vremensko razdoblje, zatražiti izmjenu odnosno zatražiti promjenu ili prilagodnu rasporeda radnog vremena. Dužnost je poslodavca da zahtjev razmotri te mu u propisanom roku (nakasnije u roku od 15 dana od dana podnesenog zahtjeva) dostavi obrazloženi, pisani odgovor, u slučaju da njegov zahtjev odbija ili ga usvaja s odgovodnim početkom primjene.

Dakle, o pristanku na rad osoba iz odredbe članka 68. stavka 2. Zakona poslodavac je dužan voditi računa, za razliku od zahtjeva radnika iz stavka 3. navedenog članka, koji poslodavac, ukoliko nije u mogućnosti nije dužan prihvatiti, ali je dužan radniku na isti pisano odgovoriti.

S obzirom da je radni odnos ugovorni odnos, ne postoji zapreka da izmjenu, promjenu ili prilagodbu radnog vremena zatraži i radnik koji nije naveden u članku 68. stavku 3. Zakona. Međutim, tada se radi o mogućoj izmjeni ugovora o radu, koja je u interesu obiju ugovornih strana, odnosno ne postoji obveza poslodavca o dostavi pisanog očitovanja u slučaju nemogućnosti prihvaćanja zahtjeva radnika za izmjenom ugovora.

Odredbu Zakona o pravu na tjedni odmor, uključujući i pravo na zamjenski odmor odnose se jednako na sve radnike, bez obzira da li se ubraja u kategoriju zaštićenih radnika. Na isti način se na njih primjenjuje i pravilo određivanja zamjenskog tjednog odmora te nemogućnost njegovog određivanja u dane blagdana.

145. Rad sa skraćenim radnim vremenom

MRMSOSP KLASA: 052-02/23-01/1807
URBROJ: 524-03-01-01/2-23-2
od 27. studenoga 2023.

Vezano uz Vaš upit o mogućnostima rada radnika sa skraćenim radnim vremenom, dostavljamo odgovor kako slijedi:

Odredbom članka 64. Zakona o radu (Narodne novine, broj 93/14, 127/17, 98/19, 151/22 i 64/23 – Odluka Ustavnog suda RH), propisano je da se na poslovima na kojima uz primjenu mjera zaštite na radu radnika nije moguće zaštititi od štetnih utjecaja, radno vrijeme skraćuje razmjerno štetnom utjecaju uvjeta rada na njegovo zdravlje i radnu sposobnost, a poslovi te trajanje radnog vremena na takvim poslovima se utvrđuju posebnim propisom.

Radnik koji radi na takvim poslovima može biti samo u trajanju koje je određeno posebnim propisom, te se ne smije zaposliti na takvim poslovima kod drugog poslodavca.

Kolektivnim ugovorom ili ugovorom o radu može se ugovoriti da radnik koji na takvim „štetnim“ poslovima ne radi u punom radnom vremenu, može dio radnog vremena, a najduže do punog radnog vremena raditi na nekim drugim poslovima (na poslovima koji nemaju štetnog utjecaja na zdravlje i radnu sposobnost radnika).

Nadalje, ograničenje u odnosi na sklapanje ugovora o dodatnom radu, Zakonom o radu je propisano za radnika koji radi na poslovima s posebnim uvjetima rada u skladu s propisima o zaštiti na radu te za radnika koji radi u skraćenom radnom vremenu iz članka 64. Zakona. Ti radnici ne mogu sklopiti ugovor o dodatnom radu za obavljanje takvih poslova.

Međutim, ne postoji zapreka da ga sklope za neke druge poslove.

U PRODAJI

KOMENTAR IZMJENA I DOPUNA ZAKONA O RADU

s prilogima i oglednim primjerima

Ova knjiga predstavlja jedinstven i cjelovit komentar svih članaka koji su izmijenjeni i dopunjeni zadnjim novelama Zakona o radu. Praktičnoj primjeni knjige pridonose prilozi koji se sastoje od oglednih primjera novih ugovora o radu i otkaza, pravilnika o radu i drugih noveliranih i za praksu važnih radnopravnih akata. Uz to, knjiga sadržava i dodatne komentare najvažnijih pitanja u vezi s obračunom plaće i naknada, novim isplatom listama, drugim dohotkom i ostalo.

DOMAĆA SUDSKA PRAKSA I STAJALIŠTA

OBVEZNO PRAVO¹

28. OBVEZA SKLAPANJA UGOVORA (čl. 65. ZOO-a) **Stranke obvezuje sklapanje kupoprodajnog ugovora ako su izričito preuzele obvezu na takvu činidbu.**

*Županijski sud u Zagrebu br. Gž-2415/2023-2
od 21. studenog 2023. godine*

„... 9.3. U sadržaju svojih navoda tužiteljica nije iznijela činjenice iz kojih bi proizlazilo da je ostvarena pretpostavka za pružanje sudske zaštite nalogom za sklapanje kupoprodajnog ugovora u sadržaju kako ga traži tužiteljica, u vidu ponude kao prijedloga za sklapanje ugovora koja bi sadržavala i cijenu, u smislu čl. 253. st. 1. ZOO. Svako je izostala ponuda u odgovarajućem obliku propisanim odredbom čl. 377. u vezi čl. 259. st. 1. i 2. ZOO jer tužiteljica ne tvrdi niti dokazuje da je uputila tuženiku ponudu za sklapanje ugovora o kupoprodaji nekretnina u pisanom obliku, bez koje nije moguće tuženiku naložiti da zaključi traženi kupoprodajni ugovor.

...10.1. Sadržaj Izjave od ... 2018. po svojoj pravnoj naravi ne zadovoljava pretpostavke iz čl. 249. st. 1. ZOO da bi se ista mogla smatrati izjavom volje za sklapanje kupoprodajnog ugovora jer u toj izjavi tuženik nije iskazao volju za sklapanje kupoprodajnog ugovora.

10.2. Budući da iz sadržaja Izjave od ... 2018. ne slijedi ni volja za sklapanje kupoprodajnog ugovora niti je njome ili na drugi način dana navodna ponuda za kupnju nekretnina jer tužiteljica ne tvrdi da ju je tuženiku uputila, izostale su pretpostavke da se na temelju sadržaja te izjave tuženika obveže na sklapanje kupoprodajnog ugovora.

11. U predmetnom slučaju se stoga ne radi ni o ugovorenoj niti o zakonom propisanoj obvezi tuženika da sa tužiteljicom sklopi kupoprodajni ugovor kojim će joj prodati predmetne nekretnine, kao što tužiteljica neosnovano traži. U izostanku pretpostavki za primjenu čl. 65. st. 1. u vezi čl. 249. st. 1., čl. 253. st. 1., čl. 259., čl. 376. i čl. 377. ZOO je stoga u presudi suda prvog stupnja pravilno odlučeno o tužbenom zahtjevu...“

29. UGOVOR O DJELU / RASKID UGOVORA (čl. 619. ZOO-a)

Dok naručeno djelo nije dovršeno naručitelj može raskinuti ugovor kad god hoće, ali je u tom slučaju dužan isplatiti izvođaču ugovorenu naknadu, umanjenu za iznos troškova koje ovaj nije imao, a koje bi inače imao da ugovor nije raskinut, a i za iznos zarade što ju je ostvario na drugoj strani ili što ju je namjerno propustio ostvariti.

*Županijski sud u Varaždinu - Stalna služba u
Koprivnici, br. Gž-1743/2022-2
od 19. listopada 2023. godine*

„... 6. Prvostupanjski sud je utvrdio da su tužitelj kao naručitelj i tuženik kao izvođač sklopili ugovor o djelu kojim se je tuženik prema pismenoj ponudi ... obvezao:

- izraditi brisoleje... Kada se stavka 1. ponude odgovarajuće primjeni na izradu brisoleja, proizlazi da su stranke ugovorile da će tuženik izraditi i montirati brisoleje prema shemama projektnog ureda izradene iz čeličnog lima i radi antikoroziivne zaštite premazane temeljnom bojom za metal - izradu i montažu kliznih vrata kolnog ulaza... te antikoroziivna zaštita temeljnom bojom za metal.

6.1. Nadalje je utvrđeno da je tuženik u suradnji s projektantom kojeg je angažirao tužitelj izradio ugovorene brisoleje i da ih je premazao temeljnom bojom za metal, da je montirao držače za brisoleje i da je postavio kliznu šinu vrata kolnog ulaza, ali da je tužitelj odbio preuzeti brisoleje i u konačnici je angažirao drugog izvođača koji je izradio i na tužiteljevu kuću postavio brisoleje, skinuvši pri tom držače za brisoleje koje je tuženik postavio na tužiteljevu kuću i zamijenivši kliznu šinu vrata kolnog ulaza koju je postavio tuženik.

6.2. Kako je tužitelj odbio preuzeti brisoleje koje je izradio tuženik i kako je angažirao drugog izvođača za izradu brisoleja kao i drugih radova koje je trebao izvršiti tuženik, iz takvog njegovog ponašanja jasno proizlazi da je raskinuo predmetni ugovor o djelu.

6.3. Sukladno odredbama Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 35/05., 41/08., 125/11., 78/15., 29/18., 126/21., 114/22. i 156/22.; dalje: ZOO) kojima je propisan ugovor o djelu, naručitelj može raskinuti ugovor o djelu ukoliko obavljeni posao ima neke nedostatke na koje je naručitelj upozorio izvođača pa je stoga prvostupanjski sud utvrđivao da li je posao kojeg je obavio tuženik imao kakve nedostatke na koje je tužitelj kao naručitelj upozorio tuženika. Na temelju rezultata provedenog dokaznog postupka prvostupanjski sud je utvrdio da tužitelj nije dokazao da je tuženikov posao imao nedostataka zbog kojih bi tužitelj osnovano mogao prigovoriti tuženiku. Tužitelj je tvrdio da je tuženiku prigovoreno to što brisoleji nisu bili izrađeni od pocinčanog lima i da nisu bili odgovarajućih dimenzija. Međutim, tužitelj doista nije dokazao da je sa tuženikom ugovorio izradu brisoleja od pocinčanog lima. Takvo što ne stoji u gore navedenoj ponudi, tužitelj nije dokazao da su prema projektu kojeg je izradio projektant brisoleji trebali biti izrađeni od pocinčanog lima, a niti je dokazao da nisu bili odgovarajućih dimenzija. ... Tuženik je tvrdio da je tužitelj od njega zahtijevao da brisoleje premaže završnim slojem boje, a što je on odbio jer to nije niti bilo ugovoreno. Iz gore navedene ponude doista proizlazi da su stranke ugovorile samo bojanje temeljnom bojom za metal. Nadalje, tužitelj nije dokazao niti svoju tvrdnju da tuženik nije pravilno postavio nosače za brisoleje... pa iz svega navedenog proizlazi da je prvostupanjski sud pravilno utvrdio da posao kojeg je izvršio tuženik nije imao odstupanja od ugovora kojeg su stranke sklopile i da tužitelj nije imao razloga osnovano prigovarati tuženiku da njegov posao ima nekih nedostataka. Zbog tih razloga tužitelj doista nije ugovor mogao raskinuti jer je posao kojeg je tuženik izvršio imao neke nedostatke koje tuženik naknadno nije otklonio.

6.4. Što se pak tiče klizne šine za vrata kolnog ulaza, nije sporno da je tuženik ugradio tu šinu. Tužitelj je tvrdio

¹ Odluka sudova temelje se na odredbama Zakona o obveznim odnosima (Nar. nov., br. 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, dalje: ZOO).

da ugrađena šina nije bila odgovarajućih dimenzija i da nije mogla nositi vrata koja su teška pa je naknadno po drugom izvođaču ta šina uklonjena. Međutim, prvostupanjski sud je pravilno utvrdio da ni te svoje tvrdnje tužitelj nije dokazao.

6.5. Zbog tih razloga se na odnos stranaka nakon što je tužitelj očigledno raskinuo sklopljeni ugovor o djelu treba primijeniti odredba članka 619. ZOO-a kojom je propisano da sve dok naručeno djelo nije dovršeno naručitelj može raskinuti ugovor kad god hoće, ali je u tom slučaju dužan isplatiti izvođaču ugovorenu naknadu, umanjenu za iznos troškova koje ovaj nije imao, a koje bi inače imao da ugovor nije raskinut, a i za iznos zarade što ju je ostvario na drugoj strani ili što ju je namjerno propustio ostvariti.

6.6. Dakle, tužitelj bi kao naručitelj koji je raskinuo ugovor tuženiku bio dužan isplatiti ugovorenu naknadu umanjenu za iznos troškova koje tuženik nije imao, a koje bi inače imao da ugovor nije raskinut...“

STVARNO PRAVO²

42. NEDOPUŠTENOST OVRHE / NAČELO POVJERENJA U POTPUNOST ZEMLJIŠNIH KNJIGA (čl. 122. st. 1. i čl. 388. st. 2. ZV-a)
Kada bračni drug upisan u zemljišnim knjigama kao samovlasnik nekretnine raspolaže istom na način da zaključuje Ugovor o zajmu, iako kao zajednički vlasnik nije mogao raspolagati zajedničkim nekretninama bez sporazuma sa drugim bračnim drugom, valjanost pravnog posla mora se procjenjivati ovisno o ponašanju, savjesnosti i dobroj vjeri svih sudionika određenog pravnog posla, uključujući i bračnog druga koji nije bio sudionik toga posla.

Vrhovni sud Republike Hrvatske br. Rev 604/2021-3 od 29. kolovoza 2023. godine

„... 2. Rješenjem Vrhovnog suda Republike Hrvatske posl. br. Revd 3415/2020-2 od 3. ožujka 2021., donesenim u postupku odlučivanja o prijedlogu tužiteljice za dopuštenje revizije, prihvaćen je prijedlog tužiteljice i dopušteno joj je da podnese reviziju protiv drugostupanjske presude u odnosu na pitanja:

„Da li u slučaju kad je knjižno pravo (založno ili dr.) upisano u zemljišne knjige prije 1. 1. 1997. dolaze do primjene odredbe Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“ broj 91/96, 68/98, 137/99, 73/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09 i 143/12 – dalje: ZVDSP) koje se odnose na načelo zaštite povjerenja u potpunost i istinitost zemljišnih knjiga?“

„Kada je u zemljišnim knjigama kao vlasnik nekretnine upisan samo jedan bračni drug, da li se založno pravo prije 1. 1. 1997. moglo steći povjerenjem u zemljišne knjige na suvlasničkom dijelu/zajedničkom vlasništvu bračnog druga s kojim nije sklopljen sporazum o osnivanju založnog prava?“

...7. Predmetom spora zahtjev je tužiteljice da se nedopuštenom proglasi ovrha na nekretnini ovršenice – ovdje I. tuženice, a koja u naravi predstavlja dvosobni stan ...,

utvrđivanjem vrijednosti navedene nekretnine, njenom prodajom i namirenjem ovrhovoditelja - ovdje II. tuženika....

...9. Svoju odluku drugostupanjski sud je obrazložio (prihvaćanjem shvaćanja iz prvostupanjske presude):

„...Pozivajući se na odredbu čl. 122. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“, broj: 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 114/01, 79/06, 146/08 - dalje: ZV), prvostupanjski sud zaključuje da je drugo tuženik postupao u dobroj vjeri radi čega uživa zaštitu u smislu navedene zakonske odredbe, a da predniku tužiteljice nije moglo ostati nepoznato da je prvo tužena opteretila predmetnu nekretninu, te odbija tužbeni zahtjev.

...Vezano za žalbene navode tužiteljice valja navesti da nije sporno da se s obzirom na vrijeme stjecanja sporne nekretnine, kao mjerodavno pravo, primjenjuje odredba čl. 283. ZBPO, kojom je propisano da zajedničkom imovinom bračni drugovi raspolažu sporazumno. Stoga, u situaciji kad je prvo tužena (upisana u zemljišnim knjigama kao samovlasnik) nekretninom raspolagala na način da je s drugo tuženikom zaključila Ugovor o zajmu, iako kao zajednički vlasnik nije mogla raspolagati zajedničkim nekretninama bez sporazuma sa drugim bračnim drugom, valjanost pravnog posla mora se procjenjivati ovisno o ponašanju, savjesnosti i dobroj vjeri svih sudionika određenog pravnog posla, uključujući i bračnog druga koji nije bio sudionik toga posla. Tako, u konkretnom slučaju pravilno je zaključio prvostupanjski sud da prvo tužena prilikom zaključenja Ugovora o zajmu nije bila niti poštena niti savjesna, jer je znala da raspolaže imovinom koja nije samo njezino vlasništvo.

Kako je u konkretnom slučaju neupitno da je drugo tuženi, kao treća osoba, bio savjesna stranka i da je postupao kao sudionik tog pravnog posla u dobroj vjeri postupajući s povjerenjem u zemljišne knjige, jer je upisani zemljišno-knjižni vlasnik u trenutku zaključenja Ugovora o zajmu bila isključivo prvo tužena, to je isti stekao založno pravo sporne nekretnine kao da na njoj ne postoje suvlasnička prava tužitelja koja u tom trenutku nisu bila upisana, bez obzira što za poduzimanje konkretnog pravnog posla, zasnivanje hipoteke na cijeloj stvari, a što je izvanredni pravni posao, je potrebna suglasnost svih suvlasnika obzirom da su tada upisani vlasnik - prvo tužena kao i prednik tužiteljice kao neupisanog vlasnika koji osam godina nije ništa činio po pitanju zaštite svog prava (su)vlasništva, a za kojeg je utvrđeno da mu nije moglo ostati nepoznato zaključivanje Ugovora o zajmu i zasnivanje založnog prava na predmetnom stanu, postupali nesavjesno.

...13.2...u svakom pojedinačnom sudskom sporu o pitanju valjanosti istaknutog pravnog posla, uzimajući u obzir osobite okolnosti svakog konkretnog slučaja, valjanost pravnog posla mora se procjenjivati ovisno o ponašanju, savjesnosti i dobroj vjeri svih sudionika određenog pravnog odnosa, uključujući i bračnog druga koji (eventualno) nije bio sudionik tog odnosa.

14. Isto shvaćanje Ustavni sud Republike Hrvatske izrazio je, primjerice - i u odlukama posl. br. U-III/1719/2014 od 10. prosinca 2015., U-III-4818/2008 i U-III-4819/2008 od 1. ožujka 2012. te U-III/5262/2010 od 6. lipnja 2014., ali i u odlukama:

14.1. U-III-103/2008 od 14. lipnja 2011., u kojoj je dodano:

„...Smatrali su da (ne)savjesnost tužiteljice kao zajedničke (neupisane) vlasnice nije od utjecaja na ishod postupka, s time što sama savjesnost podnositeljice kao hipotekarnog vjerovnika nije dovedena u pitanje.

² Odluke sudova temelji se na odredbama Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (Nar. nov., br. 91/96, 68/98, 137/99 – Odl.USRH, 22/00 – Odl.USRH, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 90/10, 143/12, 152/14, 81/15 – proč. tekst i 94/17 – ispr., dalje: ZV).

Ustavni sud primjećuje da se u okolnostima konkretnog slučaja takvo stajalište redovnih sudova čini ustavnopravnom neprihvatljivim.

Naime, nesporno je da je opće načelo prava da nitko ne može na drugoga prenijeti više prava nego što ga sam ima. Međutim, i u tom slučaju prijenos mora biti u skladu s drugim općim načelima prava, u koja svakako spada i načelo savjesnosti i poštenja u pravnom prometu. Poštovanje ovog načela podrazumijeva ispitivanje savjesnosti svakog od sudionika određenog pravnog odnosa. Svako drugačije postupanje protivno je načelima vladavine prava i pravne sigurnosti kao najviših vrednota ustavnog poretka...

10.1. Primjeni li se navedeno stajalište na konkretan slučaj, to znači da se utvrđivanje savjesnosti u pravnom prometu nije moglo ograničiti samo na podnositeljicu (je li postupala s povjerenjem u zemljišne knjige), već i na tužiteljicu, koja je prema utvrđenjima iz točke 3. ovog obrazloženja od početka znala za raspolaganja svog supruga - sklapanje ugovora o kreditu s podnositeljicom, te zasnivanje hipoteke na cijeloj nekretnini radi osiguranja njegova vraćanja. Ona im se nije protivila jer ih je smatrala "razumnim", pa posljedično nije ništa poduzimala da ih spriječi niti da zaštiti svoja vlasnička prava.

U vezi s navedenim, Ustavni sud napominje da je tužiteljica imala mogućnost zaštiti svoje pravo (zajedničkog) vlasništva sporne nekretnine jer je isključivo o njezinoj inicijativi ovisilo hoće li poduzeti odgovarajuće pravne radnje (zahtijevati upis, pokrenuti parnični postupak radi utvrđenja, zahtijevati zabilježbu spora, tražiti proglašenje ovrhe nedopuštenom i dr.). Međutim, tužiteljica nije poduzela nijednu od navedenih radnji, već je tužbu za utvrđenje svog suvlasničkog dijela podnijela tek tri (3) godine nakon donošenja rješenja o ovrsi, a njezin suprug, drugotuženik u tom parničnom postupku, priznao je tužbeni zahtjev.

Slijedom navedenog, Ustavni sud ocjenjuje da je u osobitim okolnostima konkretnog slučaja činjenica savjesnosti ili nesavjesnosti (prethodnog) postupanja tužiteljice bitna za pravilnu primjenu mjerodavnog materijalnog prava odnosno za prosudbu ima li mjesta primjeni načela povjerenja u zemljišne knjige.

...) Osim toga, u času kad bračni drug koji je upisan kao isključivi vlasnik nekretnine raspolaže dalje tom nekretninom u korist treće osobe, zemljišnoknjižno stanje nije neistinito, već nepotpuno pa u korist treće osobe, ako su za to ispunjene pretpostavke, nastupaju pravni učinci zaštite povjerenja u potpunost, a ne u istinitost zemljišnih knjiga.

10.2. Ustavni sud ovom odlukom djelomično odstupa od svog dosadašnjeg stajališta o apsolutnoj ništavosti pravnog posla sklopljenog po (samo) jednom bračnom drugu, predmet kojeg je zajednička imovina bračnih drugova, uslijed koje (ništavosti) kod takvih raspolaganja ne vrijedi (derogira se) načelo povjerenja u zemljišne knjige u korist trećih (odluke broj: U-III-493/2002 od 13. listopada 2004. i U-III-821/2007 od 18. lipnja 2008. – vidi točke 6. i 7. obrazloženja ove odluke)...

14.2. U-III-339/2014 od 10. srpnja 2018., u kojoj je dodano:

„...Naime, Ustavni sud je stajalište o apsolutnoj ništavosti pravnog posla sklopljenog po (samo) jednom bračnom drugu, predmet kojeg je zajednička imovina bračnih drugova, uz zaključak da je za ocjenu o pravnoj valjanosti

odnosno nevaljanosti raspolaganja zajedničkom imovinom u odnosu na treće osobe bitna pretpostavka - postojanje savjesnosti i poštenja treće osobe, zauzeo u odluci broj: U-III-103/2008 od 14. lipnja 2011. ("Narodne novine" broj 77/11.) u kojoj je naveo da će se u svakom pojedinačnom slučaju, uzimajući u obzir osobite okolnosti svakog konkretnog slučaja, valjanost pravnog posla morati procjenjivati ovisno o ponašanju, savjesnosti i dobroj vjeri svih sudionika određenog pravnog odnosa, uključujući i bračnog druga koji nije bio sudionik tog odnosa. Navedeno je pravno stajalište Ustavni sud potvrdio i u svojoj kasnijoj odluci broj: U-III-1719/2014 od 10. prosinca 2015. (www.usud.hr) kojom je u postupku radi proglašenja ovrhe nedopuštenom, odbio ustavnu tužbu protiv presude Vrhovnog suda broj: Rev-1867/12-2 od 29. listopada 2013. U toj presudi zauzeto je pravno shvaćanje "... polazeći od svrhe i značaja odredbi o zaštiti povjerenja u zemljišne knjige ... prednost u zaštiti stečenog prava ima treća savjesna osoba koja se poziva na načelo zaštite povjerenja u zemljišne knjige."

8.1. Navedeno stajalište, koje je u međuvremenu postalo čvrsta i stabilna praksa, Ustavni sud ponovio je u brojnim odlukama (primjerice, brojevi U-III-4818/2008 od 1. ožujka 2012.; U-III-4177/2010 od 31. siječnja 2013.; U-III-1598/2014 od 28. listopada 2015., U-III-1719/2014 od 10. prosinca 2015.; U-III-2536/2014 od 5. srpnja 2017. i dr., sve objavljene na internetskoj stranici www.usud.hr). Ta stajališta primjenjiva su i na konkretan slučaj.

Drugostupanjski je sud u konkretnom slučaju ocijenio da su tuženici prilikom stjecanja sporne nekretnine postupali u dobroj vjeri te je stoga raspolaganje zajedničkom imovinom bilo valjano.

...16. Imajući u ovome postupku na umu sve prethodno navedeno - pa i nova shvaćanja Ustavnog suda Republike Hrvatske (kojima je odstupio od svojih ranijih shvaćanja, o čemu je rečeno pod točkama 12., 13. i 14. ove presude), a polazeći od utvrđenog činjeničnog stanja po nižestupanjskim sudovima - koje se u ovome stupnju postupka ne može preispitivati, pogotovo ne po u reviziji postavljenim pitanjima:

- da I. tuženica, kao tada u zemljišnim knjigama upisani vlasnik prijeporne nekretnine, prilikom zaključenja Ugovora o zajmu i preuzimanja hipoteke nije bila poštena (savjesna), jer je znala da raspolaže imovinom koja nije samo njezino vlasništvo,

- da je II. tuženik, kao treći, bio savjesna stranka i postupao je kao sudionik tog pravnog posla u dobroj vjeri, s povjerenjem u zemljišne knjige, sve i u svezi sa činjenicom da je „upisani zemljišnoknjižni vlasnik u trenutku zaključenja Ugovora o zajmu bila isključivo I. tuženica“,

- da prednik tužiteljice, kao tada neupisani suvlasnik - „osam godina nije ništa činio po pitanju zaštite svog prava (su)vlasništva“,

- da je i on u isto vrijeme bio nesavjestan: nije moglo ostati mu „nepoznato zaključivanje Ugovora o zajmu i zasnivanje založnog prava na predmetnom stanu“, pravilno je u okolnostima konkretnog slučaja drugostupanjski sud osporenu presudu utemeljio na shvaćanju (odlučnim nalazeći ono što i Ustavni sud Republike Hrvatske nalazi jedino bitnim: da je valjanost prijepornog pravnog posla potrebno procjenjivati „ovisno o ponašanju, savjesnosti i dobroj vjeri svih sudionika nastalog pravnog

odnosa“) da je II. tuženik stekao prijeporno založno pravo na spornoj nekretnini „kao da na njoj ne postoje suvlasnička prava tužiteljice koja u tom trenutku nisu bila upisana, bez obzira što je za poduzimanje konkretnog pravnog posla, zasnivanje hipoteke na cijeloj stvari, a što je izvanredni pravni posao, bila potrebna suglasnost svih suvlasnika.

Povratno, a iz istog razloga, dakle - jer je načelo povjerenja u zemljišne knjige stvaralo svoje, ovdje relevantne učinke i prije nego je ZV stupio na snagu, tužiteljica ne može uspjeh u parnici ostvariti tvrdnjom da su nižestupanjski sudovi svoje odluke temeljili na navedenoj odredbi čl. 122. st. 1. ZV-a i primjeni načela povjerenja u zemljišne knjige, a kojoj odredbi i kojemu načelu (da) nije bilo mjesta budući da je prijeporni ugovor sklopljen prije stupanja na snagu ZV-a: sve i kada se ne primjene odredbe ZV-a, dakle uz pravilnu primjenu materijalnog prava kroz učinke navedenog načela kakvi su bili prije nego je ovaj stupio na snagu, pozicija tužiteljice u ničemu nije povoljnija (u prilog toga, uostalom, a to bar nije zanemarivo za istaći: i Ustavni sud Republike Hrvatske u pojedinim svojim a u ovoj presudi naznačenim odlukama, usporedivim i po činjeničnom sadržaju spora sa ovom odlukom, kada je odlučivao o učincima načela povjerenja u zemljišne knjige, očito iz istih razloga, nalazeći da odgovaraju sudskoj praksi već stvorenoj prije stupanja na snagu ZV-a, primjenjivao je odredbe ZV-a, koje te učinke propisuju u smislu iste sudske prakse - i na pravni posao sklopljen prije stupanja na snagu toga Zakona)...“

43. **GEOMETRIJSKA DIOBA NEKRETNINE / ETAŽIRANJE (čl. 71. st. 1. i 73. st. 2. ZV-a)** **Razvrgnuće suvlasničke zajednice stranaka na nekretninama uspostavom etažnog vlasništva provedeće se ako je stambena zgrada legalna i upisana u zemljišnoj knjizi.**

Županijski sud u Osijeku, br. Gž-1579/2022-2 od 16. studenoga 2023. godine.

„... 11. Sud je ovlašten razvrnuti suvlasničku zajednicu stranaka na nekretninama uspostavom etažnog vlasništva odnosno odlučiti da se suvlasnička prava stranaka ograniče tako što će se s određenim idealnim dijelom povezati vlasništvo posebnoga dijela suvlasničke nekretnine u postupku sudske diobe bez suglasnosti nekog od suvlasnika sukladno odredbama članka 71. st. 1. i 73. st. 2. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (“Narodne novine” broj 91/96., 68/98., 137/99., 22/00., 73/00., 129/00., 114/01., 79/06., 141/06., 146/08., 38/09., 153/09., 143/12., 154/14.- dalje ZV).

12. Međutim, da bi došlo do diobe uspostavom etažnog vlasništva u postupku sudske diobe potrebno je da odluka suda bude provediva u zemljišnoj knjizi.

13. Tuženik u očitovanju danom u postupku, a što ponavlja i u žalbi, osporava mogućnost provedbe predmetnog elaborata u zemljišnim knjigama jer predmetna zgrada koja je upisana u zemljišnim knjigama prema gabaritima i rasporedu ne odgovara zgradi koja je predmet ovog postupka i etažiranja, budući da je sadašnja zgrada znatno veća jer je dodano unutarnje stubište kojom dogradnjom su izmijenjeni unutarnji gabariti, ali i vanjski gabariti zgrade. Dakle, ukazuje na postojanje nelegalnih dijelova zgrade.

14. Prema ocjeni ovog drugostupanjskog suda, pitanje legalnosti zgrade je od utjecaja na provedu etažnog elaborata pa je radi razjašnjenja ovog pitanja bilo nužno saslušati vještaka, osobito stoga, što između stranaka ne postoji suglasnost oko podjele, konkretno sporna je podjela podruma i tavana...”

44. **PREDAJA U POSJED (čl. 162. st. 1. ZV-a)** **Vlasnik nekretnine da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom ostvario svoje pravo da od osobe koja posjeduje njegovu stvar zahtijeva da mu preda posjed te stvari, mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo te da se nalazi u tuženikovom posjedu.**

Županijski sud u Velikoj Gorici br. Gž-760/2022-2 od 11. listopada 2023. godine

„... 7. Naime, napuštanje posjeda je samo ono napuštanje stvari koje je učinjeno s voljom da se definitivno prestane izvršavati neposredna vlast glede te stvari, s tim da volja posjednika mora biti manifestirana na način da je njeno postojanje nedvojbeno (na izričit način ili konkludentnim radnjama).

Međutim, prvostupanjski sud pogrešno smatra da je eventualnom predajom ključeva trećoj osobi ... tuženica izrazila volju da prestane izvršavati neposrednu vlast na spornom stanu, a pri tome, sud prvog stupnja uopće se ne obazire na činjenicu da je sama tuženica prilikom obavijesnog razgovora u policijskoj postaji... izjavila da ima ključ navedenog stana te da je povremeno čistila i provjetravala stan...

Stoga, u situaciji kada je stan u vlasništvu tužiteljice, kada je tužiteljica dala navedeni stan u najam tuženici, kada je tuženica plaćala najamninu do određenog vremena, okolnost da je tuženica eventualno počela plaćati najamninu trećoj osobi, odnosno da je nakon pokretanja ovog postupka... predala ključ trećoj osobi ... ne može se smatrati da je tuženica definitivno prestala izvršavati neposrednu vlast glede navedenog stana.

10. Kako je tuženica i nadalje zadržala ključ stana i povremeno ga koristi za provjetranje stana to sud prvog stupnja pogrešno smatra da tuženica više nije u posjedu navedenog stana to je zbog pogrešnog pravnog stava prvostupanjskog suda došlo do pogrešne primjene materijalnog prava.

11. Pravilnom primjenom materijalnog prava iz čl. 162. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (“Narodne novine”, broj 91/96, 68/98, 137/99 – Odluka USRH, 22/00 – odluka USRH, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 90/10, 143/12, 152/14, 81/15 – pročišćeni tekst i 94/17- ispravak pročišćenog teksta – dalje: ZVDSP) valjalo je prihvatiti i tužbeni zahtjev tužiteljice na predaju u posjed spornog dijela nekretnine.

12. Prema odredbi čl. 162. st. 1. ZVDSP-a vlasnik nekretnine da bi u postupku pred sudom ili drugim nadležnim tijelom ostvario svoje pravo da od osobe koja posjeduje njegovu stvar zahtijeva da mu preda posjed te stvari, mora dokazati da je stvar koju zahtijeva njegovo vlasništvo te da se nalazi u tuženikovom posjedu. Kako je utvrđeno da se tuženica i nadalje nalazi u posjedu spornog stana, da nema valjanu pravnu osnovu za korištenje istog, a da je zemljišnoknjižni vlasnik tužiteljica, valjalo je prihvatiti tužbeni zahtjev za predaju u posjed...”

45. OSNIVANJE NUŽNOG PROLAZA

(čl. 224. st. 1. i st. 2. ZV-a)

Ne može se osnovati nužni prolaz preko nekretnine koja je u naravi ograđeno kućno dvorište. Za otvaranje nužnog prolaza potrebno je da je korist od otvaranja nužnog prolaza za gospodarenje tom nekretninom veća od štete na poslužnoj nekretnini.

Županijski sud u Bjelovaru br. Gž-523/2023-2 od 21. rujna 2023. godine

Predmet spora je zahtjev tužitelja za osnivanje nužnog prolaza preko nekretnine tuženika te upis služnosti prolaza u zemljišne knjige.

Presudom Županijskog suda potvrđena je presuda suda prvog stupnja kojom je odbijen je tužbeni zahtjev u cijelosti

...7. Na temelju prednjih utvrđenja, a naročito i nesporne činjenice među strankama da je nekretnina tuženika kč.br. ___/2 u naravi kuća i ograđeno dvorište prvostupanijski sud primjenom odredbe članka 224. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima („Narodne novine“ broj 91/96., 68/98., 137/99., 22/00., 73/00., 114/01., 79/06., 141/06., 146/08., 38/09., 153/09., 90/10., 126/10., 143/12., 152/14., u daljnjem tekstu: ZV-a) utvrđuje da tužbeni zahtjev nije osnovan jer se nužni prolaz ne može osnovati preko nekretnine kroz ograđena kućna dvorišta te da je za otvaranje nužnog prolaza potrebno da je korist od otvaranja nužnog prolaza za gospodarenje tom nekretninom veća od štete na poslužnoj nekretnini pa kako to nije dokazano, odbija tužbeni zahtjev kao neosnovan primjenom odredbe članka 224. stavak 1. i 2. ZV-a.

1. Neosnovano tužitelj ističe žalbeni razlog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja na koje bi bilo pogrešno primijenjeno materijalno pravo. Prvostupanijski sud je nakon ponuđenih i provedenih dokaza utvrdio da tužitelju ne pripada pravo tražiti osnivanje nužnog prolaza preko nekretnine tuženika kao u tužbi jer da to nije dopušteno kroz ograđeno dvorište. Naime, sud prihvaća istinitim iskaz tuženika da je ograda podignuta 1975., a ne kako tvrdi tužitelj neposredno prije pokretanja postupka radi otvaranja nužnog prolaza pod brojem R1-___/05 te da tužitelj nije dokazao postojanje osobito važnog razloga za prihvaćanje tužbe. Na donošenje drugačije odluke suda ne utječe činjenica da je mjernički vještak na očevidu i u skici lica mjesta označio mogući pravac nužnog prolaza jer je tužitelj trebao dokazati postojanje posebno opravdanog razloga za otvaranje nužnog prolaza kroz ograđeno dvorište.

....Prema shvaćanju ovog suda tužitelj u nastavljenom postupku nije predložio dokaze u smislu odredbe članka 175. stavak 1. ZV-a kojom je propisano da svaka služnost mora imati svoju razumnu svrhu pa tužitelj nije dokazao da je opravdano otvaranje nužnog prolaza u smislu odredbe članka 224. stavak 2. ZV-a, jer nije utvrđeno da za to postoji osobito jak razlog. Odbijanjem tužbe se ne dira u vlasnička prava tužitelja kako to navodi žalba...“

JESTE SE PRETPLATILI NA ČASOPIS PRAVO I POREZI ZA 2024. GODINU?

više na: rrif.hr

46. STJECANJA PRAVA SUVLASNIŠTVA DOSJELOŠĆU (čl. 50. ZV-a)

Dosjelošću se stječe pravo suvlasništva na idealnom, suvlasničkom dijelu nekretnine kako je isti upisan i opisan u zemljišnoj knjizi iako suvlasnički dio nije individualiziranom, odnosno fizički odvojenom dijelu nekretnine.

Vrhovni sud Republike Hrvatske br. Rev 515/2022-2 od 27. lipnja 2023. godine

.... 2. Ovaj sud je rješenjem broj Revd 4685/2021-2 od 16. studenog 2021. tužiteljima dopustio reviziju protiv drugostupanijske presude zbog pravnog pitanja:

“Može li se dosjelošću steći pravo suvlasništva na idealnom, suvlasničkom dijelu nekretnine kako je isti upisan i opisan u zemljišnoj knjizi?”

1. Tužitelji su protiv drugostupanijske presude podnijeli reviziju na temelju odredbe čl. 382. st. 1. Zakona o parničnom postupku (“Narodne novine”, broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 57/11, 148/11- pročišćeni tekst, 25/13, 28/13, 89/14 i 70/19 - dalje: ZPP), zbog pravnog pitanja radi kojeg je rješenjem ovoga suda dopušteno podnošenje revizije. Navode i da se ovdje ne radi o točno određenom, individualiziranom, odnosno fizički odvojenom dijelu nekretnine...

...6. Predmet spora je zahtjev I. i II. tužitelja za utvrđenje da su dosjelošću stekli pravo suvlasništva, svaki u 1/2 dijela, na suvlasničkom dijelu tuženika..., te da je tuženik dužan trpjeti upis prava suvlasništva u korist I. i II. tužitelja, svakog u 1/2 dijela, na njegovoj 1/2 suvlasničkog dijela nekretnine.

...8. Drugostupanijski sud je pravomoćno odbio tužbeni zahtjev jer tužitelji tvrde da su dosjelošću stekli tuženikov suvlasnički dio nekretnine, i to oranicu koja je ograđena žičanom ogradom, iz čega proizlazi da sporni dio predstavlja točno određeni i individualizirani dio nekretnine u smislu odredbe čl. 5. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (“Narodne novine”, broj 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 152/14, 81/15-pročišćeni tekst). Nasuprot tome, njihov tužbeni zahtjev usmjeren je na utvrđenje da su dosjelošću stekli pravo suvlasništva svaki u 1/2 dijela, na tuženikovom suvlasničkom dijelu od 1/2 dijela nekretnine. Radi navedenog, tužbeni zahtjev za utvrđenje stjecanja dosjelošću idealnog dijela nekretnine nije osnovan iz razloga što u tužbenom zahtjevu nije precizirano koji to točno određeni realni dio čestice predstavlja sporni dio i čini tuženikovu 1/2 dijela nekretnine, a što tužitelji tvrde u činjeničnom supstratu tužbe i tijekom prvostupanijskog postupka.

..10. Osnovano tužitelji u reviziji navode kako iz priloženih nalaza i mišljenja vještaka proizlazi da z.k.č.br. ___/3 ... ni u kojem dijelu, dakle ni u 1/2 dijela u zk. upisanoj za korist tuženika, nije ni žičanom ogradom, niti bilo čim drugim izdvojena kao zasebni dio pa da, posljedično tome, tijekom postupka nisu niti tvrdili kako sporni dio predstavlja točno određeni i individualizirani dio nekretnine, a što su naveli i u tom smislu obrazlagali i pitanja postavljena u prijedlogu za dopuštenje revizije. U bitnom je, dakle, žičanom ogradom ograđena znatno veća površina

zemljišta koja obuhvaća i predmet ovoga spora. Stoga su u proturječnosti sa stanjem spisa navodi iz obrazloženja drugostupanjske presude kako su tužitelji tvrdili da su dosjelošću stekli tuženikov suvlasnički dio nekretnine, i to oranicu koja je ograđena žičanom ogradom, iz čega da proizlazi kako sporni dio predstavlja točno određeni i individualizirani dio nekretnine, kako to osnovano u reviziji navode revidenti i time obrazlažu dopušteno pitanje.

11. Posljedično tome, nepravilan je zaključak drugostupanjskog suda kako tužitelji u opisanom slučaju nisu mogli dosjelošću steći pravo suvlasništva na idealnom, suvlasničkom dijelu nekretnine kako je isti upisan i opisan u zemljišnoj knjizi, te je zbog svega navedenog pogrešno primijenjeno materijalno pravo, s tim da je, pred drugostupanjskim sudom, počinjena i bitna povreda odredaba parničnog postupka iz čl. 354. st. 2. toč. 11. ZPP...”

47. ZASNIVANJE ZALOŽNOG PRAVA (čl. 309. ZV-a)

Založno pravo je stvarno pravo na tuđoj pokretnoj ili nepokretnoj stvari. Ako nekretnina nije bila u vlasništvu zajmoprimca u času sklapanja Ugovora o zajmu tada nije ispunjena pretpostavka za zasnivanje založnog prava kao stvarnog prava na tuđoj stvari.

Županijski sud u Rijeci br. Gž-513/2022-3 od 18. listopada 2023. godine

...5. Predmet spora je zahtjev tužitelja da se utvrdi da temeljem Ugovora o zajmu, zaključenog između parničnih stranaka .. ima valjani pravni osnov za stjecanje založnog prava na nekretnini... (dalje: stan), radi osiguranja iznosa odeur u protuvrijednosti u kunama na dan isplate prema srednjem tečaju HNB, te da se naloži tuženiku izdati tužitelju tabularnu ispravu podobnu za uknjižbu prava zaloga.

...6.1. Nakon provedenog dokaznog postupka prvostupanjski sud utvrđuje da je pravni odnos između stranka nastao sklapanjem Ugovora o zajmu... u kojem je u članku V. ugovoreno založno pravo na nekretnini koja je tada bila još izvanknjižno vlasništvo tuženika, dok je u čl. VI. ugovorena tzv. ovršna klauzula koja po dospijeću dozvoljava neposrednu ovrhu. Prvostupanjski sud utvrđuje da je tuženik s tužiteljem ugovorio zasnivanje založnog prava na nekretnini, ali da nisu ugovorili izdavanje tabularne isprave za upis tog založnog prava jer da to u trenutku sklapanja Ugovora ...i nije bilo moguće. Tužitelj da je znao da stan nije bio uknjižen kao tuženikovo vlasništvo, a od odvjetnika da je dobio savjet da se zaštiti tzv. klauzulom ovršnosti kod javnog bilježnika. Stranke da nisu (ni usmeno) mogle ugovoriti da će tuženik tužitelju izdati tabularnu ispravu podobnu za upis založnog prava. Pri tome da formulacija članka V. Ugovora “...stranke ugovaraju zasnivanje založnog prava...” služi članku VI. Ugovora-ovršnoj klauzuli, koja je u takvoj pravnoj situaciji, obzirom na vrijeme sklapanja Ugovora ..., bila jedino moguće osiguranje povrata zajma koji su stranke ugovorile, što da je znao i tužitelj.

6.2. Tuženikov iskaz “da je ponudio stan u zalog” da se može u kontekstu cijelog njegovog iskaza tumačiti jedino na način da tuženik ne zna (i ne mora znati) kako se osniva založno pravo. Kako prvostupanjski sud nije utvrdio postojanje pravne osnove za upis hipoteke na spornoj nekretnini, odbio je tužbeni zahtjev.

...8.1.2. Ugovorne strane su u članku V. ugovorile da se u svrhu osiguranja zajma ugovara zasnivanje založnog prava na stanu. Založno pravo je stvarno pravo na tuđoj pokretnoj ili nepokretnoj stvari. Kako je nesporno da predmetni stan nije u trenutku zaključenja Ugovora o zajmu bio u vlasništvu tuženika, nije ispunjena pretpostavka za zasnivanje založnog prava kao stvarnog prava na tuđoj stvari. Prvostupanjski sud je pravilno tumačio iskaz tuženika o založnom pravu u smislu da on, kao pravni laik, ne zna i ne mora znati što znači založno pravo i kako se osniva.

8.2. Ugovor ne sadrži tabularnu ispravu, a prvostupanjski sud je pravilno utvrdio da stranke nisu niti usmeno ugovorile izdavanje iste. Uostalom, Ugovor je sastavljen od strane tužiteljevih odvjetnika i nije logično da bi stranke usmeno ugovorile izdavanje tabularne isprave, a da to ne bi bilo uneseno u Ugovor. Pri tome je irelevantna činjenica što tuženik nije niti mogao izdati valjanu tabularnu ispravu u trenutku zaključenja Ugovora jer se izdavanje tabularne isprave moglo ugovoriti za neko kasnije razdoblje kada se ispune pretpostavke (kada tuženik stekne pravo vlasništva na predmetnom stanu), kako to navodi i tužitelj u žalbi. Međutim, Ugovor pisan od strane (eminentnih) odvjetnika ne sadrži takvu odredbu, niti stranke tvrde da su uopće razgovarale o izdavanju tabularne isprave. Stoga su neosnovani žalbeni navodi tuženika kojima tvrdi suprotno.

8.3. Kako ne postoji titulus za zasnivanje založnog prava, pa samim time niti obveza tuženika na izdavanje tabularne isprave, irelevantni su preostali žalbeni navodi koji se odnose na valjanost Ugovora i nesavjesnost umješača...”

48. SMETANJE POSJEDA POSTAVLJENE TELEKOMUNIKACIJSKE OPREME – KANALICA (čl. 22. ZV-a)

Operator koji postavi kanalice i optičke kabele u stambenoj zgradi radi pružanja usluge, nije posjednik kanalice, već su posjednici istih isključivo posjednici stambene zgrade, jer se posjed kanalice ostvaruje posjedovanjem zgrade.

Županijski sud u Rijeci br. Gž-1704/2022-9 od 16. listopada 2023. godine

... 1. Rješenjem suda prvog stupnja, točkom I. izreke odbijen je tužbeni zahtjev tužitelja na utvrđenje da je tuženik smetao tužitelja u posljednjem mirnom posjedu postavljene telekomunikacijske opreme – kanalice u stambenoj zgradi ...

...7. Između parničnih stranaka nije sporno da je tuženik u stambenoj zgradi ..., u već postojeće kanalice, položio kabele putem kojih pruža uslugu svojim korisnicima u toj zgradi, dok je u žalbenoj fazi postupka i nadalje sporno da li predmetne kanalice mogu biti samostalan predmet posjedovne zaštite, te posljedično tome, da li tužitelj ima pravo na posjedovnu zaštitu utemeljenu na čl. 21. st. 1. i čl. 22. st. 1. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (“Narodne novine” broj: 91/96, 68/98, 137/99, 22/00, 73/00, 129/00, 114/01, 79/06, 141/06, 146/08, 38/09, 153/09, 143/12, 154/14, 81/15, 94/17, dalje: ZV-a).

...9.2... ovaj sud u cijelosti prihvaća kao pravilno stajalište prvostupanjskog suda u dijelu u kojem isti smatra pozivom na čl. 7. st.1. i 2. ZV-a, da kanalice koje su pričvršćene za zid građevine i kroz koje su položeni kabeli koji služe toj građevini predstavljaju pripadak nekretnine – u ovom slučaju stambene zgrade, dakle da nisu samostalna stvar.

Pretplatnici časopisa *Pravo i porezi* mogu odluke iz domaće sudske prakse pretraživati na mrežnim stranicama na poveznici: <https://www.rrif.hr/pretrazivac/>

To iz razloga jer prema toj odredbi, pripadak (pertinencija ili pobočna stvar) je pokretna stvar koju je njezin vlasnik namijenio da kao sporedna trajno služi svrsi glavne, a stoji u takvu prostornom odnosu prema glavnoj stvari koji odgovara toj namjeni. Dok je jedna stvar pripadak druge, ona dijeli pravnu sudbinu glavne stvari onako kako je inače dijele odvojeni dijelovi stvari (čl. 6. st. 2. ZV-a), a tko ima pravo vlasništva ili koje drugo stvarno pravo na nekretnini, ima ga time i na onome što je njezin pripadak (čl. 5. st. 2. i 3. ZV-a).

9.3. Uvažavajući prethodno izneseno, pravno utemeljenim ukazuje se daljnji zaključak prvostupanjanskog suda, sukladno čl. 10. st.1. i 4. ZV-a, da iako je pravni prednik tužitelja postavio sporne kanalice, te da bez obzira što su u istima ranije bili postavljeni isključivo tužiteljevi optički kabeli putem kojih je pružao tk usluge, da tužitelj kao trenutni pružatelj tk usluga po prirodi stvari ne može bit posjednikom spornih kanalic, već da su posjednici istih isključivo posjednici stambene zgrade, te da se posjed kanalic ostvaruje posjedovanjem zgrade.

Drugim riječima, da u konkretnoj pravnoj situaciji, tužitelj nije stekao posjed spornih kanalic, jer na istima nije stekao faktičnu vlast, odnosno pravo i mogućnost faktičnog raspolaganja.

9.4. Shodno prethodnom, prosudba je suda prvog stupnja da tužitelj u ovom slučaju ne može osnovano tražiti posjedovnu zaštitu u smislu čl. 22. ZV-a.

Pri tome, je pravilno po ocjeni ovog suda, prvostupanjanski sud otklonio primjenu pravnog shvaćanja Vrhovnog suda Republike Hrvatske zauzetog na sjednici Građanskog odjela broj Su-IV-1333/12-2 od 22. listopada 2012., te sudskih odluka koje su se temeljile na tom pravnom shvaćanju, prema kojem su šahtovi kanala distributivno-komunikacijske infrastrukture stvari, a nasilno otvaranje šahtova te uvlačenje i postavljanje optičkih kabela drugih operatera pored postojećih kabela tužitelja smetanje posjeda, budući da nije riječ o usporedivim činjeničnim i pravnim situacijama. Pored toga, kanalice neprijeporno nisu stvari, za razliku od podzemne kabelske kanalizacije, već su samo pripadak stvari...“

*Pripremila: dr. sc. Ljiljana MATUŠKO ANTONIĆ,
sutkinja Općinskoga građanskog suda
u Zagrebu*

INOZEMNA SUDSKA PRAKSA I STAJALIŠTA

U okviru ove rubrike daje se prikaz sudske prakse iz Njemačke te presude Europskog suda. Naš se izbor ograničava na pravna područja koja inače obrađujemo u ovom časopisu. Sudska je praksa prenesena iz časopisa ili drugog izvora koji se navodi na početku svake presude, stajališta i sl. ili pak na kraju presude.

Porezno pravo – porez na dohodak
*Mrežne stranice njemačkih sudova
i Suda Europske unije*

UGOVOR KOJI FINANCIRA UNIJA

Porezi i fiskalna davanja – Stručnjak koji nije ni dužnosnik ni službenik Unije – Porezna rezidentnost u Hrvatskoj – Porez na dohodak u Hrvatskoj. Okvirni sporazum sklopljen 18. listopada 2007. između Vlade Republike Albanije i Komisije Europskih zajednica o pravilima za suradnju u vezi s financijskom pomoći Europskih zajednica Republici Albaniji u provedbi pomoći u okviru instrumenata pretpristupne pomoći (IPA)

Uredba Vijeća (EZ) br. 1085/2006 od 17. srpnja 2006. o uspostavljanju Instrumenta pretpristupne pomoći (IPA) i Uredba Komisije (EZ) br. 718/2007 od 12. lipnja 2007. o provedbi Uredbe Vijeća (EZ) br. 1085/2006

Članak 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma treba tumačiti tako da mu se ne protivi zakonodavstvo države članice kojim se predviđa oporezivanje porezom na dohodak

svote koju je primio porezni rezident te države članice, koji nije ni dužnosnik ni službenik Europske unije, u okviru izvršenja misije u Albaniji na temelju IPA-e.

Presuda Suda Europske unije od 23. studenoga 2023. godine – C-682/22

Glavni postupak i prethodna pitanje

Tužiteljica u glavnom postupku sklopila je s Deutsche Stiftungom für internationale rechtliche Zusammenarbeit (Njemačka fondacija za međunarodnu pravnu suradnju, dalje: IRZ) sa sjedištem u Bonnu ugovor na temelju kojeg je **angažirana kao stručnjak u okviru projekta** br. 346-900 „Konsolidacija pravosudnog sustava u Albaniji (Eura-lius IV)” s ciljem provedbe misije u Albaniji **u trajanju od najmanje 220 dana** tijekom 2016. godine. Taj projekt, koji je financirala Europska unija u okviru nacionalnog programa „IPA 2013.”, **provelo je udruženje trgovačkih društava, uključujući i IRZ.**

U tu je svrhu **tužiteljica** iz glavnog postupka, koja je **od nadležnih albanskih tijela ishodila radnu dozvolu i osobnu iskaznicu, sklopila ugovor o najmu stana radi boravka u njemu te je svoje aktivnosti svakodnevno obavljala u uredu u Tirani** (Albanija). U Albaniji je prijavila **prebivalište** i tamo je bila **zdravstveno osigurana**. U istom je razdoblju tužiteljica iz glavnog postupka imala u vlasništvu **nekretninu u Hrvatskoj te su je hrvatska porezna tijela smatrala poreznim rezidentom.**

Za obavljanje misiju stručnjaka IRZ je **tužiteljici iz glavnog postupka isplatio** na ime naknada i troškova boravka za 2016. godinu **ukupnu svotu od 140.400,00 eura.**

Poreznim rješenjem od 20. prosinca 2017. godine **Porezna uprava u Zagrebu**, Ispostava Trnje, koja je djelovala kao prvostupanjansko porezno tijelo, **oporezovala je**

tu cjelokupnu svotu porezom na dohodak u Hrvatskoj. Svota poreza koju je tužiteljica iz glavnog postupka trebala platiti na ime poreza na dohodak, nakon primjene umanjenja i poreznih stopa, iznosila je tako 458.045,30 kuna (HRK) (oko 62.000,00 eura).

Tužiteljica iz glavnog postupka podnijela je žalbu protiv toga poreznog rješenja Ministarstvu financija s obrazloženjem, među ostalima, da se na temelju čl. 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma isključuje mogućnost da se svote koje je kao stručnjakinja primila u Albaniji oporezuju porezom na dohodak u Hrvatskoj.

Ministarstvo financija je rješenjem od 22. studenoga 2021. godine, odbacujući pritom taj argument, ipak prihvatilo žalbu, poništilo porezno rješenje i predmet vratilo prvostupanjskom poreznom tijelu s obrazloženjem da ono nije pravilno utvrdilo sve relevantne činjenice u vezi s visinom dohotka tužiteljice iz glavnog postupka i njezinom poreznom rezidentnošću u Hrvatskoj.

Potonja je stoga Upravnom sudu u Zagrebu (Hrvatska), sudu koji je uputio zahtjev, podnijela tužbu za poništenje poreznih rješenja od 20. prosinca 2017. i od 22. studenoga 2021. godine.

Tužiteljica iz glavnog postupka u prilog svojoj tužbi tvrdi da iz čl. 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma i čl. 12. Protokola br. 7 o povlasticama i imunitetima Europske unije proizlazi da je ona oslobođena od plaćanja poreza na dohodak u Hrvatskoj na svote koje joj je isplatio IRZ. Navodi da stručnjaci, državljani drugih država članica angažirani na istom projektu, nisu podliježali plaćanju poreza na dohodak u tim državama članicama.

Ministarstvo financija, s druge strane, ističe da Okvirni sporazum ne obvezuje hrvatska porezna tijela i da njegov čl. 26. st. 2. t. (c) ima za učinak samo isključenje prava Republike Albanije da oporezuje svotu poput one o kojoj je riječ u glavnom postupku. Stoga, potonji podliježe porezu na dohodak u Hrvatskoj, s obzirom na to da je tužiteljica iz glavnog postupka rezident te države članice.

Sud koji je uputio zahtjev navodi u svojoj odluci da je za rješenje spora u glavnom postupku relevantno tumačenje samo čl. 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma. Naime, Protokol br. 7 o povlasticama i imunitetima Europske unije nije primjenjiv na tužiteljicu iz glavnog postupka jer ona nije ni službenik ni dužnosnik Unije. Osim toga, taj sud naglašava da se u skladu s nacionalnim pravom dotična osoba mora za potrebe ovog predmeta smatrati poreznim rezidentom u Hrvatskoj jer je bila vlasnica stana na hrvatskom državnom području u 2016.

Navedeni sud smatra, s obzirom na to da države članice moraju u izvršavanju svojih ovlasti u području izravnog oporezivanja poštovati ograničenja koja mogu proizaći iz prava Unije, da je od ključne je važnosti razjasniti proizlazi li takvo ograničenje iz čl. 26. st. 2. točke (c) Okvirnog sporazuma i, ako je tako, odrediti njegov doseg.

Ako bi se navedenu odredbu tumačilo tako da se njome Republici Albaniji dodjeljuje isključivo pravo oporezivanja porezom na dohodak svota koje prime stručnjaci dugoročno angažirani na projektu IPA koji financira Unija, tad bi bila isključena mogućnost Republike Hrvatske da porezom na dohodak oporezuje svotu o kojem je riječ u glavnom postupku. Slijedom navedenoga, bila bi isključena mogućnost poreznih tijela te države članice da provedu postupak protiv tužiteljice iz glavnog postupka u svrhu utvrđivanja obveze plaćanja poreza na dohodak na tu svotu. U takvom

bi slučaju porezna rješenja od 20. prosinca 2017. i od 22. studenoga 2021. godine trebalo poništiti.

Međutim, postavlja se pitanje daje li se oslobođenjem dotične svote u glavnom postupku od poreza na dohodak u Albaniji državama članicama mogućnost njegova oporezivanja porezom na dohodak. U tom bi pogledu trebalo utvrditi ima li to oslobođenje isključivu svrhu zaštite, poreznim mjerama, neovisnosti stručnjaka državljana države članice koji su dugoročno angažirani s obzirom na moguće utjecaje zemlje korisnice projekta IPA ili ono jednako tako ima cilj dopustiti državama članicama da oporezuju svote koje prime njihovi državljani angažirani kao stručnjaci.

U tim je okolnostima Upravni sud u Zagrebu odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu EU-a (Sud) odgovarajuće prethodno pitanje (...)

O prethodnom pitanju

25. Sud koji je uputio zahtjev svojim pitanjem u biti želi doznati treba li čl. 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma tumačiti tako da mu se protivi zakonodavstvo države članice kojim se predviđa oporezivanje porezom na dohodak svota koje je primio porezni rezident te države članice, koji nije ni dužnosnik ni službenik Unije, u okviru izvršenja misije u Albaniji na temelju IPA-e.

26. Potrebno je podsjetiti da je, prema ustaljenoj sudskoj praksi Suda, u svrhu tumačenja odredbe prava Unije potrebno uzeti u obzir ne samo njezin tekst nego i kontekst u kojemu se nalazi te ciljeve propisa čiji je ona dio (...).

27. Što se tiče teksta čl. 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma, valja napomenuti da se tom odredbom, čiji je predmet provedba čl. 7. st. 3. t. (k) Uredbe br. 718/2007, u njezinoj prvoj rečenici predviđa da su dohodci koji proizlaze iz ugovora sklopljenih s Unijom „oporezivi u Albaniji” u skladu s njezinim poreznim zakonodavstvom, pri čemu se u njezinoj drugoj rečenici precizira da osobe „iz” država članica koje izvršavaju ugovore koje financira Unija moraju „[biti] oslobođene [...] tih poreza u Albaniji”.

28. Stoga, iz samog teksta čl. 26. st. 2. t. (c) druge rečenice Okvirnog sporazuma jasno proizlazi da se njime predviđeno porezno oslobođenje u korist osoba koje zbog, među ostalima, svojeg državljanstva ili mjesta prebivališta imaju status poreznih rezidenata države članice odnosi isključivo na porez na dohodak koji bi te osobe na temelju prve rečenice tog čl. 26. st. 2. t. (c) trebale platiti „u Albaniji” zbog djelatnosti koju obavljaju u toj trećoj zemlji u okviru projekta koji financira Unija na temelju IPA-e.

29. Nasuprot tomu, ta se odredba Okvirnog sporazuma ne odnosi na pitanje poreza na dohodak koji bi te osobe, ovisno o slučaju, mogle dugovati u državi članici na temelju njezina poreznog zakonodavstva.

30. Stoga sam tekst te odredbe dopušta zaključak da se njome država članica, kao što je to u ovom slučaju Republika Hrvatska, ne sprječava da porezom na dohodak oporezuje svote isplaćene stručnjaku, koji je porezni rezident te države članice, zbog misije koju obavlja u Albaniji u okviru projekta koji financira Unija na temelju IPA-e, s obzirom na to da se tom odredbom samo definira opseg porezne nadležnosti jedino te treće zemlje u odnosu na osobe koje obavljaju djelatnost na njezinu državnom području u okviru takvog projekta.

31. Uistinu, u skladu s ustaljenom sudskom praksom, tumačenje odredbe prava Unije ne može imati za posljedicu oduzimanje svakog korisnog učinka jasnom i preciznom tekstu te odredbe. Stoga, ako smisao odredbe

prava Unije nedvosmisleno proizlazi iz samog njezina teksta, Sud ne može odstupiti od tog tumačenja (...).

32. U svakom slučaju, **doslovno tumačenje čl. 26. st. 2. točke (c) Okvirnog sporazuma** kako je izneseno u t. 30. ove presude **potkrijepljeno je kontekstom** u kojemu se ta odredba nalazi te ciljevima koji se nastoje postići propisom Unije čiji je navedena odredba dio.

33. U tom pogledu valja podsjetiti na to da, u skladu s ustaljenom sudskom praksom Suda, **iako se izravno oporezivanje nalazi u nadležnosti država članica, one ga moraju provoditi uz poštovanje prava Unije (...).**

34. Iz toga slijedi da je **određivanje konstitutivnih obilježja poreza u nadležnosti država članica u skladu s njihovom fiskalnom autonomijom, osim u područjima u kojima je porezno pravo Unije predmet usklađivanja.** Isto vrijedi, među ostalima, za utvrđivanje porezne osnovice i oporezive činjenice (...).

35. **Predmet Okvirnog sporazuma ni na koji način nije ograničavanje nadležnosti država članica u području izravnog oporezivanja, nego je on, kao što to proizlazi iz čl. 7. st. 1. Uredbe br. 718/2007, samo instrument suradnje u pogledu financijske pomoći koju Unija pruža Albaniji kao trećoj zemlji korisnici.**

36. Budući da **oslobodenje od oporezivanja predviđeno drugom rečenicom čl. 26. st. 2. t. (c) Okvirnog sporazuma**, koje se ne odnosi na sve osobe angažirane u okviru projekta koji Unija financira u okviru IPA-e u Albaniji iz prve rečenice te odredbe, nego samo na porezne rezidente država članica koji obavljaju djelatnost u toj trećoj zemlji, ono **ima cilj spriječiti da se dohodak tih osoba može bitno dvostruko oporezuje** zbog te djelatnosti koju obavljaju izvan država članica čiji su porezni rezidenti.

37. Osim toga, nesporno je, kao što to ističe Komisija, da to porezno oslobodenje ima cilj **osigurati neovisnost poreznih rezidenata država članica koji su angažirani na temelju IPA-e u odnosu na tijela dotične treće zemlje korisnice.** Međutim, **oslobodenje od poreza na dohodak u državi članici čiji su oni porezni rezidenti ne bi pridonijelo ostvarenju tog cilja.**

38. Stoga na prvo pitanje treba odgovoriti kako je uvodno navedeno (...)

Presuda se u cijelosti može preuzeti na mrežnoj stranici: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=280075&pageIndex=0&doclang=HR&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3013923>

Porezno pravo – PDV

Mrežne stranice njemačkih sudova i Suda Europske unije

JEDINSTVENI POREZNI OBVEZNIK I BESPLATNE USLUGE (PDV GRUPA)

Mogućnost država članica da jedinstvenim poreznim obveznikom smatraju subjekte koji su neovisni s pravnog stajališta, ali su međusobno blisko povezani financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama – Nacionalni propis koji određuje nositelja PDV grupe kao jedinstvenoga poreznog obveznika – Interne isporuke unutar PDV grupe – Besplatno pružanje usluga – Pojam „svrhe koje se ne odnose na poslovanje”

Šesta direktiva Vijeća 77/388/EEZ od 17. svibnja 1977. o usklađivanju zakonodavstava država članica koja se

odnose na poreze na promet – Zajednički sustav poreza na dodanu vrijednost. jedinstvena osnovica za razrezivanje (dalje: Šesta direktiva)

1. Članak 4. st. 4. drugi podst. Šeste direktive treba tumačiti tako da mu se ne protivi to da država članica kao jedinstvenoga poreznog obveznika grupe sastavljene od osoba koje su neovisne s pravnog stajališta, ali su međusobno blisko povezane financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama, odredi nositelja te grupe ako on može nametnuti svoju volju ostalim subjektima koji su članovi te grupe te pod uvjetom da to određivanje ne dovodi do rizika od poreznih gubitaka.

2. Pravo Unije treba tumačiti tako da u slučaju subjekta koji čini jedinstvenoga poreznog obveznika grupe sastavljene od osoba koje su neovisne s pravnog stajališta, ali su međusobno blisko povezane financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama i koji obavlja, s jedne strane, gospodarske djelatnosti za koje je porezni obveznik i, s druge strane, djelatnosti u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti, u odnosu na koje se ne smatra obveznikom poreza na dodanu vrijednost na temelju čl. 4. st. 5. Šeste direktive, pružanje usluga subjekta člana te grupe povezano s navedenim izvršavanjem ne treba oporezivati u skladu s čl. 6. st. 2. t. (b) te Direktive.

Presuda Suda Europske unije od 1. prosinca 2022. godine – C269/20

Glavni postupak

S, njemačka zaklada javnog prava, upravlja medicinskim fakultetom u sklopu sveučilišta i društvom U-GmbH. Obveznik je PDV-a na usluge koje pruža uz naknadu, ali se ne smatra poreznim obveznikom u odnosu na djelatnosti koje obavlja u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti.

U poreznom razdoblju o kojemu je riječ u glavnom postupku društvo U-GmbH pružalo je S-u usluge čišćenja, održavanja čistoće i pranja rublja te usluge prijevoza pacijenata. Kada je riječ, konkretno, o uslugama čišćenja, one su se pružale unutar cijeloga građevinskog kompleksa medicinskog fakulteta u sklopu sveučilišta, koji obuhvaća sobe za pacijente, hodnike i operacijske dvorane, dvorane za predavanja i laboratorije.

Iz objašnjenja suda koji je uputio zahtjev proizlazi to da je, s jedne strane, **bolnički prostor**, kao takav, s obzirom na to da je posvećen skrbi pacijenata, **obuhvaćen gospodarskim djelatnostima S-a**, u odnosu na koje je on obveznik PDV-a. S druge strane, **dvorane za predavanja, laboratoriji i ostale prostorije služe obrazovanju studenata odnosno djelatnosti koju ta zaklada obavlja u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti i u odnosu na koju se ne smatra obveznikom tog poreza.** Udio ukupne površine građevinskog kompleksa o kojemu je riječ u odnosu na koji su se pružale usluge čišćenja u vezi s tom drugom vrstom djelatnosti bio je 7,6 %. Za svoje usluge društvo U-GmbH primilo je od S-a naknadu u svoti od 76.085,48 eura.

Nakon provedenog nadzora Porezna je uprava ispravila S-ovo porezno rješenje za porezno razdoblje o kojemu je riječ, smatrajući da subjekti u njegovu sastavu čine jedinstvenog poduzetnika, za koji valja podnijeti

samo jednu prijavu PDV-a i, prema tome, izdati samo jednu porezno rješenje.

Prema mišljenju Porezne uprave, **usluge čišćenja koje je primio S u području djelatnosti obuhvaćenih njegovim javnim ovlastima društvo U-GmbH pružilo mu je u sklopu porezne grupe** (njem. *Organshaft*) koju čine ti subjekti u smislu odredbe njemačkog Umsatzsteuergesetz (Zakon o porezu na promet, dalje: UStG), čiji je cilj u njemačkom pravu provesti mogućnost predviđenu u čl. 4. st. 4. drugom podst. Šeste direktive da se jedinstvenim poreznim obveznikom smatraju osobe koje su neovisne s pravnog stajališta, ali su međusobno blisko povezane financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama.

Slijedom navedenoga, **Porezna uprava smatra da su te usluge služile djelatnosti koja se ne odnosi na S-ovo poslovanje te da je riječ o „besplatnoj isporuci” u njegovu korist**, u skladu s čl. 3. st. 9.a t. 2. UStG-a u vezi s čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive.

S obzirom na navedene elemente, **Porezna je uprava – imajući u vidu činjenicu da je za djelatnosti koje S obavlja u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti bio namijenjen udio od 7,6 % površine građevinskog kompleksa o kojemu je riječ – zaključila da je za čišćenje tog udjela koje je obavilo društvo U-GmbH utrošeno 5.782,50 eura**. Nakon odbitka profitne marže koju je procijenila na 525,66 eura, Porezna je uprava **utvrdila oporezivu svotu za „besplatnu isporuku” od 5.257,00 eura i tako uvećala porezno opterećenje za 841,12 eura**.

Nakon što je S-ov upravni **prigovor protiv toga ispravljenog poreznog rješenja odbijen**, on je podnio **tužbu** Financijskom sudu koji je **prihvatio podnesenu mu tužbu i istaknuo**, u biti, **da porezna grupa (Organshaft) – koja u jednom zajedničkom poduzeću okuplja nositelja S i društvo U-GmbH, kao organski integrirano društvo – obuhvaća i djelatnosti koje taj nositelj obavlja u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti**. Osim toga, prema mišljenju navedenog suda, **nisu ispunjeni uvjeti za „besplatnu isporuku” na temelju čl. 3. st. 9.a t. 2. UStG-a**.

Porezna je uprava podnijela protiv te presude reviziju Saveznom financijskom sudu.

Sud koji je uputio zahtjev najprije naglašava da se u skladu s predmetnom odredbom UStG-a za društvo koje je organski povezano i integrirano u poduzeće nositelja grupe sastavljene od osoba koje su neovisne s pravnog stajališta, ali su međusobno blisko povezane financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama (dalje: PDV grupa), **ne smatra da svoju gospodarsku djelatnost obavlja samostalno**. To organski povezano društvo, koje bi, da se promatra odvojeno, moralo biti obveznikom PDV-a, u stvarnosti se – s obzirom na povezanost financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama koje održava s nositeljem – **smatra njegovim zaposlenikom**. To utječe na transakcije koje ono obavlja kako s trećim osobama tako i sa spomenutim nositeljem.

Sud koji je uputio zahtjev objašnjava, s jedne strane, da je – kada je riječ o transakcijama koje organski povezano društvo obavlja s trećim osobama – **zahtjev koji se tiče potrebe postojanja jedinstvenoga poreznog obveznika u smislu čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive ispunjen i onda kada je taj porezni obveznik nositelj grupe, a ne organski povezano društvo**. Taj je nositelj na navedeni način dužan platiti PDV ne samo na vlastite transakcije nego i na one koje organski povezano društvo

obavlja s trećim osobama. Prema tome, **u ovom slučaju, S je dužan platiti taj porez na transakcije koje je društvo U-GmbH obavilo s trećima**.

Kada je riječ, s druge strane, o **transakcijama koje organski povezano društvo obavlja s nositeljem PDV grupe, za njih se uzima da su obavljene unutar istoga poreznog obveznika**, tako da ih valja smatrati isključenima iz područja primjene PDV-a. **U ovom slučaju, usluge čišćenja koje društvo U-GmbH pruža S-u upravo su takve interne transakcije**.

S obzirom na prethodna razmatranja, sud koji je uputio zahtjev **pita se treba li mogućnost kojom države članice raspolažu na temelju čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive da odrede jedinstvenoga poreznog obveznika PDV grupe tumačiti tako da tim poreznim obveznikom valja smatrati člana te grupe koji bi bio dužan platiti PDV za sve transakcije koje su obavili ostali članovi spomenute grupe (dalje: prijedlog odgovora A) ili takvim obveznikom valja smatrati samu grupu**, različitosti od njezinih članova. U tom drugom slučaju, navedena grupa **promatrala bi se kao fiktivan subjekt osnovan posebno u svrhu PDV-a (dalje: prijedlog odgovora B)**.

Iako je, prema navodima suda koji je uputio zahtjev, **prijedlog odgovora A u skladu s desetljećima sudske prakse Saveznoga financijskog suda**, nužno je da **Sud EU-a pruži dodatna objašnjenja**, osobito s obzirom na zaključke izvedene u presudi iz 2014. godine, *Skandia America (USA)*, filijal *Sverige (C7/13)*, kada je riječ o pitanju može li se čl. 4. st. 4. drugi podst. Šeste direktive tumačiti tako da dopušta državi članici da kao jedinstvenoga poreznog obveznika odredi člana PDV grupe, to jest njezina nositelja, a ne samu tu grupu.

U tom pogledu sud koji je uputio zahtjev smatra da predmetna **odredba iz UStG-a**, s obzirom na to da plaćanje PDV-a koncentrira na jednog od članova grupe, **dovodi do jednostavnije primjene pravila o PDV-u, što je u skladu s ciljem „upravnog pojednostavljenja”**, koji se nastoji postići čl. 4. st. 4. drugim podst. Šeste direktive.

Suprotno tomu, prema mišljenju navedenog suda, ni do kakva upravnog pojednostavljenja ne može doći primjenom pristupa prema kojemu je nužno stvoriti neovisnu PDV grupu u smislu „fiktivnog subjekta”.

Nadalje, taj sud koji je uputio zahtjev smatra da se **presude Suda EU-a (dalje: Sud) iz 2008., Amplificientifica i Amplifin (C162/07), iz 2013., Komisija/Irska (C85/11) i iz 2014., Skandia America (USA), filijal Sverige (C7/13) ne mogu tumačiti tako da iz njih proizlazi to da država članica nije ovlaštena kao jedinstvenoga poreznog obveznika PDV grupe odrediti člana koji ju predstavlja**, to jest njezina nositelja.

Osim toga, **okolnost da je samo jedan član PDV grupe porezni obveznik za grupu u cjelini ne protivi se solidarnoj odgovornosti ostalih njezinih članova**. S tim u vezi, u njemačkom Abgabenordnungu (**Porezni zakonik**, dalje: AO) **propisuje se, u biti, solidarna odgovornost organski povezanih društava u pogledu poreznog duga nositelja navedene grupe**.

Prema mišljenju navedenog suda, **ako bi na pitanje postavljeno Sudu trebalo odgovoriti ondje sadržanim prijedlogom B**, to bi, u biti, značilo da se u ovom slučaju ne može smatrati da postoji porezna grupa između nositelja S i organski povezanog društva U-GmbH. Tako bi **bila isključena primjena čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive, s**

obzirom na to da bi u uvjetima nepostojanja porezne grupe navedeno društvo trebalo smatrati neovisnim poreznim obveznikom koji pruža usluge S-u za koje je dužan platiti PDV na temelju čl. 4. st. 1. Šeste direktive.

Međutim, u slučaju **prihvatanja** prethodno navedenog **prijedloga odgovora A**, sud koji je uputio zahtjev **đvoji o tome treba li sudsku praksu Suda koja se tiče čl. 6. st. 2. Šeste direktive**, osobito onu proizišlu iz presude iz 2009., Vereniging Noordelijke Land- en Tuinbouw Organisatie (C515/07), **tumačiti tako da je u situaciji poput predmetne** – koja se tiče subjekta poput S-a koji obavlja, s jedne strane, gospodarske djelatnosti u odnosu na koje je porezni obveznik i, s druge strane, djelatnosti u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti, u odnosu na koje se ne smatra obveznikom PDV-a na temelju čl. 4. st. 5. te Direktive – **moćue**, na temelju čl. 6. st. 2. t. (b) navedene Direktive, **oporezivati pružanje usluga koje taj subjekt obavlja besplatno u okviru svoje gospodarske djelatnosti, ali za potrebe svoje djelatnosti javnog tijela.**

Sud koji je uputio zahtjev objašnjava da bi u slučaju **prihvatanja prijedloga A** kao odgovora na prvo pitanje i, prema tome, potrebe da se **odredba UStG-a tumači usklađeno sa Šestom direktivom**, društvo U-GmbH u ovom predmetu trebalo, u skladu s tom odredbom njemačkog prava, smatrati subjektom koji svoju djelatnost ne obavlja samostalno, tako da s nositeljem S čini jedinstvenoga poreznog obveznika. Na taj način, **navedeno društvo uopće ne bi moglo pružati S-u usluge uz naknadu** u smislu čl. 2. t. 1. Šeste direktive, jer **njegovu djelatnost treba smatrati vlastitom djelatnošću nositelja.**

Stoga navedeni sud smatra da **treba utvrditi je li taj nositelj, sredstvima svojeg poduzeća – među kojima su, na temelju odredbe UStG-a i čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive, i sredstva društva U-GmbH – besplatno pružao usluge čišćenja u svrhe koje se ne odnose na njegovo poslovanje** u smislu čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive, time što su navedene usluge **pružene za potrebe njegove djelatnosti javnog tijela, kao „negospodarske djelatnosti“.**

U tim je okolnostima Savezni financijski sud odlučio prekinuti postupak i uputiti Sudu odgovarajuća prethodna pitanja (...).

O prethodnim pitanjima

Prvo pitanje

34. Svojim prvim pitanjem sud koji je uputio zahtjev pita, u biti, treba li čl. 4. st. 4. drugi podst. Šeste direktive tumačiti tako da mu se protivi to da država članica kao jedinstvenog obveznika PDV-a odredi člana PDV grupe, to jest njezina nositelja, a ne samu tu grupu.

35. U skladu s ustaljenom praksom Suda, **pri tumačenju odredbe prava Unije** u obzir treba uzeti **ne samo njezin tekst nego i njezin kontekst te ciljeve propisa** čiji je dio (...).

36. Nadalje, iz zahtjeva ujednačene primjene prava Unije i načela jednakosti proizlazi to da **tekst odredbe prava Unije koja radi utvrđivanja svojeg smisla i dosega ne sadržava nikakvo izričito upućivanje** na pravo država članica treba u cijeloj Europskoj uniji **tumačiti autonomno i ujednačeno** (...).

37. Međutim, za ujednačenu primjenu Šeste direktive važno je to da se **pojam „bliska povezanost financijskim vezama“**, u smislu čl. 4. st. 4. drugog podstavka te Direktive, tumači **autonomno i ujednačeno**. Potreba takva tumačenja nalaže se **unatoč činjenici da je sustav koji je**

uspostavljen tim člankom fakultativan za države članice, kako bi se, prilikom njegove primjene, izbjegle razlike u provedbi tog sustava od jedne države članice do druge (...).

38. U tom pogledu, iz teksta čl. 4. st. 4. drugog podstavka **Šeste direktive proizlazi da se njime dopušta svakoj državi članici da više subjekata smatra jedinstvenim poreznim obveznikom kada oni imaju poslovni nastan na državnom području te iste države članice i kada su, iako neovisni s pravnog stajališta, međusobno blisko povezani financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama**. U skladu s tekstem tog članka, nema drugih uvjeta za njegovu primjenu. U njemu se **ne predviđa ni mogućnost da države članice gospodarskim subjektima odrede neke druge uvjete** za stvaranje PDV grupe (...).

39. Provedba sustava uspostavljenog u čl. 4. st. 4. drugom podstavku Šeste direktive podrazumijeva to da se u nacionalnim propisima donesenima na temelju te odredbe omogućiti subjektima koji su povezani financijskim, gospodarskim i organizacijskim vezama to da se prestanu smatrati različitim obveznicima PDV-a i da se prema njima postupka kao prema jedinstvenom poreznom obvezniku. Na taj način, **kada država članica primjenjuje spomenutu odredbu, podređeni subjekt odnosno subjekti**, u smislu te iste odredbe, **ne mogu se smatrati različitim poreznim obveznicima** u smislu čl. 4. st. 1. Šeste direktive (...).

40. Iz toga proizlazi da izjednačavanje s jedinstvenim poreznim obveznikom na temelju čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive **isključuje mogućnost da članovi PDV grupe nastave odvojeno podnositi prijave tog poreza** i poistovjećivati se – unutar i izvan svoje grupe – s poreznim obveznicima s obzirom na to da je isključivo jedinstveni porezni obveznik ovlašten podnositi navedene prijave. Prema tome, **navedena odredba**, u situaciji u kojoj je država članica primjenjuje, **nužno podrazumijeva to da se nacionalnim propisom za prenošenje osigura jedinstvenost poreznog obveznika i grupi dodijeli samo jedan PDV broj** (...).

41. Iz toga slijedi da u takvoj situaciji treba smatrati da **usluge koje je treća osoba pružila članu PDV grupe nisu, u svrhu obračuna tog poreza, pružene tom članu, nego PDV grupi** kojoj on pripada (...).

42. Kada je riječ o **kontekstu** čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive, ni iz te odredbe ni iz sustava uspostavljenog tom Direktivom **ne proizlazi to da je riječ o iznimnoj ili posebnoj odredbi koju bi trebalo usko tumačiti**. Kao što to proizlazi iz sudske prakse Suda, uvjet koji se tiče postojanja bliske povezanosti financijskim vezama ne može se usko tumačiti (...).

43. Kada je riječ o **ciljevima** koji se nastoje postići čl. 4. st. 4. drugim podstavkom Šeste direktive, treba najprije **podsjetiti na to da iz obrazloženja Prijedloga Komisije [COM(73) 950 final] koji je doveo do donošenja Šeste direktive proizlazi da je zakonodavac Unije, donošenjem te odredbe, želio omogućiti državama članicama da sustavno ne povezuju svojstvo poreznog obveznika s pojmom „puke pravne neovisnosti“** radi upravnog pojednostavljenja ili izbjegavanja zlorabe kao što je, na primjer, podjela poduzeća na više poreznih obveznika s ciljem korištenja posebnog sustava (...).

44. U tom pogledu, **iako u Šestoj direktivi nisu postojele** – sve do stupanja na snagu trećeg podstavka njezina čl. 4. st. 4., koji je unesen Direktivom Vijeća 2006/69/EZ od 24. srpnja 2006. o izmjenama Direktive 77/388/EEZ u pogledu

određenih mjera za pojednostavljenje postupka obračuna poreza na dodanu vrijednost i za borbu protiv utaje poreza i izbjegavanja njegova plaćanja te o ukidanju određenih odluka kojima se odobravaju izuzeća (...) – **izričite odredbe koje bi države članice ovlašćivale na donošenje potrebnih mjera u borbi protiv utaje poreza ili izbjegavanja njegova plaćanja, ta okolnost nije ih onemogućavala u tome da, prije tog stupanja na snagu, donose spomenute mjere** s obzirom na to da je borba država članica protiv utaje poreza ili izbjegavanja njegova plaćanja cilj koji Šesta direktiva priznaje i potiče, čak i u uvjetima nepostojanja izričite ovlasti zakonodavca Unije (...).

45. Na taj način, u okviru primjene čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive **države članice mogu, koristeći se svojim diskrecijskim pravom, uvesti određena ograničenja** u primjenu sustava PDV grupe pod uvjetom da su ona u skladu s ciljevima te direktive namijenjenima sprečavanju nepravednih postupanja i zlouporaba odnosno borbi protiv utaje poreza ili izbjegavanja njegova plaćanja (...).

46. U ovom slučaju, iz objašnjenja suda koji je uputio zahtjev i njemačke vlade proizlazi ponajprije to da je **njemački zakonodavac iskoristio mogućnost** koju mu pruža čl. 4. st. 4. drugi podstavak Šeste direktive, i to posredovanje predmetne odredbe UStG-a, koja **predviđa mogućnost stvaranja „poreznih grupa“**.

47. Iz tih objašnjenja također **proizlazi da u njemačkom pravu** – iako se nositelj PDV grupe smatra jedinstvenim poreznim obveznikom te grupe u smislu čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive – **AO-a propisuje da organski povezano društvo može, ovisno o slučaju, biti dužno platiti poreze ostalih članova svoje porezne grupe**, uključujući i njezina nositelja, za koje je, u poreznom smislu, relevantna porezna grupa koju čine.

48. Kada je riječ, najprije, o **pitanju je li čl. 4. st. 4. drugom podstavku Šeste direktive protivna njemačka praksa** koja se sastoji od toga da se kao jedinstveni porezni obveznik odredi član PDV grupe, to jest njezin nositelj, a ne sama ta grupa, napominje se da, iako je Sud, u biti, u svojim presudama Ampliscentifica i Amplifin (...) i Skandia America (USA), filijal Sverige (...), odlučio da je PDV grupa, kao porezni obveznik, dužna platiti PDV, **točno je da ako nekoliko pravno neovisnih članova PDV grupe zajedno čini jedinstvenoga poreznog obveznika, mora postojati jedan predstavnik**, koji preuzima obveze u vezi s PDV-om koje grupa ima prema poreznim tijelima. Međutim, **čl. 4. st. 4. drugi podstavak Šeste direktive ne sadržava nijednu odredbu koja se tiče određivanja predstavnika PDV grupe** odnosno oblika u kojemu on preuzima obveze poreznog obveznika te grupe.

49. U tom pogledu te neovisno o mogućnosti da se predvidi to da jedan od članova predstavlja PDV grupu, **ciljevi prethodno navedeni u t. 43. mogu opravdati to da se kao jedinstveni porezni obveznik odredi nositelj PDV grupe ako on može nametnuti svoju volju ostalim subjektima koji su njezini članovi**, čime se osigurava pravilna naplata PDV-a.

50. Međutim, **okolnost da ulogu jedinstvenoga poreznog obveznika**, u smislu čl. 4. st. 4. drugog podstavka Šeste direktive, **obavlja nositelj PDV grupe**, koji ju predstavlja, a ne sama ta grupa, **ne smije dovesti do rizika od poreznih gubitaka**.

51. Iz objašnjenja suda koji je uputio zahtjev, kako su navedena u t. 28. ove presude, te iz objašnjenja koja je

njemačka vlada pružila u svojim pisanim očitovanjima proizlazi to da, čim obveza prijave koju ima taj nositelj obuhvaća usluge koje su pružili i primili svi članovi te grupe i čim porezni dug koji iz toga proizlazi uključuje sve navedene usluge, rezultat je jednak onom koji bi se postigao da je sama PDV grupa obveznik plaćanja tog poreza.

52. Iz navedenih objašnjenja **proizlazi i to da iako, na temelju njemačkog prava, sve obveze na ime PDV-a padaju na spomenutog nositelja, u njegovu svojstvu predstavnika PDV grupe** pred nadležnim poreznim tijelima, ta se tijela mogu, **prema potrebi, obratiti ostalim subjektima koji su članovi navedene grupe**, oslanjajući se na odredbu AO-a.

53. S obzirom na prethodna razmatranja, čl. 4. st. 4. drugi podstavak Šeste direktive treba tumačiti onako kako je uvodno navedeno pod t. 1. (...).

Drugo pitanje

54. Svojim drugim pitanjem sud koji je uputio zahtjev pita, u biti, treba li u slučaju subjekta koji čini jedinstvenoga poreznog obveznika PDV grupe i koji obavlja, s jedne strane, gospodarske djelatnosti za koje je porezni obveznik i, s druge strane, djelatnosti u sklopu izvršavanja svojih javnih ovlasti, u odnosu na koje se ne smatra obveznikom PDV-a na temelju čl. 4. st. 5. Šeste direktive, pružanje usluga subjekta člana te grupe povezano s navedenim izvršavanjem smatrati pružanjem usluga u sklopu gospodarske djelatnosti navedenoga jedinstvenog poreznog obveznika, ali za potrebe njegove djelatnosti javnog tijela, koje se može oporezivati u skladu s čl. 6. st. 2. t. (b) te Direktive.

55. Uvodno treba napomenuti da se, u skladu s čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive, **pružanjem usluga uz naknadu smatra pružanje usluga koje porezni obveznik obavlja besplatno za svoje privatne potrebe ili potrebe svojih zaposlenika odnosno, općenitije, u svrhe koje se ne odnose na njegovo poslovanje**.

56. Sud je već ocijenio da čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive onemogućuje da porezni obveznik ili njegovi zaposlenici prime, bez plaćanja poreza, usluge poreznog obveznika za koje bi privatna osoba morala platiti PDV (...).

57. Suprotno tomu, **čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive nije cilj uspostaviti pravilo prema kojemu se transakcije koje ne ulaze u područje primjene sustava PDV-a mogu smatrati obavljenima „u svrhe koje se ne odnose“ na poslovanje u smislu te odredbe (...)**.

58. Iz toga slijedi da bi u situaciji u kojoj jedinstveni porezni obveznik PDV grupe prima usluge namijenjene području svoje djelatnosti javnog tijela od subjekta koji je član te grupe, ocjena o oporezivosti takva pružanja usluga na temelju čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive značila da se ono smatra obavljenim u svrhe koje se ne odnose na poslovanje, čime bi se navedena djelatnost izjednačila s djelatnošću javnog tijela, koja se nalazi izvan područja primjene PDV-a, u skladu s čl. 4. st. 5. Šeste direktive.

59. Takvim bi se tumačenjem oduzeo smisao čl. 2. t. 1. i čl. 4. st. 5. Šeste direktive.

60. Nadalje, **čl. 6. st. 2. t. (b) Šeste direktive odnosi samo na transakcije obavljene „besplatno“, koje se – za potrebe oporezivanja PDV-om – smatraju transakcijama obavljenima uz naknadu (...)**.

61. U ovom slučaju, (...) iz odluke kojom se upućuje zahtjev za prethodnu odluku jasno **proizlazi to da je nositelj**

S isplatio novčanu naknadu društvu U-GmbH za njegove usluge čišćenja, i to kako u sklopu svoje gospodarske djelatnosti tako i u sklopu djelatnosti javnog tijela.

62. Prema tome, **budući da se pružanje usluga o kojemu je riječ obavlja uz naknadu**, u smislu čl. 2. Šeste direktive, **ni na koji način nije moguće primijeniti njezin čl. 6. st. 2. t. (b).**

63. S obzirom na prethodna razmatranja, na drugo pitanje treba odgovoriti kako je uvedno navedeno pod t. 2. (...).

Presuda se u cijelosti može preuzeti na mrežnoj stranici: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=268231&pageIndex=0&doclang=hr&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3470421>

Radno pravo

Mrežne stranice njemačkih sudova i Suda Europske unije

NADOKNADA POSREDNIČKE PROVIZIJE

– postoji li obveza radnika da nadoknadi poslodavcu posredničku proviziju u slučaju otkaza ugovora o radu BGB (Građanski zakonik), Ustav

Ništetna je odredba formularnoga (tipskog) ugovora prema kojoj je radnik dužan nadoknaditi posredničku proviziju poslodavcu u slučaju da je sam otkazao ugovor o radu.

Presuda Saveznog radnog suda (Bundesarbeitsgericht, BAG) od 20. lipnja 2023. godine, 1 AZR 265/22

Pravni kontekst

Preuzme li poslodavac troškove koje bi općenito snosio radnik, on ima **opravdani interes da mu se ti troškovi isplate** tijekom određenog trajanja radnog odnosa.

Poslodavci mogu taj svoj interes **osigurati odgovarajućim odredbama** ugovora o radu o povratu sredstava kojima se radnik obvezuje na nadoknadu troškova ako tijekom ugovorom određenog razdoblja prijevremeno otkáže ugovor o radu, a da za to ne postoje nikakvi pravno relevantni razlozi.

Troškovi poslodavca koji se mogu osigurati takvim odredbama o povratu sredstava su, **primjerice, troškovi za interno osposobljavanje / usavršavanje radnika ili troškovi selidbe** potrebni da bi se radni odnos uopće mogao realizirati na određenom mjestu.

Budući da odredbe o povratu sredstava praktički uvijek jednostrano sastavlja poslodavac te ih daje na prihvrat radniku, one čine opće uvjete ugovora te stoga **moraju ispunjavati sve zakonske uvjete** propisane BGB-om.

Upitno je može li se odredbama o povratu sredstava obuhvatiti i provizije koje je poslodavac platio posredniku u zapošljavanju za uslugu posredovanja.

Takve su provizije zbog nedostatka stručne radne snage široko rasprostranjene. Ovisno o stručnim kvalifikacijama i iskustvu radnika, one mogu iznositi jednu do dvije mjesečne plaće ili (znatno) više od polugodišnje plaće.

Protiv dopuštenosti takvih odredaba o povratu sredstava govori činjenica da se njima ograničavaju radnikove mogućnosti otkazivanja ugovora o radu, čime mu se nameće pravna obveza, a da on pritom nema nikakve koristi kao što je to, primjerice, ako poslodavac preuzme troškove osposobljavanja / usavršavanja ili selidbe.

U aktualnoj je odluci Savezni radni sud odlučio da je **ništetno ograničavanje otkazivanja ugovora o radu na**

određeno razdoblje u vezi s obvezom radnika da u slučaju prijevremenog otkazivanja nadoknadi posredničku proviziju koju je platio poslodavac.

Činjenično stanje

U skladu s ugovorom o radu sklopljenim krajem ožujka 2021. godine, tehničar za servis obvezao se da će od početka svibnja 2021. godine za poslodavca raditi na terenu.

Do sklapanja ugovora o radu došlo je posredovanjem agencije za posredovanje u zapošljavanju kojoj je poslodavac isplatio posredničku proviziju u svoti od 4.461,60 eura. Daljnjih 2.230,80 eura trebalo je biti isplaćeno nakon isteka šestomjesečnoga probnog rada ugovorenog predmetnim ugovorom o radu.

Otkazni rok u razdoblju probnog rada za obje je strane u skladu s odredbama BGB-a dva tjedna.

Članak 13. ugovora o radu koji je jednostrano sastavio poslodavac te ga dao na prihvrat tehničaru za servis sadržana je sljedeća odredba:

Poslodavac za posredovanje radnice/radnika plaća trećoj osobi (xx) posredničku proviziju u iznosu od ukupno 6.695,40 eura, i to podijeljeno na dvije trećine nakon sklapanja ugovora o radu (4.461,60 eura) i jednu trećinu nakon isteka probnog rada (2.230,80 eura). U slučaju ovog plaćanja riječ je o iskazanom povjerenju poslodavca u očekivanu vjernost radnika poduzeću.

Radnik/radnica se obvezuje poslodavcu nadoknaditi stvarno nastale troškove ako radni odnos ne potraje nakon 30.06.2022. i ako radnik/radnica sam(a) iz razloga koji su izvan kontrole poslodavca otkáže poslodavcu ugovor o radu ili do prestanka radnog odnosa dode sporazumno.

Poslodavac se obvezuje da će u tom slučaju pružiti dokaz o plaćenju posredničkoj proviziji. Radnik/radnica može dokazivati da odgovarajući troškovi nisu nastali ili nisu nastali u navedenom iznosu.

Nakon što je radnik u roku s 30. lipnja 2021. godine otkazao ugovor o radu, poslodavac je uz upućivanje na prethodno navedene odredbe zadržao svotu od 809,21 eura neto od plaće za lipanj 2021. godine. Radnik je potom utužio navedenu svotu. Poslodavac je protutužbom zahtijevao nadoknadu ostatka posredničke provizije u svoti od 3.652,39 eura.

Prvostupanjski je sud svojom presudom, kao i za postupanje u povodu žalbe nadležni drugostupanjski sud (...), prihvatio tužbu radnika i odbio protutužbu poslodavca (...).

Odluka Saveznoga radnog suda

Savezni radni sud odbio je reviziju poslodavca koji je time izgubio spor u svim trima stupnjevima. Iz trenutačno raspoloživog priopćenja za medije Saveznoga radnog suda proizlazi sljedeće obrazloženje:

Premda je odredba iz čl. 13. ugovora o radu koja se odnosi na obvezivanje radnika i povrat sredstava bila namijenjena samo za jednokratnu primjenu, to je u skladu s odredbama BGB-a bilo dovoljno za **ispitivanje valjanosti te odredbe prema kriterijima koji se odnose na opće uvjete ugovora**. Prema tim kriterijima BGB-a, ništetne su odredbe općih uvjeta ugovora ako se njima ugovorna strana onog tko primjenjuje opće uvjete ugovora protivno načelu savjesnosti i poštenja neopravdano dovode u lošiji položaj.

Prema navodima Saveznoga radnog suda, upravo je to ovdje bio slučaj. Naime, tehničaru je spornom odredbom **onemogućeno Ustavom zajamčeno pravo na slobodan odabir zaposlenja, a da poslodavac to nije mogao opravdati svojim bitnim interesom.**

Općenito je, naime, **poslodavac taj koji je obavezan snositi poduzetnički rizik** za neisplativost troškova za pribavljanje osoblja ako radnik raskida radni odnos na zakonom dopušten način.

U predmetnom slučaju poslodavac stoga nije imao pravno prihvatljiv interes da nastale troškove posredovanja

prenese na radnika. Radnik na temelju posredničke provizije nije ostvario nikakvu korist koja bi mogla nadoknaditi onemogućavanje njegove slobode odabira zaposlenja. (...)

*Pripremila: Tatjana GRBAC, dipl. iur.,
stalni sudski tumač za njemački jezik*

ODGOVORI NA PITANJA PRETPLATNIKA

Uz tiskovine, kiosci nedjeljom i blagdanom mogu prodavati i drugu robu iz svog asortimana te mogu odabrati 16 radnih nedjelja tijekom godine u kojima mogu raditi do najviše 15 sati dnevno

Trgovci koji obavljaju prodaju tiskovina iz kioska, svaku nedjelju i blagdanima od 7:00 do 13:00 sati mogu prodavati i ostalu robu iz prodajnog asortimana te mogu odabrati 16 nedjelja tijekom godine u kojima mogu raditi do najviše 15 sati.

Prema odredbama Zakona o trgovini, trgovci koji prodaju tisak iz kioska mogu raditi svaku nedjelju i blagdanima najviše do 5 sati, i to od 7:00 do 13:00 sati. Mogu li trgovci uz tiskovinu prodavati i drugu robu iz svog asortimana i primjenjuje li se u tom slučaju i na te trgovce odredba Zakona kojom se omogućuje trgovcima da mogu raditi 16 nedjelja kroz godinu do najviše 15 sati dnevno?

Izmijenjenom odredbom čl. 57. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o trgovini (Nar. nov., br. 33/23., dalje: Zakon) koji je stupio na snagu 1. srpnja 2023. godine, uređeno je radno vrijeme u djelatnosti trgovine tako da se ograničava ukupno trajanja tjednoga radnog vremena prodajnog objekta (do najviše 90 sati, a koje trgovac samostalno raspoređuje u razdoblju od ponedjeljka do subote) te se utvrđuje pravo radnika zaposlenih u djelatnosti trgovine na neradnu nedjelju i neradne blagdane, s time da Vlada Republike Hrvatske svojom odlukom može odrediti prodajne objekte koji su obvezni raditi blagdanom (čl. 57. st. 1. – 3.). Ujedno se daje mogućnost (ne i obveza) trgovcu da može raditi u (svakom) prodajnom objektu do najviše 16 nedjelja kroz godinu prema vlastitu odabiru (iznimno se u 2023. godini u taj broj ne uračunavaju nedjelje koje su bile radne od 1. siječnja do 1. srpnja te godine), s time da se ukupnom trajanju tjednoga radnog vremena prodajnog objekta dodaje 15 sati koje trgovac raspoređuje od ponedjeljka do nedjelje (čl. 57. st. 4.). Koji su prodajni objekti i oblici trgovine izuzeti od primjene odredbi st. 1. – 4. čl. 57., propisano je stavicima 5. – 7. tog članka.

Tako je čl. 57. st.7. Zakona propisano da distribucija tiska putem kioska kao posebnog oblika prodaje izvan prodavaonica može biti otvorena nedjeljom i blagdanom u vremenu od 7:00 do 13:00 sati. Navedeno predstavlja mogućnost, a ne obligaciju, što znači da trgovci koji obavljaju prodaju tiska iz kioska ne moraju raditi nedjeljom i blagdanom ako to ne žele, niti moraju raditi svaku nedjelju

i blagdan. Jednako tako, u onu nedjelju ili blagdan kada rade, mogu, ali i ne moraju, raditi od 7:00 do 13:00 sati, nego mogu započeti s radom nakon 7:00 sati i/ili završiti s radom prije 13:00 sati, ali ne smiju započeti s radom prije 7:00 sati, niti raditi nakon 13:00 sati.

Pod tiskom se u smislu čl. 2. Zakona o medijima (Nar. nov., br. 59/04, 84/11, 81/13, 114/22) smatraju novine i druga povremena izdanja koja izlaze u razmacima od najviše šest mjeseci, a u nakladi većoj od 500 primjerka (tiskano djelo koje izlazi povremeno u nakladi manjoj od 500 primjeraka smatrat će se tiskom ako je namijenjeno raspačavanju). U skladu s odredbom čl. 22. Pravilnika o klasifikaciji prodavaonica i drugih oblika trgovine na malo (Nar. nov., br. 39/09., 46/15.), kiosk je prodajno mjesto u kojemu se prodaje ograničen asortiman proizvoda kroz odgovarajući otvor na kiosku, bez ulaska kupca u prodajni prostor. Odredbom čl. 30. st. 1. tog Pravilnika propisano je da asortiman kioska čini roba u skladu s Nacionalnom klasifikacijom djelatnosti – NDK-07 te trgovinu na malo u specijaliziranim prodavaonicama (šifre razreda NKD-07 – 37.62. *Trgovina na malo novinama, papirnatom robom i pisačim priborom u specijaliziranim prodavaonicama*”).

Iako je Zakonom propisano da nedjeljom i blagdanom u radnom vremenu od 7:00 do 13:00 sati mogu biti otvoreni kiosci isključivo za distribuciju tiska, Ministarstvo gospodarstva i održivog razvoja na svojoj mrežnoj stranici (<https://mingor.gov.hr/>) objavilo je da kiosk kao poseban oblik prodaje izvan prodavaonice, uz tisak može prodavati asortiman kao i do stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o trgovini (Nar. nov., br. 33/23.). U praksi to znači da kiosci svake nedjelje i blagdanima uz tiskovine mogu prodavati i svu ostalu robu iz svoga prodajnog asortimana odnosno onu robu koja je obuhvaćena rješenjem nadležnoga upravnog tijela o tome da su ispunjeni minimalni tehnički i drugi propisani uvjeti za obavljanje trgovine na malo, šifra djelatnosti 37. 62. NKD-2007.

Bitno je istaknuti da kiosk za prodaju tiskovina može nedjeljom i blagdanom biti otvoren do najviše 6 sati, ali samo unutar propisanoga najranijeg početka i najkasnijeg završetka radnog vremena, što znači da trgovac ne smije započeti s radom prije 7:00 sati, niti nastaviti s radom nakon 13:00 sati. U tom tjednu, maksimalno trajanje tjednog fonda radnih sati povećava se za 6 sati i iznosi 96 sati. Međutim, ako trgovac odluči nedjeljom ili blagdanom ne raditi ili raditi manje od 6 sati, te sate ili preostale sate (one koje nije radio) ne može dodati ukupno propisanom tjednom fondu radnih sati.



Uz mogućnosti prodaje tiska iz kioska svake nedjelje i blagdanima u vremenu od 7:00 do 13:00 sati, trgovci koji obavljaju distribuciju (prodaju) tiska putem kioska, mogu kao i svaki drugi trgovci koji obavlja djelatnost trgovine u prodajnom objektu, u skladu s odredbom čl. 57. st.4. Zakona, 16 nedjelja u tjednu odrediti kao radne, poštujući pritom propisani fond od 105 radnih sati tjedno, s time da 15 sati koji se dodaju za rad nedjeljom trgovac može iskoristiti samo u nedjelju, jer je odredbom čl. 57. st. 1. Zakona propisano da radno vrijeme prodajnih objekata od ponedjeljka do subote može iznositi najviše do 90 sati tjedno. (D. M.)

Pokretna prodaja nije izuzeta od ograničenja rada nedjeljom i zabrane rada blagdanima

Na pokretnu prodaju primjenjuju se propisana ograničenja radnog vremena u djelatnosti trgovine, što znači da mogu raditi do najviše 16 nedjelja u godini, ali ne i blagdanima.

U kojem dnevnom radnom vremenu u tjednu može raditi pokretna prodaja i odnosi li se zabrana prodaje nedjeljom i blagdanima i na prodaju putem pokretnog vozila?

Pokretna prodaja obuhvaća prodaju od mjesta do mjesta i spada u oblik prodaje robe na malo izvan prodavaonica. U prodajne objekte za pokretnu prodaju robe ubrajaju se motorno vozilo uređeno i opremljeno za pokretnu prodaju, pokretna kolica koja se prevoze od mjesta do mjesta te plovni objekti. Pokretno vozilo za prodaju u smislu Pravilnika o minimalnim tehničkim i drugim uvjetima koji se odnose na prodajne objekte, opremu i sredstva u prodajnim objektima i uvjetima za prodaju robe izvan prodavaonica (Nar. nov., br. 66/09, 108/09, 8/10, 108/14) je prilagođeno vozilo koje omogućuje trgovanje robom na malo iz vozila, ako su ispunjeni uvjeti određeni ovim Pravilnikom i u skladu s odredbama posebnih propisa kojima se uređuje sigurnost prometa na cestama odnosno sigurnost vozila, higijena hrane ako se iz vozila prodaje hrana, zaštita okoliša, uređenje naselja i zaštita na radu. Pokretna prodaja može se obavljati samo uz uvjete propisane odlukom predstavničkog tijela općine / grada na čijem se području ona obavlja (ako takve odluke nema, tada na području te općine / grada pokretna prodaja nije dopuštena), jer je donošenje odluke zakonom propisan uvjet za obavljanje pokretne prodaje.

Odredbe čl. 57. st. 1. – 4. Zakona kojima se propisuju opća ograničenja rada u djelatnosti trgovine odnose se i na pokretnu prodaju, što znači da se prodaja robe putem pokretne prodaje (npr. pokretnog vozila, plovila, kolica) može obavljati u radnom vremenu do najviše 90 sati tjedno, a koje trgovac za svako pokretno vozilo ili drugo sredstvo putem kojega obavlja pokretnu prodaju, samostalno raspoređuje u razdoblju od ponedjeljka do subote), da se pokretnom prodajom može prodavati roba kroz najviše 16 nedjelja u godini, ali ne i blagdanima. Trgovac za svaku pokretnu prodaju (vozilo, plovilo, kolica) odabire 16 nedjelja koje će kroz godinu raditi i u tom slučaju se ukupno tjedno radno vrijeme povećava za 15 sati, što trgovac samostalno raspoređuje u razdoblju od ponedjeljka do nedjelje. Nedjeljom koju odabere kao radnu, trgovac može raditi ukupno do najviše 15 sati dnevno.

Posebno ističemo da pokretna prodaja nije obuhvaćena prigodnom prodajom (prodajom na sajmovima i javnim manifestacijama) koja je u skladu s čl. 57. st. 6. Zakona izuzeta od zabrane rada nedjeljom i blagdanima, što znači da se u vrijeme i na mjestu prigodne prodaje koja se održava nedjeljom i blagdanima može prodavati samo s prodajnih štandova i klupa, pokretnih i prenosivih (mobilnih) tipskih kioska i automata, a ne i putem pokretnog vozila. (D. M.)

Ograničenje radnog vremena prodajnih objekata ne primjenjuju se na djelatnost ugostiteljstva

Opće ograničenje trajanja tjednog radnog vremena prodajnih objekata, mogućnost ograničenog rada nedjeljom i zabrana rada blagdanima ne primjenjuju se na djelatnost ugostiteljstva, nego samo na djelatnost trgovine.

Primjenjuju li se ograničenja rada u djelatnosti trgovine i na ugostiteljski objekt koji posluje u sklopu prodavaonice te smije li se u cafe-baru nedjeljom i blagdanima obavljati prodaja duhanskih proizvoda?

Odredbom čl. 57. st.2. Zakona o trgovini propisano je da su prodajni objekti zatvoreni nedjeljom, dok je st. 4. tog članka propisano da trgovac može samostalno 16 nedjelja u godini odrediti kao radne, s time da se trajanju radnog vremena prodajnih objekata (do 90 sati tjedno) dodaje 15 sati koje trgovac raspoređuje od ponedjeljka do nedjelje. Odredbom čl. 57. st. 3. Zakona propisano je da su prodajni objekti zatvoreni u dane koji se u skladu sa Zakonom o blagdanima, spomendanima i neradnim danima u Republici Hrvatskoj (Nar. nov., br. 110/19) proglašeni blagdanima i neradnim danima.

Ako se u prodavaonici uz djelatnost trgovine obavlja i djelatnost ugostiteljstva, odredbe čl. 47. st. 2. i 3. Zakona primjenjuju se samo na djelatnost trgovine, a ne i na djelatnost ugostiteljstva, što znači da se u dijelu prodajnog objekta (prodavaonice) koji je namijenjen za obavljanje djelatnosti trgovine smije raditi (prodavati roba) do najviše 16 nedjelja tijekom godine po vlastitu odabiru trgovca (do najviše 15 sati dnevno), ali ne i u dane blagdana, ali se može obavljati ugostiteljska djelatnost (priprema i usluživanje jela, pića i napitci u vrsti utvrđenoj rješenjem nadležnoga upravnog tijela). Podsjećamo da je odredbom čl. 9. st.3. Zakona propisano da ako se u prodavaonici obavlja i neka druga djelatnost, prostor namijenjen toj djelatnosti (u ovom slučaju ugostiteljskoj djelatnosti) mora biti vidljivo odvojen od dijela prodavaonice namijenjenog trgovačkoj djelatnosti.

Ako se u *cafe*-baru (ili nekoj drugoj vrsti ugostiteljskih objekata iz skupine Barovi, Restorani i Objekti jednostavnih ugostiteljskih usluga) uz ugostiteljsku djelatnost u manjem opsegu obavlja djelatnost trgovine (npr. prodaja duhanskih proizvoda, *snack*-proizvoda, sladoleda u izvornom pakiranju ili druge robe ako je to uobičajeno ili je u funkciji poboljšanja obavljanja ugostiteljske djelatnosti) i uz pretpostavku da je za takvu prodaju ugostitelj ishodio rješenje nadležnoga upravnog tijela kojim se utvrđuje da su za takvu prodaju u ugostiteljskom objektu ispunjeni

minimalni tehnički i drugi propisani uvjeti, tada se na takvu prodaju primjenjuje regulacija u ograničenju radnog vremena iz čl. 57. st. 1. – st. 4. Zakona, što znači da se prodaja navedenih proizvoda može obavljati unutar propisanoga maksimalnog tjednog fonda (do najviše 90 radnih sati), kroz najviše 16 nedjelja tijekom godine, ali ne i blagdanima. Međutim, ako se *cafe-bar* (ili neka druga vrsti ugostiteljskih objekata iz skupine Barovi, Restorani i Objekti jednostavnih ugostiteljskih usluga) nalazi unutar ili je sastavni dio: željezničkih i autobusnih kolodvora, zračnih luka, luka otvorenih za javni promet, luka unutar nje plovidbe, trajekata za prijevoz osoba i vozila, benzinskih postaja, bolnica, hotela, prostora kulturnih i vjerskih ustanova te drugih subjekata u kulturi, muzeja, centara za posjetitelje odnosno interpretacijskih centara, nautičkih marina, kampova i proglašanih zaštićenih područja prirode, tada se u tim ugostiteljskim objektima mogu prodavati predmetni proizvodi u radnom vremenu ugostiteljskog objekta, nedjeljama i blagdanima, jer se u skladu s odredbom čl. 57. st. 5. Zakona, na prodajne objekte koji se nalaze ili su sastavni dio navedenih objekata odnosno cjelina, ne primjenjuju ograničenja u djelatnosti trgovine propisana čl. 57. st. 1. – 4. Zakona. (D. M.)

Oporezivanje usluge montaže pokretne trake na postrojenju u Njemačkoj

Usluge montaže strojeva i opreme u pogonima koji se smatraju nepokretnom imovinom oporezuju se prema mjestu gdje se ta nepokretna imovina nalazi. U tom slučaju treba voditi računa o propisima zemlje u kojoj se usluga obavlja, zbog možebitne obveze registracije za potrebe PDV-a. Ako je moguće primijeniti pojednostavljenje u oporezivanju, tada se račun izdaje prema hrvatskom Zakonu o PDV-u, ali se ne zaračunava hrvatski PDV.

Porezni obveznik iz RH obavlja uslugu montaže pokretne trake na postrojenju koje se nalazi u Njemačkoj. Kako treba postupiti u vezi s obračunom PDV-a ako se račun izdaje njemačkom poreznom obvezniku te kako ako je primatelj osoba koja nije obveznik PDV-a u Njemačkoj?

Temeljne odredbe u vezi s utvrđivanjem mjesta oporezivanja propisane su u čl. 17. Zakona o porezu na dodanu vrijednost (Nar. nov., br. 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16, 106/18, 121/19, 138/20, 39/22, 113/22, 33/23, 114/23; dalje: Zakon o PDV-u). Iznimke od temeljnog načela propisane su u čl. 18. – 26. Zakona o PDV-u. U čl. 19. Zakona o PDV-u propisano je da se mjestom obavljanja usluga u vezi s nekretninama smatra mjesto gdje se nekretnina nalazi.

Mjesto oporezivanja usluga u vezi s nekretninama detaljnije je uređeno u čl. 13.b, 31.a i 31.b Provedbene Uredbe Vijeća (EU) br. 282/2011 (dalje: Provedbena Uredba) koja je izmijenjena i dopunjena Provedbenom Uredbom Vijeća (EU) br. 1042/2013 i Provedbenom Uredbom Vijeća (EU) 2017/2459. Navedeni se članci odnose na utvrđivanje mjesta oporezivanja PDV-om usluga povezanih s nepokretnom imovinom i obvezno se primjenjuju i u nacionalnom zakonodavstvu država članica. Nepokretnom imovinom smatraju se nekretnine (građevinski objekti i

zemljišta) te predmeti koji su sastavni dio građevine odnosno koji su trajno ugrađeni u zgradu ili građevinu.

Prema čl. 13.b Provedbene uredbe za primjenu Direktive o PDV-u, nepokretnom imovinom, između ostaloga, smatra se bilo koji predmet, oprema ili stroj trajno ugrađen u zgradu ili građevinu koji se ne može ukloniti bez uništenja ili preinake zgrade ili građevine. Nadalje, u čl. 31.a Provedbene uredbe propisano je da usluge povezane s nepokretnom imovinom uključuju samo one usluge koje imaju dovoljno izravne veze s tom imovinom. Za usluge se smatra da imaju dovoljno izravne veze s nepokretnom imovinom **ako proizlaze iz nepokretne imovine**, a ta je imovina sastavni dio usluge te je ključna i nužna za isporučene usluge, odnosno ako se pružaju nepokretnoj imovini ili su prema njoj usmjerene, a cilj im je pravna ili fizička izmjena te imovine.

Usluge povezane s nepokretnom imovinom obuhvaćaju, između ostaloga, ugradnju ili montažu strojeva ili opreme koja se nakon ugradnje ili montaže smatra nepokretnom imovinom te održavanje i popravak, inspekciju i nadzor strojeva ili opreme onih strojeva ili opreme koji se smatraju nepokretnom imovinom (čl. 31.a st. 2. t. (m) i (n) Provedbene uredbe).

U skladu s navedenim, **usluge montaže strojeva i opreme u pogonima koji se smatraju nepokretnom imovinom oporezuju se prema mjestu gdje se nalazi ta nepokretna imovina**. Ako porezni obveznik iz RH obavlja uslugu montaže strojeva ili opreme (npr. pokretne trake) na nepokretnoj imovini (pogonu, postrojenju, zgradi...) u Njemačkoj, tada je mjesto oporezivanja te usluge u Njemačkoj. U ovom slučaju treba voditi računa i o propisima zemlje u kojoj se usluga obavlja, tj. Njemačkoj, zbog možebitne obveze registracije za potrebe PDV-a.

Naime, prema informacijama kojima raspolažemo, Njemačka ima propisano tzv. **pojednostavljenje u oporezivanju** prema kojemu se strani (hrvatski) porezni obveznici ne trebaju registrirati za potrebe PDV-a u Njemačkoj kada obavljaju uslugu na nepokretnoj imovini u Njemačkoj ako račun za obavljanu uslugu izdaju njemačkom poreznom obvezniku. U takvim slučajevima hrvatski porezni obveznici izdaju račun prema hrvatskom Zakonu o PDV-u, ne zaračunavaju PDV i na računu navode napomenu koja može biti sljedećeg sadržaja: *PDV nije obračunan prema čl. 19. Zakona o PDV-u*. Nakon primljena računa njemački porezni obveznik prema njemačkim propisima preuzima poreznu obvezu, odnosno obračunava PDV i priznaje pret-porez ako na to ima pravo.

To pojednostavljenje ne može se primijeniti ako se račun izdaje osobi koja nije obveznik PDV-a u Njemačkoj. Stoga, ako primatelj računa nije registriran za potrebe PDV-a u Njemačkoj, preporučujemo Vam da se obratite njemačkim poreznim vlastima u vezi s mogućim obvezama glede registracije za potrebe PDV-a i obračuna njemačkog PDV-a na obavljanu uslugu. Prema dostupnim informacijama iz poslovne prakse, u takvim slučajevima porezne vlasti u Njemačkoj zahtijevaju registraciju za potrebe PDV-a u Njemačkoj i obračun njemačkog PDV-a. To, u načelu, znači da se hrvatski porezni obveznik treba registrirati za potrebe PDV-a u Njemačkoj te nakon obavljene usluge izdati račun prema njemačkim propisima i obračunati 19 % njemačkog PDV-a. Tu isporuku hrvatski porezni obveznik uključuje u PDV prijave koje se predaju u Njemačkoj. Napominjemo da se na te isporuke, neovisno o

tome je li tuzemni porezni obveznik registriran za potrebe PDV-a u Njemačkoj ili nije, ne obračunava hrvatski PDV jer ta usluga nije predmet oporezivanja u RH prema čl. 19. Zakona o PDV-u. (I. P.)

Oporezivanje isporuke montažne kuće koju obavlja slovenski porezni obveznik u RH

Mjesto isporuke dobara koja je otpremio ili prevezao isporučitelj, kupac ili treća osoba, a koje sastavlja ili postavlja isporučitelj ili druga osoba za njegov račun s ili bez probnog rada, je mjesto gdje se ta dobra sastavljaju ili postavljaju. Pri utvrđivanju načina oporezivanja isporuka s montažom koje obavljaju strani porezni obveznici na području RH bitna je činjenica je li strani porezni obveznik registriran za potrebe PDV-a u RH ili nije, odnosno treba li se registrirati za potrebe PDV-a.

Slovenski porezni obveznik obavlja isporuku montažnih kuća iz Slovenije, a uslugu montaže / postavljanja kuće obavlja u Republici Hrvatskoj (dalje: RH). Obračunava li se na te isporuke PDV u RH i koje su obveze poreznog obveznika iz Slovenije?

Isporuka montažnih kuća, koja uključuje i sastavljanje / postavljanje te kuće u RH, oporeziva je u RH u skladu s čl. 13. st. 4. Zakona o porezu na dodanu vrijednost (Nar. nov., br. 73/13, 99/13, 148/13, 153/13, 143/14, 115/16, 106/18, 121/19, 138/20, 39/22, 113/22, 33/23, 114/23, dalje: Zakon o PDV-u). Prema navedenoj odredbi, mjesto isporuke dobara koja je otpremio ili prevezao isporučitelj, kupac ili treća osoba, a koja sastavlja ili postavlja isporučitelj ili druga osoba za njegov račun s ili bez probnog rada, je **mjesto gdje se ta dobra sastavljaju ili postavljaju**.

Pri utvrđivanju načina oporezivanja isporuka s montažom koje obavljaju strani porezni obveznici na području RH bitna je činjenica je li strani porezni obveznik registriran za potrebe PDV-a u RH ili nije, odnosno treba li se registrirati za potrebe PDV-a. Postupanja obrazložimo u nastavku:

I. Ako je porezni obveznik iz Slovenije registriran za potrebe PDV-a u RH, tada prilikom fakturiranja postupka kao i svi drugi tuzemni porezni obveznici. To znači da na isporuku montažnih kuća sa sastavljanjem / postavljanjem u RH fizičkim osobama i pravnim osobama koje nisu upisane u registar obveznika PDV-a obračuna PDV po stopi od 25 %, a na isporuke obavljane poreznim obveznicima primjenjuje tuzemni prijenos porezne obveze prema čl. 75. st. 3. t. a) Zakona o PDV-u.

II. Ako porezni obveznik iz Slovenije nije registriran za potrebe PDV-a u RH, tada treba utvrditi treba li se registrirati ili je moguće primijeniti *pojednostavljenje u oporezivanju*. Naime, strani porezni obveznici ne trebaju se registrirati za potrebe PDV-a u RH ako je moguće primijeniti pojednostavljenje u oporezivanju, tj. čl. 75. st. 2. Zakon o PDV-u kojim je propisano da ako oporezive isporuke dobara ili usluga u tuzemstvu obavlja porezni obveznik koji nema sjedište, prebivalište ili uobičajeno boravište i nije registriran za potrebe PDV-a u tuzemstvu, PDV plaća porezni obveznik odnosno pravna osoba koja nije porezni obveznik, ali je registrirana za potrebe PDV-a, kojemu je

obavljena isporuka dobara ili usluga. U skladu s tim, ako porezni obveznik iz Slovenije nije registriran za potrebe PDV-a u RH, a isporuku montažne kuće (s postavljanjem / sastavljanjem) obavlja hrvatskom poreznom obvezniku, tada je moguće primijeniti *pojednostavljenje*. To znači da se slovenski porezni obveznik ne treba registrirati za potrebe PDV-a u RH, a hrvatski porezni obveznik po primljenoj isporuci preuzima poreznu obvezu prema čl. 75. st. 2. Zakona o PDV-u. Primatelj isporuke – hrvatski porezni obveznik nakon primljena računa obračunava PDV po stopi od 25 % te obračun iskazuje u svome Obrascu PDV u onom mjesecu u kojemu je isporuka obavljena kao obvezu i pret-porez, ako na njega ima pravo (pozicije II. 13. i III. 13. Obrasca PDV).

Ako je primatelj usluge fizička osoba – građanin, tada nije moguće primijeniti *pojednostavljenje*, što znači da se slovenski porezni obveznik treba prije obavljanja te isporuke registrirati za potrebe PDV-a u RH te na obavljenu isporuku obračunati PDV po stopi od 25 %. (I. P.)

Novi tzv. republički prosjek kod ovrhe na plaći i drugim stalnim primitcima

Od 1. siječnja 2024. godine u primjeni je novi u praksi zvan republički prosjek (Prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama Republike Hrvatske za razdoblje siječanj – kolovoz 2023.) koji iznosi 1.131,00 €.

S obzirom na to da se mijenja svake kalendarske godine, koliko sada iznosi tzv. republički prosjek kod ovrhe na plaći i koliki se dio plaće od tada plijeni?

Odredbom čl. 173. st. 3. Ovršnog zakona (Nar. nov., br. 112/12, 25/13, 93/14, 55/16, 55/16 – Odl. UsRH, 73/17, 131/20, 114/22) definirana je prosječna mjesečna plaća kao *prosječan iznos mjesečne netoplaće isplaćene po jednom zaposlenom u pravnim osobama u Republici Hrvatskoj, za razdoblje siječanj – kolovoz tekuće godine, koju je dužan utvrditi Državni zavod za statistiku i objaviti je u „Narodnim novinama“, najkasnije do 31. prosinca te godine. Tako utvrđeni iznos primjenjivat će se u idućoj godini.*

Zapravo, riječ je o prosječnoj vrijednosti, odnosno u obračunskom smislu o osnovici što služi pri obračunu koliki dio plaće i/ili drugoga stalnog novčanog primitka podliježe ovrsi na novčanim sredstvima, a nad kolikim je dijelom primitka ovrha ograničena. U praksi se on naziva još i tzv. republički prosjek (dalje: republički prosjek).

Dakle, republički prosjek se objavljuje i primjenjuje u cijeloj sljedećoj godini, što je krajem prošle kalendarske godine i učinjeno. Tako je Državni zavod za statistiku objavio *Prosječnu mjesečnu isplaćenu neto plaću po zaposlenome u pravnim osobama Republike Hrvatske za razdoblje siječanj – kolovoz 2023.* (Nar. nov., br. 131/23).

Tom je objavom utvrđeno da je republički prosjek (*prosječna mjesečna isplaćena neto plaća po zaposlenome u pravnim osobama Republike Hrvatske za razdoblje siječanj – kolovoz 2023.*) iznosio **1.131,00 €**.

Naime, spomenuta je svota relevantna za izračun dijela plaće i drugih stalnih i povremenih novčanih primitaka, jer je odredbom čl. 173. st. 1. i 2. Ovršnog zakona

propisano da *ako se ovrha provodi na plaći ovršenika, od ovrhe je izuzet iznos u visini dvije trećine prosječne netoplaće u RH, a ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, iznos u visini od jedne polovine prosječne netoplaće u RH, osim u slučaju ovrhe radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta u kojem slučaju je od ovrhe izuzet iznos koji odgovara iznosu od jedne četvrtine prosječne mjesečne isplaćene netoplaće po zaposlenom u pravnim osobama RH za proteklu godinu.*

No, ako ovršenik (zaposlenik) prima plaću koja je manja od prosječne netoplaće u RH, *od ovrhe je izuzet iznos u visini tri četvrtine plaće ovršenika, ali ne više od dvije trećine prosječne netoplaće u RH, a ako se ovrha provodi radi naplate tražbine po osnovi zakonskog uzdržavanja, naknade štete nastale zbog narušenja zdravlja ili smanjenja, odnosno gubitka radne sposobnosti i naknade štete za izgubljeno uzdržavanje zbog smrti davatelja uzdržavanja, iznos u visini jedne polovine netoplaće ovršenika, osim u slučaju ovrhe radi prisilne naplate novčanih iznosa za uzdržavanje djeteta u kojem slučaju je od ovrhe izuzet iznos koji odgovara iznosu od jedne četvrtine netoplaće ovršenika.*

Tako, od siječnja 2024. godine, za ovrhu na plaći i drugim stalnim i povremenim novčanim primitcima, relevantni su pragovi:

- a) ako je radnikova (ovršenikova) neto-plaća veća od 1.131,00 €, od ovrhe je izuzeta svota u visini 2/3 republičkog prosjeka, što znači da mu se može ovršiti sve iznad 754,00 € ($1.131,00 / 3 \times 2$)
- b) ako je radnikova (ovršenikova) neto-plaća manja od 1.131,00 €, od ovrhe je izuzeta svota (dva slučaja):
 - ♦ od 754,00 €: ako je radnikova (ovršenikova): neto-plaća veća od 1.005,33 € (svota koja je izračunana na temelju Ovršnog zakona 3/4 neto-plaće radnika = 2/3 prosječne netoplaće,) a manja (ili jednaka) od 1.131,00 € – mora se ovršiti sve iznad 754,00 €
 - ♦ u visini 3/4 neto-plaće radnika (ovršenika): ako je neto-plaća manja (ili jednaka) od 1.005,33 € – smije se ovršiti samo 1/4 radnikove neto-plaće.

Na sve isplate nakon 31. prosinca 2023. godine, primjenjuju se (prema novim pragovima) nove svote. (A. V.)

Oblik zahtjeva za prekovremeni rad i prekršaj

Radnik je obvezan raditi dulje od punoga odnosno nepunoga radnog vremena (prekovremeni rad), i to na pisani zahtjev poslodavca, s time da za neupućivanje tog zahtjeva radniku nije izravno propisan prekršaj.

Poslodavac nije radniku dao pisani zahtjev za prekovremeni rad. Kolika je novčana kazna za njegovo neizdavanje?

Prekovremeni rad je rad dulji od punoga odnosno nepunoga radnog vremena u slučajevima u kojima za to postoji jedan ili više opravdanih razloga.

Na temelju odredbe čl. 61. st. 1. Zakona o radu (Nar. nov., br. 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 64/23 – Odl. UsRH) *puno radno vrijeme radnika ne može biti duže od četrdeset sati tjedno.*

Primjerice, institut prekovremenog rada uređen je odredbama čl. 17.a st. 3., čl. 18.b st. 5. i 7., čl. 65., čl. 66. st. 2. – 4. i 8. – 9., čl. 94., čl. 149. Zakona o radu i dr.

Tako je odredbom čl. 65. st. 1. Zakona o radu propisano da u slučaju više sile, *izvanrednog povećanja opsega poslova i u drugim sličnim slučajevima prijeke potrebe, radnik je na pisani zahtjev poslodavca dužan raditi duže od punog, odnosno nepunog radnog vremena.* Dakle, opravdani razlozi za prekovremeni rad su:

- a) viša sila,
- b) izvanredno povećanje opsega poslova ili
- c) dr. slični slučajevima prijeke potrebe.

Osim navedenih razloga, Zakonom o radu propisani su i limiti do kojih radnik smije raditi prekovremeno, i to kako slijedi:

- ♦ ako radnik radi prekovremeno, ukupno trajanje rada radnika ne smije biti dulje od pedeset sati tjedno
- ♦ prekovremeni rad pojedinog radnika ne smije trajati dulje od sto osamdeset sati godišnje, osim ako je ugovoreno kolektivnim ugovorom, u kojem slučaju ne smije trajati dulje od dvjesto pedeset sati godišnje.

Zakonom o radu utvrđene su zabrane prekovremenog rada za određene kategorije radnika, a to je apsolutna zabrana (*zabranjen je prekovremeni rad maloljetnika* – čl. 65. st. 5. Zakona o radu) i relativne zabrane prekovremenog rada. One su novelirane zadnjim izmjenama i dopunama Zakona o radu (od kraja prošle godine), kojima je propisano da trudnica, roditelj s djetetom do 8 godina života te radnik koji radi u nepunom radnom vremenu kod više poslodavaca mogu raditi prekovremeno samo ako dostave poslodavcu pisanu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad, osim u slučaju više sile. Novosti su i glede dodatnoga (dopunskog) rada te je propisano da matični poslodavac može radniku koji radi u dodatnom radu naložiti prekovremeni rad samo ako radnik dostavi poslodavcu pisanu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad, osim u slučaju više sile, i to da dopunski poslodavac ne smije naložiti prekovremeni rad dopunskom radniku, osim u slučaju više sile.

Pritom se, kao važno, postavlja pitanje kolika je novčana kazna za neispunjavanje poslodavčeve obveze koja se sastoji od nedostave njegova pisanog zahtjeva za prekovremeni rad upućenog radniku.

Kako je uvodno istaknuto, kada nastane jedan ili više opravdanih razloga za prekovremeni rad, tada poslodavac mora dostaviti radniku pisani zahtjev da radi prekovremeno. Iznimno, ako priroda prijeke potrebe onemogućava poslodavca da prije početka prekovremenog rada uruči radniku pisani zahtjev, usmeni zahtjev poslodavac je obvezan pisano potvrditi u roku od sedam dana od dana kada je prekovremeni rad naložen.

Zaključno, razvidno je da je za nedostavu pisanog zahtjeva poslodavca za prekovremeni rad upućenog radniku, Zakonom o radu propisan prekršaj poslodavca. Ako prekovremeni rad na temelju usmenog zahtjeva poslodavca ne bude pisano potvrđen u roku od sedam dana od dana kad je prekovremeni rad usmeno naložen, nema prekršajne odgovornosti poslodavca, a radnik koji je prekovremeno radio (bez pisano potvrđenog zahtjeva), može se obratiti poslodavcu, recimo sa zahtjevom za naknadu štete (građanskopravna odgovornost poslodavca). Radnik bi možda mogao odbiti prekovremeni rad, ako poslodavac nije postupio prema odredbama st. 1. i 2. čl. 65. Zakona o radu. (A. V.)

		Cijena (EUR)	(kn)	Kol.
• PRAVO I POREZI za 2024.				
- tiskano izdanje (br. 1–12)	(190,00 € + PDV 13 %)	214,70	(1.617,66)
- tiskano + web-izdanje (br. 1–12)	(220,00 € + PDV 13 %)	248,60	(1.873,08)
- web-pretplata 1. 1. – 31. 12. 2024.	(165,49 € + PDV 13 %)	187,00	(1.408,95)
• RAČUNOVODSTVO REVIZIJA I FINANCIJE za 2024.				
- tiskano izdanje (br. 1–12)	(212,39 € + PDV 13 %)	240,00	(1.808,28)
- tiskano + web-izdanje (br. 1–12)	(255,75 € + PDV 13 %)	289,00	(2.177,47)
- web-pretplata 1. 1. – 31. 12. 2024.	(185,84 € + PDV 13 %)	210,00	(1.582,25)

<input type="radio"/> HRVATSKI RAČUNOVODSTVENI SUSTAV, IX. izdanje 2023.		71,40	(537,96)
<input type="radio"/> KOMENTAR IZMJENA I DOPUNA ZAKONA O RADU, skupina autora, kolovoz 2023.		73,50	(553,79)
<input type="radio"/> POREZ NA DODANU VRIJEDNOST – PRIMJENA U PRAKSI, IX. izdanje 2023.		84,00	(632,90)
<input type="radio"/> RRIF-ov POREZNI PRIRUČNIK 2023.		73,50	(553,79)
<input type="radio"/> ZAKON O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA, (urednički pročišćeni tekst), ožujak 2023.		21,00	(158,22)
<input type="radio"/> PRIRUČNIK ZA UVOĐENJE EURA, kolovoz 2022.		16,72	(126,00)
<input type="radio"/> ZAKON O OBVEZNIM ODNOSIMA, (urednički pročišćeni tekst), prosinac 2021.		13,94	(105,00)
<input type="radio"/> ZAKON O PARNIČNOM POSTUPKU, (Predgovor s promjenama i urednički pročišćeni tekst), rujan 2019.		11,15	(84,00)
<input type="radio"/> ZAKON O KOMUNALNOM GOSPODARSTVU, siječanj 2019.		33,45	(252,00)
<input type="radio"/> ZBIRKA PROPISA IZ CESTOVNOG PROMETA, redakcijski pročišćeni tekstovi, srpanj 2018.		16,59	(125,00)
<input type="radio"/> KOMENTAR JEDINSTVENIH NOMOTEHNIČKIH PRAVILA, studeni 2015.		13,10	(98,70)
<input type="radio"/> NOMOTEHNIKA – IZRADA OPĆIH AKATA, ožujak 2015.		25,08	(189,00)
<input type="radio"/> NOMOTEHNIKA – IZRADA OPĆIH AKATA I KOMENTAR JEDINSTVENIH NOMOTEHNIČKIH PRAVILA – KOMPLET, 2015.		30,66	(231,00)
<input type="radio"/> KOMENTAR ZAKONA O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA, listopad 2008. ZAKON O TRGOVAČKIM DRUŠTVIMA, (redakcijski pročišćeni tekst), ožujak 2023.		83,62	(630,00)
<input type="radio"/> RRIF-ov RAČUNSKI PLAN ZA PODUZETNIKE, XXVI. izdanje veljača 2023.		12,60	(94,93)
<input type="radio"/> OBITELJSKA POLJOPRIVREDNA GOSPODARSTVA, II. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, travanj 2022.		36,23	(273,00)
<input type="radio"/> RAČUNOVODSTVO PODUZETNIKA, XII. izdanje ožujak 2021.		79,43	(598,50)
<input type="radio"/> RAČUNOVODSTVO PODUZETNIKA, XII. izdanje ožujak 2021. + RRIF-ov RAČUNSKI PLAN ZA PODUZETNIKE, XXVI. izdanje veljača 2023.		84,00	(632,90)
<input type="radio"/> POREZNI I SOCIJALNI POLOŽAJ IZASLANIH (UPUĆENIH) RADNIKA NA RAD U DRUGU DRŽAVU, skupina autora, studeni 2020.		33,45	(252,00)
<input type="radio"/> OBRAČUN PUTNIH TROŠKOVA I OSTALIH NADOKNADA, veljača 2019.		39,02	(294,00)
<input type="radio"/> ČLANOVI DRUŠTVA, ČLANOVI UPRAVE, PROKURISTI I LIKVIDATORI, lipanj 2017.		50,17	(378,00)
<input type="radio"/> RAČUNOVODSTVO NEPROFITNIH ORGANIZACIJA, VII. izdanje, lipanj 2017.		78,04	(588,00)
<input type="radio"/> KREDITNI RIZIK, (prof. dr. sc. Jakovčević / mr. sc. Jolić), travanj 2013.		44,59	(336,00)
<input type="radio"/> KONTROLING, kolovoz 2008.		52,96	(399,00)
<input type="radio"/> KNJIGA POSLOVNIH UDJELA, (za popunjavanje)		13,26	(99,91)

**U CIJENU SVIH KNJIGA URAČUNAN JE PDV
Fiksni tečaj konverzije 7,53450 kn za 1 EUR**

U prilogu narudžbenice molimo pošaljite potvrdu o uplati na IBAN RRIF plus d.o.o. Zagreb, broj HR2624020061100033007, uz poziv na vaš OIB. Tajnost podataka zajamčena.

e-pošta: rrif@rrif.hr

Naziv naručitelja

Odjel ili ime osobe na koju se šalje

Ulica i br. Pošt. broj i mjesto

Telefon e-pošta

IBAN OIB

U, dne

.....
Potpis odgovorne osobe

HRVATSKI RAČUNOVODSTVENI SUSTAV

– HSFI, MRS, MSFI i Tumačenja

IX. izdanje 2023.

Opseg: 1326 stranica, tvrdi uvez

Pripremila: dr. sc. Tamara Cirkveni Filipović

Cijena tiskanog izdanja: 71,40 € (s PDV-om)
(537,96 kn fiksni tečaj konverzije 7,53450)

Kako su u nas u primjeni Hrvatski standardi financijskog izvješćivanja i Međunarodni standardi financijskog izvješćivanja, u profesijskom radu nužno je njihovo poznavanje.

Prvi korak u određivanju prirode nastalog poslovnog događaja i njegova računovodstvenog obuhvaćanja jest poznavanje računovodstvenih standarda te način na koji su oni definirali knjigovodstveno priznavanje radi financijskog izvješćivanja.

U knjizi su dani pročišćeni tekstovi izmijenjenih i dopunjenih Međunarodnih standarda financijskog izvješćivanja (MSFI) i izmijenjenih i dopunjenih Hrvatskih standarda financijskog izvješćivanja (HSFI) koji su trenutno u primjeni.

S obzirom na to da se u primjeni poreznih propisa, glede prihoda, troškova i rashoda, uzima ono što je računovodstvenim standardima određeno u vezi s navedenim kategorijama, njihovo poznavanje profesijski je imperativ.



KOMENTAR IZMJENA I DOPUNA ZAKONA O RADU

– s priložima i oglednim primjerima

kolovoz 2023.

Opseg: 536 stranica

Skupina autora

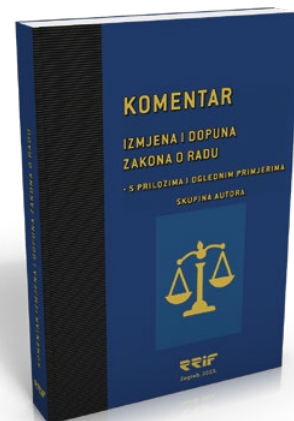
Urednik: Ante VIDOVIĆ, dipl. iur.

Cijena tiskanog izdanja: 73,50 € (s PDV-om)
(553,79 kn fiksni tečaj konverzije 7,53450)

Dana 1. siječnja 2023. godine stupile su na snagu prve opsežne i vrlo značajne izmjene i dopune Zakona o radu, kojima se na nov način uređuje sklapanje ugovora o radu na određeno vrijeme, rad na daljinu i rad na izdvojenom mjestu rada, novo je uređenje naknade plaća, obvezni sadržaj ugovora o radu, sezonsko zapošljavanje, dopusti, prestanak ugovora o radu, otkazni rokovi, otpremnine i dr.

Ova knjiga daje jedinstven komentar svih članaka koji su izmijenjeni i dopunjeni zadnjim novelama Zakona o radu, a sadržava i priloge – ogledne primjere novih ugovora o radu i otkaza, pravilnika o radu i drugih za praksu važnih radnopravnih akata.

Knjiga sadržava i dodatne komentare najvažnijih pitanja u vezi s obračunom plaće, novim isplattim listama, drugim dohotkom i dr.



POREZ NA DODANU VRIJEDNOST

– primjena u praksi

IX. izmijenjeno i dopunjeno izdanje 2023.

Opseg: 1312 stranica, tvrdi uvez

Skupina autora

Urednica: dr. sc. Ljerka MARKOTA

Cijena tiskanog izdanja: 84,00 € (s PDV-om)
(632,90 kn fiksni tečaj konverzije 7,53450)

Nakon šest godina i mnogih izmjena u sustavu PDV-a, pripremili smo novo IX. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, što u nas, u našoj stručnoj praksi, čini najkompletniji priručnik o PDV-u. U opsegu na više od 1300 stranica objašnjava se primjena PDV-a za razne poslovne situacije, pa se može reći da nema područja koje nije objašnjeno i potkrijepljeno primjerima.

U proteklom razdoblju nastale su brojne zakonske promjene za koje je stručna praksa dala odgovarajuća rješenja za primjenu, pa se time dodatno obogaćuje novo izdanje. Značajka je ovog poreza da se na jednak način primjenjuje u svim članicama EU-a te poznavanje našeg sustava omogućuje međunarodnu uključenost.

Poznavanje sustava PDV-a, kao sustava koji je najviše u primjeni, od iznimnog je značenja za ispravnost poslovanja.

